

UNIVERSITY OF TORONTO



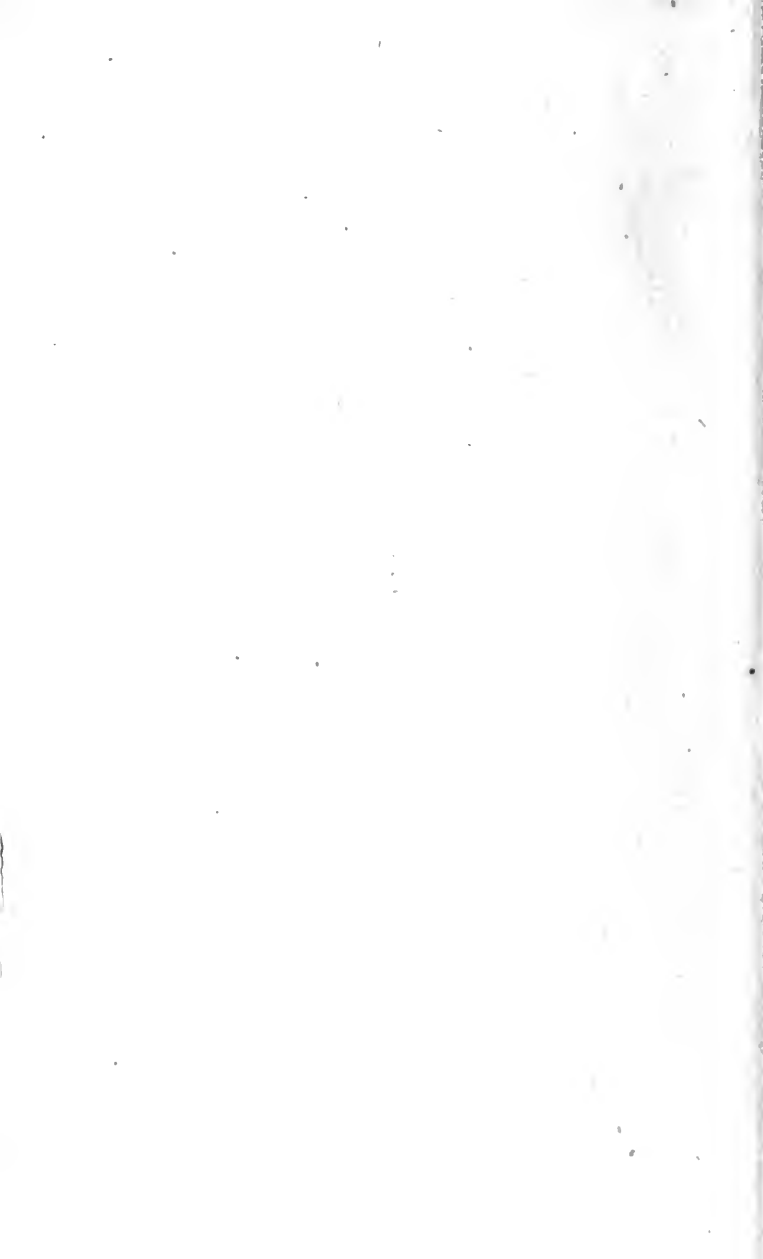
3 1761 00097486 5



7
15

BIBLIOTECA CATALANA.

CONSOLACIO
DE PHILOSOPHIA





LIBRE DE
CONSOLACIO
DE
PHILOSOPHIA

lo qual feu en lati lo glorios
DOCTOR BOECI

transladat en romanç catalanesch.
Estampat novament ab la

MORAL CONSIDERACIO

CONTRA LES

PERSUASSIONS, VICIS E
FORCES DE AMOR

de don

FRANCESCH CARROÇ PARDO DE LA CASTA
a cura de don

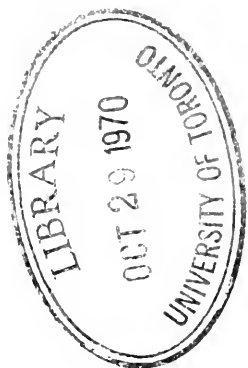
Bartomeu Muntaner

ab algunes notes bibliografiques del
Angel Aguiló



BARCELONA
ANY M.DCCC.LXXIII

July 1400



B
659
C2C3
1873

BARCELONA

Llibreria d'Alvar Verdaguer, Rambla del Mig, n.º 5.

En les Estampes de Pere Joseph Gelabert de Palma de Mallorca y de Fidel Giró de Barcelona.



PROLECH

PROCHS llibres han tingut l'anomenada de la CONSOLACIO DE PHILOSOPHIA de Boeci, extesa per tota l'Europa, desde les primeries de l'Edat Mitjana y traduïda en totes les llengües y literatures que s'hi conreuhaven. Son autor que fou apel·lat lo *derrer dels romans* (1) la escrigué encara ab tot l'artifici clàssich aleshores agonitzant com la matexa Roma; y essent cristiá d'esperit, res mancava a n'el nostre llibre per obrirse fàcil camí en aquélla época, escassa de formes

(1) Menéndez Pelayo: *Bibliografía Hispano-Latina clásica*. Vid. Article: BOECIO.

literaries en ses produccions y al mateix temps mal preparada pera fruir de les joyes de la bona época clàssica.

En tota l'Edat Mitjana seguí essent lo Boeci lo llibre indispensable de les biblioteques de reys y de magnats; y axis com en los monestirs de Mendicants o Fra Menors s'hi custodiaven los Exemplaris (per l'estil del que havem publicat en aquesta BIBLIOTECA ab lo titol de *Recull de Eximplis e Miracles per A. B. C.*) que servien per ensenyar y educar al poble fentli agradoses les prédiques doctrinals, en los Palaus y Monestirs Reyals s'hi llegien les artificioses planes del Boeci, que además de recrear l'esperit, ajudaven a recordar als poderosos la inconstancia de les coses humanes y la brevitat de la vida.

Res donará tant a conexer la divulgació y apreci de aquest llibre com la llista dels manuscrits procedents de Catalunya de que's té noticia, ja de traduccions en nostra llengua, com dels codechs primitius que's guardaven en nostra terra.

En lo monestir de Santa María de Ripoll, (avuy en l'Arxiu de la Corona d'Aragó) se guardava un codex d'aquesta obra, ab la següent indicació: *Boetii de consolatione philosophica, quam explicationem assumpsit manibus Johannis Terrat studentis die martis 30 Decembris 1478.*—Un altre figura en lo *Catalech dels llibres guardats en l'Arxiu de*

la Casa Capitular del Bisbat d'Urgell fet per fra Guillem Costa del Monestir de S. Miquel de Cuxá, lo 2 d'Abril 1660. — En la Biblioteca Provincial de Mallorca, hi ha un codex palimcest del Boeci del sigle XIII, segons l'Archiduch Lluís Salvador en son *Die Balearen in Wort und Bild*, t. IV, pág. 236. — (1) Lo P. Villanueva en son *Viaje Literario* (vol. 20, pág. 122), dona rahó d'altre codex de Boeci (no citat pel senyor Menéndez Pelayo), sens indicar la llengua, si be sembla devia ésser en llatí, que's trobava en lo Monestir de Santes Creus. — En la Carta dotal de donya Constança d'Anglesola (1403) que's conserva en l'Arxiu Histórich Nacional, s'hi llegeix entre la llista de sos llibres, un *Boeci en llatí ab cubertes vermelles* y després una versió catalana, *Boeci arromançat en paper scrit de ma nostra*; per cert que ab motiu causa l'admiració del senyor Menéndez Pelayo, trobar en una llista de 16 llibres, dos codechs de la CONSOLACIÓ de Boeci. — Altre codex llatí estava en

(1) En la notable *Bibliografía Hispano-Latina clásica* del senyor Menéndez Pelayo, que's publica en la *Revista de Archivos*, d'ahont havem copiat moltes de les notícies bibliogràfiques sobre Boeci que consignem en aquest prólech, parla d'un altre codex procedent de S. Cugat del Vallés ab la mateixa nota final que la que havem transcrit del procedent del Monestir de Ripoll: com no figura en la llista dels llibres del Monestir de S. Cugat que's conserven en lo Arxiu de la Corona d'Aragó, creyém que aquesta nota es una mala intel·ligència d'en *Corminas* en son *Suplemento à la Biblioteca de Escritores Catalanes de Torres Amat*. Encara podem afegir que lo P. Villanueva, en son *Viaje Literario*, tampoch parla d'aquesta obra al anomenar les que existien en lo Monestir de S. Cugat del Vallés.

la Biblioteca del Condestable don Pere de Portugal (n.º 84 del inventari de sos llibres); també posseïa lo mateix Condestable un codex en castellà del Boeci que figura en lo nombre 39 del mateix inventari. — En lo Catálech de la Biblioteca del Rey Don Maití (en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, R. 2,326) hi figura també un **BOECI DE CONSOLACIÓ L.** (en llatí ?) que porta lo n.º 122.

Major argument serà encara per nosaltres lo gran nombre de codechs catalans que existiren de aquesta obra; no ens ocuparem dels escrits en altres llengües, com la castellana y la francesa (d'aquesta última ne posseïa un lo Príncep de Viana), que també corrien per Catalunya.

En la Biblioteca Provincial y Universitaria de Barcelona s'hi conserva lo codex que ha servit per aquesta edició y procedeix del Convent Dominicà de nostra ciutat; consta de 128 fulls, escrit ab varies tintes y hermoses capitals adornades, a dues columnes, sobre paper, d'ultims del sigle xiv o primeries del xv (1). No describim lo començament ni la fi del volum porque se troba copiat al peu de la lletra en la present edició.—Segons lo P. Villanueva (*Viaje Literario*, vol. XVIII, pág. 206), en la Biblio-

(1) Mentres lo P. Villanueva l'atribueix al sigle xiv, lo senyor Menéndez Pelayo lo suposa del xv; nos inclinèm al parer del segón.

teca del Monestir de Montserrat s'hi trobava altre codex d'igual antigüetat que lo que venim de descriurer, que comença: *Prolech de fratre Pere Saplana, del ordre de Preycadors, conventual de Terragona, qui esplana aquest libre de latí en romanç, segons lo començament e glosa de Sent Tomas: lo qual tremis al Infant en Jacme, fill del Rey de Mallorca, lo qual Infant era desheretat e tengut pres en la ciutat de Barchalona per lo molt alt Senyor Rey en Pere d'Aragó (1).*

En l'inventari dels llibres de la Reyna Donya María d'Aragó, muller d'Alfons V (1458)

(1) Aquest codex se troba avuy en la Biblioteca del Monestir de Montserrat, de la qual desaparegué com tants altres en la vandàlica destrucció sufrerta per lo Monestir en 1811. Havent sortit a la venda en Barcelona, molts anys després, retorná a son degut lloch; per mediació del bon amich lo R. P. Fr. Ramón Colomé O. S. B. resident en aquella Santa Casa, que ha tingut la amabilitat d'enviarme nota detallada del llibre, puch inclur los següents fragments de la introducció, copiada d'un manuscrit del sigle XVIII, que dona noticias d'aquest codex: diu axis després de copiat lo titol més amunt copiat:

«Molt alt e excellent Senyor e molt amable Infant en Jacme de Mallorques, jo vehent que ab vos no puch esser present la qual cosa desig molt per ço que us pogues aconçolar en vostres tribulacions me pensat que en absència vos servescha per escriptura en la qual vos pugau aconçolar en vostres tribulacions e pensantme en aquesta manera estant en la libreria del Monestir venchme en mans lescrit lo qual feu lo beneventurat Sent Thomas del Orde dels Preycadors Doctor molt excellent Cosí vostre, la doctrina del qual es sens error ne falsia sobre lo libre de Boeci de consolacio lo qual lo dit Boeci Filosof molt assenyalat feu ell posat en presó per consolacio sua, en lo qual quan agui legit viu manifestament que era obra covinent per a vos Senyor e per tota persona qui en semblant tribulacio sie posada, jo fuy molt induit a treledar lo dit libre per algunes notables persones de Cathalunya qui han greu despler del vostre dampnatge coneixent la condicio del dit libre que sera gran consolacio de vos senyor, les voluntats dels quals com la vostre mateixa, etc...»

s'hi llegexen dues còpies catalanes del Boeci:

Núm. 34.—Item un altre libre appellat *Boeci de Contemplació* (sic) en romanç escrit en pregamins ab posts cubertes ab aluda vermella, ab dos gafets d'argent daurats que comença: *Al molt alt e molt rreduptable princep*, &, e feneix ab rubrica vermella: *Açi feneix lo libre...*

Núm. 63. — Item un altre libre appellat *Boeci de consolació*, escrit en paper a corondells ab cubertes engrutades ab aluda vermella; comença: *Al molt alt, poderos e carament amable...* e feneix en xxxiiij cartes *a nostre senyor Deu axi con aquell*. Lo senyor Menéndez Pelayo suposa aquesta traducció diferent de l'anunciada en l'article anterior d'aquest inventari.

En la Biblioteca Colombina s'hi trobava un codex en català de la CONSOLACIÓ DE FILOSOFIA que avuy día se troba en la Biblioteca Nacional de París, segons lo *Suplément au Catalogue des manuscrits espagnols de la Bibliothèque Nationale* (París 1892, n.º 630, pl. 353) que porta sa descripció: *Papier 119 feuillets, 285 millimètres sur 205. XV^e siècle. (Classement de 1860 n.º 474; Acquis en 1885)*, copiada per lo senyor Menéndez Pelayo en la citada Bibliografia...

Finalment tenim en nostre poder un altre codex de la CONSOLACIÓ DE PHILOSOPHIA, molt semblant al que se troba actualment en la Biblioteca Universataria de Barcelona, si be quelcóm anterior, probablement del final del

sigle XIV, y de més bona má en les ornamentacions dels caps-lletres e inicials. Te 121 folis numerats, a dues columnes per plana, y comença (fol. 1):

*En nom de Deu sia | e d'la Verge molt | humil
madona | Sta. Maria | Aci comença lo | prohemi del
libre de Boeci | de consolacio en lo qual se | conte la
Istoria de Teheodo- | rich Rey dls Gots lo qual | libre
ordona Frare Anthoni | Genebreda dl (ordre) dls
(Freres) | preycadors dla Ciutat (de) | Barchenona.*

Per ço que lo libre...

Acaba en lo foli CXX: *Açi fenexen tots los V
libres de Boeci apellat de Consolacio.*

*Finis adest vere scriptor vult pretium habere (sic.)
Deo gracias.*

Segueix: *Aquest metre es abans de la derrera
prosa que es tresposat.*

*En lo V metre la Philosophia que per la figura
que Deu ha donada als cors del hom con ell... &
(vegis lo text pág. 247.) (1)*

(1) Es de notar que lo text d'aquest metre V correspon en nostra edició al metre IV (pág. 243) presentant algunes diferències de redacció bastant notables, sobre tot al final, que incluím per que's pugua fer la comparació ab lo del present text. Diu aixís, començant ab l'últim paragraf de la pág. 245, última d'aquest metre.

*Perque se segueix la opinio dels filosofos vertaders que la
anima per si enten e enderroque lo seu entenimen. E per ço
deya Ovidi en lo libre de mathamorfoseos con totcs les coses
animades e mouibles per lonch gurdan la terra e tinguen la
cara lur girada enuers ella natura ha donat al hom lo cap
alt per ço que mils puxa guardar los cels e quaix li mana
que sovint gir e leu la sua cara vers les estells perque apar
que lom no deu tant posar son enteniment en les coses te-
rrenals mas entendre les spirituals.*

Lo codex descrit constituheix una prova en favor de la paternitat de la traducció del present llibre de Boeci en favor del P. Fr. Antoni Genebreda, ja que diu rodonament *lo qual libre ordona Frare Anthoni Genebreda*; dihém axó perque primerament lo P. Villanueva y avuy nostre docte mestre lo senyor Menéndez y Pelayo se inclinan a creurer autor de la traducció catalana al P. F. Pere Saplana com se desprén del començament del prolech del ja citat codex del Monestir de Montserrat. Si del text que ja havem copiat al parlar del dit codex, se'n desprén que fou traduhida pel P. Fr. Pere Saplana, la present indicació fa creure la existencia d'una versió diferent, feta o refosa per Fr. Antoni Genebreda; la impossibilitat en que'ns trobém de fer lo coteig ab la edició prínceps de la traducció catalana del Boeci que's conserva en la Biblioteca del Institut de Huesca (1) nos fa més difícil lo contribuir a la resolució d'aquest dubte important per les lletres catalanes, per la anomenada que en Catalunya y aduch per tot Espanya (2) y en lo mitjorn de Fransa (3) tingué lo P. Genebre-

(1) Boecio. De consolació. — sin lugar, pero probablemente impreso en Valencia. 1489, 2 de junio. — 4.º — 114 hjs. no fols. — sign: a — n 8 o 6 p 4 — a línea tirada — 27 líneas en cada pág. — letra gotica de un solo tamaño — sin capitales.

(Haebler - Bibliografía Iberica del siglo xv, pag. 26, n.º 58.)

(2) Les nombroses edicions de Sevilla (1493, 1497, 1499, 1511) son traduhides de la versió catalana del P. Genebreda.

(3) Boecio de consolacion tornado de latin en romance por

da, com autor de la versió catalana del Boeci, mentres quedava ignorat lo verdader traductor P. Saplana (1). No'ns sábem conformar a que lo P. Genebreda, qual nom figura en tots los textos catalans que conexém d'aquesta obra, fos solament autor del proemi y dedicatoria al infant Don Jaume de Mallorca, mes encara devant la clara afirmació que en aquest codex, a mon parer de igual autoritat al menys que'l de la Biblioteca Montserratina, se troba respecte al autor de la traducció catalana.

Res més nos cal afegir sobre aquesta traducció que segurament fora més coneguda y estimada sa lectura a no haver escassejat tant los exemplars de sa única edició estampada en les derreríes del sigle xv.

Lo tractat que segueix al text de la CONSOLACIO Philosifia de Boeci, o sia la MORAL CONSI-

el muy rreverendo padre fray Anton ginebreda, Maestro en la santa theología de la orden de los pedricadores (sic) de Barcelona...

(fol. ixxiiij: v.º) «Aqui feneçe el libro de consolacion de Boecio, el qual fué impresso en Tolosa de francia por maestro Enrique mayer aliman e acabose a quatro dias del mes de Jullio Año del nascimiento (sic) de nuestro señor Jhu. xpo de Mill e quatro cientos et ochenta e ocho años.

(1) No havem pogut trobar cap indicació biografica sobre lo P. Pere Saplana, fora de lo que s despren de la matexa traducció o sia que pertanyé a l'ordre de Predicadors, y residia en lo convent de Tarragona. En los nombrosos papers que's conserven en la Biblioteca Provincial y Universitaria de Barcelona, sobre l'ordre Dominicana no l'havem vist mencionat, per no haver pertenescut al Convent de Santa Catarina de Barcelona. En cambi en lo *Lumen Domus*, llibre primer, parla del P. Fr. Anton Ginebreda «grandissim predicador y de fama» que fou prior del dit convent en 1380.

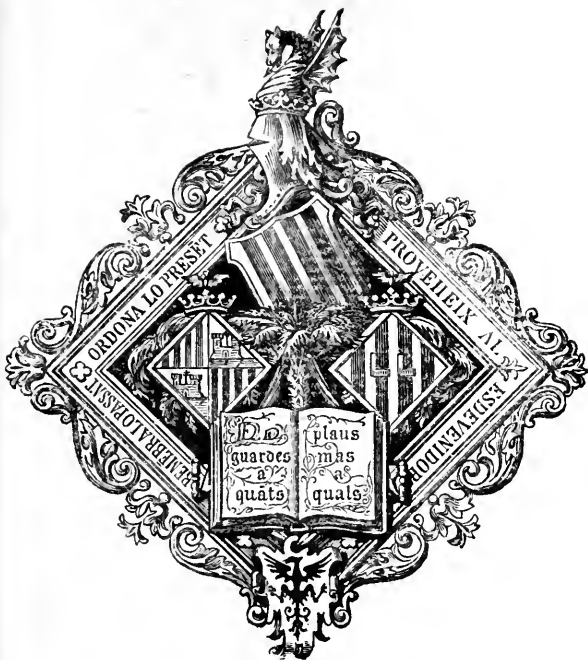
DERACIO CONTRA LES PERSUASSIONS, VICIS Y FORCES DE AMOR FETA PER LO NOBLE DON FRANCESCH CARROÇ PARDO DE LA CASTA es copia d'un llibret incunable, existent en la Biblioteca provincial de Palma de Mallorca, encara que l'Haebler en sa Biblioteca Ibérica del sigle xv suposa que no's coneix cap exemplar d'aquesta impressió (1).

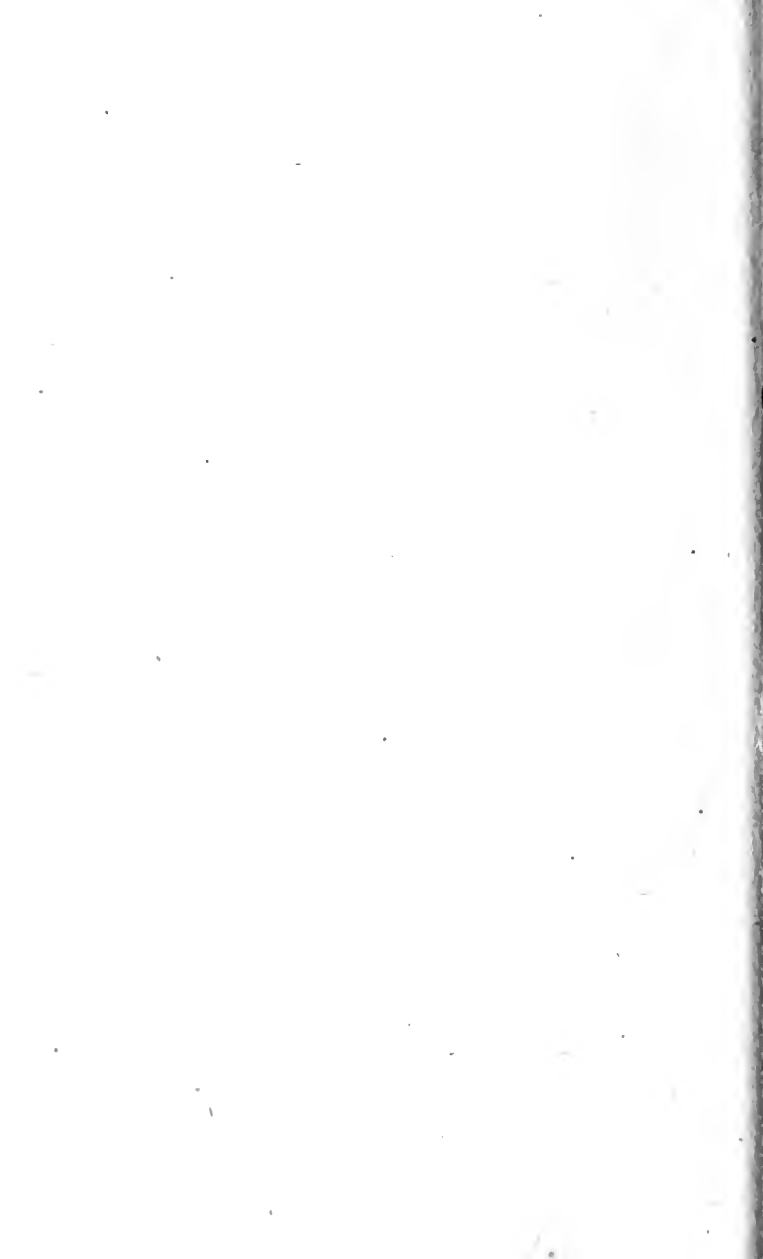
No transcribim lo titol per trobarse copiat fidelment en lo present text.


Al incluirlo en aquest volum de la BIBLIOTECA CATALANA, tant mon Pare con lo Sr. don Bartomeu Muntaner (a. c. s.) qui's cuida galanament de l'impressió del present volum degueren tenir en compte la raresa del present tractat fet per lo poeta valenciá don Francesch Carroç Pardo de la Casta desconegut dels Biografs Valencians Ximeno, Rodríguez y Fuster y citat per Nicolás Antonio. Bib. Vetus y per lo P. Villanueva (vol. 22 pl. 214), d'ahont trau la cita lo Sr. Haebler al descriure aquest volum, que pasá de la Biblioteca dels Frares Predicadors, a la Provincial de Palma de Mallorca.

ANGEL AGUILÓ

(1) Está en lletra gotica sens paginació ni data d'impressió de cap mena: en 8u, te tres fulls y mig ab les signatures a, b, c, d, e, aquesta derrera de 4 fulles.

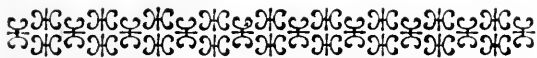




 **LIBRE DE CONSOLACIO**
de PHILOSOPHIA, lo qual feu en lati lo glorios
doctor BOECI, transladat en romanç catalanesch,
seguint la exposicio del beneuyrat doctor sent
Thomas Daqui, e endreçat a lalt infant
en Jacme de Malorcha.







MOLT alt e poderos e carament amable senyor infant en Jacme de Malorcha: yo seruidor vostre desijant que pogues esser present ab vos per ço queus consolades en vostres tribulacions, la qual cosa no mes leguda, em pensat que en absencia vos seruescha per honesta scriptura en la qual vos puxats consolar. On pensant mi en aquesta cosa, ço es, quina scriptura vos poria trametre, vench me a les mans lo scrit lo qual sent Thomas Daqui del orde dels preycadors, doctor molt excellent, costi vostre, la doctrina del qual es molt comuna e sens tota error, feu sobre lo libre de Boeci de Consolacio, en lo qual quant haguí legit viu manifestament que era obra couinent per a vos, senyor, e per a tota persona que en semblant tribulacio sia; e fuyt molt induit a transladar lo dit libre en romanç catalanesch per alcunes nobles persones de Cathalunya que han del vostre dampnatge gran desplaer, que sabien la condicio del dit libre, e conexien que seria a gran consolacio de vos, senyor, per que volgren e desijauen que jol transladas: les voluntats dels quals axi com la vostra mateixa, senyor, es a mi e deu esser a tot frare preycador manament. On per les dites

rahons mogut he tranfladat lo dit libre seguint la ^lexposicio del dit beneuyrat doctor ab gran affany; car lo dit Boeci posa lo dit libre molt scurament e ab latins fort stranys e ab rahons totes filosoficals. Empero, senyor, lo dit affany es stat a mi consolacio per amor vostra quant me pensaua que aci poriets consolar vos mateix, axi com lo dit Boeci. Per que, senyor, supplich humilment a la vostra altea que vullats legir e entendre e faber lo dit libre, car aqui porets conixer manifestament lo departiment qui es entre los bens vertaders e los monsonaguers, e als quals deuets endreçar lo vostre coratge, e en quina manera ne deuets vfar; e porets faber moltes coses les quals son couinents de esser sabudes per tota nobla persona. E seriem semblant, senyor, que vos qui sabets be la art de trobar vos occupassets en lo dit libre de fer lo en rimes, per ço que fos pus placent de legir e que mils ne passassets vostre temps. E placia, senyor, a la vostra altea que prengats aquest petit seruey del vostre seruent, lo qual se comana humilment en gracia vostra, e prega per vos Ihesuchrist queus do endreçament a tots vostres affers e finalment si mateix ab clara conexença.



ACI COMENÇA LO PROLECH DEL LIBRE APPELLAT BOECI DE CONSOLACIO, EN LO QUAL PROEMI SE CONTE LA ISTORIA DE THEODORICH REY DELS GOTS, LO QUAL FO ARROMANÇAT PER FRARE ANTHONI GENEVEDA DE LA ORDE DELS FRARES PREYCADORS.

PER ço que lo libre seguent, lo qual feu lo glorios doctör Boeci, sia mils entes com la major raho quel hom ha de planyer sa miseria es com sens colpa ha hom tribulacio, per tal coue posar aci la istoria de Theodorich rey dels Gots, lo qual per la sua gran iniquitat feu metre en preso e puyt ocire aquest doctör.

E per ço deuets saber, que segons que recita Freculphus bisbe de Lexouia en lo cinque libre de les sues istories, que despuys que Theodorich fon gitat de Pannonia ab son pare Theodimir, ell e les sues gents anaren a cerchar terra en que poguessen estar, e per força darmes subjugaren molta gent e van se posar ab tot lur estol en vna

ciutat la qual es appellada Illirich en la qual se aturaren. E ladonchs tenia lo imperi oriental Zeno, lo qual comença de regnar apres la passio de Ihesuchrist lany .cccclxxvj.: aquest Zeno conexent la prosperitat e proesa daquest Theodorich trames li missatgers que vingues a ell, e que li membras sots quina forma com vn princep qui era appellat Leho lo hagues ben .x. anys tengut presoner ab quanta honor lo hagues trames a son pare. Adonchs Theodorich sens tota pahor vench en Roma, e lemprador reebel molt graciosament e honrada, e feu lo consol o jutge ordinari de Roma. Hoc encara obtengue que deuant la statua del emperador fo feta la sua forma a manera de hom qui caualcaua en son cauall, la qual cosa era de fort gran honor en aquell temps. Mentre Theodorich estant en la ciutat hagues gran abundancia de tots bens, vench li nouell que la sua gent qui era en la ciutat e regio de Illirich hauia fretura, delibera que mes li valia ab affany e ab perill de batalles cerchar lo menjar, que si estigues en Roma ab abundancia e ab ociositat per molt de be que hagues. E si be en aquest temps ell aprengues sciencia de Boeci e hagues gran priuadesa de ell, empero encara ama mes lo fet e perill de les armes que los delits de Roma. Anasten donques al emperador e dix li: si be per vostra merce nos feruint a vos no hajam de res fretura, empero si fera placent a la vostra pietat hoirets lo desig del meu cor. E

ladonchs haut loch de parlar secretament ab l'emperador, axi com hauia prou e souin, ell li dix: les parts de occident les quals en temps passat eren regides per los meus predecessors, e aquesta ciutat que es cap del mon, ¿per que ara sots tirannia dels Torcilins e Reigs? Eren dues nacions de gents que lauors per força hauien presa Italia e Spanya. Donchs, senyor, jous prech quem lexeys anar a ma gent e fareys dos bens: lo primer que escapareys als carrechs de les despeses que jo fas aci; e si Deus me ajuda em fa gracia fera la fama de la vostra merce fort diuulgada, com molt mes val que jo qui son vassall vostre si victoria he que sia rey, que no aquest que es nostre enemich que tirannament posseescha la part de la ciutat de Roma e del regne. E lo emperador, hoides aquestes paraules, si be hague desplaer del departiment de Theodorich, empero per no fer lin desplaer atorga li ho, e donali grans dons e riqueses, e recomanali lo poble de Roma e los senadors. E lauors Theodorich pres comiat del emperador e isques de Roma e anassen als seus cauallers e homens de peu, e fort brauament ell sen entra e pres Pannonia e Spanya, e puys passa les muntanyes de Alpia e vench sen vers Venecia, e aqui apres de un pont qui es appellat lo pont de Sont ell se attenda ab tota sa host, e estech aqui per alguns dies a recrear los de la host e les besties. E apres de alguns dies lo enemich seu, lo qual era appellat Odoatzer, aplega gran host

de homens darmes e vench fen contra Theodorich, e donaren la batalla en los camps de Verona en lo qual Odoatzer mori ab tota sa gent per Theodorich. E ladonchs Theodorich hac tota Italia e Roma, e per tal com ell hauia dos regnes ell se posa la corona e totes les insignies reials, e volent fer de guisa que hagues pau ab los francesos prés per muller la filla del rey de França appellat Luys. En aquest temps mori Zeno emperador, e regna lo imperi Anaclasi lany de gracia .cccc.lxxxxviiiijº. en lo qual temps flori en Italia Boeci, hom de gran excellencia e nobleza e sciencia, lo qual per deffensio de la fe feu molts libres, axi com aquell de Trinitat lo qual endreça a son fogre qui hauia nom Simacus patricius. Axi mateix ne feu quatre los quals endreça a un cardenal de Roma appellat Johan, ço es, de la manera de parlar vertaderament ab proposicions afirmatiues de la santa Trinitat. Item de la produccio de les bones creatures per Deu bo. Item vn de la fe christiana. Item vn de les dues natures e vn supposit en la persona de Ihesuchrist, en lo qual fort altament confon les erros de dos heretges, ço es, de Nestori e de Eutici. En aquest temps lo dit Theodorich amaua e loaua fort lo dit Boeci; mas per tal com lo dit Theodorich axi com a traydor tenia Roma, duptant se que los romans no li rebellassen fenyne que los romans scriuien al emperador contra ell, e per ço com lo principal era Boeci imposali crim

de lesa magestat, e exelal, e trames lo en vn carcer a Pauia, en lo qual lo dit Boeci feu los següents libres, en los quals demostra con ne per bona ne per mala fortuna negu no deu desemparrar justicia. Apres de Anastasi fon emperador Justi anno .dxviiiº., lo qual emperador era fort catholich, e feu estatut que en tot loch on hagues esgleyes de heretges que fossen destrouides e que hi fossen fetes esgleyes de catholichs. Ara Theodorich era maluat heretge de la heretgia de Arria, que dehia que en la sancta Trinitat no hauia sino vna persona, e hoit lo dit Theodorich lo dit estatut del emperador enuia missatgers a papa Johan que si ells no fahien reuocar lo dit estatut que ell ocuïria tots los christians de tota Italia, e per pahor de la malefa o crueltat de Theodorich lo emperador reuoca lo dit statut: es ver que per tal con los missatgers no fossen axi tost venguts, cuydant se Theodorich que aço fossen maneres feu ocuïre Boeci, e puys pres papa Johan e feu lo morir en un carfre, e ocie Simacum patricium en Reuenna E lany següent per volentat de Deu soptofament mori lo dit Theodorich, de la mort del qual recita sent Gregori en lo quart libre del Dialogorum que en la hora de la sua mort un hermita qui estaua en la illa de Lipper viu lo dit Theodorich descint e descalç e ligades les mans e que anaua entre papa Johan e Simacum patricium, los quals lo lençaren en Volchan, ell veient qui era en una illa prop de aquella.

Aço hauem premes per tal que tots aquells qui legiran la següent obra sapien quina fo la raho de la persecucio daquest doctor, e per ço axi mateix que les persones sauies aprenguen de contrastar a la sensualitat con han affany. Lo titol del libre es aquest següent en lati: *Auicii Mallii Seuerini Boecii Exconsulis Ordinarii Patricii de Consolatione philosophie incipit liber primus*. En aquest titol son posats .vij. noms del dit doctor, per los quals son enteses les fues prerogatiues, com primerament ell es appellat Auici qui vol dir sens vici o no vençut, com james per negun vici no poch esser vençut: lo segon nom es Malli lo qual es cognom, com aquest doctor era del linatge de Malli caualler de Roma, lo qual se combate ab un caualler frances fort valent hom lo qual aportaua una corona qui es apellada *torques*, e lo dit Malli vence lo dit frances e li pres la dita corona e las posa al coll. Encara lo dit Malli com vna vegada se hagues fet vn gran pou e fer dins la ciutat de Roma, interrogat lo deu Apollo que volia dir aquell pou, respos que si aqui nos metia la pus bella cosa que fos que la ciutat se abifaria; e los romans haut consell determenaren que hom armat en son cauall era la pus bella cosa que hom pogues veure, e ladonchs lo dit Malli dix que ell si deuia lançar com per les grans noblees que los seus havién fetes en Roma a ell se pertanyia, e armat per tal com lo cauall duptaua posali en lo cap vn

mantell de vna noble dona e falta en lo pou, lo qual apres tantost se tanca. De aqueſt linatge fou lo doct̄or aqueſt. Encara mes lo agnom daqueſt doct̄or es Seuerini qui vol dir rigoros en juſticia, com james ne per pahor, ne per amor, ne per prechs, ne per presents, negun no poch fer que ell ſe torces ne fallis al juſt; e per defencio daqueſta juſticia mori. Lo quart nom del dit doct̄or es lo ſeu nom propri Boeci que vol dir en gregueſch *bocces*, que en lati vol dir ajudador, con la condicio de aqueſt doct̄or era ajudar toſtẽms a aquells qui injuſtament eren perſeguits. Lo cinquẽ era Exconſul qui vol dir era fora del conſulat, e aço per la ordinacio de la ciutat de Roma, la qual tots anys mudaua de conſols, e aquells qui ho eren eſtats eren per nobleſa appellats exconſuls. Lo .vi^e. nom era Ordinari, lo qual nom era a ell poſat per ço com fort fouin ell hauia aquella dignitat, e per tal com ordinacio era de Roma que tota hora fos exconſul o ſenador vn hom del linatge de Malli per la raho deſſus dita. Lo .vij^e. nom era Patrici per tal com aqueſt era per los emperadors elegit axi com a lur pare a regir los. E deuets notar que per tal que la dita obra fos pus plaſent lo dit doct̄or ſenye que foſſen dues perſones, e que ell faes queſtio e que philoſophia reſpongues. E per ço la dita obra es partida en metres e en proſes, e norefmenys es partida en .v. libres.

1870
1871
1872

1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880

1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890



COMENÇA LO PRIMER LIBRE

de la obra de Boeci appellada *Consolacio de Philosophia*, lo qual es partit en .vij. metres e .vj. profes.

METRE PRIMER.

En aquest primer metre traça sots quina forma Boeci plora son treball, e dona .vj. rahons de son plor: la primera per tal com ell hauia acustumat de fer dictats graciosos, e ara hauia los a fer dolorosos en los primers versos; la segona raho que solament tristor era sa companyia; la tercera que ço que hauia apres mentre era joue lo aconsolaua; la quarta que per la dita tristor era enuellit; la quinta que mentre hauia bon temps tot jorns era malalt, e ara com era trist no podia morir; la .vj.^a que sos amichs qui tant lo hauien loat lo hauien enganat. E comença en lo lati Carmina qui quondam studio florente peregi.

JO las qui folia effer en gran estudi, e qui he fets molts e diuerses dictats e molts libres, e qui he transladats molts libres de philosophia de grech en lati, axi com la Methafisica de Aristotil, e la Arismetichia de Nichommachi pare de Aristotil, mentre era en la flor del meu estudi e estant en gran benanança; ay las, arem coue a fer dictats de plant e de dolor per los quals mostra la mia miseria, regant ab lagremes e ab plors vertaders la mia cara. E jassia quem hagen tolt tot quant hauia, empero no man pogudes tolre les mies sciencies, ans tots temps me acompanyaran e nos partiran de mi, e nom ha romasa altra companyia. On es notadora cosa que lo dit Theodorich per la sua crueltat tolch a Boeci tota persona qui hagues ab ell priuadafa, e negun seu amich nol gofa seguir, e no li lexa negun seu amich a son feruir. E part aço hauia li tolt tot quant hauia; mas per ço com los bens e les riqueses de la anima no desemparen lom, ans tostemps lo acompanyen e no poden effer tolt per mans estranyes, per aquesta raho les sciencies ques hauia guonyades estigueren ab ell e no pogueren per negun effer empatxades. E per ço dehia Cato: apren alguna sciencia o art, car si per aventura fortuna tua sen anaua et desemparaua, lart tostemps ab tu romandria e not desempararia mentre hagueffes

vida. Per que lo dit Boeci dehia que les sciences eren la sua companyia, e fa comparacio del temps passat al present dient aytals paraules: O mesqui, la gloria de la mia benanança que he hauda en lo temps passat en la verdor del meu jouent, arem som tornats en desolacio dels meus fats en la mia trista vellesa. On es notadora cosa que acompara lo jouent a verdor, per tal com axi com la planta ben vert mostra que deu ben profiter en fruyts, axi la persona quant en lo jouent comença de fer obres bones e virtuosas es guarda de mal, mostra que deu esser molt bona e proffitosa. Per que quant lo dit Boeci en son jouent fos bo e virtuos, e ara si mateix vege en dolor en sa vellesa, hauia raho de major tristor, per que dehia: ara en aquest temps apres lo dit jouent per los mals que soffir e per la tristor mes venguda soptosa vellesa, la qual mostre en aquestes coses car soptosament son tornat canut, magre e rugat. Car los mals e tristors fan lom cuytar a vellesa per ço car tots los accidents de la anima, exceptat goig e alegria, sequen lo cors de la humiditat raigal que es fonament de la vida, e per ço cuyten lom a la mort, per que no enuelleix; e per ço car per les angoxes de la anima lo cors pren mudament segons mes o menys, per ço ell torna tot canut soptosament. De la qual cosa se esdeuench vna gran merauella a Bolunya la grassa, on quant un hom fos jutjat a mort soptosament li tornaren los cabells blancs, com abans non ha-

gues negun e los dins spay de vn dia natural. E per ço axi mateix car la dolor toll a hom la fabor de les viandes e lo plaer, lo dit Boeci no podia ben menjar, per que era rugat e li tremolaua la persona; e per tal com per deffalliment la pell del hom nos compleix per ço ell torna tot rugat. E en apres ell se clamaua de la mort per que no venia, car per la dolor que sofferia la desijaua, dient: que lauores es cruel la mort quant ve a la persona en sa benança; e lauores es bona al hom quant li ve en temps de la sua aduersitat o pobresa e dolor e malança; car en aytal temps les gents menys la temen, ans moltes vegades la desigen; mas comunament la mort axi com a cruel fa lo contrari car menysprea les pregaries, les lagremes, los sospirs, e los gemechs de les persones que la desigen per ço com son posats en miseria e dolor e tribulacio, e ve a aquelles qui son en bona vida. Per que diu Boeci: o mort, per quem est axi cruel? con no vens ara com me veus en aquest cas de quem faries gran plaer, e fuigs a mi posat en gran tristor? E apres repren los amichs dient: o amichs meus qui tantes vegades hauets dit que jo era bencuenturat, ara vehets que jo son caygut soptosament en mala ventura, e podets veure que la mia beneuenturança no era ferma per que follament me hauets tant loat. En tro aci Boeci ha parlat mostrant les seues dolors.

PROSA PRIMERA.

En aquesta primera prosa tracta que com ell fos axi desconsolat li aparech vna dona la qual era philosophia, qui es discreta segons sos comports, e qui del seu enteniment gita totes falses opinions. E comença en lo lati Hec dum mecum tacitus ipse reputarem.

MENTRE se pensaua en les dites coses e hagues callat e stigues tot consiros en lo seu lit, aparech li vna dona a la part del seu cap, la qual hauia la sua cara molt bella e de gran reuerencia digna. Aquesta dona hauia los vlls flamejants e molt auists; la color de la sua cara era tota viua e fresca en senyal de compleccio trempada e benigna; hauia encara molt gran poder, e era tant vella que no podia hom dir la sua edat de dies ne de anys. La estatura del seu cors era molt duptosa; algunes vegades era axi minua com les altres persones, e a vegades era tan alta que del cap tochaua al cel, e si volia leuar lo cap trespassaua lo cel. Les pues vestedures eren fetes de fils molt delicats e prims, e fetes molt suptilment, e nos podien corrompre en la lur materia dels dits fils, los quals la dita dona ella mateixa les hauia texides e fetes a si mateixa, la color de les quals era semblant a negror de fum qui roman en les pintures ennegrides per fum quant son en-

uellides. En les estremitats de les dites vestidures eren texides dues lletres, ço es, .P. T.; la .P. era baix en les faldes, e la .T. entorn del cabes; e de les faldes tro alleffus hauia pintures a manera de escales. La dita vestidura era esquinçada en alguns lochs, per ço com alguns robadors la volien pendre per força, per que la hauien rompuda e esquinçada ab les mans. La dita dona tenia en la man dreta llibres, e en la esquerra vn ceptre. Aquesta dona era philosophia, e es dita dona per ço car axi com a la dona se pertany, segons la sua condicio, de infantar lom e de nudrir lo, e a aço es ordonada naturalment, axi la philosophia fa lom perfet e acabat nodrint e informant aquell nedeament e bella. E staua sobre lo seu cap per tal com hauia torbat l'enteniment per la ira: no la posa en lo cap, lo qual es loch seu, car ira torba l'enteniment que no pot conixer la veritat clarament. Aquesta dona fo mare dels philosophs e dels sauis: per que Plato e Demostenes dixeren que hauien haudes dues mares, ço es, natura e philosophia, e deyen que natura los hauia fets materials, mas philosophia los hauia denejats de vicis, e la sauiesa informats de virtuts. La dita dona hauia la cara molt bella e digna de gran reuerencia, per ço car honor e reuerencia es deguda a virtut, en senyal que era virtuosa, la qual cosa se mostra mes en la cara que en ninguna altra partida, segons lo prouerbi qui diu axi: la vostra cara mostra quina es la vostra condicio;

car per la cara coneix hom en alguna manera la condicio de la persona, segons que dien los phisonomichs: ha encara los vlls flamajants, car la persona fauia clarament coneix veritat e bonefa, e fuptilment sen pren esguard, e no pot esser tost enganada: la color sua mostraua la sua benignitat, car fauiesfa fa lom esser benigne: la sua edat era molt antiga, car ja era en lo començament del mon, segons que diu Salamo en los Prouerbis en lo .viiij^e. capitol: Quant apparellaua los cels ja era ab Deu ordonant totes les cofes. Per la sua estatura dona a entendre que a la persona fauia se pertany que pens a vegades de les cofes mijanes, e a vegades de les cofes altes, ço es, de les terrenals e de les celestials. Per les vestidures son enteses les arts o sciencies liberals, car axi com les vestidures comprenen la persona vestida e dins en si la encloen, axi les dites arts e sciencies comprenen e encloen dins si fauiesfa, e totes la embellexen e la fan bella. Los fills primis son los principis e les regles que son en cascuna sciencia, los quals son e apparen fuptils, e com son ordonats donen compliment a cascuna sciencia. Aquests principis la philosophia los hauia textits e ordits, car a fauiesfa se pertany fer e ordonar tots los principis e dites regles. E per ço com los antichs philosophs tractaren e faeren molts libres de philosophia molt escurament, e per ço car parlauen per semblances, diu que la color de les vestidures era semblant a imatges fu-

moses e velles. Per les dues letres, ço es, .P. e .T. fon enteses dues parts de sciencia, ço es, practica la qual dona conexença manual, que en greguesch es appellada *praxis* e comença per .P: la segona es speculatiua, la qual en greguesch es appellada *theorica* e comença per .T. La dita vestidura era esquinçada forciuolment: aços diu per molts qui soptosament e per força volen comprendre totes sciencies, e aprenen de la vna vn poch e de la altra axi mateix, e finalment non han neguna, e empero volen esser comptats entrels sauis. Per los libres que tenia fon enteses les sciencies les quals la persona fauia deu mostrar, car lo faui solament pot ensenyar fauiesa, la qual es conquerida per los libres mes que per res alre. Per lo ceptre es entesa correccio, car al faui se pertany de corregir e castigar hom foll: les dites dues cofes no pot ben fer null hom sens fauiesa, ço es, ensenyar, corregir e castigar. Los philosophs de Athenes pintaren la dita philosophia en altres diuerfes maneres; car alguns la pintauen jaent en un lit, per ço car la anima reposant conquer fauiesa, e pintauen quatre donzelles que portauen lo lit, la primera hauia nom amor, la segona treball, la tercera cura, e la quarta vigilia; car per amor obram ben, e per treball acabam, e per cura prouehim, e vetlant gordamos del contrari. Altres la pintauen estant en los portals dels temples, e sobre lo seu cap escriuien aquestes paraules: Vfatge ma engendrada, memoria ma

infantada, auorrefch los folls e les obres vanes. Aquefts breument deyen en quina manera hauia nom fauiefa, e ço de ques deuia guardar persona fauia. Altres la pintauen en los lochs de les justicies, axi com a regina feent en cadira, e als seus peus estauen dos antichs los quals tenien la vn genoll ficat en terra e fucclauenli les mameles, cascun la fua, e ella estenia los seus braços sobre ells; per la qual era entes que veritat e bonefa de tot juy e de tota justicia es feta, fermada e nodrida ab let de philosophia, e per aquella es fortificada e acabada. En apres posa que feu la dita dona: on deuets notar que per ço car hauia compassio e pietat de Boeci tench manera de persona qui vol donar consolacio. E primerament ne gitta ço que li donaua raho de tristor, ço es, les arts poetiques que li estauen de prop, car nol hauien deseparat, e puys posa hi ço que li deuia donar consolacio. Per que ab dolçes paraules complanyent lo repres, quant hac vistes les rahons de la fua dolor les quals lo agreujauen e nol lexauen tornar al juy dret de raho: vn poch comoguda, car persona fauia nos deu fortment enfellonir, dix de les dites arts torbant Boeci: ¿qui ha lexa des acostar aquestes putanyones esceniques? les quals per manera de medicines li dauen veri, ab les quals les fues dolors mes se agreujauen que garien. On deuets notar que persona fauia no deu ab si retenir les cogitacions ni los penfaments que torben la raho e lnteniment, mas

lunyar de si mateixa. E per ço car les arts poetiques se acustumauen de recitar en vna casa de Roma appellada *theatrum*, en la qual hauia en lo mig vna casa petita appellada *scena*, per aquesta raho la philosophia dix de les arts poetiques que eren putanyones sceniques; car aytals arts son fort plasers e fallagueres, e mouen lom a coses futzes, axi com les putes affaleguen los homens els giten de raho. En apres la dita philosophia dix a les dites arts: anats vosen e no hic aturets, car fots axi com a serenes qui cantant dolçament matan los homens. Serenes son en la mar, e diu se que son en forma de fembres les quals cantan molt dolçament, e tiren les naus, e fan adormir los mariners per dolçor del cant, e com dormen ocien los tots els offeguen. Axi aytals paren plasers, mas puy crexen la dolor e la tristor, en tant que porten la persona tribulada a desesperacio si molt los atura ab si, car no la garexen perfetament. En apres les dites arts enuergonyides partiren se de Boeci ab gran confusio, e no hagueren que poguessen respondre; e la philosophia posa aqui les sues donzelles molt belles, ço es, les sues rahons que guarissen Boeci. Lauors Boeci qui hauia los vlls plorosos e la pensa aterrada, quant hagues guardada la dita dona, e veeç que axi se era enfenyorida dell, e no la conegues, estech tot marauellat e gira los vlls e la sua vista fermament en vers la terra esperant e que faria; car lom fotsmes a les passions e a la

fenfualitat, áns que puxa del tot leuar per la lum de la rahó primerament ha batalla dins si mateixa, e ab gran força trencha los ligams de la fenfualitat. En apres la philosophia acostas al lit de Boeci e figue sobre la spona del lit: aquest lit es l'enteniment del hom, e la spona es la sciencia speculatiua en la qual la philosophia se posa, e lauors parla de Boeci couinentment reprent lo e dix.

METRE II.

En aquest segon metre descriu vn plant lo qual feu la dita dona de la malaltia de Boeci, e loa lo de perfeccio de tota sciencia, e que poch cosa lo hauia torbat. E comença en lo lati Heu quam precipiti merfa profundo.

O Deus, tan gran dolor es aquesta, car la pensa daquest bon hom soptosament es enderrocada pregon per los vents terrenals de fortuna, e es li crescuda fortment cura e ansia, e ha perduda tantost la propria lum, e es caygut tantost en fort escures tenebres. Aquest en temps pasat era franch e desliure de totes ansies, e solia guardar e remirar lo cel axi com sil vaes vbert, e pensauas en los mouiments dels cels e del sol e de la luna e de les planetes e de les esteles, e en la mutacio dels elements de la mar e dels vents; e de totes aquestes coses volia saber lo lur comen-

çament. Penfauas en los spirits qui mouen los cels, e per quina fi los mouen. Penfauas encara en tots los temps, e en lurs natures, e en lurs mudaments, e en tot ço que fehia en la terra per los dits mudaments, per que era abundancia e fretura de les cofes. Ara veus aquest aytal com jau, qui te quaix appagada la lum de la fua pensa, oppremut de faxugufes e de grans cadenes de tristor e de dolor te la fua cara baxa. O Deus, e tan gran efranyadat es, que aquell qui ab tan gran plaer folia contemplar les cofes celestials, ara es forçat de guardar la terra nícia e folla car per ella, ço es, per les cofes terrenals molts homens fan follies e neciefes e lexen estar vertadera fauiefa.

PROSA II.

En aquesta segona prosa traçta com la dita dona comença a conexas aquest malalt quina malaltia hauia, e com li torcha les lagremes per tal que la conegues. E comença en lo lati Sed medicine.

MAs duymes temps es que prenga alguna medicina: on deuets notar que la philosophia tench manera de bon metge, car axi com lo metge demana e vol saber lo començament de la malaltia e interrogant lo malalt, axi ella fa interrogacions a Boeci dolçament; e axi com lo metge

per les respostes del malalt reuella e mostra al malalt algunes coses que ell nos pensaua, e per ço lo malalt coneix mils lo feu mal e es pus obedient al metge, e axi ho feu la philosophia; e axi com lo metge comença a donar al malalt medicines leugeres, e en apres forts, e puys pus forts, per tal com les pus forts massa farien pus fort e foptos mudament, per que seria perill al malalt, car natura no foste mudaments foptosos, per raho daço philosophia comença leugerament e fuau en reprendre Boeci. Per que guardant lo en la cara dix: ¿no est tu aquell que eres nudrit ab la nostra let, ço es, ab la nostra doctrina, e est crescut e vengut a perfeccio per les nostres sciencies, e eres escapat a les presons de la sensualitat, e eres posat en gran fortaleza de virtuts e de cors virtuos, al qual nos hauem dades tantes bones armes, les quals si no hagueffes lençades e desemparades te hagueren fortment e virtuosa deffenfat e no fores estat vençut? Digues me tu, al qual hauem fetes tantes gracies, ¿coneyes me? ¿callas? parla ab mi, digues me: ¿callas per vergonya o per esglayament? Certes mes amaria que per vergonya callasses que si per espahordiment callaues, car vergonya no toll la raho ne lo seny, e esglayament empatxa lo seny e lnteniment; mas segons jo veig espahordiment te pren et fa callar. Quant la philosophia vees estar Boeci mut, e quaix paria que no hagues lengua, posali les fues mans, ço es, conexença dels deffalliments

feus, als seus pits: aço es quant lom torbat torna a regonexença de si mateix, e lauores jassia que la virtut de la raho sia carregada e premuda empero no es de tot vençuda ne aterrada. Per que dix: no es la malaltia perillofa, car ha malaltia de letargi, que es oblit de raho, e exoblidades li fon les armes que li hauem dades, e leugerament li remembraran fins pot conixer; e per ço quens conega torchar li hem los vlls seus qui fon cuberts de foscura de les cofes terrenals. Lauores torcha li los vlls, ço es, la raho e lo enteniment, los quals eren carregats de lagremes, ço es, volentats terrenals e fosques, ab la sua vestedura delicada, car leuali la turbacio de la sua penfa.

METRE III.

En aquest tercer metre traçda com lo malalt cobra lo vigor de la sua vista. E comença en lo lati Tunc me discussa liquerunt.

LAUORES les tenebres de turbacio lo lexaren e tornali la vigor primera, ço es, que lo feu enteniment fon illuminat, axi com la terra es illuminada per lo sol apres la scuredat la qual era posada sobre la terra per interposicio de les nuus plujoses, e apres per lo aueniment del vent cerç les dites nuus se escampan e fugen, e ladonchs la terra cobra la claredat que hauia perduda, e illuminen los raigs del sol los vlls marauellosament.

PROSA III.

En aquesta tercera prosa tracta com Boeci conexent la dita dona se marauella pensant que ella fos ab ell exellada, e ella començal a consolar dient que guerra es antiga entre ella e la gent folla, e aço proua per molts eximplis. E comença en lo lati Haud aliter tristicie.

QUANT Boeci fo a si mateix tornat e hac clar lo feu enteniment, volch assejar si conexeria la dita dona, e quant hac alçats los vlls en vers ella conech per obra del enteniment que aquella dona era philosophia nudriça sua, ço es, conexença de vertader ben, lo qual era lo darrer e millor reffugi de la sua consolacio, les cases, ço es, les escoles de la qual Boeci hauia molt souinejades, e quant la hac coneguda dix li: o philosophia, maestra mia e de totes virtuts, que est enuiada del sobiran cel, ço es de Deu qui la tramet a diuerses, e en diuerses e en moltes maneres, ¿com fes fet aço que tu fies venguda en esta solitut e preso del meu exill? ¿est tu, axi mateix com jo, falçament acusada e aci encarcerada? E la philosophia respos en axi: o special amich meu, ¿e con se faria que jot defemparas, ara specialment con per amor mia tu soffires tan gran treball? Car ço que tu soffers, soffers per mantenir la mia doctrina, ço que tot filosof deu mantenir ver

ben sobre totes coses, e menysprear tota tribulacio que per aço li venga; e per ço nom estaria be que jo defemparas les persones ignocents qui per amor mia sofferen mal, e per ço lo teu affany prenh jo per meu, el vull ab tu sofferir. E not pens quem marauell del teu treball, car a mi nom es nouell, car ja saps que los antichs philosophs per conseruar les mies doctines, e per amor de veritat han sofferetes moltes tribulacions; car be saps tu, o deus saber, que sauiesa es molt menyspreada e auilada entre les males persones, car tostemps los homens folls son contraris al sauis e als discrets. ¿E no saps tu, que ans que fos Plato, amich nostre, ja hauien hundes moltes batalles per los sauis qui foren ans de ell, dels quals alguns foren exellats, los altres hagueren a fugir, los altres prengueren mort? Be saps encara que viuent lo dit Plato amich nostre, Socrates mestre feu fo molt injustament perseguit, e en presència nostra Plato per mantenir veritat. On deuets notar que Socrates maestre de Plato, feu vn libre de Vnitat, en la qual prouaua per manifestes rahons e declaraua que no deuia hom fer honor ni reuerencia diuinal sino tan solament a un Deu; per la qual cosa foren escomoguts tots los sacerdots de les ydoles qui prehicauen molts deus, e acusaren lo ab lo princep de Athenes dient que Socrates hauia dit mal dels lurs deus e tots los hauia vituperats, e per ço deuia pendre mort: per que fou jutjat que

begues vn anap de veri en nom de vn Deu, la qual cosa ell no rebuja confiant se en Deu, e com hac begut no sen senti negun mal, segons que diu vn doctor Macer. En apres fo forçat que begues altre anap de veri en nom de tots los deus de Athenes, e tantost soptofament mori. Per la qual cosa enfellonit tot lo poble qui era present, levaren se contra los dit sacerdots e ocieren los tots, e prengueren lo cors de Socrates e ab gran honor soterraren lo en lo temple, axi com aquell qui era amich del Deu vertader. Apres la mort de Socrates los seus dexeables tots se partiren en diuerfes oppinions, e alguns tenien moltes erros, empero aytanbe mantenien alguna partida de veritat, e per aquella sostenien molts treballs jassia que en altres coses fossen folls. E si a tu no abaïta la fuyta de Anaxagoras, ne lo veri de Socrates, ne los turments de Zeno, per tal com eren estranys de la tua nacio, car eren grechs e molt antichs; empero bet deuria membrar de Cani, e de Senecha, e de Sora, car tots aquests foren molt excellents filosofhs de Roma axi com tu mateix, e tots hagueren molts e bons dexebles, e tots sofferiren molts e diuersos treballs per amor de veritat e de bonefa. Car Senecha, segons que diu es conte en les istories dels Romans, fo mestre de Nero, lo qual Nero quant fo fet emperador e sigues en vn conuit en la sua reyal magestat, e vebes Senecha mestre seu qui era en lo palau, remembrali com moltes vegades lo

hauia ferit per castichs, soptofament mogut de gran ira feu lo venir denant si, e dix li que elegis en quina manera volia morir, car ell volia que preses mort, e mana quel mataffen donant li aquella mort que ellegiria; lo qual forçat eligi que fos fagnat de dos brassos e posat en banys, e en axi nudri corp qui li tolch la vida. Aquests, donchs, e los altres demunt dits sofferiren mal per los castichs que donauen a les persones maluades; empero romas molt excellent memoria e digna de ells, e no hauia molt temps passat que eren morts, e no foren morts tantost sino com eren molts fauis en sciencia e en custumes, e les lurs custumes eren contraries a les custumes dels maluats, e per ço foren perseguits: car tots temps es estat e fera que les bones custumes son perseguides per aquells qui tenen mala vida. E donchs no veig raho per que tut deges marauellar si los bons estant en la mar amargosa e tempestosa daquest mon, sofferen tempestes de les ones grans que hi son; axi com la mar es amargosa e falada e tempestosa, axi es la vida de les gents mentre son en lo mon. E jassia que les bones persones soffiren souin tribulacions e persecucions per los mals, per ço les bones persones son poques, e les males son moltes e quaix sens si ques mouen bestialment seguint la lur propria voluntat, que no rahonablement seguint lo dret juy de la raho, e per ço en moltes maneres donen persecucions als bons: empero per ço com sauiesa venç malicia,

e bonefa sobre puja a malefa, e la intencio e lo propofit dels fauis e dels bons homens es aytal que no deuen hauer ansia de desplaure als mals, ans los plau que a ells sien desplaents; per raho daço, jaffia que les males perfones sien moltes e molt poderofes per poder mundanal, empero no deuen effer temudes per les bones perfones, car les dites males perfones no han en fi regidor qui los govern, car deffall los raho que deu regir e governar los homens, e axi fon com la nau fens timo e fens govern en la tempeftat, que nos pot regir ans fta en gran perill. E per aquefta raho fi ells fe ajustan contra los bons donant los batalla, empero no poden hauer victoria dels bons, per ço car fe affermen en aquella cofa que en fi no ha fermetat, e los bons fon regits per la virtut intellectiua que es regidora dels fauis, e informals de bonefa e de veritat, e menals a la gran força e a la gran torra del sobiran e vertader ben, hon han plaent contemplacio poffehint los grans trefors de fauiefa; per ques poden estraure efcarn de ells, per ço car han lexat lo vertader ben e fon fe ocupats en cofes que res no valen ne poden a res vertaderament aprofitar, car fon transitories e caybles qui leugerament decahen car fon molt freuols e baxes. Mas les cofes en que los bons fe pensen fon altes e fermes e perpetuals e vallejades de molts bens. E axi ho dix Empedocles, segons que recompta Theophofcus en lo començament del libre de planetes, dient que tres cofes

son que per lur excellencia sobre pujan totes les altres en aquesta vida: la primera es menyspreu de la honor de les coses temporals e de totes coses de fortuna; la segona es desig de la benenança eternal; la tercera es illuminament del enteniment e de la voluntat. La primera cosa es tant bona, que neguna cosa no es pus honesta; e per neguna no es tant beneuyrat hom com per la segona; e no es res qui tant faça hom aconseguir aquestes dues coses com fa la tercera. E per ço car la torra e força deffus dita es ben gran e ben guarnida daquestes tres coses, per aquesta raho no ha pahor de res: e posa exemplis naturals e de semblants coses en versos metrificats, dient axi en sentencia.

METRE IV.

En aquest quart metre tracta que si algun no ha sperança en los bens de fortuna, ne ha pahor en mal que injustament li sia fet, que nol cal tembre de res; e aço proua ab exemplis diuersos. E comença en lo lati Quisquis composito serenus euo.

TOT hom qui ha lo seu enteniment clar axi com lo cel quant es ben fere, e vol viure virtuosament e en bona vida, pos sots los seus peus tota fortuna, ço es, prospera e aduersa, menyspreant aquella; e aquell jutge be e dreturera-

ment qui per fortuna contraria nos lexa decaure, ne per la fortuna de benenança no exalça lo feu cor. Aquest aytal pot tenir be sens temor la cara ferma contra tota aduersitat, e no li calra hauer pahor de les ones tempestiues mundenals, per torbades e irades que li vinguen contra, ne fera sobrat per empenta de la mar mundanal, ne fera derrocat per empenta de vent, ne cremat per ardor de foch, ne aterrat per pedra de giny, ne mogut de son loch. Compara la furor del poble a mouiment de mar; la enueja dels enemichs legoters compara a vent; la ira dels senyors temporals compara a foch, e a colp de pedra de giny: les qual cofes vanament temen les gents folles, e per ço leugerament son vençudes; mas les perlonas fauies no les cal tembre. O mesquins de homens, ¿e que hauets temor, e estats pahordits e merauellats de les ires malignes e cruels dels mals senyors e tirans? car si beus en prenets esguard no han ab si regidor ne capita, per que no deuen esser temuts car no han força ne viguor. E per tal tu, Boeci, no vulles sperar guardo de ells, ne hages pahor; car son desguarnits e sens armes, e sens força; e sin han, no han fermetat, ne son veres les lurs armes, jassia que ho apparega. ¿E qui deu tembre la cosa que no ha fermetat, ne cell qui no es de si mateix? E cell qui es sens armes, e es mogut de son loch e caygut, jau e es ligat ab cadenes ab les quals pot esser roffegat. Aytals son los tirans o mals senyors:

per que no deuen ésser temuts per los fauis, car no fon de si mateys, per ço car nos regen per raho, mas per volentat quilhs sobra han gitat de si lo scut del enteniment e les altres armes de la raho, e son gitats de la força e torra del enteniment e de la raho, e son cayguts en la sensualitat, per ques han ligades cadenes de males obres e de peccats; e tots cellhs quis ocupen en multiplicar bens temporals e de fortuna, liguen cadenes a si mateys ab les quals los tirans e mals senyors los puxen tirar e turmentar. Si donques algun pahoruch tem o desija, appar que no es senyor de si mateix e ligas la cadena ab quel roffegaran.

PROSA IV.

En aquesta quarta prosa tracta com Boeci recita tota sa dolor, e posa totes les rahons de la sua persecucio. E comença en lo lati Sentis ne inquit.

EN apres quant vehe la philosophia que era couinentmet dispost a parlar, per ço com hi hac parlat dolçament, fomoguel fortment per ço que respones e mostras les naffres de la sua dolor, e dix: ¿Sents aço que jot he dit, o est axi com a ase qui ou esturments? Notats que en aquell temps era prouerbi en Grecia, quant algun hoya paraules de gran sentencia e no les entenia, deyen que aquell era axi com a ase qui ou estur-

ments; car jassia quels hoja empero no enten la acordança del so, e per aquesta raho li dix lo dit prouerbi. En apres li dix: ¿que plores ni per que gites lagremes? digues mo, e no men tengues res celat, car si vols que jot do medicina, necessari es quem mostres la tua malaltia. Ladonchs Boeci, mogut per les paraules de la philosophia, comença a parlar dient axi: ¿E quem cal dir ne mostrar la raho de la mia tristor? car ja es prou manifesta, car tot hom sap la cruel fortuna que es venguda sobre mi. ¿E no veus tu lo loch on jo son posat, ço es, lo carçre escur e cruel? ¿Es aquesta la casa dels libres en la qual jo solia estudiar, la qual tu axi mateix hauies elegida per tu, e aqui habitaues, e en la qual ab mi ensemps estant souen parlaues e disputaues de les sciencies humanals e diuinals e de totes altres coses; on jo cerchaua ab tu rahons de les coses merauellofes e altes e secretes? ¿Aqui tum mostraues los mouiments de les esteles, e lo stralabi per les linyes e per los raigs? ¿Aqui encara me ensenyaues en quina manera jo deuia ordonar la mia vida en guisa que fos semblant a la ordinacio del cel? Ço es, que axi com los cels jusans son moguts ordonadament segons lo mouiment del sobiran cel, lo mouiment del qual tots los altres segueixen; axi la volentat es appetit sensible en los senys corporals qui son sotsmesos a la raho, deuen fer totes lurs obres segons que ordona la raho. ¿E es aquest lo loguer e lo guardo que han aquells

qui a tu feruexen, ço es, preso, confusio e vituperi? Tu saps fort be que tu has dit per la bocha de Plato, que les cumunitats serien beneuyrades si persones sauias les regien, e si los regidors de aquelles estudiauen en sauiasa. Tu axi mateix diguist per la bocha daquell mateix, amonestant los regidors de les cumunitats, que regissen en tal manera que les bones persones e les sauias fossen honrades, e no fossen vituperades per les males persones, e sis fahia que les males persones fossen castigades. Aquestes coses hauia jo posades ben fermament en mon cor, e axi com les hauia estudiades les volia metre en obra gouernant la comunitat. E per ço que no aparega que jo lou mi mateix, prech tu matexa quem fasses testimoni si es axi; e trasch hi testimoni a nostre senyor Deu, qui ha clara conexença de totes coses, lo qual Ell e tu sabets que jo no reebi ne prengui lo regiment del senat de Roma sino per enteniment que lo ben comu fos ben gouernat, e per ço a mi son exides moltes discordies e fets molts desplaers, los quals son quaix sens fi; e per la deffensio del poble e dels bons homens que no prenguessen mal, e per deffensar la franquesa que la ciutat hauia e deuia hauer, jo son ventgut en ira daquells qui son poderosos, la qual jo menysprehi per ço que lo ben comu fos deffensat. E per ço que mils aparega no solament en general mas encara en special ten dire: tu saps molt be que jo moltes e diuerfes vegades contrasti

e empatxe a Conjugault e Trigilla quant fahien injuries a les persones miserables que nos podien deffendre. Notats que aquests dos eren cauallers de Theodorich; lo primer era batle, e laltre era majordom, e en lurs officis feyen moltes e diuerfes injuries, e sens raho agreujauen les persones simples per ço quen traguessen diners e robes. Tu axi mateix saps be que jo moltes vegades deffensi lo poble de les oppressions que alguns domestichs de Theodorich fehien, per ço car no era quil's castigas nels reprengues; e saps que negun hom nom poch girar de dreta justicia, nem poch corrompre ne induhir a injuria de negun: quant jo vehia robaries o injustes questes o imposicions, e per mi no sen volien estar, lauores jols affrontaua fortment. Notats que entre les altres coses si fehia aquesta, que los domestichs e familiars de Theodorich, ab la fauor que ell los donaua, forçauen les gents que no venessen res a altres sino a aquells familiars del dit tiran, e que no comprassen sino daquells mateys, per que ells se enriquehissen; e lo poble se apobria, car ells hauien gran mercat de les coses e puys les venien molt cares, contra los quals se leua fortment Boeci axi com a consol e a senador. Saps encara que jo traguí de la bocha dels cans, ço es dels saigs del dit tiran, Pauli qui era baro molt excellent e consol de Roma; e si jo nom hi opposas ja li hauerem deuorades totes les sues riqueses. Axi mateix te deu membrar com jom opposi a la ira de

Cipria que era molt poderos, per ço que Albi, baro molt bo e consol, no fos condemnat injustament axi com lo dit Cipria volia. E per totes aquestes demunt dites coses e moltes altres semblants, son vengudes sobre mi diuerfes afflictions, em son estats procurats molts mals Mas feçons raho per aquestes coses deguera esser pus segur e deffensat dels domestichs del dit tiran, per les acusacions dels quals jo son estat condemnat, e foren posats contra mi tres falsos testimonis: lo primer hauia nom Basili, lo qual era estat gitat de la cort de Theodorich per los fraus que hauia fets a la dita cort; e per ço car deuia pagar alguna quantitat que deuia a la dita cort e pagar no la podia, son li relexada la dita quantitat per ço que faes testimoni contra mi, car si nol volgues fer haguera a pagar la dita quantitat: e jassia que fos infamis, empero lo seu testimoni fo reebut axi com si fos bo. Los altres dos foren Opilio e Gaudenti, los quals eren condempnats per sentencia publicha per los lurs mals que deuien esser exellats a Reucna, on deuien esser dins tres dies; e la sentencia era ja donada e publichada contra ells. Axi infamis, forçats per temor de les dites penes, han fet aquest falç testimoni, empero tots tres eran maluades persones e gitats del servey del dit tiran per lurs colpes; empero aquell dia mateix que foren condempnats per sentencia fo reebut testimoni axi com si fossen bons homens, els fo perdonada la pena a cascun a la qual eren con-

dempnats. Quala crueltat e injusticia poria effer comparada a aquesta? e merexien les mies ciencias aytal pena? be ho coneys tu que no: ¿e com fes pogut fer que la mia condempnacio ha fets justs los dits testimonis qui foren desflurats de la pena a ells deguda per lurs mals? Be par que la fortuna no ha hauda vergonya que haja axi obrat: car si ben ten prens esment, la ignorancia es maltractada e malmenada e auilada; e la viltat dels acufadors es exalçada: cascuna de aquestes cofes torna a gran vergonya de fortuna que axi es descominal. E si tu, philosophia, vols saber lo crim a mi posat, e per quina raho se son moguts de acufar mi; certes dich te que aquesta son la raho quels ha moguts, ço es, per ço car jo defenfaua los consols els senadors, los quals Theodorich volia destrouir per lo regiment de la comunitat. E tenia aquesta manera, car posauels crim de lesa magestat; e jo sabent aço empatxi lo acufador que tan gran iniquitat no posas sobre tantes e tan nobles persones, e per aquesta raho es girada sobre mi la malicia. E donchs, tu, maestre de totes cofes, quen jutges tu de aquesta acufacio? car deyen que per axo los defenfaua car jo era culpable e consent en lo crim. Dignes me: ¿negare lo crim a mi falsament posat? certes jo negare lo dit crim per ço que no sia ensutzada la mia fama, mas no negare la raho per que ells son moguts contra mi, ne men estaria de defenfar los bons quant fer ho puxes; e per ço jo nech la

acusacio, mas no la raho per ques son moguts a fer la. Car nos deu null hom penfar que mantenir e deffendre la comunitat de tant bones persones sia maluestat, sino segons oppinio de persones necies, les quals jassia que mantenguen error empero no poden mudar la veritat que no sia axi, que les bones persones no deuen per negun defuiar veritat. E segons la doctrina de Socrates, a mi no era legut de amagar veritat ne atorgar mentida; e per ço no volgre celar veritat als senadors de la cosa qui era a ells perillosa, ne volgre sostenir la tan gran mentida de Theodorich qui a ells tan gran e tan forts crim posaua. Empero a tu e a tots los fauis leix la determinacio de aquesta questio, e son apparellat de seguir la vostra sentencia. E per ço he fet aquest breu libre, que als esdeuenidors sia feta alguna breu memoria, e no sia de tot amagada la dita cosa. De les letres a mi falsament posades, ço es, que jo les hagues trameses, no he ansia, jassia que jo hagues gran goig de la libertat de la comunitat; e la mentida hagra tost ben prouada si a mi fos legut de examinar lo acusador e los testimonis, la qual cosa es de gran virtut quant en semblants fets es feta bona e diligent examinacio del acusador, e del acusat, e dels testimonis. Jo no fuy hoit, nen sabi res, ne hi fuy appellat; car si jo hi fos, diguera al menys la resposta del noble baro Cani, lo cual fo repres per Gay Cesar, fill de Germanici, que lo dit Cani era consent en la conf-

piracio feta contra lo dit, e que ell la sabia. Respos en axi: si jo ho fabes tu no ho faberes. Notats que lo dit Cani fo molt noble filosof de Roma, lo qual molt injustament fo agreujat per lo dit Gay per la dita cosa, axi com Boeci; e quant fo molt malament perseguit respos sots breus paraules gran sentencia, ço es, que si jo ho fabes tu no ho faberes: volia dir que ell no era estat consent nen sabia res; e si ho fabes, que ell era tan faui e tan cert e per tal se fahia tenir, que ell fera en guisa que no fora vengut a coneixença del dit Gay: en la qual resposta de paraula e de fet mostra son gran ardiment. En la qual cosa vull be que tu sapias que la tristor que jo he no ha tant rebauat lo meu enteniment, que entena que los demunt dits enemichs meus hagen hauda victoria en la lur maluestat; mas son merauellat con ses pogut fer que axi han complit lo lur cor de mi. Empero be creu jo que voler e pensar mal es deffalliment de hom, mas empero sembla cosa monstruosa e estranya que Deus mirant e guardant qui es regidor de totes coses, negun vil hom e maluat puxa cumplir la sua malicia contra los innocents; car nom par que Deus ho degues sostenir, que la malicia de la mala persona hagues compliment en son pensament, e la mala obra contra los bons homens. Per que no debades dix un gran filosof, familiar nostre, aytal questio fahent: si Deus es, ¿com se pot fer que sia mal, com sia pura bonefa e sia regidor de to-

tes coses? e si Deus no era, ¿don vendria lo be, com sia font de tot ben sens tot deffalliment? Veges tu si era leguda cosa ne bona que los mals homens hagen hauda victoria, majorment cells qui desigen la destruccio e la mort e lo vassament de la fanch de tots los bons homens de Roma, e en special dels senadors e consols qui son molt assenyalades e nobles persones; e a mi entre los altres, e alguns principals ne han aterrats, los quals alguns per pahor, altres per pregaries, altres per enueja moguts se son desuiats de bonefa es son ajudats a ells. E al menys tu saps que a aquests nols merexia jo aytals coses; e que jo hauia pugnat per lo be comu creu be que tu ho saps, car tota vegada eres ab mi, em endreçaues en mes paraules e en mes obres. E donchs ben creu quiet membre quant lo rey Theodorich fo a Verona e volch destrouir lo ben comu, a la qual cosa venia molt de gran volentat, e per ço volien retornar lo crim de Albi, lo qual injustament e falça era estat acusat, affermant que los dits consols hauien comes crim de lesa magestat, e sobre tots los consols era estat consent lo dit Albi: e saps jo con virtuosament no rebujant lo meu perill, deffeni ab veritat los dits consols qui eren innocents en la cosa, los quals foren estats destrouits si jo nols ajudas. Tu saps fort be que jo dich veritat, empero hinc de aquesta cosa jo no loe mi mateix, car jo no volia donar tan gran minua a mi que manifestas la cosa que era secreta; e fora minua de la bona

obra si jo a jactancia o a laor mia la hagues publichada, e per ço car laor en hom mateix de si mateix es futzura. Empero ço quem ha esdeuen-
gut per la dita bona obra que jo fiu, tu matexa ho veus a vll, car es me posat falç testimoni. E pren te esguard, ¿qui vehe hanc que en la sentencia de algun maluat hom qui hagues atorgades grans maluestats, tots los jutges e confellers fossen de tots concordants, axi com son stats en condempnar falçament la mia innocencia? Car comunament alguna discordancia hi sol hauer, per ço car alguns se mouen rigorosament, e altres ne solen hauer pietat; mas a mi son estats tots concordants en crueltat. Si jo per aventura fos stat acusat vertaderament que hauia mes foch a les esgleyes per cremarles, e que volia auciuire los capelans e aquells qui seruexen Deu, o que hauia tractada la mort dels bons homens; certes nom degueren pus cruelment punir que ara. Empero si fos acusat de les dites o semblants coses si deguera esser hoit, e que jo ho atorgas, o que fos legitimament prouat, empero han me condempnat sens que nom han demanat ne dada deffensio, ne son stats scoltats: en absencia mia, per ço car me studiaua de mantenir ab justicia la comunitat jo son cruelment condempnat. O, fort deu esser a tot hom merauellofa cosa que negun sia condempnat a mort o a proscripcio per aytal raho com jo: ¿qui u hoi hanc dir? E cells quim condempnaren sabien be que no era maluestat,

ans era virtut, ço per que son condemnat; empero dehien de bocha que era peccat, per ço que tollen en gracia del rey Theodorich, enfosquint la mia fama car posauen que jo desijaua molt les dignitats. Empero tu, philosophia, qui eres ab mi, me lunyaues tota cobejança de les coses mortals, e posaues en mon cor la paraula que dix Pigtaguores, que no deuia hom seruir a molts deus, mas tan solament a vn Deu qui es creador e regidor vniuersal de totes coses. E per ço com es vniuersal senyor jo mantenia la comunitat, car la cosa bona quant pus cumuna es mes es diuinal; e per ço no volia inuocar deus stranys o demonis, ne volia esser endressat per ells en les mies obres, axi com fan les perfones necies qui no han vera sciencia. E tu, philosophia, me donaues conexença que jom guordas de tota mala obra e que ressemblas a Deu. Encara mes, si tu prens esguard de la mia casa, saps fort be que no era mala, mas bona: saps encara que la mia muller es molt innocent, e lo meu sogre es molt fant e en totes ses obres molt honorable. Saps aytambe que los meus amichs son molt honests. E per ço car ab aytals perfones era acompanyat, e lunyat de males priuadeses, degra esser lunyat de tan mala suspita: mas es stat defastre que dallo don deuia esser deffes, veig que los meus enemichs han pres major ardiment. E per ço com era complit de les tues sciencies son posat en aquest cars, que par que jo sia stat consent en

la malueſtat quem es poſada, axi com ſi hagues toſtempſ perfeuerat en males companyies; e res nom ha proffitada la tua reuerencia, ans tu eſt ab en mi enſempſ maltractada. E part aqueſtes cofes, me agreuje la mia dolor e creix quant me pens en la oppinio que lo poble haura de mi: car no han cura les gents de la vida de la perſona, ne de la boneſa, ne de la fortuna com ve a caſcun, e creu e jutge que Deu ho hage fet per alguns grans peccats. E per ço ſe ſegueix que jaſſia que algun ſia eſtat en bona fama, per los mals que ſobreuenen la bona fama ſe pert, e la mala hi ve que enſutza lo ben que es en lom: car al poble toſt li ſon exoblidats los bens de les perſones, e no guarden ni jutgen fino lo preſent. E donchs no es merauella ſi jo he triſtor e dolor, car veig me deſpullat de tots los meus bens, e quem han toltes mes honors e dignitats, e enſutza en la mia fama entre lo poble; e per bones obres e virtuoſes, he rebuts vituperis e defonors e molts grans mals. Veig encara que de la mia defonor han gran goig los meus enemichs, e mouen balls e treſques, tant que no ho poden celar, tan gran es lo lur plaer; e veig los encara pus ardots en la malicia que han auenguda ſegons lur deſig, per que poran mils perſeguir los altres bons homens. Veig encara los bons homens ſpahordits per ço que han viſt de mi, e eſtan en gran pahor de ſi mateys, majorment com vehen mi ſtar axi com tu veus, e vehen los vils homens e

de maluada vida tan gran goig mostrar del mal que han tractat, e nols reprehen nels poneix negun, ans ne han haudes joyes e dons, per que son encesos a mal a fer. E per ço les bones e justes persones nos tenen per segures, car nols seria dada deffencio alguna. E donchs çes te vijares si he gran raho de tristor e de dolor e de plor, e de fortment cridar a Deu?

METRE V.

En aquest cinque metre traça com Deu bo ha totes les creatures en cert orde posades, lo qual tenen sens tot deffalliment, e par que no hage cura dels fets del homens; e pregal que hage cura dels fets dels homens, axi com ha de les altres creatures. E comença en lo lati
O stelliferi conditor orbis.

O fenyor Deus, creador del cel e de la terra e de totes coses, e de totes les esteles, qui not mous gens en tu mateix, e stas ferm en la tua cadira sens enuig, e gires e mous los cels molt cuytadament, e forces les esteles que moguen regladament, e que la luna com es molt luny del sol sia plena, e que tolque en vers lo nostre esguardament la claredat a les esteles que son prop della, e que com pus acostada es al sol que reeba en vers lo mon menor claredat de ell. Encara mes has hordonat que la planeta qui es appellada

Venus algun temps hix e es mostrada clarament la primera hora de la nit, e en altre temps hix al mati molt clara ans quel sol isque. Tu encara ordones que los dies son breus en algun temps del any, e en altre son lonchs, e quant son breus es temps de fret, e quant son lonchs es temps de calor. Tu encara has ordonats e deputats los temps del any per a sembrar, e per a cullir, e tramets vent sobre la terra segons que a tu, senyor, plau, e totes les coses gouernes e hordones a certa e determenada fi; merauell me, senyor, molt per que menyspreas de gouernar les obres de les gents, com totes altres coses sien per tu gouernades, e lexes les dites obres humanes regir a la fortuna que no ha fermetat, que fa lo contrari daço que segons raho deuria fer. Car manifestament veu hom que los bons homens sofferen penes e greuges e molts mals, les quals coses deurién esser dades a les males persones; e veig que los maluats homens son posats en altes e honrades cadires, axi com si hauien fetes justes e bones obres; e les virtuts clares e resplandents jahen amagades; car los justs son punits per penes degudes als inichs peccadors, e als inichs e maluats nols nou la lur iniquitat, axi com perjuris, mentides e engans e diffamacions e falsos testimonis. Hoc encara com ells sens pahor poden vsar de lur maluestat, han goig de subjugar a si los reys e senyors grans los qual infinits pobles temen. O tu, senyor, qui reigs e gouernes les esteles, e ordones

los temps, placiét que vulles guardar en vers la terra mesquina, e en vers los homens qui habiten en la terra; car nos som obra tua, e per cert nos no som la pus minua obra tua daquelles que tu has creades, ans entre aquelles nos has fets de condicio molt noble, car has nos donada raho e anima immortal; empero, senyor, veig que som posats fortment en grans treballs e en grans amargures, e es fortuna contrariá. O regidor bo, placiét que reprenes los mouiments desmesurats e soptosos e perillosos de fortuna, e ab la pau que gouernes los cels fes fermes e assegudes les bones obres abtes dels bons homens en guisa que no hagen mal.

PROSA V.

En aquesta cinquena prosa traçta com la dita dona comença a recollir les rahons de la malaltia de Boeci, e comença a traçar com lo garira. E comença en lo lati Hec vbi continuato dolore.

QUANT Boeci hac desplegadas les rahons e les sues dolors e ranchors, la philosophia li respos; mas empero lexa be abuyrar e vassar a Boeci les cofes que en lo coratge tenia, e per aço no li volch res dir tro que hac prou parlat a sa guisa, e mostrada complidament la sua dolor, tenent la doctrina de Ouidi qui diu en lo pri-

mer libre de Remey de amor: ¿Qui es fino neci qui vet a la mare de plorar quant te son fill mort denant? car no fa soptofament a vedar entro que fia be abuyrada e fadollada de plorar; e lauors leugerament ab dolces paraules la deu consolar. E per aquesta raho la philosophia no volch res dir entro que Boeci hac affats parlat a sa guisa, car axis buyden los spirits enflamats, e la calor de la dolor cordial se refreda, e com son buydats lauors mils son reebudes les paraules de consolacio de cascun. Per que la philosophia ab bella cara e alegre, en apres totes les dites coses, dix: Quant jot viu trist e ploros be conegui que tu eres en estament de miseria, e que eres exellat; mas nom pensaua que tan gran mal sofferiffes, ne que haguesses raho de tans grans dolors, entro que he hoides les tues paraules: mas empero veig en tu vna cosa, ço es, que no es tant exellat ne lunnyat de la tua terra propria com te penses, nen est fora gitat, sino que tan solament has desuiat vn petit del cami, e non est ten lunny com tut penses. E si tut tens per gitat fora de aquella, certes jot dich que tu mateix ten est lunnyat, e null altre no ten ha gitat, ne ten poria ne pogra gitar, si a tu membre don est e qual es la tua terra propria don est nadiu. Aquella terra no es regida per multitud, ne hi ha molts regidors, mas es regida per vn rey e princep e emperador, ço es, nostre senyor Deu, lo qual ha plaer dels seus ciutadans e de lur ajustament e concordia, e no vol

que negun sia fora gitat; les leys e ordinacions e manaments del qual no donen greuge ne fotsmetiment, ans donen molt gran franquesa e gran libertat. ¿E no saps tu la ley antigua de la tua ciutat, per la qual es ordonat que negun no pot effer exellat qui en aquella mes que en altre loch volra posar la sua cadira? car aquell qui es de dins los valls e dins los murs de la dita ciutat no li cal tembre que meresque exill, mas aquells qui ixen de la dita ciutat e fora los valls tantost perden lo dit priuilegi. Açò vol dir la philosophia fots semblança, com per aquesta ciutat enten justicia, de la qual negun no pot effer exellat si donchs ell no la desempara, la qual ciutat segueix Deu. Empero jo mes son estada somoguda per la tristor de la tua cara, que per la estretura e futzura daquesta preso on tu stas, car la dolor del teu cor me fa molt somoure, e no lo loch, car jo no desig nem delit en parets pintades, ne belles, ne daurades, ne en casa plena de libres, tant com en lo repos de la tua pensa, en la qual jo no he posats libres, mas allo per que los libres son preats e amats e desijats, ço es, bones e clares sentencies dels philosophs qui son estats en temps passat. Quant es daço que tu has dit dels bens teus, e de la tua vida que has tenguda, e falsa quet es posada, e malicia dels teus contraris; fort es poch ço quen has dit, car solament has dit açò que tot lo poble sap, e mils ho saben ells que tu. Has encara fortment dita la malicia

que contra los senadors era tractada la qual tu deffensist, e has hauda dolor de la nostra infamia e injuria. Has plorat molt lo minuament de la tua fama: es te clamat que no son ben guordoades egualment les bones obres segons que son fetes. Mas per ço car tu encara es torbat en lo teu enteniment, car dolor, ira e tristor en diuerses maneres te torben, nos coue quiet do encara forts medecines; mas ara en lo començament ten dare de leugeres, e molles, e blanes, e suaus, per ço quiet ablanesquen la infladura de la tua malaltia, en guisa que ben puxes rebre les forts medecines que seran curatiues: ço es, que ara quant es torbat no pories ben entendre les rahons altes e sup-tils, e per aço jo començare a dir rahons leugeres e quaix grosseres, per ço que passada la tristor e turbacio de la tua pensa, quant l'enteniment haura cobrada la sua lum mils entendra les rahons sup-tils e altes.

METRE VI.

En aquest .vje. metre traça com neguna cosa que no sia feta rahonablement no pot hauer bona fi, e aço proua per tres exemplis: del sembrador, del cullidor, e daquell qui vol fer venemes. E comença en lo lati Cum Phebi radiis.

E do a tu exempli de semblant en natura: quant lo sol es en lo senyal de Cancer, e en la sua feruor de la sua calor en estiu, no sembra hom forment, car los raigs del sol qui son massa calents empatxarien que no poria fructificar, e aquell quil hauria sembrat pus no hagues forment diuern hauria a menjar glans. Item si tu vols cullir flors de violes o roses, no ten iras al bosch quant es congelat, e en lo temps que regna lo vent de tremuntana ab lo glas. E cell qui vol traure vin dels rayms, nols prem en lo temps de la primavera quant son en flor o en agras, mas en lo temps del autumpne. Car Deus qui ha ordonats los temps los ha depputats a lurs officis proprijis, e nos fan les dites coses en temps soptos, ans se fan ordonadament e venen a lur fi a que son fets: axi neguna cosa qui no sia començada per son orde no ve donchs a bona fi. En aquesta manera deuem nos fer en guarir tu de la tua malaltia, en guisa que les nostres medecines sien dades segons ques pertany.

PROSA VI.

En aquesta .vi^a. prosa recita com philosophia feu alguns interrogatoris a Boeci, per los quals ella perfetament vench en conexença de la sua malaltia. E comença en lo lati Primum igitur pateris.

EN apres la philosophia somogue Boeci que li respongues de algunes questions, per ço que per les respostes fos mils disposst a entendre ço quis seguiria, e dix li: ¿voldries me respondre a algunes questions quet enten a fer? E Boeci dix: plau me, e jo respondre axi com pore ne sabre. Lauors la philosophia feu li .viij. questions. E fo la primera aquesta: ¿creus tu que lo mon sia regit per fortuna o per ventura, o per regiment de raho? Respos Boeci: jo se be que lo mon es regit per nostre senyor Deu creador de totes coses, qui governa la sua obra, e no per esdeueniment de fortuna; e no he tengut, ne tench, ne tendre null temps lo contrari. E la philosophia dix li: be dius, e axi es, e molt me merauell com tu qui est en tan sana sentencia en veritat fernet, es malalt en lentiniment: mas encerquem mes, ¿saps tu ab quins mijans es lo mon governat? E Boeci dix: no enten la questio, temiat que ho sapia. E la philosophia dix: ¿membret qui es fi de totes coses? E Boeci dix: sabut

ho he, mas es me exoblidat per la tristor en que son. E en apres la philosophia demanali: ¿saps don son partides totes coses? E Boeci dix: axo be ho fe. La philosophia dix, reprenent Boeci: ¿com fe pot fer que tu conegues lo començament de les coses e que no sapias la fi? empero be fe que les turbacions del enteniment empatxen lom de vera conexença, mas nol poden de tot aturar sis vol. Digues me: ¿membret si tu es hom? E Boeci respos: ¿e quina altra cosa seria sino hom? E dix la philosophia: ¿pories me dir quina cosa es hom? E Boeci dix: aço es cosa molt notoria que hom es cosa animada, rahonable e mortal. E la philosophia dix: ¿saps que no sies altra cosa sino hom? Respos Boeci: be fe que no son altra sino hom. E la philosophia dix: ara conech gran partida de la tua malaltia, car veig que exoblidades te son les coses que tu sabias, e conech en quina manera poras garir. Per ço com tes exoblidada la sciencia, penfes te que tu sies exellat e despullat dels teus bens, de la qual cosa has tristor. Encara mes, per ço car tu no saps la fi de totes coses, te penfes que los mals homeñs sien poderosos e beneuyrats. E encara mes, per ço que et es oblidat ab quins mijans es governat lo mon, penfes te que los mudaments de fortuna, ço es, de prosperitat en aduersitat, e del contrari, sien fets sens regiment; les quals coses totes si eren fermades en lo teu enteniment serien mortals, e ara son a tu començament de malaltia mortal:

mas gracies a Deu que no est de tot desamparat, car encara has en tu alguna rayl bona de sanitat, ço es, verdadera sciencia e sentencia de gouernament del mon, car creus que es sotsmes a la raho diuinal e no a la fortuna. Donques no hajes temor, que ab la ajuda de Deu be gariras, car be se jo que la natura de les pensés es aytal que quant lexen veres sentencies tantost son vestides de falses oppinions, car la caligua de turbacio los empatxa la claredat de la vista del enteniment que no poden conexas clarament veritat, e per ço jo ten leuare la dita caligue per ço que puxes hauer clara conexença.

METRE VII.

En aquest .vije. e derrer metre del primer libre proua per tres rahons que la persona torbada no pot entendre veritat. E comença en lo lati Nubibus atris.

E don ten eximpli car tu veus que les esteles no poden illuminar la terra mentre les nuus son en lo mig. Axi mateix quant laygua de la mar per fortuna feta per lo vent de mig jorn es torbada, no pot hom veure ço que es dins ella. Axi mateix quant la font cau de alta muntanya no pot deuallar dret si algun contrast si posa de rocha o semblant. Axi tu, Boeci, si vols hauer clara conexença de aço quet vull mostrar, e anar

per dreta carrera de raho, anans es obs que gits de tu aníes mundenals, ço es, goig e tristor mundenal, e sperança de les cofes del mon, e dolor de la perdua de aquelles; car aquestes quatre cofes, ço es, goig, e tristor, e sperança, e dolor, esdevenen a la persona per los bens o per los mals presents o esdeuenidors. Car lo be quant es present aporta e dona goig, e si es esdeuenidor aporta e mou lom a sperança: axi mateix, per lo contrari, lo mal si es present dona dolor, e si es esdeuenidor aporta temor e pahor. ¡Com nualosa es la pensa e fortment ligada en la qual les dites cofes regnen!



LIBRE SEGON.

En aqueſt ſegon libre comença la philoſophia a donar medecines leugeres a la malaltia de Boeci, ço es rahons comunes, prouant que ninguna riquesa ne ben temporal no ha boneſa en ſi: e es partit lo dit libre en .viij. profes e .viij. metres.

PROSA PRIMERA.

*En aqueſta primera proſa philoſophia per affa-
legar lo malalt diu que no es merauella que
ell haja aquella malaltia, com tota ſoftoſa
mutacio de ben en mal muda lo ſeny; e pro-
ua que negun nos deu fiar en bens de fortu-
na. E comença en lo lati Poſt hec pauliſper.*

EN apres la philoſophia calla vn poch,
e per ço car Boeci ſe era clamat de la
fortuna per raho de la perduia que ha-
uia feta dels bens de fortuna, volch lo
reprendre cortefament de les coſes per ell deſſus
dites. Per que quant hac vn poch callat, dix li

familiarment: si a tu remembraua ço que has apres en temps passat de la fortuna, ço es assaber, ço que los antichs philosophs ne han determenat ne declarat, tu conexerias que tu no hauias en la dita fortuna neguna cosa preciosa, e per consequent no has perdut res. E per raho daço jot fas membrant com tu en temps de la tua abundancia menyspreaues e dehies mal de la fortuna, e faist alguns libres, e donest algunes sentencies contra ella. Empero ara te est partit de la primera e vera sentencia per lo teu mudament soptos del teu estament mundenal; mas veig que alguna escusacio has, car soptos e gran mudament de estament no es fens turbacio de la pensa; mas duymes temps es que tasts algun poch de axerop dolç que sia preparatiu de la tua cura. Digues me: ¿quina cosa te ha esdeuenguda per que tu est posat en tristor e en desplaer? ¿Hat esdeuenguda alguna cosa nouella que no sia estada semblant a negun? ¿Penses te que la fortuna per tu haja mudada sa condicio? Certes tu erres si to pensaues, car aquesta es la condicio natural sua la qual ha mostrada a tu; e en la sua mudança que en tu ha feta ha mostrada la fermetat de la condicio sua. Car moure e no estar es fermetat de la cosa mouible, ques mogue e que nos pos, car sis posa nos mou, e per consequent no es ferm lo feu mouiment. La fortuna aytal era lauor^s com te assalagaua com es ara: e lauors quant te plahia per la abundancia de la salça benança

era aytal mateixa com era quant ho has perduto. ¿E not membra la fortuna com es pintada ab dues cares, ço es, la vna alegre e laltra trista, e abdues les cares te cubertes? Vet ara que jassia que sia als altres amagada, empero a tu ha cascuna cara mostrada. Ara tu proues les fues custumes, car anans eres en abundancia e ara est en fretura. Açò que a tu ha donada raho de tan gran tristor te deuria esser raho de alegria si be ti pensaues, car pots mils hauer repos del teu enteniment per ço car les abundancies mundanals te han desemparat, de les quals null hom no fo hanc segur, car mentre hom les posseheix donen al hom temor, car no fo hanc negun qui dels bens de fortuna pogues esser segur. ¿E pensaues te tu que aquestes abundancies de fortuna fossen precioses que soptosament desemparen lom, e no les pot retenir, e quant son fuytes lexen hom ab tristor, e desplaer, e dolor? Prech te quet penses ja quina cosa es la dita abundancia mundanal, car no es sino algun senyal que va primer a la tristor e dolor esdeuenidora: certes no es als, per que no deu hom tembre les manasses de la fortuna, ne desijar les fues falagadures. E finalment ops te es que tu soffires be e fortment tot ço que es en la roda de la fortuna, car mentre visques est sotfmes a ella: e si tu volias mudar la sua condicio natural, ço es de la fortuna, e la sua ley, farias li gran tort e treballarias debades, car no porias mudar la sua condicio natural que es mouible.

E pos te semblant en natura: si lo notxer estenia la vela al vent poderos, no iria la nau segons la sua volentat, mas segons lo mouiment del vent. Axi mateix si lo leurador se pensaua follament en los anys de sequegat, no fembraria, e axi mateix no culliria; mas coue que comport los anys de sterilitat ab los de abundancia. Tu donques com te fies donat a la fortuna, a fer te coue de obeyr aquella; empero par que tu vulles empatxar e retenir la força del vent. O foll, ¿e no saps tu que si staua ferma e segura ja no seria fortuna, car moure e no star es la sua natura?

METRE PRIMER.

En aquest primer metre posa les trahicions de fortuna, e com tota la sua gloria es ades exalçar, ades perseguir los exalçats; axi com vn braç de mar qui es a Negrepoint qui ha nom Euripus qui ades va amunt, ades va auall. E comença en lo lati Hec cum superba.

QUANT ellas leua superbiofament en alt, corre ades amunt, ades auall, axi com vn braç de mar que es a Negrepoint e ha nom Euripus, axi com la mar porta los homens en loch de naus, e a vegades los alça, e a vegades los baxa. Aquesta en temps passat a terra molts reys honrats e poderosos estant a ells cruel, e exalça alguns qui eren menyspreats e de tot aterrats: no

ha anfia de les persones posades en miseria, ans los es molt cruel e dura, e quant los ha fets despagats els fa plorar, trau sen escarn e sen riu. En aquesta manera mostra la sua condicio natural e fa merauellar tots cells qui en ellas sien, car en vna hora aterra e exalça vn hom e molts e diuerfes.

PROSA II.

En aquesta segona prosa proua philosophia, parlant en persona de la fortuna, que ella si es variable no fa injuria a negun, e que negun nos feu en ella. E comença en lo lati Velle enim autem pauca tecum.

JO voldria parlar ab tu vn poch, e per ço que mils me entenes vull tenir loch de la fortuna e parlar en persona sua. Veges donques e penset be si tu injustament me demanes res, ne si tu injustamente te clames. Dignes me: ¿quina injuria te jo feta, e quins bens teus he yo destrouits, e per quem encolpes tan fortment? Be saps tu que no pot dir negun justament que los bens mundenals, ço es, riqueses, honors, e plaers, e dignitats sien lurs proprijs; e per aço te pots pensar que los bens que tu demanes, e per la fretura dels quals tu est trist, no eren teus. Remembret be que natura te posa en lo mon tot nuu e aytal isquist del ventre de la tua mare, e que jot

reebi aytal pobre freturos e fens altres bens, e te donades de les mies riqueses, e te feruit enclinada en vers tu, e te enuironat e ornat de resplandor e de les cofes que son de mon dret. Ara vull retornar a mi les mies mans quet hauia esteles: has reebuda gracia entro ara, e ara no ten vull fer; car no has dret en la mia gracia, e per ço not clames justament, car assats hi haügera sit hagues tolt ço del teu. Donchs regoneix be per que plores ne jamegues, car not he feta injuria, per ço car les riqueses e honors e dignitats e semblants cofes totes son del meu dret, e jo son dona e les dites cofes son seruentes mies, e van ab mi on que jo vaja, e ab mi sen tornen quant jo men torn. Certes si fossen teus propnis los bens que tu planys e suspires nols hagueres perduts: car la cosa propria no pot esser lunyada daquell de qui es, ans tostemps esta ab ell fens injuria daltre. Donchs jo no deig esser axi sola que no puxa demanar, hauer e recobrar aço que es meu. ¿E no saps tu que leguda cosa es al cel que fassa los dias clars e les nits scures e tenebroses? E axi mateix leguda cosa es al any ornar la terra de flors, de fulles e de fruyts, e de donar bell temps, e puy de confondre e destrouir la terra ab pluges e ab frets. E axi mateix dret es de la mar de fer gran bonança, e a vegades de fer ones tempestiues e altes. E donchs ¿com se faria que per la cobejança defordonada e famajada de les gents en desijar les cofes mundenals, jo fos forçada estar ferma-

ment, e que mudas per lur desordonament la mia condicio natural? Certes follia es pensar ho, ço es, que per lur desig acomplir jo mudas ma condicio, e leixas ço que mes degut per mon dret natural. Aquesta obra es mia propria, que gir e regir la roda mouible e leugera del mon; e en aço es lo meu plafer, que les cofes baxes faça altes, e lés altes faça baxes. Donchs si tu vols pujar en aquesta mia roda, puja hi ab aytal condicio que no digues que a tu es feta injuria cant voldre jutjar de tu seruant la mia condicio. Empero bet deuria membrar la istoria de Cressus qui fo rey de Lidia no ha passat molt de temps. Aquest Cressus qui fo rey de Lidia hac guerra ab lo rey de Persida que hauia nom Sirius, lo qual fo pres en la batalla per Sirius e fo jutjat a cremar: per la qual cosa com la gent de Sirius hagueffen aplagades moltes rames, e romagueres, e argilagues, e hagueffen enuironat de la dita lenya lo dit Cressus posat en mig ences lo foch entorn, e començas a pluuicar, leixaren lo dit Cressus, pensant que no poria escapar. En apres vench la pluja molt gran e rebea, e apaga lo foch ans que li hagues fet mal, e en axi fonch desliurat de les mans dels seus enemichs e de la sentencia de mort tan cruel contra ell dada, e anafsen a son alberch. Empero com fos a casa sua es fos posat a dormir, lo primer vespre somia que estaua en vn arbre molt alt en lo qual lo fol lo escalfaua, e la pluja lo banyaua, e alguns au-

cells lo picauen; lo qual somni li membra be quant hac dormit: molt si pensa, e dix lo a la sua filla qui hauia nom Fayna, la qual era molt fauia e conexia molt en declarar los sompnis. Quant la dita Fayna se fo ben pensada en lo dit sompni, dix al dit Cressus pare seu, que per res no tornas a combatre contra Sirius rey, en altra manera seria penjat e morria. Empero lo dit Cressus no hac ansia del sompni, com lo diable lo engana: on con ell faes sacrifici a la ydola e demanas sis combatria ab Sirius, respos li lo demoni: *Cressus perdet Alim transgressus plurima regna*. Vol dir en romanç: Cressus perdra o deguaftara molts regnes com haura passat lo riu de Alim. Per que torna a la guerra e vench a la batalla, e fo pres e penjat, segons que lo sompni li hauia mostrat. E encara mes not deu effer oblidat com Paulus Emilius senador de Roma, pres en camp de batalla lo rey de Persida, e mana que fos turmentat e que moris; e quant en presència sua lo començassen a turmentar cruelment, lo dit Paulus fo mogut de pietat per les lagremes que li vehia exir dels vlls, e mana que fos desligat, e donali vida honrada: e en axi fonch desliurat de mort lo dit rey de Persida. Moltes altres cofes semblants pots legir en les istories antigues, en les quals trobaras moltes cofes de goig e moltes de dol. Remembret de la faula que aprenguiſt mentre eres fadri, ço es, que en lo portal de la casa den Jouis hauia dos anaps, la vn de mel,

l'altra de fel, e null hom noy podia entrar dins la dita casa tro que hauia beguts los abeuratges dels dits anaps: per la qual cosa los poetes dauen a entendre que null hom no es en aquesta present vida que no soffira amargures, desplaers e dolors; e no es negun qui solament haja plaers, o solament haja desplaers. Donques pots dir tu si has hauts tu mes dels bens que dels mals: ¿que pots dir tu si la fortuna not ha de tot deseparat? car per la mia condicio, per la qual jo son molt variable, pots hauer sperança de aconseguir mes e millors coses que aquelles que has haudes. Certes nom pories ben respondre. Per quet consell que not desespers de mi, e que no vulles tenir les coses comunes per propries, car tu est en regne comu a tu e als altres homens egualment, car les coses mundenals no son propries a negun, per que hom en aquest mon no ha propietat en lo mon fora de si mateix, car lo be propri 'feu dins si mateix lo te.

METRE II.

En aquest segon metre philosophia fa vn plant de la gran auaricia dels homens, per la qual per molt quen hagen nos sadollen. E comença en lo lati Si quantas rapidis.

O Deu, ¿que es aço, que si la fortuna vassaua continuadament riqueses als homens del mon, e no cessaua, e los en donaua axi com la

mar tempestosa gita arenes, o com les esteles luen en lo cel, encara no cessarien de demenar ne mes? Car la cobejança mundenal nos fadolla nes te per pagada per moltes quen haja. E jassia que Deus, qui es tan franch e liberal donador, hoja e consenta e satisfença als desigs dels homens donant los ço que li demanen; empero tantost com ho han nols dona de vijares que sia res, ans al desordonat e maluat desig de la cobejança robadora tantost li ixen altres nouelles cofes que desijar. O Deus, ¿e quals frens poran retenir del seu cors tant rebel e iuerços, aquests desordonats desigs qui no cessen correr de vna cosa en altra, e la maluada set de la cobejança que tantost quant ha begut li creix la set sens mesura e sens fi? ¿E porias fer que lo rich pensàs tant en la superfluitat de les pues riqueses, com lo pobre se pensa en les pues fretures? Certes lo rich noy posa terme en les dites riqueses quant posa en elles la sua benanança.

PROSA III.

En aquesta tercera prosa fortuna recita a Boeci que ell no ha raho de clamar se, recitant li tots los bens que fortuna li ha dats, hoc encàra aquells que li ha lexats. E comença en lo lati His igitur si pro se.

DIGUES, ¿que poras tu respondre a les cofes deffus dites? Certes creu que bonament nom pories respondre: empero si tu has resposta

digueſta, car jo let eſcoltare. E Boeci dix: les tues paraules veig que ſon falagaries, o ſon pintades de bella parlaria e belles colors de diuerſes ſentencies, e ab dolçor de rethoricha; per que ſon plaſents mentre hom les ou, mas no treſpaſſen lo cor de les perſones poſades en affliccio; e per aqueſta raho quant ſon exides de les orelles, la dolor qui es dins lo cor fermada, torna e turmenta la penſa axi com dabans. E la philoſophia reſpos: certes axi es com tu has dit; les cofes que tu he dites no ſon complides medicines de la tua malaltia, mas ſon preparatiues a la turbacio tua, car les medecines complides jo les te dare quant fera temps e hora. E dich te que tu not deus penſar que ſies meſqui ne poſat en miseria. E per tal que pus clarament ho veges, reſpon a les demandes mies: ¿es te exoblidat quanta benenança mundenal has haguda? Saps fort ben que los principals e nobles barons de la comunitat de Roma, e los altres proyſmes daquells, te reeberen e ſempararen de tu quant fuiſt orphe de pare e de mare, e per la gran cortesia que veyen en tu; e com foſſes jove fuiſt ajustat en parentiu, e en fançh, e en linatge dels princeps e ſenadors de la ciutat de Roma. E primerament fuiſt amat per aquells demunt dits, que ab ells per parentiu eres ajustat, la qual coſa es molt precioſa. Saps que Simacus qui es noble ſenador de Roma, per la amor que tu hauia, e per les bones condicions tues, te dona la ſua cara filla per muller; e los

seus parents foren a tu proysmes per raho del dit matrimoni. ¿Qui no diguera que tu eres lauors molt beneuenturat qui hauies tan honrats sogre e sogra, e tan bona e casta e sauia muller, e fills tan bells e tan bons? Encara mes not deuria defmembrar les honors e dignitats publiques que has haudes en la tua juuentut, les quals eren desijades per alguns antichs e no les podien hauer car no les los volien donar. Si algun hauia hauda alguna gran benenança de les cofes mortals, no li deuria exoblidar de tot per los mals mundenals trespaffats, car ans li deuria recordar la honor que ha hauda. Tu has vist dos fills teus exalçats en honor de consols, e qui eren honrats per los ancians, e de la honor dels quals lo poble mostraua goig e alegria, e aço era gran honor tua. Encara mes quels tenies prop tu, e tu eres en mig dells en sengles cadires, e tenies cort en Roma, e la gent loaua a tu e a ells per lo regiment de Roma en public e en amagat. Empero com totes aquestes cofes te haja dades fortuna, tu ara murmures contra ella, e vols que do a tu ço que hanc no dona a negun per gran amich que sia estat meu, e tu per força par que cuyts hauer, ço es, quiet tingues fermat e quiet conferues continuadament en un estat. ¿Vols tu comptar estretament ab fortuna? Digues: ¿es tu lo primer al qual hage feta semblant cosa? Certes si tu comptaues be totes les cofes de goig ab aquelles que has reebudes de tristor, tu no po-

ries dir que encara no fosses benauenturat. E si per ventura tu volies dir que les coses de beneuyrança que has reebudes son ja passades, e no les has de present, dich te que per axo not deus tenir per mesqui, car pensar te pots que en aquests que ara has, per los quals tu est posat en tristor, son axi mateix transitoris, e no han en si fermat, per que no poden molt durar: car certes les coses mundanals trespassen axi com a ombra, e aço que es encara mes, que hom per qui son fetes no ha certenitat de la sua vida, per la qual cosa es axi que, o tu les has a desemparrar per mort tua, o elles te desemparen fugint te.

METRE III.

En aquest tercer metre la philosophia proua per tres eximplis que res que sia nat no pot esser que no sia variable e que nos corrompa. E comença en lo lati Cum polo Phebus.

E aço pots veure clarament per eximplis naturals: car tu veus manifestament que lo sol quant comença a exir apareix roig per raho de les vapors que son entre nos e el sol; e quant es alt prop la hora tercia apareix clar e lusent per raho de les vapors que son consumades; e vers lo mig dia entro a la hora nona es calt car no ha empatxament; e en apres minua la sua calor e minua la sua resplendor. Axi mateix pots veure

en los arbres com se muden en flors e fulles e fruyts, e puys perden ho tot: en apres fan semblant segons la diuersitat del temps. Axi mateix guarda la mar com se muda del seu estament, car segons lo vent si es bonança o fortuna, e gran e fort torbament. Si donchs lo mon es tan variable en totes les sues obres e coses, ¿com pots tu posar en ton cor que tu haies en lo teu estament fermetat? certes fas gran paguesa si ho poses en ton cor, car stablit e ordonat es per ley eternal que totes les coses engendrades o engenrables sien corruptibles es deuen corrompre. Per que no deu esser posada ferma sperança en coses mouibles, car no les pot hom posseyr sens pahor de perdre.

PROSA IV.

En aquesta quarta prosa encara philosophia proua com molts bens, romanen a Boeci, e que no es negun hom qui puxa fer la sua fortuna axi ferma que ella nos afflaquescha per qualque part, e per ço conclou que en los bens de fortuna noy pot esser beneuyrança la qual hom hi cerca. E comença en lo lati Tum ego, vera, inquam.

EN apres Boeci respos, mostrant que per les coses dessus dites per la philosophia, ell se deu tenir per mesqui, e ha raho de major dolor, e dix axi: O nudriffa de totes virtuts, ço que tu

dius es veritat que jo he reebudes moltes honors e molts plaers, e que fortuna me hauia fet molt de be, e no pux negar que molt iuerçofament no aconsegui grans dignitats, e tost haguí aconseguides de grans benançaçes; e aço es quem creix la mia tristor e dolor quant me pens en la benança que jo he hauda, e arem veig en tan gran fretura e minua. Car entre les altres tristors e dolors sobirana es aquesta, ço es que hom sia estat en gran benança, e puy sia freturos de tots bens e ple de tots mals. E la philosophia respos: certes tu no has verdadera oppinio en les dites cofes per que has dolor e tristor, ans es la tua oppinio falça, car no est despullat de tots los teus bens, ans te es romas ço que era pus precios e millor. E per ço que pus clarament ho entenes, no son tan solament cofes generals, mas specials e singulars los bens que son romafos, e dirlos te. Tu saps fort be que Simacus sogre teu e amich meu es be fa, ço de que tot hom se deu alegrar quant sap que los seus amichs son fans, e sospira, e jamega, e plora per les injurys que a tu son fetes, e han major tristor, e dolor, e desplaer que si fossen seus: en ques mostra la sua vera amor que a tu ha. Aquest amich vertader tes romas, lo qual a tu deu effer molt precios: car diu Estralabi que tots los dons de Deu sobre puja vertader amich, e deu effer preat e amat mes que negunes riqueses per precioses que sien. Mes encara, que ta muller es ben nudrida e sobiranament casta sobre totes les

altres dones: e per ço que breument puxa dir les
fues boneses e nobles condicions, dich te que es
semblant en totes les pues abteses a son pare Si-
macus. Aquesta es viua e auorreix la sua vida
per la tua affliccio, e solament per esperança de
tu reten la sua anima en lo cors, e souen per
grans plors e desplaers que ha de la tua injuria
sefmorteix, e desija esser ab tu en semps en tot
estament que tu fies: en que appar que no tan
solament tes axi com a muller, mas es te vera
amiga. E com sia tant bona e benigna e vertade-
ra amiga tua, deus te alegrar com tes romasa:
car diu Fulgenti en lo libre de Natura dels deus,
que lo pus sobiran ben mundenal es hauer mu-
ller bona e benigna, car per tostemps dona ale-
gria a son marit e li fa goig. Mes encara saps que
has fills, los quals jassia que sien jouens en edat
son molt honrats per lo lur bon seny e per la lur
bona sciencia, per que son exalçats e posats en
gran honor, en tant que son consols de Roma,
los quals te son pus preciosos que la tua vida.
Com donques aquests te sien romases, e encara
la tua vida que es pus preciosa que altra cosa qui
sia en aquest mon, la qual deffallida a la persona
totes les altres coses li deffallen que sien corrup-
tibles; e aquests que he anomenats son vius, los
quals te amen caramente, e tu axi mateix a ells;
appar que no has perdudes, net son toltes les pus
precioses coses que tu has; mas si ben ho cone-
xias te deuries tenir per benauenturat car te son

romafes. Donques torquet los teus vlls, e exuguels de les lagremes, car not ha de tot desemparat la fortuna, net es estada molt cruel, car algunes ancores de consolacio te ha lexades, e no has hauda tan gran tempesta ne tant fort que tu no puxes scapar nadant soffirent sobre les dites cofes. E Boeci respos: daxo que tu has dit jo no he tristor, mas de aquelles quem deffallen. Tu pots be veure quant departiment ha del meu estament primer ab aquest en que ara son; con solia effer honrat, e presat, e gojos, e ara son despullat, e auilat, e posat en tristor. E la philosophia veent que ja era queacom vençut per ço que deffus hauia dit, per que no li responia, dix: certes, axo be ho veig, e be ho se, empero si a tu no era enuig jot mostrare que tu est digne de gran reprehensio si no pots sofferir lo deffalliment de les cofes de fortuna en alguna contrarietat; mas les tues veciadures e los teus delicaments son massa grans, e per ço com tu has vna pocha de contrarietat de fortuna has desplaer con res te fall, e com no has tota cosa a la tua volentat, e no parlas rahonablement ans te clamas vanament. Digues me: ¿qui fo hanc qui haja haguda tanta benanança que no haja a sofferir alguna contrarietat e algun deffalliment? Certes, no fo hanc, ne fera; car aquesta es la condicio natural dels bens mundenals, que la lur benanança o que no vinga tota o que no dur tota vegada. Empero pots ho veure, car algun fera

molt rich mas haura deffalliment de linatge, e fera en aço molt minua; e per aço ha pahor o vergonya de fer algunes cofes que faria. Trobar nas altre que haura tot lo contrari, car fera de molt noble linatge e soffer gran pobresa, e amaria mes esser de minua linatge ab que hagues grans riqueses. Altres trobaras que hauran totes les dites cofes, empero estan trists per ço com son forçats de tenir castedat, e per ço com tenen virginitat, viuen castament e sens muller estan en desplaer. Altre fera qui haura totes les dites cofes, car haura gran riquesa, e nobleza de linatge, e bona muller; empero no ha fill ne filla, e es guardia e seruent de estrany hereter. Altre es que haura totes les dites cofes, e encara molts fills, empero seran mal nudrits e plens de males custumes; per que quant si pensa coue li de plorar, e volgre que non hagues hauts. E finalment no es negun a qui en totes les cofes li sia fatiffet a sa volentat per la fortuna, ans desija ço que ha altre, que li es vijares que sia millor que ço que a ell se pertany, per ço car no ha prouat axi com aquell qui ho posseeix; e per ço con no ha experiencia es enganat en jutjar la cosa del altre; e per aço li es vijares de alguna cosa qui sia bona, e quant la haura prouada no la tendra per bona. E per ço car la persona nodrida en delicaments es tendre en sofferir treballs e affanys, per ço com no ha hauda experiencia, si li ve alguna aduersitat tantost es torbat e sens paciència e aterrat,

car no es nodrit fino en benança, e per aço tantost sent la aduersitat: axi com linfant quant hix del ventre de la mare que es acustumat de la gran calor que es dins la mare, per poch fret que senta tantost li fa mal. E si be ti pensaues ; e quantes persones son que haurien gran goig que haguessen o poguessen hauer vna cosa semblant de la menor que a tu es romafa, e sen tendrien per beneuyrats! E veges aquest loch en que tu est, lo qual tu dius que es exill en que tu est exillat, terra es aytal com altra, e habitants veig que hic ha qui de grat hic stan e sens força, e los plau habitar aci, axi com a tu plahia habitar en Roma. E saps que diu Senecha, que tot lo mon es terra de la bona persona, e no li es neguna estranya, e fies cert que neguna cosa no es desplaer si la pren hom ab plaer. E per ço Diothas deya que los escarns que li eren fets eren a ell benança, per ço car li feyen hauer virtut la auol pendre per bona. E en vides es negun per beneuenturat que sia que quant li ve algun gran contrari del qual no ha experiencia, que no desijas lauors mudar lo seu estament per bo que sia. ; O Deus, e ab quantes amargures es mesclada la dolçor de la benança mundenal! la qual jassia que aparega molt joyosa a aquells qui la posseeixen, empero desempara hom lauors quant mes la vol retenir. Donques pots conixer clarament quant es mesquina la benança de les coses mundenals e mortals, la qual no pot aturar tof-

temps ab aquells a qui plau, ne la poden hauer complidament tota. E donchs appar manifesta-
ment que hom no deu encerchar benanança en
aquest mon fora de hom mateix. O homens mor-
tals, ¿per que demanats benanança fora de vos-
altres mateys? Car mils la deuriets trobar de
dins vos, e per aço fots enganats per ignorancia.
• Volets saber la verdadera benanança? Dich vos
que dins vos tenits lo començament de aquella:
car hauets lo enteniment immortal e no pot mor-
rir, e per ço deuets cerchar la verdadera benanança
que es eternal sens fi, e no aquesta benanança
daquest mon qui es corruptible a hom per natu-
ra e ventura, car en los bens de fortuna o de
ventura vera benanança no pot esser. Digues me:
¿es en lo mon neguna cosa que a tu dega esser
tan preciosa com tu mateix? Certes, no: car jassia
que hi haja algunes coses que de natura lur son
millors e pus precioses, empero a tu no es res tant
precios com tu mateix. E per ço que mils cone-
gues que en les dites coses de fortuna no pot esser
benanança, prou to per aytal raho: certa cosa es
que beneuyrança es sobiran ben; donques con
en cosa mudable e variable no puxa esser sobiran
ben, segueix se que beneuyrança no pot esser en
coses mundenals de fortuna, com totes sien va-
riables, com beneuyrança sobirana no sia varia-
ble. Encara mes: aquell qui ha abundancia dels
bens de fortuna, o coneix quins son en la lur
condicio, o no ho coneix: si no ho coneix, no

pot effer beneuyrat, com cell qui es beneuyrat no puxa effer ignorant, car principalment beneuyrança esta en conexença; si ho coneix haura pahor de perdre los dits bens, e lauors sera forçat per raho de menyisprear aytal beneuyrança, car conexera que no han en si complida ne verdadera bonefa. Encara per altra raho, car cert es que la anima del hom es immortal, segons que es clarament posat per Plato e per Aristotil; donques com los bens de fortuna fenesquen a hom per la mort, car daqui auant no sen pot feruir, lauors desemparan hom e passan en possessio dels vius: hoc encara lo cors del hom apres la mort torna en corrupcio e en gran miseria, segons que vehem clarament a vll; donques com totes les dites coses desemparen la dita anima que es immortal, segueix se que vera beneuyrança no sia en ells. ¿E en quina manera la vida present nos pot fer beneuyrats, la qual quant es trespassada lexa hom en miseria? Certes, no en neguna. On com la anima sia immortal e perpetual, e sia dins nos, segueix se que la nostra beneuyrança degam posar en ella; per la qual cosa, segons que sabem fort be, moltes persones bones e sauias han soffert no solament mort, mas encara molts e diuersos dolorosos turments e cruels, per ço que en l'altra vida poguessen aconseguir lo fruyt de la vera benanança.

METRE IV.

*En aquest quart metre philosophia loa lo estat
migencer dels homens sots figura del edifici
de vn castell, lo qual no deu esser posat sobre
rocha massa alta per pahor de lamp, ne sobre
arena per pahor de aygua corrent. E comen-
ça en lo lati Quisquis volet perennem.*

O qui volia hauer aytal certesa que posas la
sua cadira en la beneuyrança perpetual, e
no fos remogut daquella per los nostres fets que
sonen a les orelles, ço es, per les vanitats mun-
denals qui inflen hom ab placent so empero
son freuols, axi com les cordes dels budells qui
sonen en los instruments. E aquell aytal qui
menyspreas la mar ab les fues ones tempestuoses,
ço es, les amargures de aquest mon, certes que
aquest aytal deuria esquiuar les arenes assedega-
des e beuerres, ço es, les arenes de la cobejança
de les riqueses mundenals. Deuria encara menys-
prear la altura de les muntanyes, ço es, de les
honors e dignitats, car aqui fer forment lo vent,
ço es, la vana gloria quel inflen de enueja que
los altres empeny fortment contra ell. Car les
arenas dessus dites no han en si fermetat, per que
no hi pot hom ediffichar, e axi mateix en lo munt
sta hom en perill de caure baix. Donques si tu
vols esser segur de verdadera beneuyrança, se lo

fonament de la tua casa en la rocha ferma e baixa, ço es, en la fermetat de la tua pensa, e lauores no pora caure la tua casa per mudament de fortuna ne per mort del teu cors, e no prearas res la tua casa mundenal quina que sia.

PROSA V.

En aquesta .vª. prosa la philosophia fa pus forts rahons, e proua que ne en diners, ne en pedres precioses, ne en vestidures, ne en possessions, ne en missatges no ha ben propri, ans hi ha molt perill. E comença en lo lati Sed quoniam rationum.

PER ço car veig que les mies medicines que he donades, ço es, les rahons que he dites proffiten a tu, duymes dar ten he de pus forts: e amonest te e prech te que les reebes, e prouar te que los bens de fortuna los quals hom aconsegueix per posseyr, per ventura segons la lur propria condicio natural no fon ne poden effer de negun hom. Pren te esguard quina cosa ha en los dits bens per que hom los dega amar, e que nols dega hom mils menysprear, si be e vertaderament se vol hom pensar. E primerament pren te esguard de les riqueses si fon precioses per si matexes, o per ço car hom ne pot vfar e despendre: certa cosa es que mes valen per lo despendre, car per auaricia qui les fa ajustar e retenir

es hom menyspreat, e per larguesa que les fa dependre es hom loat e honrat, e es hom tengut per bo. Donques com ço que trespassa en altre no puxa romanir ab aquell de qui parteix, e lauors es loada per bona la riquesa quant trespassa en altres per franquesa e per larguesa, segueix se que com no puxa romanir ab aquell qui la dona, que no li poden donar benança, e que segons lur condicio no deuen esser dits preciosos: car segons raho quant son dades, aquell qui les dona per força se ha apobrir e esser pus pobre que abans quant les hauia. O, donques, be son mequines e freturoses les riqueses e la beneuyrança daquelles, que no les puxa tot hom bonament posseyr totes complidament, ne donar als altres sens fretura e apobrimet daquell qui les posseheix, ne poden esser dalgun sens minua daltre. Semblantment pots veure de les pedres precioses, e encara mes que es peguesa quis delita en lur bellefa, car la bellefa de les dites pedres, de que tut merauelles e hauies plaer quant les possehies, no es tua ans es de les dites pedres: e per ço tut delites en bellefa que es a tu estranya. E si be ten prenies esguard nos deuria hom merauellar de la lur bellefa, car hom es molt pus perfet segons natura que totes altres coses corruptibles, per la anima racional que Deus hí ha donada e posada, e les dites pedres no han anima ne vida: e per ço si hom se merauellaua de les obres creades per Deu, mes se deuria hom merauellar de les pus

nobles e pus precioses, ço es assaber, de les animades que son pus precioses segons natura, que daquelles que no han anima ne vida. Car pus perfeta es segons natura la cosa que ha vida, que aquella qui no ha vida ne sentiment; e cella cosa que ha sentiment e vida e mouiment, mes que aquella que nos pot moure de son loch; e axi mateix molt mes la creatura que ha anima racional, que les altres que no han la dita perfeccio, car ha tot ço que han les altres e encara mes la raho que es pus proffitosa que totes. Mas les gents viuen bestialmente mes que humanal: merauellen se de la color e de la bellefa de les pedres inanimades e fens vida e fens sentiment, e nos merauellen de la noblefa diuinal que es en ells mateys, e de les altres creatures que son molt pus nobles per lur condicio natural que les dites pedres que son corruptibles e transitories. En apres pots veure semblant en les possessions de siti, que nos poden moure, axi com son vinyes e orts e camps e semblants, les quals coses son comptades entre les riqueses, en les quals no par que hom dega posar son delit ne son plaer per lur vista, car mes deuria donar plaer la vista de la mar quant es abonçada, e del cel quant es fere, e del sol, e de la luna, e de les esteles. E majors meruelles hi ha en aquestes coses, que no ha en les demes dites, que les gents pegues compten entre lurs riqueses. Dignes me: ¿per que tu abraffes les flors e los fruyts de les possessions axi com

si eren tues? car certes no son tues segons lur natura, e fortuna no pot fer que sia teu ço que natura not ha donat; car segons ordinacio de natura les plantes e los arbres fan les dites coses per donar vianda a les besties e als ocells, e no per apexer la anima del hom. Donques mes les vols per feruey del cors, per lo qual es semblant a les besties, que per feruey de la anima, per la qual es semblant a Deu: car la anima que es sperit no ha obs cosa corruptible a conseruar si mateixa. E si vols dir que hom ha obs les dites coses per conseruacio de la sua vida corporal, dich te que natura assats ha que no soffira fretura, e no ha obs sobre fluitat. E si be ten prens esguard, natura de poques coses ha assats, e daquelles fe te per pagada, e quant ne pren massa fa li dampnatge; car despuys que es fadolla si la vols forçar quen prenga mes que no ha obs, tantost sentiras quet fara dampnatge, ço es en fexuguesa, o en torçons, o en malalties, e que natura requerra que ho gits fora si no vols hauer malaltia longa. Empero si tun prens per sosteniment de vida trempradament, nodrir ta, e dar ta confort, et conseruara en vida. Tot en axi trobaras que es de les riqueses mundenals, car si hom ne pren per sosteniment de si, segons a la sua condicio e son estament, a necessitat e no a sobre fluitat racionalment, lauores fan lom rich vertaderament, e bo, e ordonat, e volenteros a obres virtuoses; en altra manera fan allenegar e aturar la

persona en vicis e peccats diuerses, e quant sen parten donen gran dolor, e a vegades de desesperacio e altres dampnatges. Encara mes, ¿per quina raho te delites tu en vestidures precioses? car en aço ensenyas poch seny, car la materia de les vestidures no es tuá, ço es, la lana, o la seda, o lo li, o lo canem; ans les besties e les herbes ho han donat, e tu has ho pres axi com a freturos de la lur abundancia que Deus los ha donada: sit delites en la forma, ço es, en lo texir, o cosir, o semblants coses, axi mateix no es teu, mas del maestre, ço es, del texidor o del fastre: per que not hi deus gloriejar pus no es teu. Mes encara, not deus gloriejar en hauer casa plena de molta companya: car o son mals, o ben nudrits; si son mals, deus estar ab despler que haies mala companya, e poriat venir molt de mal per aquells; si son bons, no es raho que tut glorieigs en bonefa estranya, car la lur bonefa no es tua ans es lur, e serias neci que la lur bonefa pensasses que fos tua. Donques penset be per totes les deffus dites coses, que no es neguna cosa terrenal o mundenal que tu degues tenir per riqueses ne per bens teus; e per conseguint si no les has axi com folias, not deus pensar que res haies perdut del teu, net deuries alegrar de la possessio daquelles. Car si natura ha donada bellefa o bonefa a algunes daquelles ¿quet fa a tu? car per be que tu no les posseesques foren a tu plafents segons lur natura. E si be ti penses no son bones, ne belles,

ne precioses per ço car no son tues; ans per ço com son bones e belles e precioses tu les vols ab tu hauer. Donques ¿per que vofaltres homens desijats aquestes coses de fortuna? ¿cuydats vos que per la abundancia daquelles puxats esquiuar fretura? certes no la esquiuarets, ans on mes les acostarets e mes la conexerets; car quant mes haurets de les dites coses, mes obs haurets moltes ajudes per a guardar les que nos perden e nos destrouesquen. Per lo contrari, cells qui han solament a necessitat de natura no han fretura, car aytant com mes hom posseix de les dites coses aytant mes ha obs ajuda. Donques prenets vos esguard si dins vofaltres ha algun ben que Deus vos haja dat e mes dins vos que sia ben propri vostre, e que nos calega delitar en bens estranys a vofaltres: car segons natura lo be qui es propri nos parteix daquell en qui es, axi com la calor nos parteix naturalment del foch, ne la fredor de la aygua; empero vofaltres axi com a necis dehits heus pensats que los homens que han en si diuinal cosa, ço es la raho, sofferen fretura si no posseixen les coses qui no han vida ne sentiment e quen hagen ab sobre fluitat. Empero les altres coses animades sens hom se tenen per pagades e satisfetes de lur propri ben, qui no es res en comparacio de la raho qui es en hom. E per aquesta raho vofaltres qui sots de tan excellent natura per esguard de les besties, per ço car sots semblants a Deu per la anima qui es incorrupti-

ble e immortal, aminuats molt vos mateys defijant pendre compliment de ornaments e de bens per les coses a vosaltres jufanes e que no valen res en comparacio vostra. E en aço no entenets quanta injuria fets al vostre Creador quius ha fets senyors e pus excellents de totes les besties, e regidors de vosaltres mateys e de les altres coses. Empero vos baxats la vostra nobleza e dignitat, e fotsmetets la a les dites coses corruptibles; per la qual cosa fets dos inconuenients, lo primer que fets injuria a Deu e a vosaltres mateys, lo segon car fets dampnatge a vos mateys. Lo primer ha dues branques, segons dues injuries deffus dites; e la raho de la primera injuria es car mudats la ordinacio del Creador, qui ha ordonat que totes les coses qui no han sentiment que sien jufanes e fotsmefes a les altres que segons condicio natural son pus nobles. E com no sia corruptible cosa en lo mon tan noble com hom, e aquest volenterosament se fotsmeta a les dites coses pus jufanes, appar que fa injuria al Creador, car desconeix la fua ordinacio, o pensant que la vostra benenança sia en les dites coses fotsmetets vos mateys a aquelles. Car de natura de benenança es que sia millor que aquella cosa de que es. Donques com les pus menyspreades coses en natura, ço es, metalls e daltres sensibles, prengats per benenança vostra, segueix se que aquelles sien millors que vos segons estimacio vostra, per que injuria fets a vos mateys. E certes que lauores

quant hom no coneix la sua dignitat ne si mateix, es axi com a bestia; car aytal es la propietat de la bestia, que no conega si mateixa. Mas al hom es propietat que conega si mateix, e si no ho fa es per vici e viltat sua, e si conexia si mateix conexeria que les dites coses a ell jusanes e sotsmeses no poden esser benanança sua, car molt pus noble cosa es lo enteniment lur que ninguna de les dites coses, e entre totes no valen tant segons natura com hom, per moltes que sien, e per belles que apareguen. Car si sobre posats alguna cosa bella al hom, la belleſa no ferra del hom mas de la dita cosa; axi com si era bella vestidura, la dita belleſa seria de la vestidura e no gens del hom, car per bella que sia la vestidura no pot tolre la legeſa que es dins, mas solament la amaga. Axi com si una olla de terra era vestida ab vestidura daur, ja no retendria que no retengues la sua natura, car seria de terra com dabans era; car la belleſa que ab la vestidura es vestida, e ab la vestidura es despullada, e no es daquell qui la vest, mas es de la vestidura. Dich encara que les dites riqueses no poden esser be dites del hom, car aço que fa dampnatge no pot esser dit be. Donques com moltes vegades e souen per elles venga dampnatge, segueix se que no poden esser dites be; e que façen dampnatge appar en los mals regidors e tirans, los quals per ajustar riqueses han fetes e fan souin moltes injuries e injusticies a molts innocents. E nom

cal anar luny, car tu que ara has dolor de la perduda de aquelles, si fosses pobre e buyt de les dites riqueses pogueres segurament cantar denant lo robador Theodorich, car no haguera cura que torgues res. E donchs penset quant es noble la miseria de les riqueses de les coses mortals, la qual quant hauras aconseguida non poras hauer seguretad, per que mils es vil que noble.

METRE V.

En aquest .ve. metre loa fort los homens del temps antich qui no hauen axi gran cura de auaricia, ne de gran menjar, ne vestit, ne perles, ne pedres. E comença en lo lati Felix nimium prior etas.

O tan bona era la vida dels primers habitants del mon, qui solament volien aquelles coses qui eren necessaries a la vida, e no volien sobre fluitat de vestidures, ne de viandes, ne de riqueses, car viuien dels fruyts e de les herbes. No hauen ansia de piment, ne de draps de seda; mas solament menjauen ço quels era necessari e profitos, e no menjauen tro al vespre, e vestien pellisses, e no sabien tenyir lana, ne seda, e dormien sobre la erba secada, e no hauen cura de belles cases, ans los pins alts eren los lurs alberchs, ne curauen de mercaderies, ne sabien que era moneda; e per ço no eren guerres, ne

estols, ne hofts, ne caualcades. O Deus, ¿e per que les gents guerregen? car mils seria regit lo mon si los homens volien seguir lo bon juy de la raho. O Deus, ara tornas aquest temps en aquell! mas nos pot fer, per ço car la amor desordonada de auaricia es pus ardent que hanc no fo. Per que ¡plagues a Deu que null temps no fos estat atrobat aur, ne argent, ne pedres precioses, ne les altres riqueses que torben als homens lur enteniment els gita de raho, e que fossen encara en lur loch amagades, car son perilloses per quant son tengudes per precioses. O Deus, ¿e qui fo aquell qui les grans pesses del or amagat, e les pedres precioses qui volen estar dejus terra, ab perills tan grans troba primer cauant fots terra?

PROSA VI.

En aquesta .vja. prosa proua que en dignitats ne officis no ha propri ben, e que hom no es poderos, per ben que sia appellat poderos, si no es virtuos. E comença en lo lati Quid autem de dignitatibus.

ENCARA mes, ¿que tes vijares de les dignitats e honors mundenals? les quals alguns axi com a ignorants, la lur miseria cuyden egualar al cel, axi com si eren veres dignitats, con segons veritat sien nulles. Empero appar en la lur

obra seguent: car les dites dignitats si son donades a males persones, no es cosa pus mala ne pus perillosa, car per aço son estades fetes les majors crueltats e mals en lo mon que per altra cosa. Creu que bet membra com los romans per la superbia dels reys qui auallaren del linatge de Romulus e per malicia, destrouiren la manera del regiment, e mudaren la volentat volent hauer franquesa; per que faeren imperi e consols, o senadors, ab lo consell dels quals fos regit lo imperi en lo qual molt de temps estegueren. En apres per la malicia dels consells dels consols mudaren la manera del regiment, e establiren patricijs; e totes vegades per los dits mudaments se seguiren grans batalles, e moltes morts; e no sen foren seguides si los regidors fossen homens bons e virtuosos, mas per la lur maluestat se seguiren tots los dits mals. E si les dites dignitats son donades a bones persones, la qual cosa se esdeue fort a tart, ¿quina cosa hi haura lauores que faça a loar, prear, ne amar, ne honrar sino la lur bonefa? Cert no es ara, car a les virtuts no creix honor per les dignitats, mas a les dignitats per les virtuts, car les dignitats son honrades quant a bones persones son donades. Donques ¿quina es aquesta merauellofa excellencia, que tant desijats les dites dignitats? certes poch se val. Prenet vos esguard de les besties qui son fots vos, si senyoregen en lur linatge. Si tu vehias alguna rata que volgues senyorejar a les altres rates, e

que per les altres rates fos honrada, certes tu ten trauries escarn e ten riuries: axi mateix deuen esser escarnits cells qui treballen en conquerir les dites dignitats. Ací es cosa notadora quel hom pot esser considerat en dues maneres: la vna es segons aço que es millor en ell, ço es l'enteniment, per lo qual es reglat en les seues obres, les quals quant son ben per l'enteniment reglades son bones e ordonades; e lauores los homens seguint lo dret juy del enteniment fan totes lurs obres sauiament e discreta, e entre aytals noy calria senyoria, car les bones obres no les cal corregir ne esmenar. La segona manera en que pot esser considerat hom, es segons que li esdeue deffalliment de raho per appetit de la sua sensualitat, quel desvia de tota raho e fa li seguir ço que li es placent e delitos, e no ço que li es profitos, per que ha obs que sia regit e corregit per altre que seguefcha lo juy de la raho. Per que diu Aristotil, en lo primer libre de Politiques, que aquell hom que ha bo e clar l'enteniment, per natura deu esser senyor, e cell quil ha deffallent deu esser naturalment sotfmes. E segons la primera enten a parlar la philosophia del hom. En apres pren te esguard del poder e de la força del hom, per la qual mes que per als les gents mes se son ensenyorides les vnes de les altres, e veuras que es no res; car la força del major, del pus forts e del millor vna minua cosa lo aterrara, ço es, vna serp o aranya. Encara mes, ¿qui es per forts que sia qui haja

poder en altre hom fino en les coses temporals o corporals? certes no negun, car l'enteniment del hom virtuos nos pot aterrar ne venfre. La qual cosa se apparech en vn hom molt valeros e virtuos, lo qual com fos pres per un tiran qui ha- uia usurpada la senyoria malament, e fos estada tractada conspiracio contra ell, e hagues en sus- pita lo dit baro, e volgues saber tots aquells qui y eren estats consents, e per aço lo turmenta; e com lo dit baro no volgues negun nomenar, lo dit tiran ple de fellonia dix li, que si nols dexelaua ell li faria traure la lengua. Lauors lo dit baro mordes fortment la sua propria lengua, en tant que la trencha, e escupila ab la fanch en la cara del dit tiran e injust detenedor de Roma; e per ço li mostra que mes val perdre alguna partida del cors, e encara tot lo cors, que no parlar contra raho de virtut, e fer dampnatge injustament per la sua paraula a alguna persona. Lo nom del dit baro no es sabut aci, mas sent Thomas diu que segons pensament era vn de dos, ço es, Zeno o Cani, los quals son nomenats en lo primer li- bre. Axi mateix de vn philosoph appellat Seg- non, que apres que hac fermat en son cor e po- sada a si mateix penitencia que null temps no parlaria, nol poch hom forçar de parlar per molts perills en que fos posat. ; O, plagues a Deu que axi ho faessen tots cells que han les lengues do- bles en dir legoteries e en mesclar mal, com la vn dels deffus dits! En apres pots veure que los ho-

mens del mon per poderosos que sien no poden res fer de fobergaria als altres, que a aquells no puxa esser fet semblant per altres. E aço appar per dos eximplis, lexats los altres semblants: lo primer de Buffirides qui fo molt maluat hom, qui solia ociure aquells qui stauen en son alberch, lo qual fo mort per Erculles: lo segon fo Regulus qui fo consol de Roma, qui quant hac pres molts homens en la batalla feu los metre en cruels presons; e apres ell fo vençut, e fo pres, e hac a sofferir cruel preso, axi com ell hauia dat als altres. Appar, donques, que nos deu hom gloriejar en aytal força, per la qual no pot esquiuar que no puxa esser sobrat per altre. Item si la dita força e les dites dignitats eren algun ben, no serien donades per natura a males persones, ne serien occasio als homens que fessen mal, car natura no soffer que dues coses contraries sien ajustades en temps en vn loch. Donques com les dites coses sien moltes vegades posades en males persones, segueix se que de natura lur no son contraries a les males persones, pus ab elles estan e en elles son; e si no son contraries, segueix se que no son bones, car be e mal son contraris. E axi mateix pots pensar de totes les coses que fortuna dona. E encara mes per altra raho te mostra que aytals coses verament no son be, car tota cosa fa la sua obra propria segons la sua propria condicio; axi com la persona qui ha força pot fer fortaleces, e aquell qui es leuger fa leu-

geries, e cell qui ha alguna art pot obrar segons aquella, axi com en medicina fa lo metge, e en la rethoricha lo rethorich, e en la musicha lo musich: neguna cosa no fa fer lo contrari de la obra propria a si. Donques com les dignitats donades als homens mals nols fassen dignes, ne la virtut e força corporal nols fa verament virtuosos ne forts a vençre vicis, ans los mostra que son indignes e flachs quant se donen a obres males e de peccats e de vicis; segueix se que no son res, o que han poch bonefa sin han gens. Empero si aquells qui son posats en dignitats son appellats dignes, e cells qui han potestats poderosos, e cells qui han regnes son reys, e cells qui han baronies son barons; ja per axo nos segueix que ho sien, si son en si mals nodrits e donats a peccats, mas son indignes e vils e flachs e mals, Empero son axi nomenats per los homens del mon segons lur oppinio que defuia molt de la veritat; mas son axi appellats per lo contrari, axi com lo vinagre appella hom vin dolç, e a les fembres auols e comunes diu hom que son bones dones, e los masells appella hom fans. Axi mateix pots entendre de tots los bens de fortuna, car no fan esser bons aquells en qui son, ans los deuen corrompre.

METRE VI.

En aqueſt .vje. metre proua axo mateix donant conclusio con lo poder mundenal es fort fouin donat a maluats homens. E dona exempli de Nero qui fou emperador e fort hom maluat, e posa vna conclusio que fort es mala cosa com es donat coltell de poder a hom malicios. E comença en lo lati Nouimus quantas.

A PPAR ho en Nero maluat emperador, lo qual null temps no hagre assejades tantes malicies ne meses en obra si no fos posat en gran dignitat; car ell feu matar la major partida dels consols e senadors de Roma, e feu metre foch en molts lochs de la ciutat per ço que vees semblant foch daquell que crema Troya, e fonch homeyer de sa mare propria e de son jerma, e de Senecha mestre feu, e dels apostols sent .P. e sant Paul. Per que finalment quant los romans molt temps hagueffen soffertes les sues malicies, tramateren en Spanya per vn senador de Roma que era lla e hauia nom Galba, lo qual vench ab gran poder. E quant Nero vehe que no podia fugir a les sues mans, posa la punta de la spasa al seu costat e mata si mateix. E jassia que fos tan vil hom e tan maluat, empero era posat en dignitat imperial e en regiment del mon per quatre

partides, ço es de leuant a ponent, e de mig jorn a tremuntana, e tench lo ceptre de gran honor. O Deus, ¿e per ques fa aço que maluat coltell e inich poder es ajustat ab cruel veri? car gran dolor es que a la persona maluada e cruel sia posat coltell en les fues mans, ab lo qual puxa mostrar e metre en obra la sua crueltat.

PROSA VII.

En aquesta .vija. prosa amofra la philosophia que fama ne lahor temporal no pot effer gran ne per duracio de temps, ne per amplefa de terra; e que los homens virtuosos no la deuen molt cerchar, per tal com no seria couinent guardo a les bones obres. E comença en lo lati Tum ego, fcis, inquam.

LAUORES Boeci respos e dix: o philosophia maestra mia, tu saps be que jo en les mies obres no hauia tant mala intencio, car no hauia cobejança de les cofes mundenals de fortuna; mas ço que fehia, feya per amor de virtut, car volia retenir en mi de mon poder totes virtuts. E la philosophia respos: jassia que tu digues ver, empero vna cosa es que los homens virtuosos e bons son flats moguts a hauer dignitats e hauer officis de comunitat per cobejança de fama e de gloria mundana, car per aytals officis son crescuts en fama de les lurs bones obres. Empero la

dita fama es fort de pocha valor, e vana, e mesquina, e buyda de bonefa; e aço pots veure primerament en la poquesa de la terra per la qual la dita fama se esten, car segons que tu has apres en la sciencia de estrologia, tota la terra en comparacio del cel es axi com a punt, e per consequent en esguard del cel es quaix no res. E axi mateix saps que la terra no es habitada per les coses animades fino en quarta part, e aquesta quarta part no es tota poblada, ans es molt mes aquella qui no es poblada, car moltes aygues e stanys e mars ha sobre la dita quarta part de la terra habitable, e molts boschatges e molts deserts en que no habita persona. Donques en vides roman la dita quarta part vna pocha era en que habiten les gents per comparacio del cel. Per que, donques, appar que es molt gran paguesa fer fa punya de estendre fa fama en lo pati de la terra qui es tan poch: ¡com mes valria que faessen lur punya de conquerir la lur bona fama que fos estesa al cel on se pot molt exemplar, e aço per obres bones e virtuosas! E segons que diu Aristotil en lo quart libre de les Coses animades, vna raho entre les altres per que los homens van erts tenent lo cap alt vers lo cel, es per ço car lur condicio natural los requer que haien cura e ansia de les coses celestials, car segons lur natura participen en esser diuinal; car entendre o saber sciencia es cosa diuinal, e per ço deu mes desijar la gloria e fama celestial que terrena. Encara mes,

axo mateix pots veure fit penfes en la diuerfitat de les terres, e de les nacions, e dels lochs, e de les gents del mon qui fon diuerfes en la manera de viure e de parlar: la dita fama tua, que a tu fera vijares que la hages guonyada, no fera estefa per les nacions del mon, car ab gran difficultat porien esser totes cerchades; e si no es venguda a totes les nacions no les sabien tots los homens, ne encara en totes les viles. E aço appar car en lo temps de March Tulli, segons que ell fa testimoni, se troba que la fama de la ciutat de Roma no era sabuda per aquells qui habitauen en lo munt de Caucasus, com la dita fama fos molt sollempnial, e molt honrada e temuda per lo mon. E donchs, si la fama de tan excellent e tan noble ciutat no era diuulgada per tot lo mon, ¿com te pots pensar que la fama de vn hom sia mes diuulgada? Encara mes, posem ques estena per lo mon: sabs be que segons que son diuerfes les gents, axi mateix son diuerfes enteniments e custumes, e leys, e vfatges; per que aquella cosa que par bona als uns es vituperi als altres. E per ço la tua fama solament fera loada e preciosa entre aquells qui son de la tua nacio e custuma de vida. Mas encara, posat que tot aço que es deffus dit haies, no pories molt durar per be que romanga la dita fama apres la mort tua per scriptura, car la scriptura corrompras per antiquor. Si comparas lo temps de aquest mon a la eternitat de Deu, es axi com vn moment per esguard

de mil anys, e encara menys, car entre cosa infnida e finida no pot esser posada proporcio. Donques daço deurias hauer cura, que la tua fama fos ab Deu e ab vna eternitat, e no daquesta mesquina fama que no pot durar res. Mas les mesquines de gents solament han cura daquesta fama mundanal, per la qual vanament se ergullen; segons que esdeuench a vn desijos de hauer fama, lo qual com no fos abte volia esser en nombre dels philosophs, al qual dix lo principal entre los philosophs: si tu vols esser en nombre nostre deus sofferir totes injurries pacientment, en altra manera noy pots esser: e aquell respos que era apparellat de sofferir les. En apres tractant lo dit principal fou li feta vna injuria, la qual quant la hac sofferida en desplaer de son cor, dix reftagant al dit principal: ¿entens encara que sia abte per esser philosoph? E lo dit principal respos e dix: entes ho haguera si haguestes callat. Mas encara, com honor e gloria mes deguen esser donats als bons homens, als quals no pot durar, pensar te pots que als altres deu menys durar: e que nols puxa durar appar per aço, car apres la lur mort corporal no ha esser la lur anima en benança, per que no es res la lur gloria. Si es beneuyrada ja no cura de la terrenal gloria, com posseescha la gloria celestial eternal, per la qual menysprea tota gloria mundanal e ha gran plaer e goig, com es escapada de la mundanal miseria e perills e molts laços e diuersos.

METRE VII.

*En aquest .vijē. metre proua axo mateix, e
posa vna conclusio que aquell qui fa son es-
forç que apres la sua mort romanga dell fa-
ma mor dues vegades, vna com mor de fet,
altra com la sua fama pereix. E comença en
lo lati Quicumque solam mente.*

DONQUES cells qui crehen que gloria hauer
sia sobiran ben, lexen estar lo mon poch
e estret, e guarden lo cel, e vegem quant es gran
e ample, e menysprearan la fama nomenada
mundenal que no pot complir la terra, que és
pocha e minua. O superbiosos e vanagloriosos,
¿per queus voleu exalçar en lo mon per nome-
nada, com siats mortals? car la mort ha anulla-
da vostra fama, e eguala les cofes altes a les ba-
xes, e les baxes a les altes. ¿On son ara los ossos
del fael Fabrici? vet que podrexen en la tomba.
Aquest Fabrici fo hom molt excellent e ciutada de
Roma, lo qual com fos trames per combatre vna
ciutat que rebellaua contra Roma, e fossen a ell
promesos quaix infinits trefors per ço ques leuas
del setge, e per ço car fortment los combatia, no
poch esser corruptut per molt que li diguessen,
ans respos: no volem los trefors, com los romans
nos deliten en posseyr aur, mas en hauer senyo-
ria sobre aquells qui posseexen laur. E per ço cor
los missatgers e cells qui per altre se combaten,

fouin son corromputs ab trefors, e aqueft no ho fos, es appellat fael. En apres diu: ¿que fon ara los offos de Bruch rigoros e Cato qui fon estats molt de gran fama? Si ha romafa alcuna pocha fama per raho de alguns libres per comparacio de les lurs valors, sabem ben cert que ja eren consumats e menyspreats. Si vols dir que encara duren per la memoria, no pot tots temps durar, car almenys a la fi del mon se perdra, e lauors hauran la segona mort, ço es, de la lur fama que la uores perira, e per ventura ans daquell temps fera perduda la dita fama per raho dels libres quis corrompen. Los demunt dits barons fon dits rigorosos per ço car nols poch hom hanc vinclear de dretura e justicia per neguna manera, e cascun de ells per sa rigor que nos volch vinclear mata si mateix. Car Cato en temps de Julii Cesar, quant lo dit Julii volgues que Cato li consentis a les maluestats que volia fer, e lo dit Cato li fos fort contrari de tota sa punya, finalment fugi en Arabia; e quant fo a Cartayna e vehes que no podia escapar a les mans del dit Julii, ans que no volch esser sots poder daquell, mata si mateix. E Bruch quant fo passat en Spanya ab gran estol e molt nauili denant Portugal per sobres de tempesta, quant fo cessada la dita tempesta los portugalesos se leuaren ma armada e vengueren contra ell; e quant ell vehe que deuia esser pres, sech se en vna cadira axi com emperador e dix: emperador de Roma no deu esser pres

viu: per que posas a la mamella esquerra vn ganiuet que tenia, e mata si mateix. Aquestes coses son contengudes pus largament en les istories dels Romans.

PROSA VIII.

En aquesta .viija. prosa proua que la fortuna aduersa es pus proffitosa que la prospera, e conclou que la fortuna aduersa ha aquest ben que mostra qui es leyal amich de hom. E comença en lo lati Sed ne me inexorable.

EMPERO not pens que per los mals que he dits de fortuna, que la dita fortuna sia noible, ans te dich que es a vegades proffitosa, ço es, quant se descobre es mostra; e lauores quant es pus contraria e aspre es pus proffitosa que quant es placent o falaguera; car quant es placent es mentidora, car no es aytal com par; e la contraria es vertadera, car per la sua mudança mostra la sua condicio: la primera fa hom sollejar, la segona lo fa sauiament obrar. Donques pren te esguard de la primera, jutja dretament, e conexeras que tota es ventosa e vana e secha e freuol: la segona trobaras trempada e aremangada, e fa hom vetlar e esser saui. E finalment la primera ab sos affalagaments falç defuia hom del sobiran ben e vertader el ne lunya, e la contraria nos rete ens tira al dit ben, donant a nos clara conexença dels bens mundenals en desijar los eternals.

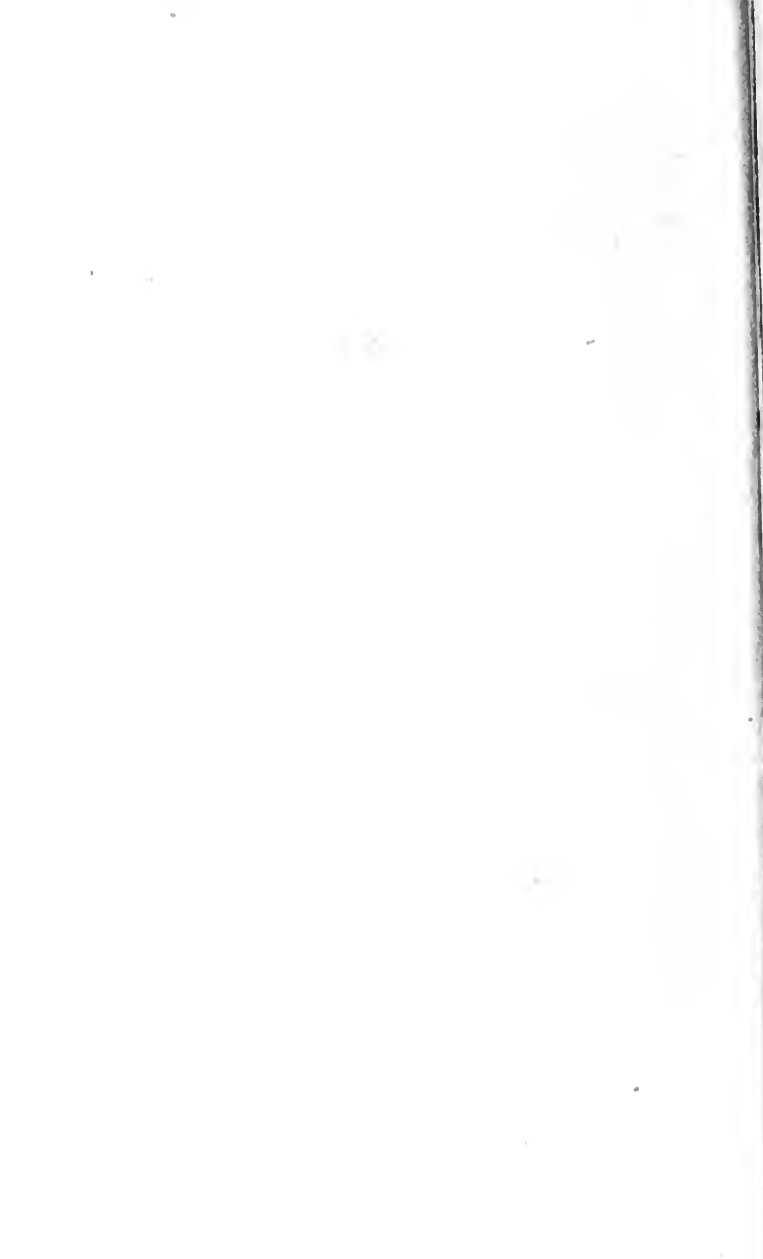
Encara mes nos fa gran be quens fa conexas los vertaders amichs, ab aquells qui apparen que sien vers amichs, la qual cosa es de gran plafer: e tu ho deurias molt prefar, car aquesta fortuna horrible ta mostrats los coratges dels teus amichs faels, los quals ta lexats e los altres ta lunyats: certes tu en lo temps de la tua abundancia donares grans joyes que tant clarament los poguesses conexas com ara fas. Donques duymes not vulles planyer per la perdua de les coses temporals, car per aço has guanyats e trobats los vers amichs, que valen mes que los trefors que has perduts, car aquests son molt precioses riqueses, ço es, hauer bons e leylals e vers amichs; per que deus hauer gran consolacio car has trobats millors trefors que no has lexats.

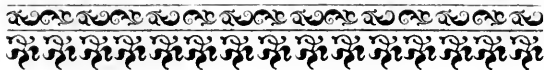
METRE VIII.

En aquest .viije. metre loa la diuinal amor, la qual sens tota aduersitat e baralla regeix totes les obres de natura, e diu que beneyts ferien los homens si aquella amor la qual regeix lo cel e la terra volien quels regis. E comença en lo lati Quod mundus stabili fide.

O Bocci, ¿don es aquesta cosa quel mon perfeuera en tantes contrarietats, e ab tanta faeltat e concordia variegen les coses naturals? car los elements qui son de contraries condicions e qualitats conseruen pau perpetual, car cascun

esta en son loch degut a ell segons natura, e empero componen les coses del mon animades e no animades, e son axi com a lavor de les coses jufanes. ¿Per que lo sol en lo temps destiu fa los dies bells e clars? e axi mateix ¿per que la mar se refrena que no cobre tota la terra, com segons natura degra estar sobre aquella? Certes pensar te pots que totes les dites coses fa fer amor, qui liga les coses, e governa lo mon, e senyoreja sobre los cels. Aquesta amor es Deu qui ama totes creatures, e per amor sua les governa, e ha posada amor en les coses jufanes que fan lurs obres a elles apropiades, axi com cells qui desigen e amen sobiran ben faent la sua volentat, els plau que per ell sien regides e governades, segons la propietat natural a elles donada. Aquesta amor encara quant es entre los pobles los fa viure en gran pau. Aquesta encara fa ajustar la dona ab lom en matrimoni e perseverar en castedat. O Deu, molt seria benaventurat lo humanal linatge si la amor deffus dita governaua los vostres coratges; car lauores seria entre les gents la volentat dreta, e no contrestarien a les leys bones e justes, e foragitarien les auols, e en matrimoni staria castedat fermament, e feltat seria entre totes gents. Mas es a mi gran dolor quant veig que per la dita amor per les gents desempurada, cahen en diuerfes erros bestials, e viuen mes bestialment que humanal per deffalliment de vera amor.






LIBRE TERÇ.

En aquest tercer libre tracta com tot hom cercha en totes les fues obres beneuyrança, e que no es en neguns bens de fortuna, mas folament es hauer e amar Deu. E es partit lo dit libre en .xij. profes e .xij. metres.

PROSA PRIMERA.

En aquesta primera prosa tracta en quina forma en aquestes coses temporals ha falça beneuyrança, de guisa que com hom haja coneguda la falsa que mils hom conega la veritat. E comença en lo lati Jam cantum illa.

 UANT la philosophia hac callat e dites les fues cançons delitables, e Boeci estigues ab les orelles altes per plaer que hauia de escoltar, veent Boeci que callaua dix a la philosophia: O fobirana consolacio de les penfes vexades per angoxes e ansia, e tan be mas pascut, e ensenyat, e consolat; car tant son consolat per les tues doctrines, que ja

duymes nom és vijares que los colps de fortuna me puxen noure, car no ha en si aquella bonesa que mostra. Per que los remeys que tu deyas quem serien forts de sofferir, a mi son estats molt plasents, e farias gran be que men donasses mes; per quet prech caramente quem vulles mes conso- lar ab les tuces dolces paraules e proffitoses, e que not lexes de parlar. E la philosophia respos e dix: be he conegut que ab plaer has reebudes les dites medicines mies; mas aquelles que romanen, e que tu speres e demanes, son pus forts en lo començament, mas apres que seran reebudes les sentiras molt dolces, e aportar tan acomplida co- nexença; per quet coue quet apparells mils enca- ra tu mateix, pus vols reebre les dites medicines. ¡O, e ab quant desig estarias si sabies lo fonament de les medicines quet vull donar! E Boeci dix: prech te caramente quel me digues, per ço quen haja plaer. E la philosophia dix: certes que es vertadera beneuyrança la qual lo teu coratge so- mia, mas has lentinment occupat en diuerfes imaginacions per raho del bens transitoris qui han alguna semblança de vertader ben; per que lo teu enteniment no pot clarament conexas la dita beneuyrança. E Boeci dix: placiet donques quem mostres quina es aquexa beneuyrança vertadera, en guisa que jo la puxa entendre clarament. E la philosophia respos: si tu vols venir en clara co- nexença de la dita beneuyrança vertadera, deus saber abans lo deffalliment de les coses qui appa-

ren que hagen beneuyrança empero no la han vertadera, ans es molt falça e ab grans e molts deffalliments. E lauors per lo contrari quant hauras vists e coneguts los deffalliments, conexas la bonefa de aquella vertadera.

METRE PRIMER.

En aquest primer metre proua per quatre semblances que aquell qui vol conixer veritat coue que haja abans conexença de la falsa: axi com aquell qui vol semblar lo camp coue que abans ne leu les males erbes: e aquell troba la mel pus dolça qui abans ha menjat coses amares: pus clares son les esteles apres lo nuuol: pus bell appar lo dia com hom ha vetlat la nit. E comença en lo lati Qui ferere.

E mostrar ten he quatre semblances: la primera es que axi com aquell qui sembra, e porga la lauor ans que la git en lo camp, per ço que noy haja contraria lauor ne empatxada lo deu laurar, e ab la falç trenchar les spines, e arrenchar la falguera, per tal que per lo sementer nouell lo forment puxa multiplicar; axi es meter que tu deneigs la tua pensa de la amor dels bens de fortuna, per ço que puxes aconseguir lesplet de la vera beneuyrança. La segona car axi com mils fent hom la dolçor de la mel cant hom ha tastada alguna cosa amargosa; axi tu quant

hauras sentida la amargor de les cofes que dona fortuna, mils sentiras la dolçor de la beneuyrança perfeta e acabada. La tercera es car ferenitat, o lo bell temps, molt es pus placent apres del temps plujos e tempestos; axi a tu plaura mes guardar los vers bens quant fera passada la conexença dels scurs e perillosos bens de fortuna. La quarta es que axi com lo estel del alba qui es appellat Lucifer fa fugir les tenebres de la nuyt el segueix lo bell dia, axi quant seran manifestes a tu les falces e scures oppinions dels bens de fortuna, guardaras ab gran goig la lum clara del ben vertader. Per que si tu vols hauer vera sciencia de veritat del sobiran ben, comença tantost a guardar los falsos bens segons lur condicio, e gitals fora de la tua amor, e tantost entrara en la tua anima conexença de clara veritat, car tantost quant hom coneix que ha tenguda alguna error e falcia vol tenir veritat. Deuets notar que aquestes quatre semblances, la primera ensenya denejar la virtut sensitiua de vicis e de peccats ab la veritat ab conexença de raho; la segona ensenya endreçar la volentat en triar lo vertader ben; les altres dues se pertanyen al enteniment, la primera con deu gitar del seu enteniment falces e erronees oppinions, la segona, qui es quarta entre totes, mostra lo fruyt que hom ne aconsegueix de clara conexença.

PROSA II.

En aquesta segona prosa tracta posant .v. maneres de bens que los homens desigen, que en negun daquells no ha beneuyrança, e posa vna general propoficio que tot hom la cercha ab son treball. E comença en lo lati Tum defixo paululum.

EN apres la philosophia quant hac parlat efectech vn poch tenent la vista ficada en terra e la pensa en alt, cogitant algun couinent començament, del qual tragues tota la virtut de les cofes següents. E puy comença de dir en axi: tota la ansia e cura per la qual los homens del mon treballen, jassia que lo treball e ansia sia en diuerfes maneres, empero tots fan lur punya que puxen venir a vna fi, ço es, tots treballen finalment per vna fi, ço es a saber, per aconseguir la beneuyrança: la qual es tal que quant hom la ha aconseguida no roman altra cosa per desijar, car es sobiran ben de tots los altres bens, e conten e compren en si tots altres bens; al qual si li deffall algun ben no pora esser sobiran ben, car seria altra que poria esser desijat, que no seria sobiran ben si no comprenia tots los altres bens en si mateix. Hon te dich que beneuyrança es stament perfet e acabat per ajustament de tots bens. Lo dit sobiran ben tot hom naturalment ho desija, mas molts son enganats en la manera per la qual lo cerquen.

Que tot hom naturalment lo desig, pots ho veure per aço car tota cosa naturalment desija ben, e per conseguent millor ben, e mes lo molt major e millor ben; mas que molts sien enganats en la manera de cerchar, appar per ço car entenen en les coses que contenen ben apparent e fals, car alguns crehen que riqueses sia sobiran ben, per ço que no hagen fretura de res, e per aço treballen quen puxen moltes aplegar. Altres crehen que sobiran ben estiga en honors e dignitats; per que treballen que puxen esser honrats per lurs ciutadans. Altres en hauer gran poder e moltes terres e gents a ells sotsmeses; per que treballen de conquerir regnes e terres. Altres en hauer bona e honrada fama; per ques posen a molts perills de grans e de forts e perillosos batalles. Altres que instiguen en hauer plaers defordonats, los quals los defuïen de bona raho, car per aquestes coses mes que per altres es la raho amortada. Mas en senyal que en les dites coses no ha sobiran ben, trobaras souïn que les vnes son desijades per aconseguir les altres, e a vegades desija hom les dues per ço que puxa aconseguir la vna. Axi com moltes vegades alguns desigen riqueses per ço que puxen hauer grans regnes e terres e gran poder; e axi mateix que hagen molts plaers corporals, e semblantment altres coses en les quals es posada la intencio del homens mundenals, axi com es nobleses de linatge, e fauor de gents, e alegria de muller, e de fills, e hauer

molts bons amichs. La qual cosa no deu esser comptada entre los bens de fortuna, mas entre los bens diuinals; car segons que diu Tulli en lo libre de Amicicia, aquells solament son vertaders amichs qui vertaderament son bons, car amistat es consentiment ab benuolença e ab caritat de les coses diuinals. Per que diu Boeci que amistat vertadera es cosa molt santa: l'altra manera de amistat no es ferma, ans es per accident e per fortuna. Altres axi mateix se gloriegen en força corporal, e granesa e bellefa de persona, e leugeria de força: desigen la granesa per ço que hagen gran senyoria; bellefa e leugeria per ço que hagen fama; e nomenada e honor e gloria mundenal per que sien loats; e volen hauer viles e ciutats per hauer plaers e goigs. Les dites coses son desijades per aconseguir beneuyrança solament, car aço que hom desija sobre totes altres coses, es pensa que sia millor que totes les altres, creu fermament que sia sobiran ben. Donques com sobiran ben sia beneuyrança, appar manifestament que aquella cosa que sobre totes altres desigen, jutgen e tenen per beneuyrança. Mas per ço que nos pensas algun que en les dites coses no haja algun ben per ço com fan errar e desuiar les gents, dich que alguns bens en aquelles ha. On no erren de tot aquells qui fan lur punya que no hagen fretura de res; mas solament erren en aço car se pensen que aço puxen aconseguir per riqueses, les quals appar que de-

gen hom guardar de tota fretura; car no es res que tant faça hom effer beneuyrat com hauer copia e abundancia e bastaments de tots bens, e que no haja fretura daltra cofa. Axi mateix no debades desija hom poder e honors e plaers, car tot aço compren beneuyrança complidament sens dolor e sens tot deffalliment. E si aquestes cofes son riqueses en les cofes jufanes e minues, pensar vos podets que totes son perfetament acabades en lo sobiran ben. Empero jassia que en diuerfes maneres les gents requiren abundancia, reuerencia, poder, honor e plaer; empero tots ho desigen per ço quant se pensen que en les dites cofes stiga benanança, e per ço appar que han algun bon començament, mas deffallen en aço, car les cofes en ques pensen que sia, no es la dita beneuyrança; per que ells se defuïen de la vera beneuyrança.

METRE II.

En aquest segon metre posa que cerchar beneuyrança es cosa natural als homens, e posa que fort es gran lo poder de natura; e proua ho per eximplis de la ira del leo, dels desigs dels aucells presos, de la vergella enclinada en terra, del mouiment del sol. E comença en lo lati Quantas rerum flectat.

EMPERO en les dites cofes trobaras virtut natural per que cascuna mostra la sua proprie-

tat, e pos te exemplis en natura: lo primer dels leons, los quals per be que sien nudrits e guardats, e haien compliment de viandes, empero a vegades quant prenen lur vianda tornen a lur condicio natural, car erren se e lexen se de la doctrina que lur maestre e guardia e nudriç los hauia dada, e trenquen ligams e maten algunes persones si les troben, e a vegades lo lur maestre mateix. Lo segon es dels ocells qui son nudrits en gabies ab delicades viandes, empero si poden escapar, totes les cortesies a ells fetes e les viandes a ells donades menyfprehen, e fugen a les ombres dels arbres, e aqui estan ab major alegria. Lo tercer es de la vergella vèrt qui es en lo verger, o en lo boschatge, la qual si es drete e la vollets encorbar, e puy la lexats, tornar sen ha a la sua dretura que natura li hauia donada. Lo quart exempli es del fol, qui quant es post secretament sen torna al feu començament, ço es, en orient. Per les quals coses tu pots veure que tota cosa naturalment es enclinada de tornar al feu començament, per lo qual es conferuada; e axi mateix, los homens naturalment desigen de ajustar si mateys al lur començament que es beneuyrança, car per ço com son tots deppartits de Deu qui es sobiran ben, roman en ells natural desig de hauer sobiran ben.

PROSA III.

En aquesta tercera prosa tracta specialment com en riqueses no ha beneuyrança, ans hi ha fretura; hoc encara que aquells a qui venen tollen aquell ben que hauien. E comença en lo lati Vos quoque o terrena.

ENCARA la philosophia continua de prouar que en les dites coses mundenals e de fortuna no esta sobiran ben, e diu axi: O vofaltres homens, qui sots semblants a les besties terrenals, qui ab flacha semblança fomiats lo vostre començament, car hauets natural inclinacio de aconseguir ben que sia vertader, mas en moltes maneres ne sots lunyats per error; prenets vos guarda si per les dites coses lo podets aconseguir complidament, e veurets per cert que no. Car per les dites coses no podets esser beneuyrats, jassia que ho aparega, car manifestament hi porets conexas falça semblança de beneuyrança. Empero prenets vos esguard de cascuna: primerament de les riqueses mundenals, car com sobiran ben don tanta de perfeccio que la persona que la ha no pot hauer fretura de res, com haja compliment de tots bens, e les dites riqueses aço no puxen fer, jassia que ho aparega, segueix se donchs que no son sobiran ben. Que aço sia veritat, ço es. que no puxen les riqueses fer que

hom no haja fretura, appar per aço. Dignes me tu, qui folias hauer tan gran abundancia e compliment de riquefes, fi podias esquiuar que no hagueffes anfia de negunes cofes, o que no pren- gueffes alguna injuria per aquelles, o que non hagueffes desplaer. E respos Boeci: certes, tu dius veritat que tot ho he hagut, e noy podia dar remey que no hagues alguna fellonia e turbacio. E la philosophia dix: donques alguna cosa te fallia que tu no volgueses quet fallis, e hauias alguna cosa que tu no volgueses hauer. E Boeci respos: certes axi es. E la philosophia dix: donques quant tu desijaues la ausencia de aquella cosa que no volias hauer, e la presencia daquelles que volgueses hauer, lauors hauias fretura: e com cell qui ha fretura no haja compliment, donques tu ab compliment de riquefes fofferias fretura; per que appar que no son sobiran ben. Encara mes, sobiran ben es tal que no pot effer tolt per força, ne ha obs guardes foranes quel guarden de perdre: com donques les riquefes hagen obs guardes, e puxen effer toltes, donques no son abastant ben; on cells qui han moneda, tantost estan en pahor que nols sia tolta o emblada. Empero moltes vegades son toltes ab gran desplaer del possehidor, per que hi ha obs guardes, e per ço mes par que donen miseria e fretura que benanança; mes encara no poden tolre fretura. Empero ¿has vist negun per rich que fos que no pogues hauer algun temps o

algun dia fam, set, e fret, e calor? car jassia que hi puxen donar alguns remeys, empero nou poden del tot esquiuar. Encara mes, que volent esquiuar fretura cahen en peccat e vici de auaricia, per que ajusten ço que no poden esquiuar. O auars, ¿e per que fets vostra punya de ajustar riqueses, e per ço vos donats a moltes viltats? ¿e no veets que per moltes riqueses que haiats no podets esquiuar fam, set, e fret, e calor? car jassia que per les dites riqueses trobets algun remey als dits deffalliments, empero nol podets del tot esquiuar que algunes vegades non hajats. E per ço car de tot volets los dits deffalliments esquiuar, quant mes va mes vos creix lo desig de les riqueses ajustar. E per ço car hon mes ne hauets, mes cofes hauets mester, la qual cosa nous volriets de vos lunyar, quant mes ne hauets mes ne coue desijar; empero natura de poques cofes se ten per pagada.

METRE III.

En aquest tercer metre parla contra los auars, e posa dos mals de riqueses: lo primer, que mentre es viu hom rich les riqueses lo punyen, e com mor lo lexen. E comença en lo lati Quamuis fluente diues auri.

E jassia que la persona auara ajusta moltes e sobre abundants riqueses, empero la ansia quel remort nol desempara per axo; ans quant

mes ha, mes lo remort, e fa li crexer lo treball en ajustar, e la pahor en ben guardar, e la ansia en conseruar; e lo pus mal que es contrari del sobiran ben, que apres la mort nol volen seguir, car sobiran ben no defempara ne en vida ne en mort.

PROSA IV.

En aquesta quarta prosa tracta que ne en officis ne en dignitats temporals no hi ha beneyrança; ans aytant com hom es en major grau, es pus mal parlat e defonrat si es dolent; e hay daltres conclusions fort belles. E comença en lo lati Sed dignitates.

EN apres pots veure que sobiran ben no pot esser en dignitats e honors mundenals, car com honor e reuerencia sien testimoni de virtuts, e sobiran ben comprega honor e reuerencia, no deu ne pot esser sino en persones virtuoses. Empero prin te esguard si les dites dignitats per les quals les gents son honrades en lo mon, son donades totes vegades a persones virtuoses, e veges si per aquelles apparen ne son pus virtuoses aquelles qui les han que eren abans. Certes tu veuras que no donen virtuts, mas vicis e peccats, mas no amaguen los vicis ne peccats, ne mals nodriments, ans los fan manifests a les persones qui primerament nols sabien; e si prime-

rament eren auols, apres aquells son pijors, o apparen pus auols; per la qual cosa se fa que les gents han molt gran desplaer quant veen que les dites dignitats son donades a les auols persones. E aço appar per dos eximplis: lo primer es de vn auol hom qui hauia nom Nouius, lo qual quant fos fet senador de Roma e figures en la cadira entre los altres senadors, vn gran poeta e philosoph qui hauia nom Catulus, quant lo vehe per gran fellonia crida: jo veig entre los senadors vn gran gep denant e detras. E volia dir, que axi com lo gep desperenta denant e detras, e fa menysprear la persona qui es axi geperuda, axi los senadors eren desperenfats e menyspreats per la companyia del dit Nouius indigne senador; e axi com lo dit gep fa estar la persona corba e no dreta, axi aquell los faria esser torts e corps per deffalliment de justicia. Lo segon eximpli es de vn hom appellat Decorat, lo qual com fos canceller de Theodorich, fo pres e trobat que era gran falsari, e per grans legots acusaua falsament moltes gents, e fo per tuyt jutjat per maluat hom. Per que pots veure manifestament que aquells qui son indignes de les dignitats en que son posats, no poden esser dignes de honors per lurs mals vicis, car menys sera mostrada lur maluestat si no son posats en dignitats que si hi son posats. Per que appar la veritat del prouerbi qui diu comunament, que les dignitats e honors mostren les bones e auols condicions, e mostren

quina es la persona en dignitat posada; car cells qui son posats en loch alt son vists per mes persones que cells qui son en loch baix, e mils son coneguts e pus certament; e per ço les honors en que los auols son posats los tornen en defonors mes que en honors, car les honors com no hagen en si virtuts segons lur propietat, no les poden donar a negun, e per ço no poden fer la persona effer virtuosa, ans les dites dignitats e honors son enfutzades per les viltats de les auols persones en que son posades. E axi mateix les dites dignitats descobren les viltats daquells qui les posseixen. Encara mes, car les dites dignitats jassia que entre aquells qui les ordonen sien preades, empero no son preades entre les persones estranyes; per que appar que la lur bonefa no es verdadera, mas es tan solament segons ordinacio de les gents, e han la lur valor segons que a ells plau. Empero pren te esguard, si algun senador de Roma va en terres estranyes, e entre gents barbares, si fera axi honrat entre ells com entre los romans: certes, no; per que pots conixer que les honors no son propres naturals a les dignitats, car si ho eren no deffallirien en negun loch, ne entre negunes gents, car ço qui es propri naturalment nos pot partir daquell en qui es, axi com pots veure del foch que en tot loch on sia es calt, per tal com la sua propietat es effer calt. Encara mes, si be ti penses trobaras que entre les gents que les prehen molt no han longa durada, ne encara en

aquells hon han hagut començament; la qual cosa pots veure en algunes dignitats, car tu saps que prefectura solia effer gran dignitat, empero ara no sap hom que es, ne la ou hom nomenar. E semblant mateix pots veure en la dignitat que era appellada patrici; e mes, car la dignitat de fenador qui solia effer en gran honor, ara veus manifestament que es gran carrech e dolor, car no poden ne gosen fer ço que deuriem per pahor de la tirannia de Theodorich, qui ama mes les errades que les auengudes: per que appar que les dites dignitats mundenals ades son belles, ades son letges.

METRE IV.

En aquest quart metre proua axo mateix, e diu que no solament dignitats son donades a mals homens, hoc encara que vn mal hom ne dona a altre, e posa exempli de Nero. E comença en lo lati Quamuis se Tyrio.

DONQUES, o bona gent, ¿com vos podets pensar que en les dites dignitats sia sobiran ben? certes fort hi sots enganats, car en sobiran ben ha compliment de virtuts, e de honors, e no deffallen, ans tostemps e en tot loch dura. Encara mes, que no es donat per males persones, axi com les dites dignitats moltes vegades son donades per maluats princeps e per mala inten-

cio; axi com appar de Nero, qui fo maluat hom e dona moltes dignitats a les males persones, e molts tirans qui les donen per ço que facen moltes injuries.

PROSA V.

En aquesta .va. prosa mostra que en esser rey, ne familiar de rey, no ha beneuyrança, si be les gents fo cuyden, e que en los reys no ha neguna potencia; e aço proua per forts assenyalats eximplis de Senecha, e daltres familiars de reys. E comença en lo lati An vero regna.

PART les dites coses trobaras que beneuyrança sobirana no esta en poder, ne en priuadesa de reys ne de princeps, car aytal beneuyrança moltes vegades se pert es muda en contrari; axi com daquell princep qui hac nom Priamus, qui de gran poder vench en gran minuetat. ¡O com no vehien la freuoletat daytal poder, qui no pot bastar a conseruar si mateix! Donchs ¿com poria esser algun poderos? certes no. Per que pots conexas que no esta beneuyrança en aytal poder, car vera beneuyrança es bastant per si mateixa. Axi mateix en tot loch ha aytal poder e aytal honor com en altre. Donchs com les dites coses, ço es potestats, deffalleguen en molts lochs, appar que noy ha beneuyrança. Encara

mes, car en beneuyrança no ha miseria, empero los reys e los altres poderosos en lo mon han moltes miseries. Axi mateix qui ha vera beneuyrança no pot hauer ansia, ni pahor, ni angoxa, ni tristor; empero los demunt dits sofferen moltes amargures e afflictions. Axi com appar en Dionis qui era tiran rey de Scicilia, lo qual quant vn dia fos en son palau molt trist, e vingues son jerma, quant lo vees estar consiros demanali per que era trist, e per que nos donaua alegria, e que faes la cara alegre. E lo dit Dionis calla, e quant vench lendema mati ell feu tochar les trompes a la porta del dit jerma feu: e era costum que feya semblant a tots cells qui cren jutjats a mort. Per que feu pendre lo dit feu frare e posar en vna casa streta e pochada, en la qual fo posat entre .vj. coltells, axi que ell stant dret en peus nos podia moure sens que no fos nassrat o punyit per algun daquells, car la vn tenia sobre lo cap, e laltra dejes que nos pogues seure, lo tercer als pits, lo quart a les spatles, e vn' a cascun costat. En apres vench lo dit tiran, e demana al dit frare feu per que estaua trist, e com no fehia la cara alegre. Al qual respos lo dit frare feu: en quina manera poria jo hauer alegria, e per que no hauria tristor, quem veja entre tants perillofos coltells. E lauors lo dit tiran dix: frare meu, jo son posat entre pus perillofos coltells, per les grans ansies e angoxes que he per lo regiment del regne. Car per ço com era tiran molt cruel hauia pahor de

auelot e de perdre lo regne. Donchs ¿jutjaras tu que los reys sien beneuyrats ne poderosos, los quals no poden fer ço que desigen, com ells desigen que fossen segurs en lur senyoria, e no ho poden fer? Han encara mes dolor, com per ço que hom los tema van ab molts bacallars armats al lur costat, dels quals ells mateys han major pahor que aquells que ells volen quels teman. Donchs los reys qui volen scapar que no sien catius, son pus catius que los lurs vassalls. E si los reys ne los princeps no han per les dites potestats en aquest mon beneuyrança, pensar te pots que menys ne han los lurs familiars e domestichs e officials; car aquella que han no la han per si, mas per aquells. Encara mes, car lur beneuyrança, si pot effer axi dita, es moltes vegades destrouida per aquells mateys princeps qui la deuien deffendre e conseruar: axi com apparech en dos, ço es, Senecha e Pampinia, car lo primer com amas molt Nero, lo qual hauia nudrit, fo forçat per aquell que ellegis qual mort se volgues, e aquell que ell amaua molt carament lo feu ociure, segons que demunt es dit. Axi mateix com Pampinia fos molt poderos entre los amichs specials de Anthoni emperador, e fos molt prous hom e just, e no volgues consentir a cosa que fos contra justicia; com vna vegada no volgues effer consent al dit emperador en vna maluestat, feu lo ociure als seus cauallers, e la amistat li gira en crueltat. Empero

casun de aquests volien renunciar a la dignitat del fenat e del consolat temps hauia ja passat ans que aço los esdeuengues, e nols fon presa lur renunciacio, ni ho pogueren obtenir: cant no sen fuspitauen couench los de morir. Senecha volia en temps passat lezar e desemparar quant hauia mundenal, per ço que pogues contemplar en philosophia, e nou volch lo dit seu dexeble qui despuys lo feu ociure. Donques prin te esguard quina es aquesta benanança de les potestats, de la qual quant la hauras aconseguida no hauras seguretad, e cant la volras lezar no poras. E not vullas confiar en amistat que ve per amor de riqueses mundenals, car aquells que les riqueses faran esser amichs seran despuys enemichs. Empero no es pijor e pus perillos enemich que aquell qui es familiar, car mes dampnatge pot donar que altre. Dels primers amichs dien dos versos:

Cum fueris felix, multos numerabis amicos:

Tempora si fuerint nubila, solus eris.

E vol aytant dir: quant tu feras beneuyrat, ço es, en fauor, o en riqueses mundenals, molts amichs nombraras; mas si lo temps se muda en nuuol romandras tot sol. Dels altres, ço es, dels enemichs domesticchs, diu lo vers:

Nulla peior pestis quam fit domesticus hostis.

Vol dir: no es pijor pestilencia que enemich domesticch.

METRE V.

En aqueſt .ve. metre moſtra que negun, per gran ſenyor que ſia, no es poderos ſi no es virtuos, e virtut es poder e no altra. E comença en lo lati Qui ſe volet eſſe potentem.

MAs, ¿vols tu ſaber quant les perſones en eſta vida poden eſſer dites o nomenades poderofes mes que reys ne princeps? Certes dich te que lauores es dit algun poderos, cant perfetament ha poder de fer les ſues obres bones, e eſquiuar les males. E com obra propria del hom ſia feta ſegons vertader juy de la raho e enteniment, ſegueix ſe que la major e pus perfeta potencia, o pus perfet e acabat poder del hom, ſia que eſtiga en perfeta e acabada obra del enteniment e de la raho, ço es, que faſſa totes les ſues obres bones aytant com puxa, e que haja conexença de veritat en totes cofes aytant com puxa, e que no prenga lo mal per bo, ne lo fals per vertader. E per tal car tot aço es empatxat moltes vegades per la voluntat moguda per la ſenſualitat, la qual coſa es appellada paſſions de coratge; per aqueſta raho es coſa neceſſaria al hom qui vol eſſer verament poderos, que domda e ſia ſobrer a les dites paſſions, e que per res no ſia vençut per aquelles. E per aqueſta raho diu Platon, que venſre ſi mateix es la primera e la millor

viçtoria que hom puxa hauer, car sens aquesta no pot esser haguda neguna virtut. Es encara millor, car hauda aquesta noy roman res a venfre, e tots vicis e peccats son lunyats, e per ço lauors hom es perfetament senyor e verament poderos. E penset be quin pot esser lo poder de la persona qui corregescha e castich les errades dels altres, que son del corregidor separades e lunyades, e que no haja poder de corregir ne castigar les errades propries e a ells ajustades. Certes ben pots conexer que poch li valria al metge que volgues guarir los malalts estranys, e si mateix no pogues guarir. E per ço deya Senecha, que major regne reiges qui reiges si mateix, ço es, reffrenant la sensualitat que enclina hom al mal, que si regia tot lo mon de orient entro a ponent, e de mig jorn entro a la tremuntana.

PROSA VI.

En aquesta .vja. prosa mostra que vera beneuyrança no es en fama, ne en mundanal gloria, ne en linatge, ne en nobleza. E comença en lo lati Gloria vero quam fallax.

EN apres pots veure que la dita beneuyrança no es gloria mundenal, ço es, làors e linatges, car les lahors mundenals son fort monsona-gueres, e no son sino inflament de les orelles; car molts son qui han gran nomenada per falça

oppinio del poble, e segons veritat no la deurien hauer, e molts son loats qui saben en si mateys que no esta en veritat axi com les gents dien, per que ells mateys ne han vergonya: les quals cofes son contraries a vera beneuyrança. E posat que sia verament loat algun, empero la dita laor no es molt preada entre les persones fauies que no han ansia ne cura de paraules, mas de bones obres e de virtuoses, car per aquestes aconseguen lo sobiran ben desijat per ells; e aço es que de algunes cofes es hom presat per alguns, e daquelles mateixes es hom menyspresat per altres. Encara mes, que la dita gloria solament sera preada per la gent vulgar e pobular, car los fauis no la presen molt. E cant lo pobular sia enganat leugerament, per aço aquesta gloria poch deu esser preada que comunament parteix del pobular, qui no usen be de discrecio ne de fauies. Quant es de la gloria del linatge, pots veure que es vana e nulla, car la gloria del linatge no es altre cosa sino alguna lahor deuallada de les obres virtuoses, les quals han fetes los predecessors. Donchs com la lahor de la claredat del dit linatge sia deuallada de les dites bones e virtuoses obres dels dits predecessors, la dita laor no es tua, ans es dels dits predecessors, e aquells deuen esser loats e no tu. E si tu vols esser loat por lo dit linatge, e nols ressembles en les dites bones e virtuoses obres, la tua laor es falça, e enfenyas gran vanitat; car la bonesa, belleſa, e no-

blesa de altri que es a tu lunyada, not pot fer bon, ne bell, ne noble; mas folament aquelles boneses e virtuts que tu hauras en tu mateix. Penset quina cosa roman als succehidors de les boneses dels predecessors: certes no als sino rasonable inclinacio, per la qual deuen ressemblar aquells dels quals son exits en les obres virtuosas: per aço nos deliten, car son stats nudrits per bons maestres en lur infantament. On per aço diu Tulli, que si algun es de noble linatge e es mal nudrit faent peccats e descortesies e males obres, no es als sino axi com aquell qui porta lum ab la qual puxa tot hom veure les fues vergonyes, e viltats e futzures.

METRE VI.

En aquest .vje. metre proua que tot hom es de noble linatge, com tots som fills de Deu, sino los peccadors. E comença en lo lati Omne hominum genus.

ENCARA mes to demostrare per altra raho que nos deu hom gloriejar en linatge, car tots los homens del mon han vn mateix neximent, e de totes cofes es vn pare, ço es, nostre senyor Deus, lo qual ha donat al sol los raigs, e a la luna claredat, e los homens en la terra, e les steles al cel. E cells qui son exits de vn començament e de vna mateixa nobleza, segueix se que tots de-

gen esser egualment nobles. Solament vera nobleza e innobleza esta en obres virtuosas, o en deffalliment de aquelles, car quant a la carn tots han haut vn començament del qual son exits; e quant a la anima e encara a la carn, axi mateix de tots es stat començament nostre senyor Deus, e tots son fets e creats e ordonats a una mateixa fi: Donchs, vana gent, ¿per que garrulats loant vosaltres mateys per los vostres predecessors? car gran vanitat es. ¿Quet fa a tu la nobleza, ne la bona fama, ne la nomenada dels teus auis o besauis, si tu est feruent e catiu de les tues males obres? Car solament es noble de coratge vertaderament, aquell qui es per virtuts resplandent; e aquell es verament ignoble al qual la mala vida plau, es delita en aquella.

PROSA VII.

En aquesta .vija. prosa proua que en delits corporals, ne en acte de matrimoni, no ha perfecteta beneuyrança. E comença en lo lati Quid autem de corporis voluptatibus.

E aci mostra la philosophia que sobiran ben no pot esser en delits, ne en plaers carnals ni corporals, dient en axi: ¿Quet pore dir dels delits carnals e dels plaers del cors? car tanta es lur viltat manifesta que non calria parlar. Empero encara per tal que mils ho veges to vull

mostrar per quatre rahons. La primera es aquesta: sobirana benança per lo seu desig no fa esser hom ergullos, ne engoxos, ne quant es hauda fa hom despagat, ni trist, ans en cascuna cosa dona e lexa hom ab alegria. Donchs com los dits delits carnals fassen les dites coses al contrari, appar que no son sobiran ben. Aço pots veure clarament en aquelles coses en les quals lo cors troba majors plaers, ço es, en menjar, e beure, e obra de carnalitat, les quals ab engoxa son cerchades; e quant ne hauran compliment penidensen si de tot en tot fatiffan al desig carnal, e si sen sadollen tro que non desigen pus, a fer los coue de penidir. La segona es aquesta: benança no dona dolor, ans lo toll; com donques les dites coses donen dolor, car engenren febres e torçons e fruyt de maluestat, donchs no son beneuyrats qui les han. La tercera es: sobiran ben no solament dona bona fi, ans ell mateix es fi molt excellent; donchs com la fi de les dites coses sia mala e trista, segons que appar per experiencia, no pot esser en elles sobiran ben. La quarta es: si los delits corporals poden donar beneuyrança sobirana a tots cells quils han, segueix se que aquelles coses que mes ne poden haueu a llur guisa, mes sien beneuyrades; donchs com les besties e los ocells ne puschuen mes haueu a lur plaer e a lur guisa que los homens, seguiria que fossen mils beneuyrades; com aço sia gran inconuenient, car a neguna cosa corporal

es deguda sino a hom, no pot esser beneuyrada, segueix se que los dits plaers corporals no puxen donar sobiran ben. E si tu per aventura vols dir contra aço, per tal car los delits corporals de matrimoni son bons e honests, e per aço porien donar beneuyrança; responch te que jassia que en matrimoni haja honestat, e virtut, e bonefa, per raho de la fi per que es ordonat e establit, ço es, per be de la generacio e per esquiuar bestialitat carnal de luxuria; empero moltes vegades se esdeue que los fills son desconexents als lurs engendradors, els fan de grans desplaers e greuges, jassia que facen contra tota natura per desconexença, empero de fet se esdeue fouin. Car recompta Aristotil en les Etiques, que vn hom rofega son pare entro a la porta forana del alberch; e lig se en lo libre de Escolasticha disciplina, que vn altre hom ab les fues dents arrencha lo nas a son pare. De les mullers non cal parlar, car infinides son estades que han donats molts greuges e encara mort a lurs marits. E posat que sien bons los fills, e les filles, e les mullers, empero encara naturalment per ells es hom congossos, ço es, per ço que no sien mal nudrits, o que no hagen algun mal, o que no sien pobres. Per que jo aprou la sentencia de vn philosoph qui ha nom Euripus, qui dix: que freturejar de fills era infurtuni natural, e era benança estar exempt de les ansies dels fills, ço es, que no li calgues hauer ansia de fills.

METRE VII.

En aquesta .vij^e. metre proua axo mateix comparant lo delit a la abella, qui primerament dona mel, e puy's picha amargofament. E comença en lo lati Habet omnis hoc voluptas.

PER quem es vijares que tots cells qui posen lur benança en los dits delits carnals o corporals son semblants a les abelles, les quals primerament donen e escampen la mel, e puy's ab gran vigor punyen alguna cosa ab lo agullo, hi lexen lurs entramenes e moren: axi que ab lo delit de lur punyiment aconseguexen la mort, per que quant feren son mes ferides. Axi cells qui de tot lur cor e de tota lur força e vigor cerquen los dits delits, feren si mateys fortment.

PROSA VIII.

En aquesta .viij^a. prosa tracta tot ço que ha dit deffus, e recollegeix e conclou que en ninguna de les coses deffus dites no ha beneuyrança: per que appar que los homens la cerquen lla on no la poden trobar. E comença en lo lati Nichil igitur dubium.

TOT hom, donchs, pot veure clarament que les dites coses, les quals molts follament se pensen que sien carreres de benança, son des-

uiament de aquella, e trahen hom de tot ben, ne poden hom menar a tan gran benança com prometen per lur parencia; car ab quants mals les dites coses, que no son carrera de be ans son defuïaments, son mesclades, breument to mostrar; car les mes vegades los va deuant algun peccat, o algun mal les segueix. E pots ho veure, car roberia que es gran peccat es primer com algun vol aplegar riqueses. Axi mateix si algun vol aconseguir dignitats, primerament li coue de supplicar aquells qui les han a donar. E si vol aconseguir honor, obs li es que haja primerament humilitat, no virtuosa mas vil. Les senyories quant son haudes se segueix perill dels sotmesos. A les honors se segueix vanitat, e tollen seguretat de bons pensaments. E als delits carnals segueix se dolor e penitencia, els va primer soptos mouiment e seruitut bestial. Axi mateix sit prens esguard dels bens corporals, los quals son .v. ço es, granesa, fortaleza, belleza, leugeria, e fanitat, en cascun trobaras manifesta frevoletat e mesquina e deffalliment. Veges per gran que tu fies si poras sobrar en granesa lori-fant qui es bestia saluatge; donques vna bestia es major que tu. Si est fort, veges si trobaras besties pus forts que tu. Sit glorieges en belleza corporal, veges lo sol, e la luna, e les esteles quanta ne han mes que tu. Si en leugeria, veges los ocells quanta de leugeria los ha Deus donada mes que a tu. Si en fanitat, veges lo cel quant

ha durat; empero tu no pots escapar a corrupcio. E prin te esguard a quantes nobleses e excelencies ha Deus posades en los cels, e poras per aço venir a conexença del Creador; axi com molts philosophs qui per semblants cofes pensant en les merauelles del cel vengueren en conexença de Deu: car si bel mires, no ha tanta bellefa en cofa corporal, ne es axi com de bellefa de homens, o de les dones, la qual es molt falsa, car folament es defora, e si es ben guardada dins es fort letge e sutze. E per ço Aristotil dix vna vegada a alguns qui mirauen una bella fembra qui era auol de son cors, appellada Alcipies, e parlauen daquella: sius pensauets en ço que es en ella dins amagat en lo cors de Alcipies, e ho podiets veure ab vlls de luix, aço que appar que sia bell apparria fort leig. Luix es vna bestia axi gran com un molto, la qual ha tant gran agudefa de vista que paret ne rocha no li empatxa; e ha la orina tan virtuosa que ell tota hora que deu orinar caua la terra per tal que no sia atrobada; empero de la sua orina se fa vna pedra preciosa qui es appellada ligurius; la qual bestia es en India. Mas aço se esdeue per deffalliment de la vista corporal, que no pot veure sino ço que defora appar. Donques si tu appars bell, no es la tua bellefa per la condicio natural; mas esdeue per lo deffalliment e flaquefa dels vlls quit guarden, qui no poden veure les tues cofes amagades qui son molt vils e sutzes. ¿Per que, don-

ques, mesquina de gent, desijats los bens corporals? car be fots certs que lo vostre còrs per be que sia gran, o forts, o bell, o leuger, o sa, o encara que tot ho haja, leugerament es aterrat ab vn poch de scalfament de febra e dins breu temps mort. Donques pots veure manifestament que les dites coses no fan hom beneuyrat.

METRE VIII.

En aquest .viii^e. metre fa vn plant dels homens qui les coses temporals saben cerchar lla on les deuen trobar, axi com peix en mar, carn per les muntanyes, or en terra, fruyta en los arbres, e no saben cerchar beneuyrança lla on es. E comença en lo lati Heu heu que miseris tramite.

O mesquina de gent, per que donchs cerchats beneuyrança lla hon no es? Açò vos ve per gran ignorancia; çar les coses qui les vol cerchar, en lur loch propri les deu cerchar; e vofaltres cerchats beneuyrança fora de son loch, e lla on no es ne pot esser, com naturalment ne hajats gran desig. Empero quant volets cerchar aur, ni argent, nol cerchats en los arbres verts, car sabets que non hi trobariets, mas cerchats lo en lur loch propri natural, ço es, en les venes de la terra e en les menes. E axi mateix quant volets cerchar pedres precioses no les cerchats en les figueres, ni en los ceps, mas en lurs lochs na-

turals. Quant volete hauer cunills, o lebres, o altra natura de besties saluatges, no les cerchats dins les aygues, ni los pexs en los boschatges. Empero totes aquestes coses e semblants sabets cerchar be la on deuets. E lo ben sobiran que desijats no sabets cerchar lla on sta, ans vos es amagat, car cerchats lo en la terra o en les coses terrenals, com no hi sia, car en los cels es lo feu loch. Empero quant perfetament haurets conexença dels bens terrenals e falsaris, veurets lur falsedat e vendrets en conexença dels bens vertaders, car son de contraries condicions, e per vn contrari coneix hom altre contrari. Donques ¿quina blastomia dire a les penfes folles? que placia a Deu que hagen moltes riqueses e honors, e com seran anujats e conexeran la lur falcia ab dolor que ho lexen anar, e que coneguen los vertaders bens.

PROSA IX.

En aquesta .viiiij^a. prosa comença ja a tractar quina cosa es verdadera beneuyrança. E primerament indueix Boeci que foragitada la falsa oppinio de la beneuyrança, que nulla girar son enteniment en cerchar la lla on es. E comença en lo lati Hactenus mendacis.

A RA duymes bastar deuria ço que hauem mostrat de la falsa e mundenal beneuyrança, e deuem mostrar la condicio de la verdadera,

e lo loch on es aquella en que es sobiran ben. Respos Boeci: certes tu dius ver, car manifestament veig que en los bens de fortuna no es, ne poden donar aquella cosa per la qual son desijats; car les riqueses veig que no poden donar compliment acabat, ne les senyories poden hom fer poderos, ne les dignitats donen acabada honor, ne la fama pot fer acabadament hom excellent, ne los delits poden donar acabadament alegria: per la qual cosa he molt gran consolacio, car son vengut en conexença del lur deffalliment, e fas ne a tu moltes gracies, e placiet que encara me vulles donar consolacio mes e pus acabada. E la philosophia dix: ¿has enteses les rahons complidament de lur deffalliment? Respos Boeci: vn poch mes vijares que les entena, axi com si per vna creta o fenella ho guardaua; mas prech te que les me faces conexas pus clarament. E la philosophia dix: certes la raho per que los homens no troben ne conexas lo sobiran ben ne les fues condicions, es car aquella cosa que per natura sua es indiuisa, e per res nos pot departir, la error dels homens departeix e separa; e per aço lexen lo ben qui es vertader e perfet e acabat en si mateix, e convertexen se e giren se al ben fals e imperfet. E declar to axi: certa cosa es que poder mundenal ha obs altra cosa menys de si mateix, ço es, que sia ben guardat per sufficiencia, ço es, que haja ço que li fa mester; donchs poder e compliment e sufficiencia de riqueses vna cosa seran.

Axi mateix cell qui es complidament poderos no deu effer menyspreat, ans es digne de honor; donchs honor se deu enadir ab poder e ab compliment; donques tres coses poden dir que es vna cosa mateixa a la persona en qui son. Axi mateix cell qui ha les dites tres coses deu effer noble e digne de nobleza, e cell qui ha les dites quatre coses be deu effer alegre. Respos Boeci: axo es cosa necessaria ques segueix la vna a l'altra, no puix pensar lo contrari. E la philosophia dix: donques totes les dites coses son diuerfes solament en nomenada, car cascuna es nomenada per nom feu, e empero no son diuerfes en sustancia. Respos Boeci: certes axi es. E la philosophia respos dient: donques aço que es vna cosa segons natura, la maluestat de les gents ha departida. E per ço quant algun vol aconseguir partida de la cosa que no ha partides, no pot aconseguir partida, car non ha, ne tot, ne partida; car no ho cercha bonament, mas mala, e axi non es digne; car les dites coses jassia que solament sien departides de paraula, empero vna cosa son inseparables ab lo sobiran ben. E es axi, car alguns desigen solament hauer riqueses, e no han ansia daltra cosa sino que no hagen ni soffiren fretura de res e que hagen abundancia; empero si no han gran poder son tenguts e reputats per vils persones e mesquines, e tollen a si mateys molts plaers per ço que no hagen a despendre res. E algunes vegades ne perden dormir e menjar, per ansia que hauran

que no perden les riqueses; e empero son desemparats de poder, tristor los puny, e viltat los famenyfprear; e no son de negun linatge, ne de fama, ne de be, ne son nomenats ni coneguts: per que appar que quant los homens volen sola vna cosa no han aquella e perden les altres. Axi mateix trobaras que es de les potestats, car qui solament vol hauer poder, ço es que sia poderos, confuma e gasta molta riquesa, e no ha delits sino en esser souin en affers darmes, e moltes vegades soffrer grans fretures e es mordut de moltes angoxes; e com no sen puxa deffenfar, appar que ço que desijaua, ço es, que fos poderos, lauors es desemparat del poder. Axi mateix pots veure semblant en les altres tres coses, ço es, de les honors, e de la fama, o dels delits, que quin desija la vna solament sens les altres no pot aconseguir les altres, ni encara aquella que desijaua; mas aquell qui desija hauer ensemps en vna totes les dites coses, cert aquell aytal cerca la fuma beneuyrança. Empero com los bens de fortuna no puxen aquestes coses donar perfetament, segons que hauem dit, segueix se que ne cascuna daquelles, ne totes ensemps puxen donar sobirana beneuyrança. Auet donques que has la forma de la falsa beneuyrança e les rahons fues. Ara donques duymes penset en aquell ben que ha les condicions per natura sua e propietats contraries, car aqui tantost veuras e trobaras la vertadera beneuyrança, la qual te promesa de mostrar. Respos

Boeci: certes axi deu esser, car si jo donchs no sòn enganat, mi entenent les cofes que tu has dites, vera beneuyrança e perfeta es aquella cosa que fa esser sufficient poderos, reuerent, e de bona e de gran fama, e alegre. E per ço que veges que jo he ben entes, dich te finalment concluint per les tues paraules, que aquella beneuyrança que pot donar la vna de les dites cofes perfectament e acabada, sens tot dupte jo conech que aquella es perfeta e acabada beneuyrança, per ço cor totes les dites cofes son vna mateixa cosa si cascuna es perfeta e acabada. E la philosophia dix: o elet e amich meu, e tant beneuyrat diria que est si vna cosa hi ajustaues. Respos Boeci: ¿e quina es aquexa? E la philosophia li dix: ¿penses te que en aquestes cofes mortals e transitories sia res que les dites cofes puxa donar complidament? Respos Boeci: certes no ho creu, car ja mo has tu mostrat e prouat clarament, e encara has mostrat que neguna altra daqui auant no pot esser desijada quant aquesta no es haguda. E la philosophia dix: donques los bens de aquest mon demunt dits fan semblança del vertader e perfet ben, e donen a les persones mortals algun ben imperfet, car han la dita semblança, per ço car mouen hom a conixer lo vertader ben per les lurs condicions, e axi mateix contenen en si algun ben, donant lo a les persones que certament ne volen vfar en vfen; empero no poden donar aquell ben qui es vertader e complit. Respos

Boeci: atorch ço que dius. E la philosophia dix: per ço car tu has conegut quina cosa es la dita beneuyrança, següeix fe que es bo que sapias hon es e on la poras demanar e hauer. Respos Boeci: aço es que jo molt ha que ab gran desig esper. E apres la philosophia dix: per ço que mils puxes venir en conexença del dit sobiran ben en quin loch es, e a quil deus demanar per quel puxes aconseguir, vijares mes que primerament tu e yo degam fer oracio, segons que diu Plato en lo libre qui es appellat Enthimeu: en totes cofes, hoc encara en les minues, deu esser demanada ajuda a nostre senyor Deu, la qual cosa lexada, nulla obra es ben començada, ni finida, ni fundada. E apres la dita philosophia dix: en demanar la ajuda de Deu serua e ten manera de bon aduocat qui parla denant algun honrat e poderos jutge, lo qual ans que deman la gracia que vol, proposa moltes cofes ben ordonades, dient les lahors del dit jutge, e dient les obres que ha fetes dignes de lahor, e les sues bones e dignes propietats, per les quals cofes despuys conclou la sua demanda per que les dites cofes deuen esser otorgades: e aço fa per tal que per les dites paraules lo dit jutge sia a ell pus fauorable. Per que la philosophia en la sua proposicio tocha e diu .v. cofes, qui son de condicio e propietat daquella cosa qui es començament vniuersal de totes les altres. E primerament ans que faça la obra sua ja la te en son enteniment segons la forma ques

deu fer, la qual forma no es corruptible en Deu, ans es perpetual e fens començament e fens fi. E apres segueix se governament de raho, car tot ho fa segons raho, de la qual no defuia en neguna manera. E apres que nos lassa nes anuja en fer la dita obra. En apres que totes les coses fon fetes per ell e deuallen de ell. En apres que ell es començament de totes, e que ell no ha començament del qual deuall ni sobira a fi: e per ço diu axi quant a la primera e a les altres.

METRE IX.

En aquest .viii^e. metre fa oracio inuocant la diuinal ajuda, que ell li vulla donar clara conexença de trobar lo loch de la dita beatitud: en la dita oracio posa moltes assenyaldes conclusions del regiment de Deu. E comença en lo lati O qui perpetua mundum.

O Pare, qui ab perpetual raho gouernes tot lo mon, e est creador e sembrador del cel e de la terra, qui manes e ordones que lo temps sia mesurat e different de la mesura de euiternitat, ço es, mesura dels angels e de les animes, e tu estant inmobile fas moure totes les coses que obren segons la tua ordinacio. Quant diu que esta inmobile dona a entendre que es eternal e immutable; e quant diu que fa totes coses moure, dona a entendre que totes les coses deuallen de

ell, e ell no de neguna; car per la sua influencia han a esser e poden obrar totes les creatures celestials e corporals; per lo qual los elements qui son materia de les obres corruptibles no han força de fer les creatures. Ans tu est forma de tot ben, e freturant de enueja, dins tu has lo exemplar de totes creatures, ab lo qual reigs, gouernes e manes e fas les coses fora de tu, e per la tua virtut son e per la image que es en tu: e com tu fies pus bell que altra cosa e pus perfet, has lo mon fet bell e perfet, en lo qual has posat la tua image que representa la tua bondat, e belleza e perfeccio; e manes que ordonadament cascuna cosa faça la sua obra, e portes en tu en pensa simple sens mescla tot lo mon. Aquesta pensa simple es conexença de si mateix, per la qual son totes coses, car per vn mateix moment eternal coneix si mateix; e aquesta conexença sua es raho e començament de esser e conexas a totes coses. En apres deualla a special dient axi: Tu, senyor, ordones e has axi ordonats los elements ab lur proporcio en lur cors compost natural, e los has axi ligats e fermats ordonadament, que cascun esta en sa proporcio, e empero son en lurs partides mesclats molt ordonadament per les natures compostes, de guisa que lo foch nò fuja vers lo cel, ne la fexuguesa de la terra no caygue deus, ans en cascuna part del compost ab subtil proporcio estan ensemps los elements. Tu encara lligues e fermes molt ordonadament les ani-

mes mijanes de les tres nature, mouent totes les altres cofes ordonant per fengles membres. Aci deuets notar que Plato posa tres maneres de animes: les primeres appella diuinals, e aço fon los angels; les segones appella transmudadores, ço es, de ignorancia a enteniment, e de no entendre a entendre, e de entendre a no entendre: aquestes fon del homens e de les dones qui a vegades entenen e a vegades no entenen. Les altres appella mijanes, car tostemps entenen, mas fon fots les primeres, e obedients a aquelles: enten ho a dir de les animes dels cels, car segons oppinio sua e de molts altres philosophs los cels fon animats, e per ço diu mouent totes les altres cofes ordonant per fengles membres. Car los mouiments del cel fon en dues maneres, car lo sobiran cel se mou continuament de orient a occident, e de sol ixent a sol ponent: aquest mouiment mesura e regla tots los altres mouiments: els altres cels tots se mouen per lo contrari, ço es, de ponent a orient, e empero seguexen tots jorns lo mouiment del primer; e aytant quant ne fon pus prop, se mouen mes per lo primer e menys por lo propri mouiment; e aytant quant ne fon pus luny, menys se mouen per lo primer, e mes por lo propri mouiment. E en axi diu se que lo cel de la planeta Saturnus encara no es complit son cors del començament del mon entro ara, e lo cel de la luna lo compleix dins vn mes, e per ço aquell del Saturnus es molt alt e

apres lo cel estelat, lo qual se diu que es tantost apres lo primer, e aquell de la luna es pus jusa que tots los altres; e tots aquests mouiments son ordonats per nostre senyor per conseruacio de tot lo mon. Segueix se en la dita oracio: Tu, senyor, encara apres les dites coses portes les animes dels homens e les vides de les creatures brutals, e aytant com son pus perfetes aytant han pus perfecta vida. E axi com per la tua bonefa dones effer a les animes humanals, axi les tires a tu mateix donant los natural desig del sobiran ben; e aquesta es ley tua benigna quels has dada, per la qual es en los homens ences foch de amor que han de aconseguir sobiran ben. Donques, qui axi ab gran magnificencia fas e gouernes totes coses ab la ley de la tua propria bonefa, e ab aquella mateixa ley totes les retornes ab tu mateix, donens gracia que puxam atrobar la cadira del sobiran e vertader ben; dona a la pensa, la qual es estada en temps passat baix gitada e aterrada per les falses e miserables gents, que puxa vigorosament pujar a la cadira imperial, hon tu qui est senyor dels senyors estas; donens atrobar la font resplendent del dit ben, per ço que trobada la claredat del dit ben puxam possehir acabadament la nostra vista de la pensa e del enteniment en tu; e placiet que trenchs e deffasses los carrechs de les cadenes dels nuus de scuredat del desig sensible e desordonat quins empatxen; e luyens tot delit e tota cosa de tristor quins fassen desuiar co-

fa terrenal, e vulles nos illuminar de resplendor de la tua sauiesa; car tu est lum sens tenebres, tu est repos sens enuig dels piadosos, e tu solament deus esser desijat, e tu est fi de totes coses, car en tu son tots bens perfectament, e tu est començament de totes coses, e carrera per la qual deuem anar, e tuns guies, e tuns portes, e tuns menes, ens gouernes, ens fadolles, en tu termina tot nostre desig.

PROSA X.

En aquesta .xa. prosa amoftra la beatitud on es situada, prouant per forts rahons que solament en Deu. Posa norefmenys que los sauis homens son deus, e los peccadors son besties. E comença en lo lati Quoniam igitur que fit.

DUYES pus que tu has vist quina es la condicio del ben imperfet e enganador, e axi mateix quina es del ben vertader e acabat, vija-res mes que degam cerchar hon es establida la perfeccio de la vera beneuyrança: mas primerament deuem incerchar si aquest ben es tan excellent com hauem dessus dit en lo segon capitol daquest tercer libre, ço es, que beneuyrança es estament perfet e acabat per ajustament de tots bens, si pot esser aytal beneuyrança en tota natura o en neguna cosa, per ço que no siam enganats en cerchar ço que no seria gloria, ans seria

imatge vana de veritat. Empero dich te que no pot hom dir que no sia alguna font de tots bens; e la raho es car tota cosa imperfeta es dita imperfeta o menys acabada en comparacio de alguna cosa qui es acabada e complida, car no poria esser entes lo deffalliment si no entenia hom la perfecio e la cosa complida e acabada. Donques si alcuna beneuyrança, o algun ben es conegut que ha deffalliment, e es imperfet, e no es complit; necessariament se segueix que es algun ben complit e acabat, lo qual no ha en si deffalliment, del qual deuallara aquell ben imperfet e deffallit. Ara donques vejam on sera. Certa cosa es, e tot hom aço otorga e ho te en son coratge, que Deus es bo, e es princep e senyor de totes coses; car com no puxa entrar en enteniment ni en pensament de hom que sia alguna cosa millor en res que Deus, ¿qui pot duptar de la sua bonefa? certes no negun. En apres segueix se que en ell sia ben acabat, car si en Deus no era ben acabat no poria esser princep de totes coses; car si altra cosa hauia major ben, en aço seria major. Donques com no sia major cosa que Deus, segueix se que en ell es ben perfet e acabat. Donques com beneuyrança no sia altra cosa sino perfet e acabat ben, segueix se que verdadera beneuyrança sia asseguda en nostre senyor Deu, qui es sobiran. E no entenes que sia fora de ell, axi com la vestidura o semblant cosa es de tu, que no es en tu, mas sobre posat a tu; car en aquexa manera si

daltra cosa ho hauia sino de si mateix, aquella cosa de la qual la hauria hauda seria millor que Deu, ço que no pot esser, car fermament crehem e tenim que Deu es sobiran en totes perfeccions. Axi mateix no deus entendre sobiran ben que sia altra cosa diuersa ni partida a ell, ans es ell mateix sobiran ben; e si algun ho diu, diga quiu ha ajustat; car com Deu sia començament de totes coses, e sia sobiranament bo, la bonesa no la hac per altra. Encara mes per aquesta raho ho pots entendre: la cosa que es diuersa no es aquella de la qual es diuersa; donchs si lo sobiran ben es diuers ab Deu, seguir sia que Deu no fos sobiran ben, la qual cosa seria inconuenient, com lauors alguna cosa seria millor que Deu; e com no sia millor cosa que Deu, ne puxa esser cosa millor que aquella de la qual ha hagut tot son començament, com neguna cosa principiada no es millor que lo seu principi, per ço appar manifestament que sobiran ben es una cosa mateixa ab Deu, e Deu vna mateixa ab sobiran ben. Encara mes te dich que nos pot fer que sien dos sobirans bens departits la vn del altra, car si son departits la vn del altra, la vn no seria l'altra, e axi negun no seria perfet; car si la vn no era en l'altra, calcun hauria deffalliment del altra. Donques com ço que ha deffalliment de ben no puxa esser sobiran ben, segueix se que no puxen esser dos sobirans bens diuerses. Per que conclou que Deu es beneuyrança, e beneuyrança es Deu, qui

es princep de tota creatura: e daquesta conclusio sen segueix vna correlatiua, per tal que parlem axi com los geometres qui les conclusions correlaries appellen porismes, que com Deus sia beneuyrança, que los homens son beneuyrats com se esdeue que son ajustats ab Deu. Donques aquells qui son beneuyrats en alguna manera son deus, ço es per participacio e conseguintment, car aconseguen Dèu e participen ab ell; e per ço car han aconseguida beneuyrança poden esser dits beneuyrats, axi per ço com aconseguen Deu poden esser dits diuinals e deus, no per essencia mas per participacio. Axi com cells qui han aconseguida sauiesa appellen sauis, e cells qui han justícia appellen justs; axi cells qui han Deus poden esser dits deus. E appar que aço vulla dir lo propheta Daud dient: *Ego dixi: dii estis et filii Excelsi omnes*. Vol dir: Jo dich que tots vofaltres sots deus, e fills del Altissime. En apres encara pots veure que com beneuyrança comprega moltes coses, si totes aquelles que compren fan vna composicio de diuerses parts, axi com vn cors es compost dels seus membres, o si es alguna cosa sola que comprega, e en la qual sien perfetament totes les dites coses, sien tornades en aquella. Respos Boeci: e plauriem, e volria ho saber. E la philosophia dix: ara donques pren te sguard que, segons que demunt hauem tochat en alguna manera, beneuyrança es sobiran ben; donques segueix se

que en aquella ha fobiran compliment, e fobiran poder, e fobirana honor, e reuerencia, excellencia, e nobleza, e delit, e plaer; e totes aquestes coses son tornades a be, car en si son algun ben, e son axi departides com los membres e partides del cors on estan. Empero jassia que sien partides de be, ja per axo no son partides de fobiran ben, car si eren partides o membres de la fobirana beneuyrança haurien departiment en si matexes, e ferien departides coses e diuerfes; car aytal es la condicio de les partides que componen totes e fan vn cors, e empero en si elles son diuerfes, car no pots dir que lo peu sia vll, ne la ma sia cap, e axi de les altres partides. Empero les dites coses ja dessus les hauem mostrades que son vna cosa mateixa en beneuyrança, e per conseguent no poden esser membres de la dita beneuyrança, en altra manera vna partida poria esser beneuyrança, ço que nos pot fer. Per que appar que les dites coses solament retornen a ben, e no son partides de ben, car per ço es desijat compliment e sufficiencia, car es reputada per bona; e axi mateix de la potencia e de la reuerencia e de les altres. Donques totes aquestes coses quis solen desijar per les gents, es cap al qual son reduides be; car cella cosa que no es bona, ni appar bona, no pot esser desijada per res, mas aquelles que jassia que no sien verament bones, empero apparen bones algunes, per ço son desijades. E pots conexer que aquella co-

fa per raho de la qual es desijada altra es molt mes desijada: axi com si per amor de aconseguir fanitat algun volia passajar, o caualchar, no desijaria tant lo mouiment dels peus, ni de les cames, com la fanitat, car per aconseguir la fanitat passajaria o caualcharia. Com donques totes coses sien desijades per sperança e per esguard de be, segueix se que lo be es mes desijat que les dites coses. E donques com beneuyrança sia compliment de be, principalment deu esser desijada, car major ben mes deu esser desijat, e par que vna sostancia es de vertader ben e de beneuyrança. Donques com hajam mostrat que Deu e vera beneuyrança son vna mateixa cosa, podem concluir que la sustancia de Deu es asseguda en la dita beneuyrança e sobiran ben; e axi mateix la dita beneuyrança es assitiada en Deu.

METRE X.

*En aquest .xe. metre conuida a tots que anem
lla on es aquell ben, com mes val que aur, ne
perles, ne pedres precioses, ne maragdes,
com majors bens dona. E comença en lo lati
Huc omnes pariter.*

DONQUES, bona gent, la qual te presa fals desig per la pensa dels bens terrenals, qui per aquells fots ligats e presos en males cadenes, ço es, desordonats plaers, venits tuyt aci, ço es,

al sobiran ben, hon es la sustancia de Deu, segons que hauem prouat; car aquesta beneuyrança vos fera molt acabat repos dels vostres treballs. Aquí trobarets port plaent contra tota tempestat; aquí trobarets singular port, e solament alli es reffugi manifest a tots cells qui son posats en miseria; car lo dit sobiran ben talla e lunya tot treball; car aquí es ver repos qui esquiua tot perill, car es plasent port, e tota miseria foragita, car es reffugi singular; e empero los bens de fortuna o mundenals o corporals no donen perfectament les dites coses, ans donen lo contrari, car donen treball en ajustar, e en guardar crexen lo perill, e no donen seguretat, ans noen e fan molts dampnatges, segons que dessus es dit de les dignitats. Axi mateix nous illuminen la vostra pensa a conexer la verdadera beneuyrança, ans la enceguen e la fan defuiar. Per que la dita beneuyrança es semblant a tres rius, ço es, Tagus que es en Spanya, e Ren que es en vers mig jorn, e Indus que es en India, los quals passen per bones e fertils regions, e en ells se troben aur e perles e pedres precioses: per que cells quiy volen treballar aconseguexen aur e pedres precioses, ço es, esmaragdes e perles e altres diuerses coses; e cells qui noy volen treballar non troben. Per lo contrari, cells qui treballen en los altres flums qui no son semblants a aquests, ço es, que no passen per semblants regions, per molt que cerchassen non trobarien. Axi mateix cells qui cer-

quen beneuyrança en los bens de fortuna no la poden trobar, car no son fermats en Deu. Axi mateix lo dit sobiran ben es resplendent e fa fugir tenebres, axi com lo sol quant es lo cel clar en lo dia, car fans conexer virtuts e vera sauiesa, e esquiuar vicis e peccats e totes vanitats: e qui la podia ben conexer, ço es, la dita beneuyrança, veuria que es molt pus clara que lo sol, ans en comparacio sua los raigs del sol son scurs e son tenebrosos, car la lum de la bonefa diuinal sobrepuja a tota lum e a tota claredat.

PROSA XI.

En aquesta .xja. prosa mostra quina cosa es ben segons sa natura, e que be no pot effer sens vnitat, e que tota cosa desija vnitat per tal que sia conseruada. E comença en lo lati Assentior, inquam.

EN apres Boeci, consolat per les dites cofes, respos e atorga tot ço que la philosophia ha uia dit. E la philosophia dix: ¿quant prearias si conexas quina cosa es aquell ben? E dix Boeci: jo prefaria infinit tresor si clarament podia saber quina cosa es sobiran ben, car si ho conexia tantost conexeria quina cosa es Deu. E dix la philosophia: leugerament ne poras venir en conexença si retens be ço que dessus hauem dit: ¿net membra que ja hauem dit que aquelles cofes qui son

desijades no serien vertaderes, ne serien perfet ne complit ben, si eren departides entre si mateixes; car si la vna no hauia ço que ha l'altra, no poria donar complit ne perfet ben? e hauem mostrat que lauors es vertader e perfet ben quant totes son ajustades ensemps en una cosa, axi que aço que es compliment e suficiencia en aquella, e aquella mateixa sia poder e reuerencia, e honor, e fama, e alegria; car si totes no eren una cosa no par que acabadament deguen esser desijades. Donques aquelles qui no son concordants en aquestes, no poden contenir negun ben; e quant totes son concordades e ajustades lauors son bones. A fer coue, donques, que esser e ben sia vna mateixa sustancia. Donques complit ben no es sino .j. Donques si ben es solament .j. segueix se que sobiran ben sobiranament es vn, e sobirana unitat es sobirana bonefa. Encara mes, car totes quantes coses han a esser, aytant solament poden durar en lur esser quant son vnes, e fils deffall vnitat tantost deffall lur esser. Car aytant dura en esser hom, quant son ajustades ensemps en vna cosa la anima e lo cors; e axi mateix lauores es vn cors, quant son ajustades en vna composicio les partides: e com les partides qui eren primerament vna cosa son departides, tantost se pert ço qui primerament era. Donques com ninguna cosa no desig, ne vulla corrupcio de si mateixa, segueix se que totes desigen vnitat, car per aquella son conferuades en esser, la qual cosa tota

res defija, ço es, que sia conferuada en effer, e en aço treballa aytant com sap ne pot. Car veem fort ben que totes coses fan lur punya en deffensar se de la cosa quels es contraria, e sen guarden tant com poden. E axo pots veure primerament en los animals que conferuen si mateys en vida, e esquiuen e fugen quant poden a la mort e a lur dampnatge. En les erbes veuras semblant, car naturalment requeren loch natural, e viuen quant son en loch couinent e bo, e quant son en loch descouinent moren; car algunes nexen en los camps e lochs plans, e altres en les muntanyes, e algunes en aygues, e altres en roques, e altres entre arena, e si algun los volia mudar lur loch a elles no couinent tresplantant les, morrien: e quant estan en lur loch vehem manifestament que totes prenen lur vianda per les rayls, qui son axi com la bocha es al hom, e tiren lur vianda per lo moll, o per lo cor, lo qual per prouisio de natura es ben guardat per lo fust e per la escorça, per ço que no li nougue gelada, ne altre destrempament. E encara mes pots pendre esguard ab quanta diligencia proueheix natura a les plantes, les quals en lur lauor li dona multiplicacio, per ço que puxen ben multiplicar sobre la terra. Per que appar que naturalment son inclinades a la lur vnitat e duracio, hey fan lur punya tant quant poden. Aquesta mateixa cosa pots veure en les coses que no han vida; car la flama del foch puja alt, e la pedra deualla

baix, car al lur loch se volen naturalment acostar tant quant poden, per ço com aquí son conferuades en lur effer; car totes axi com les altres totes coses desigen lur effer, e fugen a lur corrupcio, e per ço van al lur loch quil es natural, car aço quil es natural conferua, e lo contrari corromp: e per ço naturalment los contraris de natura son esquiuaats per tota cosa. E encara pots veure la cortesia e la industria e prouisio de natura, car a les coses pures corporals, a les quals per ço car no poden engendrar semblants de si mateix, ha prouehit per conferuacio lur, segons lur possibilitat; axi com a les pedres precioses ha donada duresa e fortaleza, per ço que sien conferuades en lur effer; e a les coses molles axi com es aygua, e vi, e oli, e semblants, ha donat ajustament de lurs partides, car si son tallades tantost se ajusten les partides ensemps per conferuar lur effer e lur virtut. Si per aventura volies arguir contra les deffus dites coses, dels animals, axi com son homens, ocells, e besties, e peys quis maten entre si mateixes; dich te que aço fan car la volentat dels homens e lo appetit sensitiu de les altres coses jutja que aquella cosa los es millor en aquell punt que la lur vida propria, e per ço no la prehen tant com aquella cosa que desigen: per aço lo lur combatre e lur batalla no es contrari a natura, car les coses animades nos combaten nis maten sino per dues coses, ço es, per obra de generacio, e per la vian-

da; e cascuna de aquestes es conseruacio de natura, ço es, en esser propri axi com la vianda, o en lur speçia, e aço per los fills. Per que appar que totes les coses desigen esser fortment en lur esser, e esquiuen lo contrari tant com poden; e per conseguent si desigen esser, desigen vnitat, car lunyada vnitat de esser es luyat lur esser. E com hajam mostrat dessus que vnitat no es sino ben, segueix se que totes coses desigen ben, car cella cosa a la qual totes entenen e desigen, es sobirana de tots los bens; e veus manifestament que aquella cosa qui es sobirana de totes les altres que son en aquell linatge, es regla de les altres, e compren sots si totes les coses altres, els dona perfeccio e compliment; e per ço lo sobiran ben es perfeccio de totes les altres coses, e es axi mateix si de totes; per que naturalment es desijat per totes; e com sia perfeccio e si de totes, a fer coue que sia sobiran ben sobre totes. Si per aventura duptaua algun en la raho dessus dita ja qual es molt forts, dient que les coses animades solament desigen lur esser e conseruacio per la raho e voluntat, e no per inclinacio natural; appar que aço no es veritat, com jassia que la voluntat del hom per alguna raho a vegades vulla o mort o destruccio, empero naturalment ella esquiua tota dolor, e desija esser en bonefa e conseruacio propria, per ço desija sobiran ben. E si per ventura dehia algun: si be alguna creatura desija vnitat, nos segueix que desig tota cosa vni-

tat; responch que jassia que esser generalment parlant sia en totes cofes, car totes han algun esser; empero totes han a esser de fet e de obra per virtut daquella cosa qui ha primer e principal esser, e per aquella virtut son conseruades en lur esser. On quant les cofes desigen lur esser en fet e en obra desigen lo sobiran esser e sobiran ben, sens participacio e virtut del qual no porien hauer lur esser, ne porien esser conseruades en aquel esser: axi com podem veure manifestament en eximpli sensible, car les planetes se giren en vers lo sol qui les conserua en lur esser, e aço fan per inclinacio natural per ço que sien conseruades en esser. E axi mateix totes les cofes que han esser naturalment son inclinades en vers aquella cosa de la qual deualla lur esser, e per la qual son conseruades en lur esser, axi com tota cosa es inclinada en vers la sua causa, e mes a aquella de la qual ha esser. Mas ja hauem mostrat que esser .j. es esser be. Dix Boeci: ver es. Donchs, dix la philosophia, totes cofes desigen ben, la deffinicio o descripcio del qual es aquesta: be es aquella cosa la qual totes cofes desigen. Ver dius, dix Boeci, com si axi no era, totes cofes tornarien a no res, e axi com la nau sens gouern totes cofes irien sens orde; mas si es alguna cosa a la qual totes les altres se cuyten de anar, aquella fera sobiran ben e capita de totes. E la uors dix la philosophia: o mon car amich, fort son alegre com axi has en ton cor fermada la

prouacio de la veritat, per la qual ara saps ço que abans dehias que not sabias. Dix Boeci: e que es axo? Dix philosophia: com dehias que not sabias quina era la fi de les creatures; e ara de cert saps que la cosa que per totes les altres es desijada, aquella es fi de totes les altres: e com nos hajam prouat deffus que be es aquella cosa la qual per tots es desijada, segueix se que be sia fi de tota cosa.

METRE XI.

En aquest .xje. metre philosophia dedueix com cascun suptil hom pot per studi conexas ço que abans ignoraua: per que indueix tot hom a studi. E comença en lo lati Quisquis profunda mente.

EN apres la philosophia amonestta tots los homens per versos metrificats dient axi: Tot hom qui ha desig de saber e vol cerchar aquella cosa que es pura veritat, regir be e desplech la lum de la sua raho e del seu enteniment, e faça força en sotsmetre los desigs carnals e humanals, e enseny clarament al seu coratge lunyant tots los nuuols de escuredat de error, e lauors conexas que les rahons per que pot hom venir en conexença del sobiran ben son pus clares que lo sol: car no trobara lo dit be en les coses tenebroses, e allenagables e cahibles, e transitories, car

noy es; mas trobar lo ha solament en Deu, en lo qual totes cofes son clares e fermes. E jassia que lo cors per la fexuguesa faça la pensa del hom exoblidosa quant a les cofes diuinals, empero no li tol de tot la lum de conexença; car per tot cert dins en si ha cascun sement e lauor de veritat, ab la qual pot venir en conexença, car per aquella lauor ha despertada la pensa e ve a perfeccio de conexença; car per la dita sement e lauor o rail de veritat que cascun ha en si mateix, coneix cascun e respon, e sent, e sap ço que es ver en si, e bo en si e de si mateix. E aço appar per Plato qui dix, que quant algun apren lauors li remembren aquelles cofes que hauia exoblidades, car naturalment la anima es creada ab enteniment, per lo qual ha conexença dels principis dels quals deualen totes sciencies, e per aquells son prouades la lur fermetat. Quant es daço que Boeci e Plato dien, ço es, que lo cors empatxa lo lum del enteniment, enten se per comparacio de la manera del entendre que ha ab lo cors, e de la manera que haura a entendre quant sera separada dels cors; e en aquesta manera es molt empatxada per lo cors, car no pot hauer tant clara conexença com haura despuys que haura perfeta conexença de totes cofes. Empero de la sciencia que conquer la anima en aquest mon, no es empatxada per lo cors, ans es ajudada naturalment, car per los senys corporals coneix e sab moltes, e quaix totes cofes.

PROSA XII.

En aquesta dotzena prosa amostra que lo govern ab que Deu regeix lo mon es la sua gran bonefa, e que per ço peccat no es res, com no es regit per Deu; e recolleix tot quant ha dit. E comença en lo lati Tum ego, Platoni.

A RA duymes ensenyar te ab qual governament es regit lo mon, la qual cosa tu haurias atorgat que no ho sabias, empero tost ho poras conixer fit prens esguard de les coses dessus dites e per tu otorgades. E respos Boeci: jassia que vn poch ho entena, empero gran desfig he quem sia per tu declarat. E la philosophia dix: tu saps que lo mon es regit per Deu, empero encara to prouare per dues rahons. La primera es aquesta: tot ço qui es compost de coses contraries ha mester que sia compost per alguna altra cosa per la qual sien ajustades e conferuades; donques com lo mon tot sia aytal, e no sia res qui aquestes coses puxa fer sino Deu; car tant son contraries les coses de que es compost tot lo mon, que null temps no poguera ajustar ni conuenir sino per algun qui hagues poder infinit per lo qual les coses totes contraries fossen ajustades, ne porien durar sino per lo dit poder per lo qual son conferuades, e lo qual ne pogues fer a

la sua guisa de totes, car les coses contraries han gran repugnancia ab si o entre si per lurs propietats naturals; per que appar que per alguna virtut altra sien ensemps, a la qual son sotsmeses. E la segona raho es aquesta: tota cosa composta de coses contraries, que en la sua composicio ha e serua mouiments ordenats e certs, e en la sua calitat e en lo seu esser te cert ordonament, quant al loch e al temps e en altres coses, ha mester en aquelles obres regidor e endreçador e governador; e aquest aytal nos appellam Deu, segons manera de nostre parlar. Donques conixer pots duymes que leugerament podem mostrar ab quins e quals governaments es regit lo mon, pus que saps que Deus es regidor del mon com ja demunt hauem dit, que sufficiencia, e compliment, e abundancia es contenguda en beneuyrança, e que Deus es beneuyrança vertadera. Donques pots conixer que Deus es per si mateix, e no per altres coses a ell stranyes, car no les ha obs; ell regeix e governa lo mon, car si hauia obs ajuda daltri no hauria en si complida sufficiencia ne abundancia, ne seria per si bastant. Donques appar que Deus per si, sens ajuda, ordona e regeix e governa totes coses; e totes coses son regides per aquell, qui es sobiranament bo e clarament ho regeix. E la philosophia dix: encara te dire altra cosa digne de recomptar, e poras la conixer per dues coses dessus dites, ço es, que Deus qui es sobiran ben es regidor de to-

tés coses, e que totes coses desigen ben: de les quals dues paraules se seguexen altres dues, ço es, que totes coses naturalment desigen esser regides per Deu, car lo dit regiment no seria complidament beneuyrat si era ab força, e ab despler. Axi mateix que neguna cosa no es moguda contra lo feu regiment, e si ho es, no pot durar ni profitar, com ell sia sobiranament poderos, e no sia cosa que li puxa contrestar en res. Donques pots hauer de totes les dessus dites paraules, que sobiran ben es aquell per lo qual son regides totes coses fortment e ordonades benignament, lo qual totes coses desigen. Respos Boeci: molt man plagudes les tues paraules, em som molt delitat en les tues deduccions, en tant que ja de vuymes me pinet de algunes paraules que he dites en lo començament, per les quals parria que condempnas algun poch la prouidencia diuinal. E la philosophia respos: segons quem appar, axi ta pres com als gigants, dels quals recompten les faules, que volent se combatre contra lo cel reeberen per Deus qui lals trames penitencia digna, car segons ques diu fiauen se massa en lur força, e volgueren combatre lo cel, e Deus trames lamps del cel quils destrouí. On deuets notar que segons ques lig en lo libre *De natura*, quel deu Saturnus qui fo pare de Jupiter fo fet rey, e alguns tirans leuaren se contra ell, per la qual cosa Jupiter los trames lamps qui los destrouí. Altres dien que la dita faula fo feta

per los estrolechs de Egipte, los quals con volguessen venir en conexença del cel pus perfetament que per la vista, faeren una gran torra per ço que poguessen parlar en lo cel de la luna, e que sabessen quina es; e per ço car aquesta cosa es impossible de saber per hom mortal, diu se per alguns que aytant com mes obrauen de alt, aytant mes se abaxauen de uall, e que Deus per lo seu poder que ensenya destrouí la lur obra per lamps. E per aço la philosophia dix: ¿vols que ajustem les paraules que hauem dites? per aventura exir ne ha alguna spira de veritat quant sien ensemps ordonadament ajustades. Respos Boeci: sia fet segons que a tu sia vijares. E la philosophia retorna algunes de les paraules en axi: no es dupte que Deus es tot poderos, e per ço pot fer totes coses, per que appar manifestament que no es res que Deus no puxa fer. Respos Boeci: no es negun qui haja discrecio e seny qui dupte en aquestes coses. E la philosophia dix: ¿e pot esser que Deus faça mal? Respos Boeci: certes no. E la philosophia dix: pots conixer que mal no es res, car aquell qui pot fer totes coses, e no es res que ell fer no püscha, no pot fer mal. Aci deuets notar que com Deus sia tot poderos, e lo seu poder no sia deffectiu, e mal no sia altra cosa sino deffalliment e priuacio de ben, no pot hauer començament en Deu, car negun deffalliment ne corrupcio de mal no deu esser posat en Deu, mas a les altres coses qui son en si deffallides; e per ço

diu hom que Deu de dret en dret no fa mal, mas les coses que ha creades que son en si deffectiues per sguard de Deu, fan e poder fer mal. Per que appar que mal no ha causa o començament effectiu, ço es de obra, mas de deffectiu, car no es sino deffalliment. Empero los deffalliments de les causes deffectiues se deuen reduir en Deu quant son ordonats a algun ben, com Deus sia pura bonefa, e totes coses reduefcha a si mateix, es necessaria cosa que totes sien regides e ordonades a bona fi. En apres respos Boeci dient axi: ¿vols quiet ho diga? par me quiet vulles traure escarn e jochs de mi, car tot me fas star marauellat per les tues paraules merauellofament ordonades, e pren me axi com aquells de la casa den Dadulus, la qual casa es appellada *labyrinthus*, de la qual quant volen exir ells entren dins ella, e quant mes hi cuyden entrar dins mes ne ixen. Axi mateix quant jo cuyt entrar mes en saber aquestes coses de Deu, vijares mes que menys ne sapia, quant he hoides les tues paraules; e quant mes cuyt hauer acabat de saber, lauors veig que començ. E la philosophia respos: certes not escarnesch jo, mas vull te donar la condicio del sobiran ben, per la qual a coner li hauem ja feta òracion. E dich te les sues condicions e propietats naturals, e dich te que aytal es la forma e la propietat de la sustancia diuinal que no deualla a coses estranyes, ni nos mescla ab aquelles, ne les reeb ab si; mas, se-

gons que dix Permenides, roda e mou tot lo mon moble, e totes les coses mouibles conferua, ell stant segur. E si nos hauem dites rahons segons la natura de que parlam e pertanyents a la dita materia, no ten deuries marauellar, com tu haies apres per Plato que les paraules deuen esser vehines e confines de la materia de la qual hom parla; e semblants paraules diu Aristotil en les *Etiques*.

METRE XII.

En aquest .xije. metre amonesta que tot hom persever en contemplar Deu, e posa la falla de Orpheu. E comença en lo lati Felix qui potuit.

EN apres la philosophia indui Boeci per versos que obre lo seu enteniment, e que nos leix venfre ni aterrar a la sensualitat, mas que tota vegada haja perseverança en venir a clara conexença de veritat, dient axi: Beneuenturat es aquell qui pot ab desfig veure la font clara del ben, e pot lunnyar de si los ligams de la terra pefuga e fexuga, ço es, los desfigs desordonats e moguts per los fenys corporals, los quals liguen e empatxen lentiniment el desuien: e axi mateix se enten dels desfigs e delits de les coses mundenals e terrenals, les quals liguen hom e empatxen fortment. E per lo contrari, defaumenturat es

aquell quis lexa venfre a les cofes deffus dites, segons que appar en la faula de Orpheu. On deuets faber e notar que Orpheu hauia vna muller la qual amaua molt e hauia nom Euridix; e vna vegada se efdeuench que Eurist jerma de Orpheu volia forçar defonestament la dita Euridix, la qual quant conech la intencio de Eurist que la volia pendre, fugili per vn prat, e mentre fugia la ferp la morde, per lo qual mors mori e fo aportada als inferns. Lauores quant Orpheu hac sabuda la mort de fa muller tant amada e tant casta, hac molt gran dolor de la dita mort, e pres lo feu instrument lo qual sabia ben sonar, e comença de cerchar la dita muller; primerament per los deserts e per les forests, e sonaua tant dolçament e tant placent que los arbres dels boschatges feya correr, e les aygues corrents forçaua de star, e tant era placent lo feu fo que lo ceruo sens temor se acostaua als lehons, e la lebra no hauia pahor de star prop los cans. E quant la hagues molt cerchada sonant son instrument per lo mon e no la trobas, per gran escalfament de amor que hauia a la muller deffus dita cerchaua la als inferns sonant son instrument; e quant fo a la porta, Cerberus qui'es porter dinfern fo pres en lo fo que li feya, e no li poch tanchar, per que ell entra demanant fa muller ab lo feu sonament. Per lo qual tochament los diables qui ponexen los mals feytors, començaren a plorar per pietat que hauien de Orpheu. E la roda en la qual sta fer-

mat lo cap de Ixion, cessa del feu rodar. Tantulus axi mateix no hac fam ne fet. E lo voltor cessa de tirar lo fetge de Tici. Finalment que en Pluto, qui es senyor dels inferns, no poch soffrir e dix: o barons, tots som vençuts, donem li sa muller, car massa li costa, car per los seus cants e melodies e treballs la deu hauer; empero prengala ab aytal condicio, que quant sich fera exit nos regir vers los inferns, en altra manera perdrala sens esperança de recobrar, car no volem que altra vegada li sia donada. Lauores Orpheu pres la muller e exi dels inferns, e quant fo prop de la fi de la nit que exia dels inferns regiras e guarda, e vee los inferns; per que la sua muller li fon leuada e tolt e tornada als inferns. La exposicio de la dita faula es aquesta, segons que diu Fulgenti en lo libre *De naturis dels deus*: Orpheu vol aytant dir com bell parlar; Euridix vol dir bon juy e bona obra, e es dita muller de Orpheu car era bon e bell parlar, per que a ell se pertany de ben jutjar e ben obrar, e als altres ensenyar aquelles matexes coses. Eurist vol dir aytant com hom virtuos, e encalçaua na Euridix car a persona virtuosa se pertany seguir bons juyes e bones obres, e treballar en aconseguir aquelles: mas per ço car la encalçaua per lo prat, ço es, per los delits e entre los plaers mundenals, no la poch aconseguir, car fo morduda per la serp, e aportada a infern. Per la serp es entesa mala cobejança, car la bona obra es la-

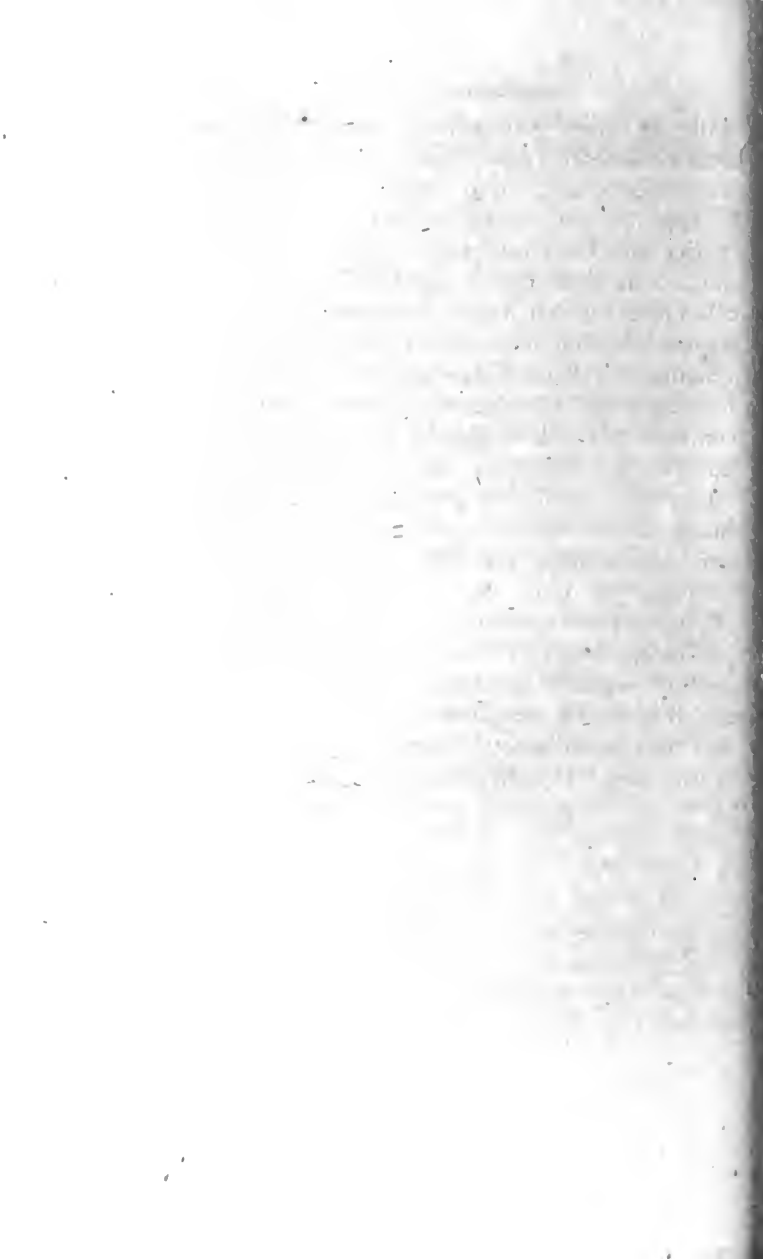
uors enuerinada per la serp quant es toçada de alguna mala cobejança; e es aportada a infern, car lauores mereix que sia condempnat en infern per ço com se dona a vicis e a peccats: car tot axi com quant los bons juys, e les bones obres que son ordonades al sobiran ben no son enuerinades per la serp de falça e horrible cobejança, per ço com son guarnides de caritat e de amor de Deu; tot axi quant mala cobejança es ordonada a alguna cosa terrenal, es desguarnida de caritat, e per ço es morduda per la serp. Lauores donchs lorpheu, ço es, lom qui es saui e bo e ben parlant, hauent dolor de la destruccio dels bons juys e de les bones obres, pren lo seu instrument, ço es, la bona e bella parlaria, per la qual vol corregir e castigar les males e soptoses cobejanças de les gents, e cerca per diuerses partides, car en diuerses maneres les gents fan males obres. E primerament Deu vol corregir les gents de aquells vicis que apparen defora per obres sens discrecio fetes; e aço signifiquen los boschatges que sehia correr, e les aygues corrents que forçaua que aturassen. Per los boschatges son enteses les persones qui son axi siluestres e rudals que enuides se volen regir per negun. Per les aygues qui son molles son enteses les persones flaques en contrestar a temptacions. Per los ceruos son enteses les persones leugeres de seny. Per los lehons, persones qui han massa rigor e crueltat. Per les lebres, persones pahorugues. E

per los cans, persones iroses. Tots demunt dits e semblants quant lo faui e bon parlar volen escoltar, poden couinentment concordar ab si mateys, e ab los altres estar, e poden couinentment viure ensemps. En apres Orpheu, ço es, la persona fauia e bona e ben parlant, fa corregir en vers si los vicis que hauem dins nostres pensaments, los quals son entesos per los inferns qui son amagats. E primerament es la volentat que es nostre porter, la qual si no es reglada ab veritat de conexença del enteniment, ço es, si no coneix ço que deu voler, e que deu esquiuar, obre la porta de infern tirant nos a les coses terrenals; e quant es reglada per doctrina de veritat e de bonefa, solament desija e pren ço que es bo per si, e lauores son les portes de la conexença vbertes. Segueix se que les deesses que son punidores dels mals feytors ploraren per compassio. On deuets notar que quant la nostra volentat es fermada en desijar alguna cosa, dona gran affliccio e turments, per tristor que ha quant no pot aconseguir la cosa que de tot en tot desijaua; e per ço son enteses les dites deesses, ço es, les dites cogitacions que daytal cosa hauem quens donen turment. Per que son dites per los pöetes furioses, car ab furia e ab ira nos fan moure, e dien que son tres: la primera appellen eleccio, ço es, treballosa; la segona cefonia, ço es, cridant ab grans veus; la tercera mogera, ço es, barallosa. Volien dir que aytals coses ab treballs les pen-

fam, en apres per paraules ho mostram ço que dins tenim, e seguexen se apres les baralles. Aquestes cogitacions quens donen affliccio vençudes per Orpheu demunt dit, ploraren quant conegueren que huien errat huent dolor e desplaer daço que ses esdeuengut. En apres posa tres peccats qui encloen en si tots los altres: lo primer es ergull, e aquest es entes per ço que diu que la roda en la qual era fermat lo cap de Ixio cessa de rodar. Car segons que recompten los poetes, Ixio fo secretari o cambrer de na Juno qui es deessa de les dones qui prenen marit e que infanten; e lo dit Ixio volch jaure ab la dita Juno per gran desig que hauia de aconseguir grans honors, la qual cosa com la volgues fer, e no la pogues aconseguir, isque dell molt gran futzura de la qual foren engendrats los gigants quant la dita futzura fo escampada sobre la terra: la qual cosa com los deus la hagueffen vista, en pena de tan gran peccat prengueren lo seu cap e fermaren lo en vna roda que no cessa de rodar. E vol dir que cells qui en aytals honors posen lur beneuyrança, tots temps se mouen axi com roda, car si a la vna part pugen, de la altra cahen es baxen, e si en vna son leuats en altra son defraygats e baxats. Lo segon peccat diu que es auaricia, quant diu que Tantulus moria de fam e de set, e quant vench Orpheu no hac fam ni set. Tantulus fo molt auar, axi que nos gosaua fadollar e feya morir sa companya de fam e de set, per

que fon posat en infern en aygua tro a la barba e no podia beure, e deffus li penjaua vn pom molt excellent de odor e de fabor, e estaua prop de la bocha, e no podia menjar, per que hauia gran fam e gran fet; e lauores per la melodia de Orpheu no hac fam ni fet, car per la bocha virtuosa tot desig defordonat per auaricia es tolt e refrenat. Lo terç es peccat de carnalitat, quant diu que lo voltor cessa de tirar lo fetge de Tici. Aquest fon gigant molt luxurios qui per la sua gran viltat volch corrompre na Letona qui fo mare de na Diana, la qual Diana fo feta deessa de castedat; e axi mateix fo mare de Apollo, lo qual fo fet deu: per la qual cosa fon condempnat en los inferns que vn voltor pesques tostemps lo feu fetge. Per lo qual Tici fon entesos tots los luxuriosos. E jassia que aquests tres peccats axi com principals sien declarats en aquesta faula, empero de tots vicis conte veritat, cor per bonefa de virtut e de fauiesa tots los vicis e peccats fon corregits e esmenats. E per tota la faula appar que aquells qui carament amen, no dupten ne han peresa de treballar; mas la ley quils fo posada los dobla la dolor, car tot lo treball han perdut. ¿E qui deu donar ley a les persones qui amen vertaderament? certes amor fa trenchar tota ley. Donques si tu has vera amor als bens veraders no deus guardar detras, car perdriés los; e siy poses fermament la tua amor neguna ley noy tembras, car no es neguna ley contra aque-

Illa beneuyrança perfeta fino tornar atrás. Donques vofaltres tots quant fots qui volets endreçar los vofres coratges en lo sobiran ben , e fermats en aquell la voftra amor , prenets vos esguard de la dita faula car a vofaltres se esguarda. On cells qui la coua dels inferns guardaran, perdran totes celles coses qui fon millors e que mes amen per natura , car fon molt auiladament e mesquina vençuts. On deuets notar que jassia que algun haja e posseescha los bens temporals, si non usa contra dret juy de la raho no es dit vençut; ne guarda detras si donchs no hi posa son cor tant quant quen exoblit per aquells los bens perpetuals; car pot ne vfar ordonadament, e ahordonar totes les fues obres e lus de les dites coses temporals per dreta raho. Mas cell qui los bens jufans ama mes que no deu, e si delita sobres, per los quals es empatxat de veure la dita font de lum, la qual es desijada naturalment per tuyt; aquell aytal pert mesquinament la claredat de la dita font, e no la pot cobrar si la pert a la fi de la nit, ço es a la hora de la mort.






LIBRE QUART.

En aquest quart libre philosophia tracta la manera de virtuts e de vicis, e proua que los virtuosos son poderosos, e los viciosos impotents e freturosos. E es partit lo dit libre en .vij. profes e .vij. metres.

PROSA PRIMERA.

En aquesta primera prosa Boeci mou vna questio, merauellantse del regiment de Deu que leix que malicia vaja auant e florescha, e que virtut sia calcigada e malmenada. A la qual questio respon la philosophia prouant per veres rahons que no es axi com ell se cuyda, ans es lo contrari. E comença en lo lati Hec cum philosophia.

UANT la philosophia hac escoltat Boeci remouent aquelles coses per les quals paria que hagues dolor, en aquest libre Boeci mostra que encara no hauia complit repos la sua dolor, per raho de alguns

duptes que li eren occorreguts de la governacio del mon, e dix: O philosophia, tu qui est mostradora de la vera lum del sobiran ben, les paraules que tu molt ben e suau e ordonadament has dites encara nom tollen tota la mia dolor; car certes nom eren de tot exoblidades celles que tu has dites, que ans les sabia ja, mas bonament noy posaua mon cor, mas has les me portades a memoria, e son me exits alguns duptes quem torben no poch. Lo primer es aquest: com sia cert que Deus sia sobiran ben e sia regidor e governador de totes coses, ¿com se pot fer que negun mal sia fet per negun? Lo segon es, que com Deus sia aytal com hauem deffus dit, ¿com se pot fer que si mals se fan que no sien punits e corregits e esmenats? Lo tercer es, ¿com se pot fer que Deus soffira que les virtuts e les persones virtuosas e bones, no tan solament no son reguordonades dels bens que hauran fets, ans encara seran sotsmeses e calcigades per los maluats tirans plens de nequicia e de maluestat; e aquests han senyoria sobre los bons, els menyspreen, els perseguexen axi com si haviem fet algun gran mal, e sufferen pena sens colpa; empero les colpes e les maluestats de moltes males persones passen sens tota pena, car no son punits en res? Totes les dites coses me son merauellofes ques facen sens regiment de bon regidor, qui ho sapia e ho veja, e quey puxa prouehir, e que no vulla sino be e amor: aytal es nostre senyor Deu. Empero

a tot bon regidor se pertany que faça fer bones obres dretament e vertadera, e corregir e esmenar e punir cells qui erren. Respos la philosophia: certes si axi era com tu aemes, seria cosa fort monstruosa e strana; mas tu not prens esguard que en la casa de tan excellent pare, molts e diuersos vaxells e de diuerses maneres hi ha, los quals son diputats al seruey de dita casa; empero si tots los vexells de minua condicio eren foragitats, los vexells qui son preciosos serian enfutzats. Los mals homens son axi com a vexells minues e de vil condicio, e los bons e virtuosos son axi com a vexells preciosos; com donques no sia raho que los vexells preciosos sien enfutzats, axi no es raho quels bons homens hic sien enfutzats o lunyats. E si bet prens esguard de les coses que hauem dites deffus en los libres passats, la tua oppinio conexas que es falça, car lo contrari hauem dit, ço es, que los bons homens tot temps son poderosos mentre son bons, e que los auols perseverant en lurs auoleses son minues e mesquins. E axi mateix pots conexas per ço que deffus hauem ja dit, que no son mals sens pena, e virtuts sens guardo, e que als mals venen males ventures, e als bons beneuyrances. ¿E not membra que jo te ja mostrada la forma de vera beneuyrança, e lo loch on sta? E respos Boeci: bem membra.

METRE PRIMER.

En aquest primer metre philosophia proua que per los graus de les creatures podem venir en conexença de Deu; e posa vna semblança de la anima, e del aucell qui vola. E comença en lo lati Sunt etenim penne.

E la philosophia dix: donques per les dites paraules pots pendre ales, e ficar a la tua pensa; e lauores la tua pensa fera molt leugera e pujara en alt tro al sobiran cel, en tant que vendras a la vera e perfeta conexença de Deu, lo qual sobre tots los cels te la sua cadira e lo seu ceptre, e compren les regnes del mouiment del mon, e es rey sobre totes coses molt leyal e resplendent, e lo teu desig fera que puxes romanir aqui. E lauores si a tu plau guardar en vers lo mon que hauras defemparat, veuras los mals princeps e tirans que son exillats e posats en miseria, empero son molt temuts per les gents, e mostren se als seus sotsmesos com a lehons; e per ço si cren ben coneguts no serien per los bons homens temuts.

PROSA II.

En aquesta segona prosa philosophia, complint ço que ha promes, proua que solament los homens virtuosos son abtes e poderosos, e que los maluats son orbs e flachs e mesquins. E comença en lo lati. Tum ego, pape, inquam.

BOECI respos e dix: molt me merauell daquestes coses que dius, car molt son grans; empero pens me que tu ho poras ben prouar e demostrar, e per ço car mas mes en sperança de aço a saber, prech te carament que ho prous e noy vulles trigar. E la philosophia dix: plaume molt, e mostrar te que los bons tostemps son poderosos, e que los mals no han poder, ans son desemparats de totes forces e despoderats; e per la vn contrari se poria manifestar laltra contrari, que si lo be es poderos, lo mal apparra effer sens poder. E la primera raho si es aquesta: cell qui per les fues obres aconsegueix ço que desija de aconseguir, aconsegueix la fi. Per que lauores es poderosa e virtuosa la cosa quant aconsegueix la sua fi, axi com la vista lauores ha lo seu poder quant pot conexas los colors, e la hoyda quant hou los senys; e per lo contrari quant no poden aconseguir la lur fi no han poder. Donques com los bons homens aconseguefsquen ço que desigen, ço es, la lur fi, la qual es vera beneuyran-

ça, e los mals homens no la puxen aconseguir, com sia desijada naturalment per tots, appar que los bons son poderosos e los mals no jens. E per ço que algun aconseguescha alguna cosa, son necessaries dues coses, ço es, voler e poder; e la vna menys de la altra no acaba res per que venga a la sua fi; e com los mals homens hagen lo voler, els deffallega lo poder, appar que son sens poder. En apres pots veure aço mateix per altra raho: car no es dit flach, ne deu esser dit, cell qui deffall en algunes coses, mas cell qui deffall en la cosa a ell principal, e la qual li es sobiranament millor e mes que altra es desijada. Donques com los bons homens, jassia que hagen haguts alguns deffalliments, car no es negun del tot perfet, empero no han perdut lo principal ben que desijauen, e los mals homens lo hagen perdut, appar que son verament flachs e mesquins. E pots ho veure per semblant, car tot axi com cell qui va ab sos peus entro al loch pus luny, part lo qual negun no poria mes anar, aquell aytal seria dit poderos en anar; axi mateix aquell deu esser dit poderos qui pot aconseguir aquella cosa qui es fi de totes, e millor, e pus desijada. Axi mateix per lo contrari, cell qui deffall en axi que no pot aconseguir al terme al qual pot leugerament venir, es molt flach e sens virtut. Car cells qui han lexades les virtuts e se donen es deliten en vicis e en peccats, o ho fan per ignorancia, car no saben fer departiment en-

tre be e mal, o ho fan acordadament, car ho fan, mas lexen se venfre a la volentat seguent la lur sensualitat, o ho fan de tot en tot acordadament e volenterosa. Si en la primera manera, veges qual cosa es pus flacha e pus mesquina que ceguedat de ignorancia, car aytals son axi com los cechs qui no poden conixer de qual part poden anar. Si en la segona manera, son axi com a besties qui nos regen de juy ne de raho, mas per la lur sensualitat bestial. Si en la tercera manera, dich te que no tanfolament perden lur força, ans encara perden lur esser; car cells qui desemparen aquella cosa qui es fi de totes coses perden lur esser, car totes les coses qui son ordonades a alguna fi prenen lur esser e començament de la fi, e cells qui no aconseguexen son dits esser debades e nulles. Mas per aventura porias dir: com sia manifesta cosa que moltes males persones son en lo mon, ¿com podets dir que no sien? Certes jot dich que no han esser de hom; car lauors es dit verament que ha esser alguna cosa, car pot fer la obra a ell deguda segons propietat sua natural. Axi mateix porias dir: cells han poder de fer mal, car fan lo; donques han poder e no son despoderats. E jo not respon ni no dich que ells no puxen fer mal; mas aquell poder que han de mal a fer, nol han per virtut que hagen en si, mas per gran flaqueza; car lo poder que han de fer mal no hagueren si poguessen perseverar en perfeccio de bonefa, mas com no han en si bo-

neſa poden fer mal, e per ço lo lur poder mes deu eſſer dit deſpoder que poder. Prin te eſguard que no es neguna coſa tant poderoſa com Deu qui es ſobiran, lo qual pot fer tot ben, e no pot fer mal; donques cells qui no poden fer tot ben, car no es negun qui en totes les ſues coſes e obres ſia perſet, e poden fer mal, ſegueix ſe quel poder han per lur flaqueſa, e no per lur fortaleſa. E com ben ſia deſijat naturalment per tuyt, e mal ſia rebujat e eſquiuat, lo poder de fer mal no deu eſſer deſijat, com ſia mes imperfeccio. E aço es que dix Plato, ço es, que los ſauis tanſolament poden fer ço que deſigen, e les males perſones poden fer ço quels plau, mas no poden fer ço que deſigen complidament, ni lur deſig nol poden complir, car naturalment deſigen axi com los altres que puxen aconseguir lo ſobiran ben, lo qual no poden aconseguir en neguna manera.

METRE II.

En aqueſt ſegon metre proua ço que demunt ſpecialment ha dit en los reys, e moſtra que tot rey vicios es ſclau. E comença en lo lati Quos video federe celſos.

EMPERO la flaqueſa de les males perſones pots veure en los mals reys e princeps, qui par que degen eſſer pus poderoſos quels altres, empero la lur malueſtat es pus manifeſta; los quals

si vòls guardar e quantes tribulacions han en lurs coratges, trobarlos has que continuament son en affliccions diuerfes e moltes passions. E jassia que seguen en altes e belles cadires, e sien vestits de precioses vestidures, empero porten cadenes molt fexugues dins en lurs consciencies; car alguns son turmentats de ansies, e altres per desigs defordonats, e altres per ira, altres per gran tristor, altres son turmentats per vana speranza, e crehen que puxen fer ço que no poden ni porien estant en lur maluestat, car amen solament lo ben propri, e lexen anar en banda lo be de la comunitat.

PROSA III.

En aquesta tercera prosa proua que los maluats no son james sens pena, ne los bons sens loguer o guardo; e que la malicia es la major pena que pot esser, e la bonefa loguer. E comença en lo lati Videſne igitur.

VEus donques aquestes cofes deſſus dites, certes be pots conexer per aquelles en quantes uiltats e futzures son en bolchats los vicioſos e los peccadors, e quanta claredat e resplandor esta en bonèa e virtut. E si tut penſes tantost te fera manifestat que null temps no son bones obres que no hagen guardo, e a les males obres nols fallen nels son lunyades penes. E pots veure la

primera cosa per aquesta raho, car aquella cosa per la qual algun treballa, e lo feu treball es just e bo e vertader, aquella es guardo del dit treball quant es haguda, axi com lo fenyal a aquell qui mils corre, e la corona es guardo del valent caualler vencedor. Donques com beneuyrança sia aquella cosa per la qual tots los bons homens fan tot quant fan, e sofferen ben tot quant les esdue; segueix se que la dita beneuyrança o sobiran ben que es aquesta cosa mateixa sia lur guardo, lo qual negun nols los pora tolre ne lunyar dells; car per be que los mals homens e princeps hagen fellonia ni ira contra los bons, nols poran tolre lo lur guardo, lo qual es dins en ells; e per ço la lur corona nos marfara nels caura, cor als coratges virtuosos e prous nols pot esser tolta la lur propria bonefa e propria honor per neguna malicia estranya. Car dins en lur coratge e en lur anima es fermada, e dins es engendrada la dita lur bonefa, car si la haguessen hauda deffores, cell qui lals hagues dada, o altre strany lals pogre tolre; mas per ço com lo dit guardo que haja, haja cascun ab les sues propries virtuts e bonefes, per aço nols pot esser forciuolment leuat; e lo dit guardo es naturalment desijat per ço com es bo, lo qual es pus bell que neguna altra cosa, e millor e major. Bet deu membrar ço que ja hauem dit, que cells qui aconsegüen lo dit guardo son dehitlicats e son deus per participacio de Deu ab qui estan e participen. En apres

pots veure que a les males persones nols es luny lur pena, car axi com los bons e los mals son contraris, axi mateix lo guardo e les penes. Donques com als bons no sia lunyat lur guardo, axi mateix la pena no fera lunyada als mals. E com lo guardo dels bons sia sobirana beneuyrança, fegueix se que la pena dels mals es sobirana miseria; e axi com los bons ja possehexen caucom lo lur guardo en aquesta vida, axi los mals la lur pena, car com sien mals ja ixen de natura humanal segons que hauem dit. Donchs cell qui jaqueix natura humanal, o ha a pujar en gran dignitat pus alta que hom, la qual es appellada diuinal, o auallar baix en grau pus minue, lo qual se appella bestial: e com lo grau pus alt solament faça pujar virtut e bonefa e proesa, fegueix se que les males persones per lurs malueftats cahen baix en lo grau bestial, que sien fets axi com a besties, segons que diu lo Profeta: Hom quant fos posat en dignitat desconech se, e per ço fo fet semblant a les besties en lurs auols condicions. Car lo auar e robador de les coses dels altres es comparat al lop qui es fer, e deuorador, e traballos en robar; e cell qui es barallos es comparat a cha qui es malicios; e cell qui aguayta los altres falsament faent apares que sia amich es comparat a guineu; cell qui ab gran sobraria persegueix l'altra es comparat a leho; cell qui es pahoruch lla on no li cal, es comparat a ceruo, o a lebra, o a cunill; cell qui es pe-

ros es comparat a ase; cell qui es leuger, e tost e fouen se muda de son propòsit, es comparat als ocells; cell quis dona a viltats e a futzures de luxuria o a semblants auoleses, es semblant al porch quis delita en futzura; e finalment tot hom qui desempara boneses es dona a malueftats, com no faça obres de hom que son segons raho, cau en lo grau de condicio de les besties; e aço es a ells donat en pena estant en aquesta vida, car son cayguts en seruey bestial.

METRE III.

En aquest tercer metre proua que lo peccador es bestia en la anima, e posa que pijor es ha- uer la anima bestial que lo cors, e posa una faula dels companyons de Vlixes, en altra manera appellat Jason, los quals foren tornats en besties. E comença en lo lati Vela Neritii ducis.

PER que podem veure semblant en la faula de Vlixes qui era de Narrici en Grecia, axi com es duch de Grecia, encara lunyada, del qual fenyeren los poetes que quant sen tornaua del fetge de Troya per mar, e esdeuengues en vna illa per força de vent, en la qual illa habitaua na Xerces qui era filla del sol, la qual quant fa- be que lo dit Vlixes ab sos companyons era en- trat en la terra, culli algunes erbes que ella fa-

bia, e feu ne abeuratges ab conjurs e paraules de conjuracions, e donan a beure a Vlixes e a sos companyons; lo qual abeuratge los feu tornar e mudar tots en besties, e alguns foren axi com a porchs, altres axi com a leons, altres semblants a lops, e los altres per diuerfes maneres de besties, exceptat Vlixes lo qual per virtut de vna flor que tenia, la qual li hauia donada Mercuri mentre que era en Archadia on se nudri, la qual hauia virtut de conseruar hom en sa propria natura. Quant Vlixes vees sos companyons en tan gran defauntura per la crueltat de la sua hostalera, hauent desplaer de la cosa, trasch la spasa e encalça la dita Xerces, la qual hauent pahor promes li que faria altra abeuratge, lo qual faria tornar en lur propria natura cells quin beurien, e cells qui non beurien romandrien com a besties. La exposicio de la dita faula es aquesta: Vlixes vol aytant dir com faui, e per ço diu que Mercuri, qui es dit per los pohetes deu de fauiesfa, li dona flor, ço es, de fauiesfa e de sciencia, ab la qual se conseruas en natura humanal. Donques vol dir que hom faui habitant en aquest mon en lo qual es vengut ab los altres homens fo en la illa de Xerces, car segons veritat tot lo mon es axi com a illa en mig de mar. Xerces vol aytant dir com operacio o obra, e es dita filla del sol per ço com lo sol ab la sua lum endreça les obres humanals, per ço quant hix la lum del sol comencen les gents a obrar. E per ço car per

lurs obres que les gents fan guanyen comunament la lur vida, diu que Xerces li dona abeuratge, per ço car segons les obres que fa cascun es jutjat, e per les seues obres appar la seua condicio, per les quals jutja hom si viu humanalment o bestial; e per ço cells qui les lurs obres fan bestialment, diu ques son mudats en besties. Solament Vlixes, ço es, la persona sauia, rete natura humanal per virtut de la flor de sciencia e de sauiesa, car no cahen de dret juy de raho, per que axo fa obres humanals. Aquest, donques, Vlixes, ço es la persona sauia, trau la spasa, ço es, mostra la seua sauiesa per paraules, e per obres corregeix e castiga, e esmena les males obres, per les quals les gents son fetes bestials, e quant son corregides fan tornar hom a vertader juy de raho, e axi tornen a condicio humanal, e aquells qui nos volen corregir romanen axi com a besties. Donques pots veure la miseria en que son posats los mals homens; empero encara los pren pijor que als companyons de Vlixes, car aquells foren mudats en besties tan solament en los corsos e en lurs persones corporals, e de les males persones es mudada la lur anima, la qual ha perdut dret juy de raho; e aytant cant la anima val mes que lo cors, aytant pren pijor a les demunt dites males persones que als dits companyons del dit Vlixes, car pijor es ço qui fa mal a la anima, que ço qui fa mal al cors.

PROSA IV.

En aquesta quarta prosa proua que pus miserables son los maluats homens com complexen lo mal que volen fer, que no com nol poden complir, e pijor los es com no son punits que si eren punits, e a la fi que hom deu amar los bons e hauer pietat dels mals. E comença en lo lati Tum ego fateor.

EN apres respos Boeci e dix: per aquesta raho com los mals homens son axi com a besties he yo gran despler e tristor quant veig que poden noure e de fet noen a les bones persones. E la philosophia respos: jassia quels sia legut de fer mal e sobraries, empero jot mostrare vna cosa en son loch, ço es, que ells no poden fer dampnatge als bons perfeuerant en lur bonesa. E dir ten he altra, que en la primera fas par que no sia creadora, ço es, que posat que sia axi com tu dius, ço es, que los mals homens donen persecucio e affliccio als bons, empero certifich te que lauors son pus miserables e han mes de mesquinesa en si mateixs quant fan los dits greuges, que si nols fahien, ne fer nols podien. E prouar to he per aytal raho: pijor cosa es hauer tres mals que dos, e daquells tres pijor es hauerne dos que .j. Com sien donques tres maneres de mals, ço

es, poder fer mal, e voler, e metre en obra, e cascun del dits mals haja deffalliment e miseria; appar que pijor es aquell qui vol fer mal, que aquell quil pot fer e nol vol fer. Axi mateix, pijor es aquell quil fa, que aquell quil pot fer el vol fer, mas nol fa: donchs per ço pots veure la miseria dels mals homens. Dix Boeci: jo encara volria que ab tota lur miseria tost los fallis e nols duras gayra lo poder de fer mal. Respos la philosophia: encara los durara menys que tu not cuydes, com jassia que hagen aquest poder deffectiu, empero nols pot durar molt, com fort es breu en esguard de la vida perpetual, car la anima es immortal; empero vehem ho souin, que jassia ques mostren fort poderosos en lur malicia, soptosament ve la mort e deffallen; e podem dir que si no morien, la lur miseria seria pus mala com seria pus durable, mas la mort los posa terme a la lur iniquitat, la qual si ells no morien seria eternal. Respos Boeci: certes fort me semblaua merauella ço que deyas, mas quant he escoltat veig que es gran veritat. E dix la philosophia: encara te dire altre cosa de quet merauellaras, mas empero per les coses deffus dites es fort manifest. Respos Boeci: e quina es aquexa cosa? prech te que lem digues. E la philosophia dix: dich te que millor cosa es a les males persones quant son punides de lurs maluestats, que si no cren punits; e no tanfolament per ço que tut penses, ço es, que per lur pena los altres serien corregits, e

axi com han donat mal eximpli als altres, axi los corregiria la sua pena; mas encara hi ha altra raho pus forts. Respos Boeci: prech te que lem digues, car jo no lem pens ne la trop. E la philosophia fa aytal raho: tots qui son mals, son menys mals quant han en si algun ben, que si non hauien gens; per lo contrari, mes son mals cells qui no han en si algun ben, que aquells quin han; donques com justa pena sia bona si los es donada, no seran tan mals com cells qui no seran punits, car tota cosa justa es bona, e la cosa qui no es justa no es bona. Donques si a la miseria de la mala persona es ajustada justicia que es bona, no haura en si tanta miseria com si no hauia en si justicia. Empero no esser punit dels mals es contra justicia, e per conseguent es mala cosa. E Boeci respos: be veig ço que dius, mas deman te si apres de la vida present les animes han negun turment qui moren en peccat. Respos la philosophia: certes que moltes e grans penes sofferen, mas empero alguns de ells son punits de molt horrible pena, ço es, eternal; altres son punits de pena purgatoria, car axi com les malicies son majors en alguns que en altres, axi la pena es major segons les lurs colpes, car cells quis peneden ans de la mort, e regonexen les colpes, no son punits per pena eternal, mas per pena purgatoria. Mas empero be coneys tu que aquesta questio es fora de nostre proposit de que parlauem; e per aquesta raho, lexada aquesta

questio, vull tornar al primer propòsit, e dich te que pus defestruchs e maleuyrats son aquells qui donen persecucio e pena, que aquells qui la sofren; car segons que hauem dit deffus, pus malestruchs son aquells qui no son punits que aquells qui son punits, car les penes los son lurs medicines e purgacio de lurs mals; empero cells qui fan mal, cert sies que seran punits per lo jutge dreturer, qui no lexara mal que no sia punit. E Boeci dix: quant me pens en les tues bones paraules no veig res que pus vertader sia, mas quant veig la oppinio de les gents parleres, no par que sia creedor ni ho dega hom scoltar. Respos la philosophia: verament tu dius veritat, e es la raho aquesta; car cells qui han acustumat los vlls a les tenebres, no poden ben guardar a la claredat del lum. La gent vulgar han los vlls de lur enteniment acustumats de tenebres dels bens mundenals e sensibles, qui son fort fexuchs e escurs, per que empatxen lnteniment, e per aço nol poden leuar a entendre la veritat clara dels bens vertaders quis pertanyen al enteniment, e per aquesta raho no poden jutjar veraderament. Per ço ells son semblants als ocells qui volan de nit, als quals la nit los es clara e lo dia escur: axi aquells no poden entendre en clara veritat, ans los es escura, e entenen e vehen les coses sensibles e palpables, e per aquesta raho a ells es vijares que hagen poder de fer torts e sobres a les gents, e que no sien punits en aquesta

vida sia beneuyrança. Per aquesta raho no deu hom guardar la oppinio del pobular, mas deu hom seguir la oppinio e sciencia dels millors qui seguexen la veritat; e en axi aconseguiria hom sciencia vertadera, e ordonara si mateix per aconseguir la sobirana beneuyrança. E si per ventura pren la carrera comuna de les gents que no han cura sino dels plaers del cors, ell mateix sen va als turments qui son sens fi e sens mesura: car tot en axi com nosaltres sens tota força podem alçar los vlls al cel, e contemplar les luminaries que Deus hi ha posades, els podem baxar e guardar los fems e la corrupcio; axi mateix podem alçar lo enteniment e contemplar les coses diuinals, e baxar a les coses terrenals e seguir la voluntat bestial. E per ço com lo pobular es semblant a les besties seguint mes lo plaer del cors que lo juy de raho, no deu hom seguir la lur oppinio; car axi son com lo cech al qual no es vijares res de la perfeccio humanal, e empero nos que hauem vista, nol ne creuriem per be que ell ho affermas, car vehem que a ell fall la vista, e si jutjar volia les colors no les poria jutjar dretament. E Boeci dix: fort volria quem prouasses per algunes rahons les coses que dius, ço es, que pus mesquins son aquells qui perseguexen, que aquells qui son perseguits. Respos la philosophia e dix: plau me molt, e fer te tanfolament dues rahons. La primera es aquesta: aquells son pus mesquins e pus malestruchs als

quals es deguda pena, que aquells als quals no es deguda; donques com a cells qui fan mal sia deguda pena, e no a aquells qui lo mal sofferen injustament, donques son pus mesquins aquells qui fan la injuria que aquells que la sofferen. La segona raho es: naturalment tota sutzura fa mesqui aquell sobre qui es, e no altre; donques com fer injuria sia sutzura que ensutza cell qui la fa, e no cell qui a tort la soffer, donques aquell aytal es pus miserable qui la fa; donques com cell qui es pus miserable haja major obs misericordia, major pietat deuria hom hauer daquell qui fa lo mal, que de aquell quil soffer. Empero fa hom lo contrari contra raho, car per cert si cells qui fan lo mal o la injuria conexien lo be de la obra virtuosa, e los mals qui son apparellats a cells qui males obres fan, ells se penedirien daço que fet han mal, e volrien que a ells fos donada pena en aquest mon, e la sofferrien volenters, e nols seria vijares que fos pena per raho del ben quen sperarien aconseguir. Tot en axi com lo malalt no jutja que sia pena ço que li es donat per sanitat, ans li sap greu quant alguns li volen empatxar la medecina que per la dolor dona salut, e quant li cuyden ajudar a no rebre defajudenli, la qual ajuda lo faui malalt rebuja e sotfmet si mateix al metje, que faça ço que li es proffitos; axi mateix aquests si ho conexien be e complidament no volrien que negun los deffensas, e ells mateys se sotfmetrien volenterosament

a aquells quils perseguexen els donen penes. E per aquesta raho les persones fauies no volen mal a ninguna persona, car les bones persones no les auorrexen sino aquells qui son folls, e les males persones no les deu negun auorrir, mas hauer ne compassio de la lur miseria en que son, car son axi com a malalts, e axi deu hauer hom pietat dels malalts; car tot axi com es la malaltia corporal destruccio del cors, axi los vicis e los peccats qui son malaltia de la anima son destruccio de aquella.

METRE IV.

En aquest quart metre complany philosophia la iniquitat dels homens quis volen ociure com besties, e defautures ne maten ja prou, e la mort qui per si mateixa ve. E comença en lo lati Quid tantos juuat excitare motus.

DONQUES, o vosaltres persones quius delitats en fer mal, ¿queus valen les injuries que hauets fetes a les gents, ni donar la mort, ni fer en vers elles crueltats? Certes major dampnatge fets a vosaltres mateys, per lo qual vos perdets eus destrouits. Pus cruels sots en fer mal que les serps ni los lehons, ni les altres besties qui de natura sua son cruels; car aquelles fan mal ab les dents o ab les vnghes, o ab los corns, les quals coses Deu e natura los ha dades; e vosal-

tres, part ço que natura vos ha donat, ab ferre cruelment perseguits cells quius volete; e les dites besties no fan mal sino a aquells que aconseguen de prop, e vos matats les gents quius stan luny ab lances, e darts, e fagetes, e ab cayrells e semblants coses qui per vostra malicia haquets ordonades a matar homens. Per cert aytal fellonia no es justa. O tu, Boeci, ¿vols tenir vna bona doctrina? ama totes les persones que dretament son bones, e hages pietat e misericordia de les males persones.

PROSA V.

En aquesta .va. prosa Boeci se merauella com se pot fer que los bons hagen mal, e los mals ben; e la philosophia ret raho. E comença en lo lati Huic ego video.

EN apres respos Boeci, e dix: per les coses deffus dites jo son merauellat que molts de bens e de mals sien atribuïts a la fortuna, axi com riquesa, pobresa, honor, e defonor, e semblants coses; seriem vijares que fos rahonable cosa que los defayres e los mals venguessen a les males persones, e que les prosperitats e los plaers venguessen a les bones persones; e per ço com veig que lo contrari se fa, de fet son merauellat, car per cert no es negun, si saui es, que no li placia mes hauer be e honor que lo contrari; e axi

es ordonat rahonablement per les leys, ço es, que als bons sia donat be, e als mals sia donada pena e defonor. E la raho per quem merauell es aquesta: com sapia que Deus qui es sobiranament bo, e faui, e poderos, com sia departidor de totes coses, e ordonador de aquelles, ¿com se pot fer que les penes degudes segons justicia dreta als colposables, venen e cahen sobre les persones justes; e les honors qui son guardo de obres virtuosas, son preses e ocupades per les males persones? E en aço apparria que lo regiment e la gouernacio de Deu no fos sino regiment de fortuna o de ventura, ço es, que a cascun esdeuenquen totes les coses per ventura, e no per ordinacio de Deu. E si era axi que totes coses venguessen per fortuna o per ventura, aço falleix sovin; e lo regiment de Deu creu jo que sia sens tot deffalliment. Mas en aquesta cosa no veig raho per ques faça, e siy veyra raho no deuria esser altra cosa sino regiment de fortuna o de ventura, car en aço ques fa per ventura noy cal assignar altra raho sino la fortuna e ventura. En apres la philosophia respos: no es merauella a cell qui no sap la raho per que les coses se fan, ques pens les dites coses e estiga en si merauellat, car ignorancia de la raho per que la cosa se fa es raho de merauella; mas tu pensar te deus que jassia que no sapias per ques fan les coses, empero per ço com saps que Deus es regidor vniuersal de totes coses, no deus duptar que per la

fua bonefa tot quant fa es fet en justa raho. Mas empero no la pot hom tota vegada faber, e per axo se merauella hom; empero si hom la fabia no sen merauellaria; mas sens tot dupte totes cofes son fetes segons dreta raho.

METRE V.

En aqueft .ve. metre philofophia proua que aquefta merauella es en los homens, per tal com ignoren la raho per que Deu fa les cofes. E comença en lo lati Si quis Arcturi fidera nescit.

E pots veure semblant en lo mon, car les gents se merauellen fort de algunes cofes que fan tots dies, o daltres que fan fouen, per ço car no faben la raho per que fan; axi com es del cors de la estela appellada Boetes, que es en la Vrça major dels cels, ço es, en lo carro quis mou en torn la tremuntana, e fa arch que mes esta en la part sobirana del cel que en la part jufana, e pus tost ixen totes axi com son acompanyades: la dita estela es segona de aquelles qui fan arch. Daço quant les gents sen prenen esguard e no faben la raho estan merauellades. Axi mateix se merauellen les gents del eclipsi del sol e de la luna quis fan algunes vegades, ço es, quant perden lur claredat, per ço car no faben la raho, e si la fabien no sen merauellarien; empero cells qui ho

faben no fen merauellen, car conexen per sciencia de estrologia que axis deu fer segons cors de natura. Axi mateix les gents pobulars nos merauellen del mouiment tempestuos de la mar, car vehen e conexen que lo vent es raho del dit mouiment, nes merauellen de la aygua quant se congela es glassa, car conexen que lo fret nes raho per ques congela, e la calor es la raho per que lo glas se fon. Per que appar que ignorancia de la raho fa hom merauellar; e per ço car tu no saps la raho per que Deus dona als bons algunes affliccions, e als mals algunes beneuyrances, te merauelles; empero nos fa fens alguna raho la qual hom no sap, e si la sabia tantost lo merauellar cessaria.

PROSA VI.

En aquesta .vja. prosa philosophia posa quina cosa es la diuinal prouidencia, e quina cosa es fat, e quina diferencia ha entre ells; e posa que la sauiesa diuinal ordona totes coses fort justament. E comença en lo lati Ita est, inquam.

RESPOS Boeci: verament axi es com tu dius, per quet prech caramente que com tu sapias les rahons de totes coses, me vulles dir aquestes rahons quem fon amagadès, car gran turbacio donen al meu enteniment per ço car me son mera-

uellofes. E la philosophia dix rient: tu demanes gran cosa, a la qual en vides pot esser sufficient neguna resposta, ans es semblant a la ydria, de la qual diuen les faules dels poetes que es font ab molts forats per los quals hix aygua que fa gran dampnatge a la terra hon es e als vehins, e quant volen tanchar vn dels forats, obren fen .vij. forats aytant grans com aquell. Axi mateix es daquesta questio, car responen e declarant la, tantost ixen moltes questions aytan suptils com es aquesta, e aquesta no pot esser ben declarada sens aquelles, e que lo enteniment les regescha e les refren; car de la dita questio ixen aquestes questions, ço es, de la prouidencia de Deu, e de les coses ques fan ordonadament e regladament, e daquelles ques fan foptosament e esdeuenen dexopte. Axi mateix de la conexença de la predestinacio de Deu, e del franch arbitre, e francha libertat que Deus ha donada al hom, les quals questions tu mateix pots conexas com son de gran carrech. Empero tant com jo pore les te declarare, segons quel teu enteniment les pora percebre, car en aquesta vida mortal no les pot hom clarament ni complidament entendre. Tu saps fort be que tot quant se fa en lo cel e en la terra, sia per natura o sia per volentat, tot es fet per la volentat de Deu, e tot es exit del enteniment molt excellent de Deu, lo qual es començament de totes coses, lo qual ha prouehit a totes e sengles coses, els ha posat cert orde e cert ter-

me en certa manera, a cascuna cosa segons ques pertany. Les quals coses quant son imaginades e pensades en la puritat del enteniment de Deu, ço es, com totes son exides e han hagut començament per aquell e son ordonades per ell, son dites de la prouidencia de Deu, ço es, que ell les ha volgudes axi ordonadament fer per la sua prouidencia; e quant son imaginades en lur esser e en lur obra; que fan axi com a cells que nou han de si mateys, mas de la virtut quels es tramesa per Deu, son nomenades fat per los antichs, dient que hauien aytal fat. En axi que prouidencia es aquella raho la qual es en la pensa diuinal situada en lo princep sobiran, la qual dona a totes coses esser e disposicio; e fat es aquella disposicio que es fundada en les coses creades e mouibles, per la qual la diuinal prouidencia te e liga cascuna cosa en cert orde e offici. En axi que prouidencia vol dir la cosa segons que es en lo enteniment diuinal; e fat vol dir virtut tramesa per Deu a les creatures, en quant en lur esser, e en quant en lur obrar. En axi que prouidencia es axi com lum en lo sol; e lo fat es axi com la lum del sol posada en les coses per la dita lum illuminades. Es dit que lo fat deualla e ha començament de la prouidencia de Deu, axi com la obra del maestre ha començament del enteniment del maestre, car deu primerament entendre la obra ans que la començ de fer, e per ço quant la enten ell la fa. Donques prouidencia

es ordonament perpetual qui nos pot mudar, lo qual es en lo enteniment diuinal; e fat es ordonament temporal e mouible de aquelles coses que per la prouidencia de Deu son ordonades. E son .v. coses sotsmeses al dit fat, ço es, lo cel ab les esteles, e los elements, e totes coses quis poden engenrar o corrompre, e les obres dels homens e les lurs ventures. Empero lo enteniment ne la obra del enteniment no son sotsmeses al dit fat, segons que en apres se dira, quant determinarem de la francha libertat, mas solament les obres del cors: ço que esdeue al hom, e jassia que hom sen merauell, empero car deualia e no hi ha res sens la prouidencia diuinal, pensar te pots que tot es ben fet e ordonat; e no hi ha res que sia torbat, car tot es fermament ordonat. E si per auentura a tu torba aço que dius, quant veus que los bons han mal, e los mals han ben, sapias per cert que en aquexes coses es molt excellent lo regiment de Deu; mas lo deffalliment del enteniment del hom no ho pot compendre, e per axo no ho pot jutjar ben, car tu saps fort be que los homens del món no han tanta de sciencia per molt que hagen studiat, que no deffallen souen en lur juy, car no es moltes vegades axi com cells se pensen, ans tot dia es lo contrari. E posat que alguns homens hagen tanta de sciencia com ne puxen hauer per son treball e estudi en aquesta present vida, encara no poran iutjar la bonefa ni malicia de algun, sino per

les coses que mostrara defora, axi com es: parlar, anar, obrar, e abstenir, e menjar; e semblants coses no donen perfecta conexença, car la bonefa e la malicia dins en la pensa de la persona es, la qual es tant amagada que no es hom viuent qui la puxa conèixer perfectament, ans hi es enganat molt fouin. Solament la coneix acabadament e perfecta nostre senyor Deus, al qual totes les coses li son manifestes. Per que appar que no pot hom dretament jutjar la bonefa ne la malicia de les gents, mas que aços pertany de jutjar solament a Deu, qui sap clarament la veritat. E per ço car ell distribueix e ordona totes coses, pensar se deu hom que tot es ben fet, car no pot errar en res, e no deu hom posar se al juy de les gents. Empero donar ten he eximpli grosser, car souint pots veure que lo bon metge no dona a tots los sans eguals ni semblants viandes, ans a alguns dona coses dolces e calentes, a altres dona coses amargoses e fredes, per conseruar los en sanitat. E a alguns malalts dona medecines leugeres, e a altres les dara forts e regces. E jassia que los altres sen merauellen, empero no sen merauella lo metge qui coneix segons vertadera sciencia quina cosa ha obs cascun per son proffit. Tot en axi mateix es en lo regiment de sanitat dels coratges humanals, la sanitat dels quals no es als sino bonea o proea e sanctedat, e la malaltia no es als sino malicia, vici e peccat. Car per ço com Deu tanfolament

coneix la dita sanitat, e la dita malaltia dels dits coratges, ell proueeix tanfolament la cosa que es proffitosa a cascun segons son enteniment e statament. E per ço com nos no sabem la raho, hauem en nos turbacio de les coses que esdeuenen als homens, segons que los dona lo fat, e merauellam nos de la ordinacio de Deu en los bens e en los mals que venen sobre les gents, los quals nos pensam e jutjam segons nostra sciencia que son bons e mals. ¿E quet penses tu que sia millor ni tan bon conseruador dels bons, e castigador e corregidor dels mals, com aquell regidor en lo qual no ha malicia ne volentat defordonada? ¿E qui coneix los coratges clarament? certes no es negun. Per que nos deu hom merauellar ni torbar, car ell sap quina cosa es mester a cascun; empero a hom sera vijares lo contrari. E per ço que pus clarament ho veges dir ten he algunes rahons que tu mateix saps; car la comunitat de Roma es estada malmenada dues vegades per gran sobreria de dos princeps, qui per lur ergull se son ensenyorits de la dita ciutat, ço es, en vida tua per Theodorich qui es tiran e maluat hom e heretge, e saps quantes sobres e injuries ha fetes a la ciutat, contrestant li los senadors de la dita ciutat, empero ell ha haut son enteniment contra tots. Axi mateix saps que en temps de Cato qui era hom de gran sciencia, quant Julii Cesar hagues subjugades a la dita ciutat e les gents rebelles, per lo qual era

trames en les regions de tremuntana e de ponent, volch hauer senyoria que fos emperador contra lo stabliment dels Romans; lo qual com vingues ma armada ab gran poder, lo qual hauia haut dels Romans, contra la dita ciutat, e los fenadors ab tota la ciutat ab gran host li isqueren a batalla, entre los quals eren principals regidors Pompeius e Cato, los dits fenadors foren vençuts, e lo dit Julii hac son enteniment. Per la qual cosa Pompeius fugi en Egipte, per ço com no volia consentir a la dita senyoria del dit Julii, la qual tollia als Romans contra lur ordonament, els trencha lurs libertats e franqueses; e quant fo en Egipte, lo rey de Egipte per ploure al dit Julii feu lo degollar dins en la sua nau. Axi mateix per aquella mateixa raho Cato fugi en Arabia, e quant fos en la ciutat de Cartanya e vaes que no podia scapar a les mans del dit Julii, mata si mateix ab vn ganiuet, lo qual se mes per la mamella esquerra. Empero en aquestes coses, segons juy de totes gents, semblaua que los dits fenadors mantinguessen justicia, e que per lur victoria lo ben comu fos mils gouernat e regit; mas lo contrari era segons lo dreturer juy de Deu, lo qual no tanfolament guarda lo present, mas encara lo esdeuenidor. ¿E quis pensaua que Pompeius e Cato qui eren tan fauis homens errassen en aquesta cosa, que per mantenir la comunitat morissen axi vilment? certes no ho paraguera. Empero pensar te deus

que cell qui es dreturer regidor ha ordonades totes les coses molt dreturerament. En apres pots veure que fera algun ben nudrit, tot hom lo tendra per bo en quant aço ques pertany a homens, empero fera deffallent en virtut de son coratge, per la qual cosa si li esdeue alguna tribulacio tantost desempara la bonefa que hauia, la qual no podia retenir en tribulacio axi com en benança; e lauors appar que no hauia verdadera bonefa car no la hagra desempurada. Encara mes veuras que fera algun qui haura bonefa verdadera quant es a Deu e quant es als homens, en tant que la diuinal prouidencia no soffer que sostenga negun mal en la sua carn, ni que li vinguen malalties, ans es conferuat en tot ben, per la sua sanctedat, e Deu lo endreça en tots sos affers. Axi mateix veuras alguns qui feran bons, e empero no feran posats en honors ni en dignitats de regiment per ço que no perden lur bonefa. Altres son qui algunes vegades son posats en dignitats e altres son sotsmeses, algunes vegades han plaers, e altres vegades han desplaers, e en aço son les demes gents en lo mon. Altres son que mentre feran en lur benança hauran soptofament alguna tribulacio quels sobre vendra, per ço que per maça longa benança nos ergullen. Altres son als quals Deus lexa sofferir moltes tribulacions per ço que per la paciencia sien confermats e fortificats en obres virtuoses, car son se acustumats a sofferir

les dites tribulacions. Altres son qui son forts e qui porien be sofferir tribulacions, mas son fort pahoruchs e temorosos mes que nols caldria, per que perden alguna partida de lur benança. Altres ne trobaras quels es vijares que no sia negun affany, o que sia fort poch, sofferir tribulacions, per que les menysprehen; empero sils venen no les poden sofferir. A les dues es obs que prouen, ço es, lo primer ço que deu tembre, e lo segon ço que deu menysprear, per ço que no jutgen pocament si mateix ne los altres. Alguns altres son qui han comprat honrat nom, ço es, han guanyada honrada fama e nomenada en lo mon per la lur mort que han sofferta en fets darmes, car seran morts per mantenir lur senyor, mes per amor del mon que per amor de virtut. Altres son qui sofferen molts turments a ells donats, e han donat eximpli als altres de sofferir tribulacions per amor de virtut, car ells no son vencedors de virtuts, per que los mals ni malicia de homens no ha puguda sobrar ni aterrar la lur virtut; en la qual cosa es apparaguda la lur verdadera bonefa. En apres quant es dels mals homens als quals venen a vegades tribulacions no sen merauella hom, car be ho merexen, e a vegades per aquelles alguns sen corregexen; e axi mateix altres vaent lo lur mal se guarden de fer mal, per ço que nols esdeuenga semblant; e quant los venen coses de alegria, los bons poden entendre e pensar com e quant deuen esser

preades les coses temporals. Altres son qui sofferen minua de les coses temporals, per la qual son mes lunyats de peccats e poden mes hauer auinentesa de fer bones obres, en special de donar si mateys a estudi, e a contemplacio, e aço los fa star en tristor, els es vijares que sien posats en estament de miseria; als quals Deus dona a vegades medecina els guareix quant los dona compliment de riqueses que desigen, les quals quant han aconseguides han la sua consciencia enfutzada per molts e vils peccats, e mudaran lurs custums que hauien bons en mals; e per pahor que hauran que no venguen al primer estament seran molt auars, e finalment per lurs iniquitats perdran tot quant hauien ajustat. Altres son qui malament e defordonada ajustaran les riqueses en les quals se confien, per que los ve alguna fort mala ventura per lurs maluestats en que cauran per lur colpa. Axi mateix trobaras que algunes males persones son posades en estament de jutjar e de punir los altres, per ço que los bons sien per ells exercitats, e los mals sien per ells punits; car entre los mals homens ha diuersitat, per ques esdeue que los mals homens no tanfolament son punits de lurs mals per semblants de si, ans encara algunes vegades son castigats e corregits, e conexen que les lurs males obres no deuen esser fetes, car vehen que son punides no solament per les bones persones, ans encara per les males. E altres se corregexen

per ço car veen que los jutges, qui son aytan mals e pijors que ells, inigament los turmenten; per la qual cosa per lo desplaer que han e ira contra aquells, venen en conexença de lurs defalliments e volen fer obres virtuoses, per ço que no sien semblants a aquells que han en esquira e en maluolença. E daço trau Deu vn miracle fort assenyalat, que los mals fan per lur malefa los altres mals esser bons, e en aquesta manera Deu de mal trau be, mentre que los mals homens per la tribulacio que sofferen per los altres se studien auorrir los, e per ço fan lur poder ques exciten a virtut, per tal que sien dessemblants a la malefa de aquells que auorrexen: de ques segueix que solament se pertany al poder del diuinal regiment que les coses que son males en si sien en ell bones, com ell vsant de les coses males ordonadament e couinentment; tots temps de mal trau algun ben, com la sua ordonacio abraffa e conte tot quant es, ço es, be e mal. Per que fesdeue que la cosa que no fara la obra per la qual es ordonada, caura finalment sots orde e si la qual nos cuydara, per ço que en lo regiment de la prouidencia diuinal no haja res lo qual sens orde ne follament sia fet. Donques appar per totes les dites coses que no es leguda cosa a hom de encerchar tots los juyts amagats de Deu, nils poria hom compendre en son enteniment, e menys recomptar de paraula; mas deu bastar al enteniment humanal que Deu qui

es formador e regidor de totes coses, que ell les endreça totes en be. E com ell haja fet tot quant es a fa semblança, que la sua bonefa regeix tot quant es e ho governa; e per la orde que ell ha donat al regiment de les constellacions no esta que no foragit tot mal de son regne; de ques fegeix que les coses que appar que sien mal fetes en la terra, si son compensades esser regides per la diuinal prouidencia, noy ha res que mal sia fet. Mas ja veig que est ben carregat per la veritat que entenen te donada, e per la prolixitat de les paraules est afexugat; per que dar te vn poch de consolacio de musicha, per tal que com feras recreat, pus fort sies a entendre les coses quet haure a declarar.

METRE VI.

*En aquest .vje. metre philosophia amoftra per
eximplis diuersos com Deu molt abtament
endreça a si tota creatura e la governa justa-
ment. E comença en lo lati Si vis celsi jura
tonantis.*

SI tu vols axi com has acustumat ab imaginacio aguda e pura veure los regiments de Deu ordonats, pren te esguard dels mouiments dels corsos celestials com son reglats, e alli trobaras que les esteles han lo lur mouiment pacifich e sens contradiccio, com lo sol per la gran

calor no empatxa lo regiment fret de la luna, ne la vrsa, ço es, lo carro quis mou prop lo poll o lo pern alt del cel, e veu que les altres esteles se acabussen en la mar. Aço vol dir que a manera de persona quis acabussa, les altres esteles se mouen, ades sobre la terra, ades deius; empero lo carro no ha desig de aquest mouiment, com basta li que continuu lo mouiment que Deu li ha donat entorn la tremuntana. Axi mateix la estela que es appellada Lucifer o Venus, tostemps que los dies e les nits son eguals, ço es, en la primavera o en lo autumpne, hix en lo començament de la nit e aporta nouell de la ombra; empero en altre temps hix en lo iuern, e en altre en lo estiu, car en lo estiu hix en lalba e comença lo gracios dia. E per aquesta manera la prouidencia diuina ha donada continua amor a los corsos celestials de les esteles, e no vol que entre les esteles haja discordia. Aquesta prouidencia trempa ab pau les contrarietats dels elements, com algunes vegades la humiditat de la aygua fa loch a la sequetat de la terra o del foch. Vol dir que a vegades lo foch es fenyor de la aygua, e a vegades la aygua del foch; e empero lo foch sen puja alt vers lo cel de la luna, e la aygua roman baix sobre la terra. E axi la amor diuinal fa pau en la guerra dels elements els conferua. Aquesta amor de Deu parteix lo temps del any sens baralla, com fa que la primavera sia tebea e do flors ab graciosa odor; e

lo calt estiu dona les messes e fecha lo forment; e lo autumpne madura los rayms e les fruytes; e lo fret iuern dona moltes pluges. Aquesta temprança del diuinal regiment nodreix e dona effer a tota cosa qui haja vida. Hoc encara ell toll per mort a cascuna cosa en son temps, enderrocant cascun per mort; e feu, ço es que es immutable; e regent tira cascuna cosa de les regnes, que venguen segons que ell vol. E ell es rey, e per tal com regeix, senyer, font e començament, ley e faui jutge de egualtat. E les coses que ell fa nexer e anar per mouiment, ell les reffrena e les fa tornar a si mateix, e ferma les coses vanes: com fino que la prouidencia diuinal reffrena, e conf-treny, e endreça les coses vanes e qui par ques fassen sens orde, els guia a lur fi, tot quant per ell es ordonadament fet se perdria, e axi com a canfat se defuiaria. Conclou donques aquesta amor, ço es, lo diuinal regiment, que per la sua gran amor regeix e es comu a tota creatura, e cascuna creatura desija effer per aquesta amor regida, com en altra manera no pot durar la cosa creada si per amor en aquell qui feta la ha no es fermada. Empero prin te esguard dels cels que noy veuras res desordonat ne torbat, e axi mateix en los elements e en los temps que son ordonats segons lur condicio, e tots fan segons que la prouidencia de Deu ho ha ordonat.

PROSA VII.

En aquesta .vija. prosa philosophia trau vna bella conclusio de tot quant ha dit, e es aquesta, que tota fortuna qualque sia es bona, com en nostre poder es que la façam bona o mala; e mostra los homens com se deuen regir en cascuna. E comença en lo lati Jamne igitur vides.

A RA duymes pots veure ço que deu seguir de totes aquestes paraules deffus dites. Respos Boeci: ¿e que sen segueix? E la philosophia dix: cert es aço que tota fortuna quina que sia es bona. E Boeci dix: ¿com se pot fer axo? Respos la philosophia: jo to mostrare, e axi enten be les mies paraules. Tota cosa qui sia justa o proffitosa es bona; e trobaras que tota fortuna, sia plasant o desplasant, sia de benança o de tribulacio, es justa e proffitosa; car la fortuna plasant o de benança si va a les bones persones, es los dada per guardo, e axi es justa, els es raho de exercitar se e fer mes de be, e axi es proffitosa; e si ve a les males persones, guardonels de alguns bens que hauran fets, els fa regonexer per lo benifet que han reebut. E la fortuna desplasant es donada per punicio e per correccio dels mals, per que es justa e proffitosa; appar donques que es bona. Respos Boeci: les

tues paraules son vertaderes, mas prech te quem digues que farem de la oppinio de les gents comunes. E la philosophia dix: ¿vols quiet ho mostra per les paraules que les gents comunament han en vs? Respos Boeci: fort me plauria. E la philosophia dix: tota cosa proffitosa es bona, segons que totes les gents dien; donques com la fortuna aspra corregeicha e exercit los bons e reffren los mals per la affliccio quels dona, e tot aço sia bona cosa, segueix se que es bona la dita fortuna. Axi mateix no cal parlar de la fortuna plasent quant es donada a les bones persones e virtuoses; donques appar que es bona; veges donques que seguint la oppinio de les gents, tota fortuna segons les coses dessus dites ve a les persones per guardo, o per proffit, o per conquerir virtuts e fer obres virtuoses. Empero aquells qui son mals o perfeueren en malicia, la fortuna los es molt miserable quant es de benança temporal si no regonexen lo benifet de Deu. E la fortuna contraria aduersa no es mala als bons, car son guardats de fer mal e exercitats de fer be. Respos Boeci: verament axi es. E la philosophia dix: donques la persona bona e saüia nos deu entristar com veu venir contra si forts batalles de la fortuna, car si ho sap fer fortuna li fera bona e proffitosa; per que deu esser axi com lo baro valent noble de coratge qui no ha desplaer quant soffer lo carrech de la forts batalla, ans se delita ques puxa fortment

combatre, e venfre los seus contraris. E per aço es dit virtuos car ab propria virtut se efforça de fer obra virtuofa, la qual obra no seria virtuofa fi no hauia forts contrasts; e quant major contrast foffer e ell venç, major virtut ensenya. Axi mateix es de la bona persona en fofferir les forts tribulacions quant lo combat la fortuna contraria; car lauors quant no pot effer sobrat per la dita tribulacio, mostra que es virtuos e no es flach: car no deuen posar lur cor en hauer plaer ab lur cors, ne delitar se en aquell, mas tenir a prop que fortuna plasent nols puxa corrompre, ni deslogar de lur bonefa per massa desordonats plaers, ni la fortuna contraria nols git a terra per massa gran tribulacio, nels faça defuiar de bonefa, ni massa pembre per volentat desfordonada; mas deu fer sa punya que tota vegada tenga mijania e trempament, car tot aço que es pus baix de mijania, o sobre o deius a la dita mijania, es sens preu de benança, e no ha guardo del treball. E dich vos que en ma de cascun es quina fortuna volra hauer quant li ve aspre, car si no exercita hom a fer ben, e si no castiga o reffrena de fer mal, es fortuna punidora o de punicio. Per que la fauia persona deu fer en guisa que no li torn en pena, mas que li sia reffrenament del mal e exercici de fer bones obres e fanctes e virtuofes.

METRE VII.

En aquest .viije. metre la philosophia amoftra que los homens deuen effer forts en sufferir lo treball de fortuna, e molt mes per aconseguir los bens celestials que no feu Agamenon per destrouir Troya, ne Vlixes per venjar sos companjons. E comença en lo lati Bella bis.

Edaxo pories pendre eximpli e doctrina en los valents e fauis barons qui son estats en temps passat. E primerament en aquell valent baro Agamenon, lo qual son grech e gran princep. Aquest Agamenon quant hac sabuda que los de Troya hauien feta gran honta e gran violencia a son frare Menelau, car forciuolment li tolgueren sa muller na Elena, e la sen manaren per força a Troya, lo dit Agamenon no volent sufferir la dita injuria, ab gran estol de grechs se mes en la mar volent anar contra Troya, e peruench en la illa appellada Euliden en la qual se colia Diana per deu. E quant aqui li deffalguessen los vents que hauia mester, anassen al temple de na Diana e demana als sacerdots quina cosa poria sacriffichar e fer sacriffici a la dita Diana per que pogues aconseguir proffitosos vents. E los sacerdots consellaren li que degollas sa filla propria per nom Phigenia, e que la sa-

crifficas a la dita Diana, e que tantost hauria ço que demanaria. E lo dit Agamenon no dupta de fer ço que li era molt doloros segons natura e volentat, per ço que pogues aconseguir ço que desijaua. Empero quant Diana hagues vista la gran volentat e valerosa del dit baro, hac pietat de la dita sua filla e no volch que morís, mas en loch seu que fos sacrificada la sua cambrera; e tantost com fo fet hac lo vent axi com desijaua, per que ana a Troya e la assetja, e estech en lo setge .x. anys, e finalment la pres e la destroui. En apres te pories remirar en la istoria de Vlixes, lo qual quant tornaua de la preso de Troya, per força de vent esdeuench en les roques de Poliffemi, lo qual era gigant molt horrible e maluat, lo qual hauia vn gran vll en lo front, e no hauia sino aquell, e mentre aquell vll fos fa no podia esser vençut, car axil hauen fadat les fades. E quant los companyons de Vlixes hac Poliffemi morts e menjats, e Vlixes hac vista tan gran crueltat, hauent gran dolor de la mort tan cruel de sos companyons, axi com a valent e molt coratjos esuahi lo dit Poliffemi e ferill en lull, e trasch lo li; lo qual quant fo cech e forios, e corregues per pendre Vlixes e aquell se defenses, caech per les roques qui eren molt altes e mori. Dir te encara, per tal que pusques ressemblar los treballs los quals merauellosament axi com a hom molt saui e virtuos sofferi Ercules, dels quals treballs con-

ten los antichs, e alguns fon vers e altres faules. E a declaracio de aço es cosa notadora que Ercoles fo fill del rey de Grecia e fo philosoph molt faui e discret, è diu se que hac madrastra la qual li volia gran mal, e fots semblança de be volial ociure, per que consellaua al dit rey marit feu e pare de Ercoles quel trametes a les cofes deius scrites, per tal que moris; car sabia fort ben que ell era fort coratjos e no duptaua de fer res que li fos manat, majorment car era molt obedient a son pare. E primerament lo trames a domdar les Centaures, los quals son figurats mig caualls e mig homens siluestres, e son fort leugers. Aquests domda Ercoles prometent los que la partida bestial que era en ells faria tornar humanal. En apres segonament fo enuiat a matar vn leho lo qual era pus farestech e pus cruel que negun altre, e que aportas la sua pell; lo qual ell vence ab virtut de vn basto virtuos contra los leons, e aporta la pell al pare quant lach mort. Despuys tercerament lo trames sagitar ab sagetes les Arpies, les quals se diu, segons les faules dels poetes, que son donzelles vergens qui volan axi com ocells, que son estats trameses per punir Phimeu qui es cech, la vianda del qual prenen en partida, e laltra partida sollen ab lur futzura. E encara mes quartament lo trames per pendre de les magranes daur que son en lo verger de les Esperides, les quals guarda e te a prop vn drach maluat e fer; lo qual Ercoles pre-

me en vers terra ab la faxuguesa de la ma sua esquerra, e ab la dreta pres de les pomes. La cinquena vegada fo enuiat per a pendre a Cerberus qui era porter dinfern, e pres lo e menal ligat ab tres cadenes. La sisena per albergar ab Buffirindis lo qual era ple de malicia, e per ço mataua tots los seus hostes, e donauels a menjar als seus caualls, en axi que pus que eren entrats en sa casa non ixien. Aquest fo mort per Ercules e dona a menjar la sua carn a besties. La setena quant lo trames a la Idria en la paluda, en la qual hauia vna serp molt cruel e perillosa, e fahia molt gran dampnatge a una ciutat qui era prop; e Ercules dona per consell a les gents de la ciutat que les erbes els arbres qui eren entorn fossen cremats tant quant poguessen, en axi que quant plouria la pluja fos beguda e consumada per la terra cremada, e per ço ab son artifici trames foch gresch qui mata la dita serp qui habitaua en la dita aygua, e les fonts se execaren per los munts cremats e per les plantes arrenchades. La vuyteña vegada fo enuiat en departir en dues partides lo fluui appellat Atalan qui era molt gran e feya gran dampnatge souen. La nouena vegada fo enuiat contra Antheu gigant qui era en Libia molt maluat hom, per ço ques combatés ab ell; lo qual fo vençut e mort per Ercules. La .x^a. vegada fo enuiat contra Gat qui era gran ladre e forçor, lo qual hauia emblats los bens del rey Euander: aquest fo mort per Ercules.

La .xj^a. vegada fonch trames contra vn porch saluatge molt gran e terrible e mal, en tant que no temia res negun; lo qual Ercules mata ab fon enginy. La .xij^a. vegada fo enuiat per ço que sostengues lo cel en loch de Athalanta, per la qual cosa ell merefque que fos posat entre les esteles del cel. Moralment declarant les dites istories, per Ercules es entes lom saui e qui ha virtut de fortalefa en si, lo qual deu esser apparallat de sofferir molts treballs, e deu esser en molts perills per conseruacio de virtut, e deu esser fill del rey, car l'enteniment deu esser axi com a rey, sens lo qual negun no pot regir. La madrastra es la sensualitat qui fa la punya de desuiar nos ab coses perillofes sots semblança de be. Deu donques la persona virtuosa e saua domdar les Centaures, ço es, los mouiments de la sensualitat qui son mig bestials, reduir ab raho e destrouir ab fi e en altres tot ergull qui es entes per lo leho; e perseguir robaries que no sien fetes per negun, que son enteses per les Arpies, les quals segons Fulgenti son tres, ço es, cobejar, e pendre, e amagar, e son dites vergens per ço car no fan negun profit a si ni als altres, e soptofament ho han e soptofament se pert, e per ço son comparades a ocells volants; e son trameses per punir Phimeu cech, per lo qual es entes lo auar qui es enecat per auaricia, e prenli de la sua vianda partida car nos gosa sa-dollar, e sollen li l'altra partida car no gosa men-

jar coses ne viandes de valor, com ho puxa ben fer, mas les pus mesquines que troba per ço que no li costen molt. Per los poms daur es entesa sciencia que es en lo verger de les Esperides. Aquestes Esperides foren filles de Athalanta rey de Affricha, en lo verger de les quals foren con-sagrats poms daur a aquell deu qui es appellat Venus, e liurats a vn drach que los guardas: les dites donzelles segons Fulgenti foren nomenades axi: Equla, Esper, Fetusa, Medusa; e vol dir segons los latins: estudi, entendre, be membrar, e be parlar. Del ort daquestes, donques, deu traure los poms del aur la persona sauia, ço es, la sciencia; car les dites quatre coses son necessaries a compliment de sciencia. Per lo drach es entes desig desordonat de les coses temporals que veda tota sciencia, lo qual deu rependre tota persona sauia. Per Cerberus ligat ab tres cadenes es entesa la nostra volentat que es ligada per desigs desordonats, segons que es ja dit en la faula de Orpheu. Per Buffirindis maluat hostaler es entes que la persona sauia deu destrouir tota malicia per amor de justicia, e ponir los malfeytors. Per la Idria cremada per foch es entes que tota enueja deu esser sechada per foch de benignitat. Per lo fluui qui feya dampnatge es entes que hom faui e virtuos deu lunyar de si tant quant pot e daltra tot perill. Per lo gigant es entes que deu menysprear e ociure en si tots desigs terrenals; car gigant segons los grechs vol dir terra.

Per lo ladre es entesa tota mala obra. E per lo porch es entes tot mal pensament de viltat e de futzura. E per la .xij^a. que deu endreçar tot lo feu enteniment e posar en les coses celestials; e si ho fa sera posat en lo cel entre les esteles, ço es, entre los fants. Tots los dits exempls e totes les demunt dites coses son posades a prouar que les persones sauies, bones e virtuoses nos deuen esmayar ni sofferir forçadament la fortuna contraria quant lus dona forts batalles, mas sofferir vigorosament e virtuosa; car finalment si be la soffer haura tot ço que justament desija, e encara mes, per raho de virtut que haura haguda. E per ço la philosophia despertant ho tot, per ço que aconseguesquen lo finable be e sobira, diu encara: o vosaltres barons, haiats vos sauiament, e virtuosa, e forts, si volets tenir la carrera e lo cami celestial, e prenets exempli del molt noble baro Ercules; e vosaltres folls e flachs e mesquins e debils, ¿per queus desguarnits e ensenyats les spatles despullades e meses en la batalla de la fortuna, eus lexats venfre a les coses molt flaques terrenals? car no podets esser vençuts sius volets, e leugerament los podets venfre sius volets; les quals si les vencets, haurets e guanyarets les coses celestials e perpetuals.



LIBRE QUINT.

En aqueſt .v^e. libre ſe tracten dues materies ſuptils; la vna, quina coſa es la diuinal providencia e lo franch arbitre humanal; la ſegona, aqueſtes coſes com poden enſemps eſtar. E es partit lo dit libre en .vj. profes e .v. metres.

PROSA PRIMERA.

En aqueſta primera proſa la philoſophia determena quina coſa es cas, o coſa no cogitada, recitant vna falſa oppinio, e puys ſol la e determena la queſtio. E comença en lo lati Dixerat, orationiſque.

QUANT la philoſophia hagues finides les paraules deſſus dites, Boeci li dix: O compliment de ſciencia, tot quant tu has dit es molt dreturerament dit, e la tua auctoritat dona gran fermetat a totes les tues paraules; mas encarem roman gran deſig, que tu

mas mes, de faber les dites questions qui romanen a declarar, ço es a faber, si alguna cosa se fa per cars de aventura, e quina cosa es francha volentat; car tu mateix diguist que entre les altres questions qui exien de la questio de la providencia diuinal eren aquestes. Per quet prech que les me declars. Donques jot deman si cars de aventura es res, e si es res quina cosa es: axi mateix te deman de francha volentat si es res, e despuys quina cosa es. Respos la philosophia: tantost to declarare ço que demanes, e obrir te lo cami ab lo qual puxes tornar en la terra tua sa e alegre e benaumenturat. Quant es de la primera questio no lem cal molt manejar, com si cars o ventura es la cosa la qual no ha neguna causa, axis ve fens tota raho, cars no es res; mas si cars vol dir aquella cosa la qual se segueix fora la intencio de aquell quin fa altra, lauores sit membra be, ja la ha determenada lo meu amich Aristotil en lo libre *Dels phisichs*, en lo qual breument declara dient que quant se fa alguna cosa per algun enteniment, o per alguna fi, o per altra raho, o per altres, e se esdeue altra cosa o altres de tots punts fora del enteniment preposat e fora de aço que era entes e pensat, es cars de aventura: axi com si algun hauia amagat tresor en algun camp per ço quel pogues trobar quant lo voldria, e despuys apres de algun temps algun hom venia cauar en lo dit camp per ço que plantas algun arbre, e cauant troba

lo dit tresor, aquesta cosa se esdeue per cars de aventura; empero si hom noy hagues posat lo tresor, e si aquell o altre no cauas en aquell loch, no fora per aquesta manera trobat. Per que appar que son moltes rahons en lo començament de la cosa, mas sens lo preposit que cascun entenia; car no hi fo amagat per ço que aquest lo trobas, ne axi mateix aquest no cauua per enteniment que trobas tresor, mas per plantar. Per que appar que cars de aventura no es als sino esdeueniment lo qual no era estat pensat per aquella raho que axi se esdeuengues; empero la diuinal prouidencia que ordona totes coses fa axi esdeuenir lo feyt, e vol que en aytal loch e en aytal temps se esdeuenga.

METRE PRIMER.

En aquest primer metre per eximpli de vn riu quis parteix en dues parts e puys se ajusta, amoftra los fets casuals com procehexen de la diuinal prouidencia. E comença en lo lati Rupis Achemenie.

E posar ten he eximpli, car tu saps que en la terra de Perfida, en aquella regio que es appellada Achumenia, en la qual les gents se combaten encalçant e fugent, e cells qui fugen trameten aytan be lurs tretes com cells qui encalcen, e fan aytan gran dampnatge fugent com

encalçant; en la dita terra ha vna gran font la qual hix de molt grans roques, de la qual se formen dos grans rius per la disposicio del loch, car vna gran rocha fa departir laygua, e la vn dels dits rius es appellat Tigris, e laltre Eufrates. E sis feya o fesdeuenia que los dits fluuis se ajustassen, les coses que cascun dels rius portarien algunes vegades se ajustarien, axi com tronchs de arbres, o semblants coses, lauors lo dit ajustament de les dites coses seria per cars de auentura, car nos ajustarien les dites aygues per aquesta raho que aquestes coses que portarien se ajustassen, mas per altra qualseuol raho. Empero tot seria partit de vn començament, ço es de la dita font, de la qual hix la dita aygua. Tot en axi mateix, jassia que les coses que les gents haurien fetes esdeuenguessen en vna cosa no imaginada ne pensada per ells, e contra lur entencio; empero totes haurien començament en la diuinal prouidencia, la qual hauria ordonat que axis esdeuengues, car ella ordona totes coses segons que li plau.

PROSA II.

En aquesta segona prosa amostra que lo franch arbitre se diuersificha segons la diuersitat daquell en que es, e que Deu eternalment veu totes les volentats de les creatures e lurs obres. E comença en lo lati Animadverto, inquam.

RESPOS Boeci e dix: be veig clarament que axi es com tu dius; mas ¿quem diras de la francha voluntat? ¿fera en les coses les quals per Deu son ordonades que hagen franquesa e no força, e esdeuendra se per força de lur fat? Respos la philosophia: dich te per tot cert que francha voluntat es en algunes creatures la qual no es constreta per cadena de negun fat; car no es neguna creatura racionable, ço es, que haja raho e enteniment, la qual no haja francha voluntat; e la raho es aquesta, car tota cosa que ha enteniment pot conexer e triar lo be del mal, e ha poder de elegir qualseuol segons la sua voluntat, ço es, de pendre ço que li sembla bo, e de esquiuar ço que li sembla dampnos, e aço no es altra cosa sino fer ço que li plau segons lo seu juy e la sua conexença. Per que appar clarament que francha voluntat no es altra cosa sino pendre de fet ço que vol, o de be o de mal, en alguns affers. Empero la dita francha voluntat no

es egualment en les creatures racionables, car en altra manera es en los angels, e en altra en los homens: en los angels es lo lur enteniment molt pus clar e pus perfet e acabat que en los homens, car lo lur enteniment no es empatxat per neguna cosa sensible, e per ço entenen la cosa que entenen acabadament ab les circumstancies, e per aquesta raho jutgen dretament. Axi mateix la lur volentat es sens corrupcio, car per ço com conexen la cosa clarament no poden esser enganats per neguna cosa que aparega bona. Per aquesta raho dretament volen be sens corrupcio, e lexen ço que no es bo, per be que aparega bo; e per ço cor lo lur enteniment es soptos e sens triga, car tantost que volen entendre alguna cosa la entenen, per aquesta raho tantost prenen ço que es millor e lexen tot laltre. En los homens e dones ha gran departiment, car en diuerfes maneres cap en lur enteniment, e segons mes o menys han lo dit franch arbitre o francha volentat, pus propriament parlant franch juy. La primera manera e la pus excellent e sobirana de la dita franquesa es quant se dona a conexer en contemplar les coses diuinals defemparant tant quant poden les coses terrenals, e leua lo seu enteniment en pensament alt en vers Deu; e aquest grau es appellat per los philosophs enteniment guanyat, car per lo seu estudi e per lo seu enginy lo guanyen cells qui han aytal enteniment en han guanyada

aquella cosa qui es propria al enteniment, car obra sua propria es entendre les coses celestials de son poder. La segona manera es de cells qui viuent tenen vida actiua, e jassia que sia bona vida e virtuosa, empero han se molt a ocupar en les coses temporals e sensibles, les quals son ordonades a necessitat de vida de si e dels altres, e per tal se baxa de la franquesa del enteniment, e no son tant franchs com los primers; e per ço aytal enteniment es dit allenegant, car allenequen de la propria franquesa, es baxen a les coses terrenals. La tercera manera es de cells qui no tantfolament alleneguen hauent ansia de les coses terrenals qui son necessaries a la vida, ans encara imaginen, e apres desfigen, e puy contenten a aquelles coses qui son placentes a les partides del lur cors; per que affayten les lurs animes a alguns peccats e a molts e auols pensaments, empero nos lexen de tot vençre que ho completquen per obra, car alguns sen abstenen per vergonya de Deu o de homens, altres per pahor de Deu e de gents, altres per diuerses rahons. E aquests, jassia que no ho completquen per obra, ço es, que facen lo peccat pensat e desijat, empero no fan lur punya que conquiren ni guanyen les joyes de virtuts, mas la lur vida es torbada e engoxosa, e per aço lo lur enteniment es dit ligat per lo cors, e en aquesta manera han menys de franquesa que los deffus dits per lur colpa. La quarta manera es de les perso-

nes quis donen a peccats, en los quals no tanfolament es minuada lur propria volentat, ans es feta catiua, e la han perduda per lur colpa, e viuen mes bestialment que humanal, e han catiuat lo lur enteniment e sotsmes a la carnassa propria. E jassia que la dita franquesa de juy sia en diuerfes maneres en les creatures segons que dit hauen, empero totes les compren la diuinal prouidencia; e per tal cant tot ço qui es esdeuenidor es present a Deu, ans que fossen fetes negunes creatures hauia preuist per orde e ordonat cascun segons que merexia, car res no li pot esfer amagat.

METRE II.

En aquest segon metre posa que lo enteniment diuinal sens tota comparacio es pus clar que lo sol material, loant lo de tota perfeccio. E comença en lo lati Puro clarum lumine.

E pots ne veure alguna semblança en natura per lo eximpli que posa Homerus philosoph, qui acompara Deu al sol, per ço car solament, singularment e mils illumina la terra, e es començament de lum; molt mils Deu pot esfer dit sol que lo sol material, car aquest no pot trespassar les muntanyes, ans fan ombra, ne pot entrar dins les cofes que son tanchades, ne trespassar la terra, ans ha molt flacha virtut e

poder en comparacio de Deu. Car res no li pot effer amagat per forts e per luny e per pregon que sia, empero esta alt sobre totes cofes, e totes les guarda e li son clares sens tot empatxament, axi les passades e les esdeuenidores com les presents, e sens tota triga de temps ho coneix tot; e per tal com tot sol esguarda e veu totes cofes, pots dir que es ver fol.

PROSA III.

En aquesta tercera prosa Boeci argueix fort altament contra la philosophia, e dedueix a grans inconuenients que es impossible que ensemps puxen estar la diuinal prouidencia e lo franch arbitre. E comença en lo lati Tum ego heu inquam.

EN apres Boeci dix: arem ixen altres duptes per les tues paraules, car par me que sien dues cofes molt contraries, ço es, que Deus sapia totes cofes axi com tu has dit, e que los homens hagen franch arbitre de pendre lo mal e lo be. E mouen me em fan duptar, aquestes rahons quet dire: car vijares mes que tot ço que es esdeuenidor, Deus ha preuist sens tota fallença, e es necessari ques faça; donques com segons que tu has dit totes cofes sien preuistes per Deu sens tota fallença ja en lo començament, e no solament les obres dels homens, ans encara los

penfaments e voluntats; donques tot es esdeuenidor de necessitat, e en axi franquesa de juy no fera res. Empero digues me, ¿quina cosa es estada feta, ne concellada, ni pensada, nes pora esdeuenir, sino aquella que ha preuista la prouidencia de Deu que es necessaria e sens fallença? certes no men pories dir vna, per que appar que totes esdeuenguen de necessitat. E apres si tu dius que les coses no esdeuenen per ço car Deu les sap que axis deuen esdeuenir, mas es lo contrari, ço es, que per tal com se deuien esdeuenir ja ho sabia Deu, al qual no pot effer res amagat; a mi es vijares que no sia bona resposta, car encara roman lo dupte per ço car necessaria cosa seria axi mateix que esdeuenguessen per que Deus les sables. E encara, que parria minua de Deu, car ell es començament de totes coses, e no es res que do a ell començament, e segons la dita resposta les coses esdeuenidores serien començament de la dita conexença, la qual cosa seria contra tota natura e tota raho. Encara mes ¿com conexera Deu les coses esdeuenidores, com sien en francha volentat de persona, si les fara o no? parria que Deus fos enganat en lo seu juy. Si dius que no les jutja per esdeuenidores totes, mas les sap tals ques poden esdeuenir o no, la uors se seguira major inconuenient, ço es, que la sciencia de Deu no seria ferma, car no ho sabria fermament, e seria semblant a la diuinacio de Tiresia digna de gran escarn. Açò es cosa

notadora que, segons que diu Fulgenti, fo vn hom appellat Tiresia lo qual vn dia sen ana deportar per los camps e troba dues serps quis tenien, les quals quant les hac ferides ab vn basto que tenia, tantost se muda fa condicio natural e fo fet fembra. En apres quant vench al cap del any torna ali mateix e troba semblantment les dues serps, les quals quant hac ferides ab lo dit basto, tantost torna hom mascle. En apres quant Jupiter e na Juno se conteneffen sobre aço, qual hauia mes de amor entre lom o la dona, acordaren se que ho metessen en mans del dit Tiresia e que estigueffen a la sua paraula e sentencia; lo qual jutja quel hom ha .viiiij. onses de amor e la dona na tres. E lauors na Juno donassen gran honta, e exorbalo. E Jupiter hauent ne pietat, donali art de deuinar. E lo dit Tiresia qui no era vfat de deuinar, hauent paor que les paraules que diria deuinant no venguessen a menys, en lo començament ans que parlas deya aquestes paraules: barons, ço que jo dire, o fera axi, o no fera. Jupiter es deu dels homens, e Juno es deessa de les dones, quis contenien qual hauia major amor; per que appar que es dita faula. Si donques les dites paraules eren veres seguir fian molts inconuenients. Axi mateix si la francha volentat no era, veig ques seguirien altres aytan grans inconuenients, ço es, que los bons e los mals debades serien reguordonats o punits, la qual cosa seria contra la justicia de

Deu. En après que los bens e los mals no serien atribuïts a bonefa ne a malefa, mas que Deus ho faria tot, e axi faria mals e peccats; despuys que no caldria hauer esperança de Deu, ne fer oracio ne pregaries, per les quals cofes los homens en aquesta vida estant solen parlar ab Deu e acostar se a ell, per que serien enganats malament e lunyats de lur principi.

METRE III.

En aquest tercer metre per la dita difficultat fa exclamació a Deu, e mou vna qüestió, e sol la. E comença en lo lati Quenam discors.

E per ço comença Boeci a fer qüestió per via de exclamació dient: quina causa es aquella que axi toll la pau de les cofes, ne qual Deu ha mesa tanta de baralla entre dues veritats, les quals son de aytal natura que cascuna considerada per si sta, e com son amdues ensemps son impossibles. Açó vol aytant dir que supposat que la creatura racional no hagues franch arbitre, no seria negun inconuenient que la presciencia de Deu fos; e axi mateix supposat que no fos la presciencia de Deu, no seria inconuenient que la franquesa del arbitre fos; mas que la presciencia de Deu que es immutable sia, e que la franquesa del arbitre que es variable sia ensemps ab la prouidencia, no par se puxa fer. E après Boc-

ci continua fa exclamació, e sol a manera de dupte la dita qüestió, e diu: per ventura entre aquestes veritats no ha neguna discòrdia, ans stan ensemps en veritat; mas la flaqueza del enteniment que es tanchat en aquests corporals membres e no pot ab lo seu lum, lo qual dins lo cors es tanchat, veure los subtils acordaments de les coses. Vol dir, que per tal com nosaltres en la vida present no podem res entendre sino fots semblança de cosa corporal, que per aço no podem veure clarament la veritat de la alteza diuinal. E apres daço Boeci argueix contra, dient: ¿per que donchs lo nostre enteniment es tan ences de amor a saber aquesta concòrdia? com si la sap no li cal desijar, com negun no desija naturalment ço que sap; e si no ho sap, cercha ho axi com a orba persona, com negun no cercha ço que no coneix; e si ho troba ¿com ho conexera? com la cosa que hom no coneix, encara que hom la trop no sap hom si es aquella. E apres Boeci sol la dita qüestió. Pero deuets notar que la anima del hom ha vna conexença que li pertany en quant es cosa spirital, e segons aquesta coneix los principis de totes sciencies; hoc encara, que ella no estant empatxada del cors conexeria per si les conclusions deualants de aquells principis, e aquesta conexença es aquella per la qual hom es appellat racional, com la anima del hom naturalment ha de Deu dins si disposició de conexer, e per aquesta ha en

si los principis de sciencia; mas per tal com ella es ligada en lo cors, no pot fa conexença actualment deduir sino per lo cors; per ço ella aytant com hom viu tot quant compren, compren per figura de alguna cosa corporal. E daci hauem dues coses qui solen la questio; la primera es, com la nostra anima estant en la vida present ha natural inclinacio de encerchar les veritats particulars de cascuna cosa, e aço per ço com ella en si ha los principis de veritat; la segona, que per lo empatxament del cors no la pot perfetament trobar; de ques segueix la solucio de la questio com diu Boeci: per ventura lauores com la anima vehes Deu conexeria totes les coses particulars ab les vniuersals, mas ara amagada fots la nuu de les tenebres carnals, ne tot li exoblida, ne totes les coses sap; mas fa axi studiant continuament los principis, de guisa que tot dia aprenga les coses e les veritats particulars. E daci hauem que per studi ve la anima en conexença de la veritat la qual abans no sabia.

PROSA IV.

En aquesta quarta prosa la philosophia comença a determenar lo dit dupte, e diu que la cosa qui es per algun entesa es entesa segons la virtut de aquell qui la enten, e no segons la natura de la cosa que es entesa. E comença en lo lati Tum illa, vetus.

R Espos la philosophia e dix: aquesta questio ja es estada determenada, no pas perfetament; per aquesta raho jo let determenare ver-taderament e acabada, e deman te ¿per que no tens per bona la resposta que tu has feta dessus, ço es, car per ço car se deuia esdeuenir ja ho sabia Deus al qual no es res amagat? e no veig que res te faça tant duptar com aço, ço es, que les coses que Deus sap moltes son qui poden no esser e no esdeuenir. Si donchs prouam que la prouidencia de Deu no posa necessitat a les coses, la francha volentat romandra entegrament en sa virtut. Posem que no fos neguna prescien-cia, ¿pories pensar que les coses que son fetes per lo franch arbitre fossen forçadament fetes? Dix Boeci: hoc. Respos la philosophia: ara posem cars que la prescienca de Deu sia, que no pos neguna necessitat en lo franch arbitre, ¿roman-dra lauors la libertat del franch arbitre? Dix Boeci: hoc; empero posem cars que la prescien-

cia de Deu no pos ninguna necessitat a les coses esdeuenidores, ¿per ço es senyal que les coses necessàriament hauran a venir? Respos la philosophia: aquesta resposta no val rés, com si la presciencia de Deu era solament senyal que les coses esdeuenidores hagueffen a esdeuenir necessàriament, encara que no fos la presciencia, tota cosa hauria necessitat en si que axi hauria esdeuenir, axi com la cosa qui solament es senyal d'altri no li muda la natura del seu esser. Axi que si la presciencia de Deu era solament senyal que les coses esdeuenidores seran, apparria que tot ço que ha esdeuenir ja de sa natura seria necessari, com tot senyal solament demostra la cosa, mas no li muda sa natura. Per que primerament coue que proues que tota cosa sia necessaria, en altra manera la presciencia de Deu no pot esser senyal de necessitat pus la cosa no es necessaria. E encara que ara tal materia tenim entre mans, que coue que noy parlem per oppinions mas per fermes demostracions. E apres la philosophia mou vn ducte e diu: donques com les coses que deuen esdeuenir no hagen ninguna necessitat, poras fer que Deus haja conexença qui pot esser falça, com fer se pot que Deus fapia alguna cosa esdeuenidora la qual empero no esdeuendra, com la cosa qui no es necessaria pot no esser, e ço qui pot no esser pot fallir, e per consegüent Deu hauria sciencia fallible. Aquest ducte sol la philosophia per aquesta manera:

jassia que les coses esdeuenidores de lur natura no sien necessaries, empero per tal com Deu les ha totes preuistes la sua sciencia no pot fallir. E com hi haja moltes de coses qui sien contingents e no necessaries, ab leuger eximpli to mostrare. ¿Dir mas tu que los maestres de les carretes, o de les naus, o de altres officis, fassen lurs carretes o lurs naus necessariament? Dix Boeci: no pas, com si aquestes coses se feyen necessariament, debades serien apreses e ensenyades les arts ne los officis. Donchs, dix la philosophia, si algunes coses son, les quals com se fan, se fan franchament e no necessaria, appar que aquelles abans ques faessen no hauien neguna necessitat que haguessen esdeuenir, com la cosa qui com se fa no es necessaria, aytan poch abans ques faes no fera necessaria. Empero negun no pot dir que la cosa que ara se fa que abans ques faes no fos esdeuenidora, empero per be que fos esdeuenidora franchament e no necessaria es esdeuenguda. Mas dius aço es lo dupte, ja les coses qui no venen per necessitat si les coneix la presciencia diuinal, com no appar que puxa ensemps estar que Deu conega alguna cosa e que aquella no venga necessariament. E aço es per tal com tu no pots veure que la presciencia de Deu puxa effer sino aytal com es la cosa de que es la sciencia, e en aço erres, e la raho de la tua error es per ço com tut penfes que segons la condicio de la cosa entesa haja effer la conexença. Vol dir

que les gents se pensen que la manera quel enteniment ha de conexença que sia aytal com es la cosa que es entesa; e aço es fals, ans tot lo contrari, com la cosa que es coneguda es coneguda segons la virtut e manera daquell qui la coneix. E per ço que mils ho conegues donar ten he eximpli breu. Posem que aci haja una poma la qual per tu sia vista e toçada: tu veus que entre la vista e lo toçament ha tres differencies; la primera que la vista de lunny veu la figura e la color de la poma, e lo toçament de prop; la segona que la vista nos mou e fa sa operacio, e lo toçament coue que per mouiment tochant jutge; la tercera que la vista veu ensemps tota la poma, e lo toçament ades a vna part, ades a altra. Vet donques que vna poma mateixa en vna manera la compren la vista, e en altra lo toçament. E aquesta diferencia de conexença no es en la poma, ans es en la vista e toçament. Per que appar que no segons la natura de la cosa entesa es la conexença, ans segons la virtut daquell qui ha la conexença es la manera de la sciencia de la cosa entesa. Encara ten donare altre eximpli: tu saps que si entens quina cosa es algun hom, que primerament ne has vna conexença per la vista, a la qual es mester quel hom li sia present, e la vista jutjara la forma, e la color, e lo comport, e les vestidures, e axi dels particulars, dels quals no pot jutjar sino com lom li es present. Aquell mateix hom conexas

en la tua imaginacio, e hauras la sua figura en la tua pensa encara que ell noy sia present. Vet donques que la vista ha mester la presencia de la cosa en sa conexença, e la imaginacio no ha mester en son juy la presencia de la cosa; mas la raho jutjara en sa conexença aquell mateix hom, empero no haura cura quel hom li sia present, ne haura cura de sa figura ne de les altres particularitats, mas solament jutjara que es cosa animada e sensible e racional; mas la tua intelligencia, per la qual has verdadera conexença, redueix tota cosa feta a la sua causa, ço es, deu jutjar que aquest hom es fet per Deu, e lo seu principi e fi es Deu; hoc encara que aquest hom ha semblança en Deu, la qual es appellada ydea en nom greguesch. Vet donques com tu mateix has de vna cosa diuerses conexences, fens que la cosa no es en si raho de aquesta diuersitat; mas la virtut que compren la cosa fa que segons que es ella, aytal manera ha de comprendre. Empero deuets notar tres coses: la primera, que los graus de conexença en les creatures han subordinacio, com la vn es sobre l'altra, e la vn es jus l'altra, com lo pus alt grau de conexença es appellat intelligencia, la qual es aquella virtut per la qual la anima ha conexença de Deu e dels primers principis de les sciencies; lo segon grau es raho, per lo qual rahonament ve hom en conexença de les coses que no sap, rahonant de aquelles que sap; lo terç grau es imaginacio, per lo qual pren

e jutja tot aço que li offeren la vista e la hoida e los altres sentiments corporals; lo quart e darrer grau es lo sentiment, lo qual compren la cosa segons que pot, com la vista compren la cosa segons que ha color, la hoida segons que pot sonar, lo nas segons la hodor, la bocha segons la labor, lo tochement segons que es moll o aspre. Apres deuets notar que aquests graus de conexença son departits, axi que algunes creatures ne han vn tot sol, altres ne han dos, altres ne han tres, altres ne han quatre. Eximpli: tota creatura qui haja vida e mouiment e no ha fanch, ha algun sentiment fora, per lo qual jutja que li es bo, e que no: daxis segueix que los musclos e les pagellides, formigues e altres vermens no mengen tota vianda, ans en lo gust conexen quels es bo, e que mal; mas tota bestia qui haja vida e fanch ha sentiments corporals e imaginacio, per ço se poden nudrir axi besties com aucells. Lo tercer grau han los homens, los quals han sentiment e imaginacio e raho; e jalfia que hagen participacio del quart grau, empero aquell es degut a Deu, lo qual sens mutacio ne altra discussio, ab vna simpla intelligencia enten totes coses. Item mes deuets notar que la intelligencia compren en si tota perfeccio de conexença, la qual es en la conexença de raho e de imaginacio e de sentiment; empero no ho coneix per aquella manera que coneix raho ne sentiment ne imaginacio. E de aquestes coses aci

notades se fegueix vna conclusio, la qual dix philosophia a Boeci: veus que les coses que son conegudes no son conegudes segons la manera de lur natura, ans ho son segons la facultat daquell qui les coneix; donques penset que la diuinal conexença enten les coses mutables no mudant lur natura, ne segons lur mutabilitat, per ço com ell enten les coses segons sa virtut inmutable.

METRE IV.

En aquest quart metre philosophia recita la opinio falsa dels ystoychs sobre la manera del entendre, e sol aquella aptament. E comença en lo lati Quondam Porticus attulit.

A PRES de aquesta prouacio la philosophia comença a arguir contra si mateixa per sciencia, la qual alguns philosophs qui eren appellats ystoychs en greguesch tenien per verdadera. Mas a entendre la questio seguent deuets notar que, segons que enten Aristotil en lo primer de les *Etiques*, negun hom qui sia habituat en vicis no es apte a hauer sciencia, majorment moral. E per aço Aristotil tria en Grecia vn loch lo qual es appellat Cetines, e aqui feu sa escola, e aço per ço com aquella terra es fort espumosa, e ha poca de resistència, e hay fort souen terratremol, per lo qual los studians es-

pahordits estauen esuetlats e guardauen se de peccar; e per tal que nos anujassen, per força hauien a legir o a disputar. En aquest loch entre ells fo moguda una questio, e es aquesta: ja la beneuyrança del mon en que esta? E ells foren departits en tres oppinions, e segons les oppinions que tengueren sis posaren los noms en greguesch; com los vns dixeren que beatitud estaua en delits del cors e specialment en menjar e beure, e aquests hagueren desig que haguessen lo coll tan lonch com vna grua, e per ço son appellats *epiguris*, qui vol dir lonch coll en greguesch. Los altres digueren que beatitud del hom estaua en conexer veritat, e aquests foren appellats *peripatetichs* en greguesch, qui vol dir encerchadors de veritat, e aquests foren appellats philosophs qui vol dir amadors de fauiefa. Los tercers dixeren que la beatitud del hom estaua en saber moltes nouelles, e aquests se posauen per les places e aqui disputauen, e per ço son appellats *yfloychs* qui vol dir encerchadors de nouelles, e aquests posauen que la anima del hom no sabia res per neguna virtut que fos en la anima, sino solament axi com si algun scriuia en vna taula plana, de que es cert que la taula no hauria neguna virtut actiua, mas solament passiuua. Aquesta oppinio es falça, la qual reproua la philosophia per .v. inconuenients quis seguirien; lo primer, que si la anima solament hauia virtut passiuua, donchs no poria

entendre sino les coses corporals, e per conseguent no poria entendre que Deus fos, ne angels, ne si mateix, que es gran inconuenient. Lo segon inconuenient seria que lauors la anima no poria per si entendre quina cosa es animal, si donchs ensemps no entenia quina cosa es hom, e per conseguent no poria entendre sino solament ço que li fos stat present. Lo tercer inconuenient seria que lauors la anima no poria affermar res de negun, com no poria dir que vn hom fos virtuos, com james jo no viu virtuts, per tal com es cosa spiritual; ne poria dir quel hom no es ase, per tal com no puix veure neguna negacio. Lo quart, que la anima no poria hauer rahonament, ne traure de res negunes conclusions, com aço no es cosa corporal. La quinta, que no hauria diferencia de la anima del hom a la anima de les besties. Per ques segueix la oppinio dels philosophs vertaders, que la anima per si e de sa natura ha virtut actiua de entendre, no segons la disposicio solament de la cosa entesa, hoc encara molt mes segons la sua virtut propria; e aço es la sentencia daquest metre.

PROSA V.

En aquesta .vª. prosa compara la manera del enteniment humanal a la manera del enteniment diuinal, e posa la diferencia, e indueix nos que leuem lo enteniment a contemplar la manera del diuinal enteniment. E comença en lo lati Quod si in corporibus sentiendis.

A PRES daço philosophia feu dues rahons. La primera fo aquesta: si donchs la anima nostra es de tanta virtut que ella compren les cofes corporals en manera spirital, quant mes la fauiesa de Deu compren les cofes mutables inmutablement, sens que nols muda lur natura. Item si en les creatures la raho compren tota la manera del saber que ha la imaginacio, quant mes la sciencia diuinal compren tota perfeccio de nostre entendre. Per que ab tota intencio e deuocio deus encerchar que entengues aytant com tu poras la altesa del esser diuinal, e en aço deus molt e souin pensar, ço es, en les condicions de Deu qui sobrepugen a tot enteniment humanal, e seras en aço queacom semblant als angels, qui naturalment son inclinats en pensar en les cofes diuinals.

METRE V.

En aquest .ve. metre proua la philosophia que per la figura que Deu ha donada al cors del hom, com ell e no neguna altra creatura corporal guarda alt vers lo cel, deu souin contemplar lo esser diuinal. E comença en lo lati
Quam variis terras.

LA qual cosa dona a entendre la estatura humana, car si bet penfes net prens esguard de les besties en quina manera estan ne van, veuras que algunes se mouen baxes tochant ab tot lo cors la terra, axi com son les serps e cuchs e moltes altres de les coses animades e sensibles, altres naden per les aygues, altres van alt sobre la terra ab los peus e cames, altres volan per laer; empero jassia ques moguen en diuerfes maneres, tots certament se auenen en aço, que tenen la cara inclinada e lo cap enclinat en vers la terra; per ques mostra clarament en lur figura que tots son terrenals. Solament los homens e les dones han figura e estatura drete en alt vers lo cel, e lo cap tenen pus alt que totes les altres partides; per que appar que naturalment es enclinat a contemplar e entendre en les coses celestials. E per aço diu Aristotil en lo libre *Dels animals* quel hom es animal ert e dret, per lo saber e per lo entendre, car enten les coses diui-

nals; quaix que digues que la figura drete del hom dona a entendre que al hom es donat poder de entendre les coses diuinals, si donques penfaments bestials no li enderroquen lo seu enteniment. E per ço deya Ouidi en lo primer libre de *Metamorphoseos* com totes les coses animades e mouibles per lonch guarden la terra, e tinguen la lur cara girada en vers ella, e natura ha donat al hom lo cap alt per ço que mils puxa guardar los cels, e quaix li mana que souen gir e leu la sua cara vers les esteles. Per que appar quel hom no deu posar tant son pensament en les coses terrenals, mas entendre en les celestials.

PROSA VI.

En aquesta .vij^a. prosa philosophia amoftra moltes follempnes conclusions; la primera, quina es la sciencia diuinal; la segona, com la dita sciencia no es variable; la terça, que es mesura e regla de totes les altres coses variables: apres sol los duptes. E comença en lo lati Quoniam igitur, uti paulo.

LA philosophia per seguir son proposit dix: per ço que clarament pugues entendre la questio, deus primerament notar que segons que veus e pots veure clarament, totes quantes coses se saben han esser sabudes e conegudes segons condicio e manera daquelles coses que les cone-

xen, e no segons condicio daquelles que son conegudes. Encara mes deus saber que nos deuem punyir en conixer lo estament de la sustancia diuinal aytant com a nos es possible de conixer; e aquestes coses son ja dites. E per tal com la manera de la cosa segueix la cosa de que es, segons que dit es, per ço cells qui volen conixer la manera de la conexença diuinal e la sua sciencia, a fer los coue de necessitat que coneguen lo estament de la sustancia diuinal, per tal que segons axo puxen jutjar dretament e segura segons proporcio de la manera de la dita conexença e sciencia. E per aquesta raho aquells qui volen saber la manera de la conexença diuinal e de la sua sciencia, es los necessari que coneguen lo estament de la sustancia diuinal per ço que mils puxen jutjar la manera de la dita conexença de Deu. Donques sapias per cert que com totes les coses que han enteniment e vida diguen e affermen que Deus es eternal, es mester que sapias quina cosa es eternitat, car per aço sabras lo estament diuinal e la manera de la sciencia de Deu. Per que sapias per cert que eternitat es possessio perfeta e tota ensemps de vida sens terme, ço es, sens començament e sens fi. On deuet saber que com hom per les coses conegudes vinga en conexença de les no conegudes, e per aquesta raho lo nostro enteniment es en conexença de les coses eternals per aquestes temporals, feta comparacio de les propietats e duracio

de les vnes e de les altres, e vehem manifestament que la vida de les cofes temporals no es tota ensemps, ans ha moltes partides de temps, lo qual no esta ferm, ans allenega continuamente; per que appar que no es acabada ne perfeta, car aquella cosa es dita perfeta a la qual no deffall res. E per ço car la vida de les cofes mundenals pren molts e diuerses mudaments, e lo lur estament no es tot ensemps, per aquesta raho no pot esser dita eternal, e per consegüent les dites cofes que han vida corporal no son eternal. Per que conexen les cofes que han vida eternal com no hagen lur duracio allenegant, ne han res quels sia passat; e com nols deffallega res, no hi ha res esdeuenidor, mas tot los es present; e com nols contrast res nels puxa contractar, han possessio perfeta e sens terme, ço es, sens començament e sens fi. Donques per les dites cofes pots conixer lo estament de la conexença diuinal; car cell qui coneix ne sap alguna cosa, la jutja segons la sua propria condicio natural, ço es, daquell qui les coneix, e no de les cofes conegudes. Per que appar que com lo estament e la condicio natural de Deu sia eternal e presencial, segueix se que la sua conexença e lo seu saber sia eternal e presencial sobre tots temps, e ha en si fermetat, e per aquesta raho ell jutja e veu e coneix per la eternitat totes les cofes quines que sien presents, e instant e affermant; per aquesta raho la sua sciencia de les cofes

esdeuenidores es dita sciencia eternal; e axi mateix la manera de la sua sciencia no pot esser renouellada, mas es tostemps eternal, car eternalment totes les coses li son presents. Per que appar que la oppinio daquells quis pensen que tot ço que Deus coneix faedor, de necessitat coueques ha a fer, es falsa; la qual cosa se demostra en aço, que tots dies pots veure que les coses que son vistes per los homens no son necessaries per ço com son vistes, car la sciencia ne la vista del hom no dona necessitat a les coses. Axi mateix Deu no posa necessitat a totes les coses que sap, mas los dona esser, axi com es principi de tot esser, e les coneix, e les ordona, e les governa, donant a cascuna segons la sua condicio, e nols muda lur condicio natural, e segons que son aptes e couinents de reebre. Donques appar que les coses quines que sien, si son necessaries o si son accidentals, Deus les sap aytals com son, e segons lur condicio e manera. E en aço appar que la dita conexença no muda res en les propietats e natures de les coses, ans son eternalment presents aytals com se deuen esdeuenir en temps sdeuenidor qual que sia, e quant que sia. Axi com pots veure per exempli manifest, car si vehem enfemps exir lo sol e anar algun hom, certes la vna cosa fera natural, e laltra fera accidental; la primera fera per natura, e laltra per volentat que es accidental; empero per la nostra vista nos mudara lur condicio natural. Tot en

axi la sciencia diuinal no muda ne torba les condicions de les coses que sap, per be que sien denant ell presents ans que sien ne ques façen per temps esdeuenidor. Donques pots veure que la tua oppinio no era bona que hauias de la francha volentat del hom, car pensaues te que totes les coses que Deus conexia o sabia eren necessaries, car aytals com son les coneix. Per les quals paraules que dites hauem appar la solucio de les rahons que tu has fetes. E responch primerament a la segona raho, la qual deya que les coses que Deus sabia, o eren necessaries, o podien esser en altra manera; e com nos poguessen mudar, seguias que esdeuenguessen de necessitat; e dich te que com la sciencia de Deu no mut la condicio natural de les coses que coneix, e conega totes coses segons manera de la sua eternitat, segueix se que les conega aytals com son, segons lur condicio qual que sia, e la sua conexença nos muda per be que les coses se muden, car aquella mudança ja eternalment la sabia per la sua eternitat que no pot esser descebuda. Quant es a la altra raho que fist primerament que deya axi: tot ço que Deus ha preuist sens fallença, es cosa necessaria ques faça; donques com Deus haja preuistes totes coses sens fallença, segueix se que totes degen esser esdeuenidores de necessitat; dich te, responnent, que totes les coses, per be que sien esdeuenidores, si son preses e enteses en esguard de la sciencia de

Deu, son necessaries segons que deffus hauem dit, car aytals les ha preuistes com son ne deuen effer; mas si son preses o enteses esguardant la lur propria condicio, no hauran neguna necessitat. Empero deuets notar que alguna cosa necessaria se pot esdeuenir en dues maneres; la primera es quant alguna es necessaria sens tota mescla de condicio, axi com si dehiem: tot hom es mortal, o lo sol exira al jorn, o Deus es, e semblants paraules, les quals se dien solament tals que de lur natura mostren que de necessitat se deu fer e effer axi. Altra necessari es ab sa condicio, axi com si dehiem axi: si algun sap e veu que tu vas, necessaria cosa es que tu vas, car la cosa quant es, necessaria es que sia; empero aquesta manera de necessari no fa effer la cosa per necessari de natura propria sua, mas la condicio sobre posada; car neguna necessitat no forca de anar cell qui per sa francha volentat vol anar, mas pus va no pot effer que no vaja laudes quant va. Tot en aquesta manera es la prouidencia de Deu, que si veu alguna cosa necessaria, necessaria cosa es que sia aytal e axi com la veu, car veu la segons que es o que deu effer, clarament e presencialment per be que sia esdeuenidora, e segons ques esdeuendra. Per que appar que esguardant la diuinal prouidencia e sciencia e conexença, totes coses son necessaries, per be que no ho sien segons lur condicio natural; mas si son esguardades en lur condicio na-

tural, ja per axo no perden lur franquesa de lur condicio natural; car les cofes axi son denant la presència diuinal que algunes son necessaries segons lur natura, altres son per francha voluntat e franch poder de aquells qui les fan: per que appar la solucio de la raho deffus dita. Jassia que alguna cosa sia preuista sens fallença, ja per axo no seria necessaria segons natura sua, mas solament per la condicio qui hi es posada; e no es cosa descouinent, car bes pot fer que vna cosa mateixa per esguard daltra sia en vna manera, e per esguard daltra sia en altra manera; empero podem veure semblantment que vn hom per esguard de algun altra fera gran, e per esguard de altra fera poch e menor. En apres tu pories per ventura contrestar que diguesses: com algunes obres se fassen per sola voluntat, e cell qui les fa sia en ma sua que les faça, o que les leix, e sia en ma de cascun mudar ço que haura pensat que faça; par que per aço aytal puxa hom anullar la prouidencia diuinal, car mudant lo proposit daço que entenia a fer mudara la dita prouidencia, e aço que Deus sabia e conexia. A la qual cosa jot responch, que cascun pora be mudar lo seu propri proposit, mas la sciencia de Deu nos mudara, per be que ell se mut es gir en qual manera se vulla, ne pora escapar ne esquivar a la sciencia de Deu, car tots aquells mudaments ja los sabia ans que tu qui los vols fer. E donar ten he eximpli aytal: si tu eres en al-

gun loch, e aqui fahias alguna cosa, e estaua vn altra hom en loch pus alt en guisa quet pogues be e complidament veure, e guardaua continuament en qualque manera tut mudaues; no pories escapar estant en aytal disposicio ab aquell que ell no vehes ço que tu farias, per francha volentat que tu hagueffes, ne aquell aytanbe not tolra la tua francha volentat per lo seu esguardar. Tot en axi no pots fugir a la prouidencia de Deu e a la sua conexença, car totes les tues mudances que faras ja les sabia ans que les te hagueffes pensades. Encara mes tu pories fer altra questio, ço es, la manera de la prouidencia de Deu, ço es assaber, si per lo mudament del proposit del hom en les obres que pot fer per sa francha volentat, per lo qual mudament vol vna cosa, e despuys lexa aquella e vol lo contrari, e lexada la vna fara laltra, ¿axi com se muda lo dit proposit, sis muda aytanbe lauores la sciencia de Deu conexent los dits mudaments? E dich te que la sciencia e prouidencia de Deu nos muda per res, car la sua sciencia sobre puja totes coses, e en vn moment coneix totes les mudances de les volentats eternalment; ab ferma perseuerança sens mescla de mudaments sap totes les coses, segons que deffus hauem dit. E aquesta sciencia no ha apresá sino de la sua propria natura; e les coses esdeuenidores no han donada manera de sciencia de Deu, ne axi ma-

teix de mudança, mas la sciencia de Deu ha posada manera a totes les coses segons la condicio de cascuna, com ell sia començament de totes e les haja fetes per la sua francha libertat e bonefa. E per les dites paraules appar que les dites coses que a nosaltres son incertes, e de les quals no podem conexas ne saber la raho per ques fan ne com se fan, ne lur començament, ne lur fi, totes les coneix nostre senyor Deu determenadament segons la manera deffus dita. E deuets notar que per aqueixa mateixa manera podets parlar de la predestinacio e presciencia de Deu, segons la qual ha parlat la philosophia de la sciencia diuinal, en altra manera seguir sien semblants duptes e coses inconuenients, ço es, si la dita predestinacio e presciencia mudaua les condicions e propietats de les dites coses. Per totes les coses demunt dites pots veure e conexas que francha voluntat no es empatxada per la sciencia diuinal, e que les leys son justament ordonades a reguordonar o punir segons lur bonefa o malicia de les obres humanals. E axi mateix appar que les pregaries e oracions, ne la sperança en vers Deu, no seran debades quant son dretament fetes, ans han gran virtut e efficacia, car no es neguna cosa qui puxa esser debades si es dretament ordonada a la sua fi deguda e honesta, ans solament aquella aytal que es ordonada dretament a la sua fi aconseguix la fi

per ques fa; car Deus qui es sobiran sobre totes coses, e al qual no pot effer res amagat, les veu totes e les jutja e les reeb al enteniment per ques fan, car tots temps es present a ell tota obra e tot pensament ja eternalment. Donques com vosaltres hajats poder sobre les vostres obres propries, car en vostre poder es que façats les dites obres bones e virtuosas e rasonables, e a aço sots obligats per vostra condicio natural, ço es, esquivar vicis e peccats e males obres, e seguir virtuts; be podets sens tot dupte leuar lo vostre coratge a bons e a drets e diuinals pensaments, e fer humilment e deuota oracio e pregaries en vers Deu; car aço solament poden fer dignament aquells qui viuen virtuosament, car les virtuts tant solament fan anar la persona per lo dret cami qui mena a verdadera e perfeta conexença e amada beneuyrança; e en aço son obligats per lur natura los homens, car aquelles son, ço es, les virtuts, per les quals poden anar al lur loch propri per lo cual son creats, e per altra cosa ne per altra manera noy poden anar. E com tota cosa naturalment desig son loch natural, es al hom natural desig de fer les dites obres virtuosas, per les quals puxa anar al seu loch per lo qual es fet. O barons, si no ho volets posar a oblit e a menyspreu fahent obres bestials, gran necessitat vos es posada de fer bones obres e proesas e obres perfetes, car tot

quant fets, ques que sia, es fet denant la presencia e la vista e sciencia del nostre jutge, al qual res no pot effer amagat. Al qual sia donada lahor, honor e gloria per tots temps *in secula seculorum*. AMEN.



TAULA.

PLANES.

LETRA del traductor de la obra, endreçant aquesta a lalt infant en Jacme de Malorcha.	3
PROLECH, en lo qual se conte la istoria de Theodorich rey dels Gots.	5

ACI COMENÇA LA TAULA DEL PRIMER LIBRE DE LA *CONSOLACIO DE PHILOSOPHIA*, LO QUAL ES PARTIT EN .VII. METRES E .VI. PROSES.

En lo primer metre tracta sots quina forma Boeci plora son treball, e dona .vj. rahons de son plor: la primera per tal com ell hauia acostumat de fer dictats graciosos, e ara huiels a fer dolorosos en los primers versos; la segona raho que solament tristor era fa companyia; la tercera que aço que hauia apres mentre era jove lo aconsolaua; la quarta que per la dita tristor era enuellit; la quinta que mentre hauia bon temps era tots jorns malalt, e ara com era trist

- no podia morir; la .vj^a. era que fos amichs qui tant lo hauien loat lo hauien enganat. E comença en lo lati *Carmina qui quondam*, e en romanç *Jo las qui solia effer en gran estudi*. 13
- En la primera profa recita que com ell fos axi desconsolat li apparech vna dona la qual era philosophia, qui es discreta segons fos comports, e que del seu enteniment gita totes falses opinions. E comença en lo lati *Hec dum mecum tacitus ipse reputarem*, e en romanç *Mentre se pensaua* 17
- En lo segon metre descriu vn plant lo qual feu la dita dona de la malaltia de Boeci, e loalo de perfeccio de tota sciencia, e que pocha cosa lo hauia torbat. E comença en lo lati *Heu quam precipiti mersa profundo*, e en romanç *O Deus, tan gran dolor*. 23
- En la segona profa tracta com la dita dona comença a regonexer aquest malalt quina malaltia ha, e com li torcha les lagremes per tal que la conegues. E comença en lo lati *Sed medicine*, e en romanç *Mas duymes temps es* 24
- En lo tercer metre tracta com lo malalt cobra la vigor de la sua vista. E comença en lo lati *Tunc me discussa liquerunt*, e en romanç *Lauores les tenebres* 26
- En la tercera profa tracta com Boeci conexent la dita dona se merauella pensant que ella fos ab ell exellada, e ella començal a consolar dient que guerra es antiga entre ella e la gent folla, e aço proua per molts eximplis. E comença en lo lati *Haud aliter tristicie*, e en romanç *Quant Boeci fon a si mateix tornat* 27
- En lo quart metre tracta que si algun no ha speranza en los bens de fortuna, ne ha pahor en mal qui injustament li sia fet, que nol cal tembre de res; e aço proua ab eximplis diuerfos.

E comença en lo lati <i>Quisquis composito serenus euo</i> , e en romanç <i>Tot hom qui ha lo seu enteniment</i>	32
En la quarta prosa tracta com Boeci recita tota fa dolor, e posa les rahons de la sua perfecucio. E comença en lo lati <i>Sentisne inquit</i> , e en romanç <i>En apres quant vehe</i>	34
En lo .v ^e . metre tracta com Deu bo ha totes les creatures en cert orde posades, lo qual tenen sens tot deffalliment, e par que no haja cura dels fets dels homens; e pregal que haja cura dels fets dels homens, axi com ha de les altres creatures. E comença en lo lati <i>O stelleri conditor orbis</i> , e en romanç <i>O senyor Deus</i>	46
En la quinta prosa recita com la dita dona comença a recolligir les rahons de la malaltia de Boeci, e comença a tractar com la garira. E comença en lo lati <i>Hec vbi continuato dolore</i> , e en romanç <i>Quant Boeci hac desplegades</i>	48
En lo .vj ^e . metre tracta com neguna cosa que no sia feta rahonablement no pot hauer bona fi, e aço proua per tres eximplis; del sembrador, del cullidor de flors, e daquell qui vol fer venemes. E comença en lo lati <i>Cum Phebi radiis</i> , e en romanç <i>E don a tu eximpli</i>	52
En la .vij ^a . prosa recita com philosophia feu alguns interrogatoris a Boeci, per los quals ella perfetament vench en conexença de la sua malaltia. E comença en lo lati <i>Primum igitur pateris</i> , e en romanç <i>En apres la philosophia</i>	53
En lo .vij ^e . e darrer metre del primer libre proua per tres rahons que la persona torbada no pot entendre veritat. E comença en lo lati <i>Nubibus atris</i> , e en romanç <i>E don ten eximpli</i>	55

AGI COMENÇA LA TAULA DEL SEGON LIBRE.

En lo segon libre comença la philosophia a donar medicines leugeres a la malaltia de Boeci, ço es, rahons comunes, prouant que neguna riquesa ne ben temporal no ha bonefa en fi: e es partit lo dit libre en .viij. profes e .viij. metres.

- En la primera prosa philosophia per affalegar lo malalt diu que no es merauella que ell haja aquella malaltia, com tota soptosa mutacio de ben en mal muda lo feny; e proua que negun nos deu fiar en bens de fortuna. E comença en lo lati *Post hec paulisper*, e en romanç *En apres la philosophia* 57
- En lo primer metre posa les traycions de fortuna, e com tota la sua gloria es ades exalçar, ades perseguir los exalçats; axi com vn braç de mar qui es a Negrepont qui ha nom Euripus, qui ades va amunt, ades va auall. E comença en lo lati *Hec cum superba*, e en romanç *Quant ella se leua* 60
- En la segona prosa proua philosophia, parlant en persona de la fortuna, que ella si es variable no fa injuria a negun, e que negun nos fiu en ella. E comença en lo lati *Vellem autem pauca tecum*, e en romanç *Jo vull parlar ab tu* 61
- En lo segon metre philosophia fa vn plant de la gran auaricia dels homens, per la qual per molt quen hagen nos sadollen. E comença en lo lati *Si quantas rapidis*, e en romanç *O Deus, que es aço que fi la fortuna* 65
- En la tercera prosa fortuna recita a Boeci que ell no ha raho de clamarfe, recitant li tots los bens que fortuna li ha dats, hoc encara aquells que li ha lexats. E comença en lo lati *His igitur fi*

- pro se*, e en romanç *Dignes, que poras tu respondre*. 66
- En lo terç metre la philosophia proua per tres eximplis que res que sia nat no pot esser que no sia variable e que nos corrompa. E comença en lo lati *Cum polo Phebus*, e en romanç *E aço pots veure* 69
- En la quarta prosa encara philosophia proua com molts bens romanen a Boeci, e que no es negun hom qui puxa fer la sua fortuna axi ferma que ella nos afflaquescha per qualque part, e per ço conclou que en los bens de fortuna noy pot esser beneuyrança la qual hom hi cercha. E comença en lo lati *Tum ego, vera, inquam*, e en romanç *En apres Boeci respos.* 70
- En lo quart metre philosophia loa lo estat migencer dels homens sots figura del edificci de vn castell, lo qual no deu esser posat sobre rocha massa alta per pahor de lamp, ne sobre arena per pahor de aygua corrent. E comença en lo lati *Quisquis volet perennem*, e en romanç *O qui volia hauer aytal certa*. 78
- En la cinquena prosa ja philosophia fa pus forts rahons, e proua que ne en diners, ne en pedres precioses, ne en vestidures, ne en possessions, ne en missatges no ha ben propri, ans hi ha molts perills. E comença en lo lati *Sed quoniam rationum*, e en romanç *Per ço car veig*. 79
- En lo .v^e. metre loa fort los homens del temps antich qui no hauien cura de auaricia, ne de gran menjar, ne vestir, ne perles, ne pedres. E comença en lo lati *Felix nimium prior etas*, e en romanç *O tan bona era la vida* 87
- En la .vj^a. prosa proua que en dignitats ne officis no ha propri ben, e que hom no es poderos, per be que sia appellat poderos, si no es vir-

- tuos; e daltres dits bells. E comença en lo lati *Quid autem de dignitatibus*, e en romanç *Encara mes, que tes vijares de les dignitats*. 88
- En lo .vj^e. metre proua axo mateix donant conclusio con lo poder mundenal es fort fouint donat a maluats homens. E dona eximpli de Nero qui fou emperador e fort hom maluats, e posa vna conclusio que fort es mala cosa com es donat coltell de poder a hom malicios. E comença en lo lati *Nouimus quantas*, e en romanç *Appar ho en Nero* 94
- En la .vij^a. prosa amoftra la philosophia que fama ne lahor temporal no pot esser gran ne per duracio de temps, ne per amplefa de terra; e que los homens virtuosos no la deuen molt cerchar, per tal com no seria couinent guardo a les bones obres. E comença en lo lati *Tum ego, scis, inquam*, e en romanç *Lauores Boeci respos e dix* 95
- En lo .vij^e. metre proua axo mateix, e posa vna conclusio que aquell qui fa son efforç que apres la sua mort romanga dell fama, mor dues vegades, vna com mor de fet, altra com la sua fama pereix. E comença en lo lati *Quicumque solam mente*, e en romanç *Donchs cells qui crehen* 99
- En la .viii^a. prosa proua que la fortuna aduerfa es pus proffitosa que la prospera, e conclou que la fortuna aduerfa ha aquest ben que mostra qui es leyal amich de hom. E comença en lo lati *Sed ne me inexorable*, e en romanç *Empero not pens* 101
- En lo .viii^e. metre loa la diuinal amor la qual sens tota aduerfitat e baralla regeix totes les obres de natura, e diu que beneys ferien los homens si aquella amor la qual regeix lo cel e la terra volien quels regis. E comença en lo lati

Quod mundus stabili fide, e en romanç *O Boeci*, don es aquesta cosa 102

ACI COMENÇA LA TAULA DEL TERÇ LIBRE.

En lo tercer libre tracta com tot hom cerca en totes les fues obres beneuyrança, e que no es en neguns bens de fortuna ne de natura, mas solament es hauer e amar Deu: e es partit lo dit libre en .xij. profes e .xij. metres.

En la primera prosa tracta en quina forma en aquestes cofes temporals ha falsa beneuyrança, de guisa que com hom haja coneguda la falsia que mils hom conega la veritat. E comença en lo lati *Jam cantum illa*, e en romanç *Quant la philosophia hac callat* 105

En lo primer metre proua per quatre semblances que aquell qui vol conexer veritat coue que haja abans conexença de la falsia: axi com aquell qui vol semblar lo camp, coue que abans ne leu les males erbes; e aquell troba la mel pus dolça qui abans ha menjat cosa amara; pus clares son les steles apres lo nuuol; pus bell appar lo dia com hom ha vetlat la nit. E comença en lo lati *Qui ferere*, e en romanç *E mostrar ten he quatre semblances* 107

En la segona prosa tracta, posant .v. maneres de bens que los homens desigen, que en negun de aquells no ha beneuyrança; e posa una general proposicio, que tot hom la cerca ab son treball. E comença en lo lati *Tum defixo paululum*, e en romanç *En apres la philosophia*. 109

En lo segon metre posa que cerchar beneuyrança es cosa natural als homens, e posa que fort gran es lo poder de natura; e proua ho per exemplis de la ira del leho, dels desigs dels aucels preses, de la verga per força enclinada en

- terra, e del mouiment del sol. E comença en lo lati *Quantas rerum flectat*, e en romanç *Empero en les dites coses* 112
- En la terça prosa tracta specialment com en riqueses no ha beneuyrança, ans hi ha fretura; hoc encara que aquells a qui venen tollen aquell ben que hauien. E comença en lo lati *Vos quoque, o terrena*, e en romanç *Encara la philosophia* 114
- En lo tercer metre parla contra los auars, e posa dos mals de riqueses; lo primer que mentre es viu lom rich les riqueses lo punyen, e com mor lo lexen. E comença en lo lati *Quamuis fluente diues auri*, e en romanç *E jassia que la persona* 116
- En la quarta prosa tracta que ne en officis ne en dignitats temporals noy ha beneuyrança, ans aytant com hom es en major grau es pus mal parlat e desonrat si es dolent; e hay daltres conclusions fort belles. E comença en lo lati *Sed dignitates*, e en romanç *En apres pots veure* 117
- En lo quart metre proua axo mateix, e diu que no solament dignitats son donades a mals homens, hoc encara que vn mal hom ne dona a altre, e posa eximpli de Nero. E comença en lo lati *Quamuis se Tyrrio*, e en romanç *Donques o bona gent*. 120
- En la cinquena prosa mostra que en esser rey, ne familiar de rey, no ha beneuyrança, si be les gents fo cuyden, e que en los reys no ha neguna potencia; e aço proua per forts assenyals eximplis de Senecha, e daltres familiars de reys. E comença en lo lati *Au vero regna*, e en romanç *Part les dites coses* 121
- En lo .vi. metre mostra que negun, per gran feynor que sia, no es poderos si no es virtuos, e virtut es poder e no altre. E comença en lo lati

<i>Qui se volet esse potentem, e en rōmanç Mas vols tu faber.</i>	125
En la .vj ^a . prosa mostra que vera beneuyrança no es en fama, ne en mundenal gloria, ne en linatge, ne en nobleza. E comença en lo lati <i>Gloria vero quam fallax</i> , e en romanç <i>En apres pots veure</i>	126
En lo .vj ^o . metre proua que tot hom es de noble linatge, com tots som fills de Deu, sino los peccadors. E comença en lo lati <i>Omne hominum genus</i> , e en romanç <i>Encara mes to demostrare</i>	128
En la .vij ^a . prosa proua que en delits corporals, ne en acte de matrimoni, no ha perfeta beneuyrança. E comença en lo lati <i>Quid autem de corporis voluptatibus</i> , e en romanç <i>E aci mostra la philosophia</i>	129
En lo .vij ^o . metre proua axo mateix comparant lo delit a la abella, qui primerament dona mel, e puy picha amargosament. E comença en lo lati <i>Habet omnis hoc voluptas</i> , e en romanç <i>Per quem es vijares</i>	132
En la .viii ^a . prosa traçta tot ço que ha dit deffus, e recollegeix e conclou que en neguna de les coses deffus dites no ha beneuyrança: per que appar que los homens la cerquen la on no la poden trobar. E comença en lo lati <i>Nichil igitur dubium</i> , e en romanç <i>Tot hom donques pot veure</i>	132
En lo .viii ^o . metre fa vn plant dels homens qui les coses temporals saben ben cerchar lla on les deuen trobar, axi com peix en mar, carn per les muntanyes, or en terra, fruyta en los arbres, e no saben cerchar beneuyrança lla on es. E comença en lo lati <i>Heu heu, que miseros tramite</i> , e en romanç <i>O mesquina de gent</i>	135
En la .viii ^a . prosa comença ja a traçtar quina cosa es vertadera beneuyrança. E primerament in-	

- dueix Boeci que foragitada la falsa oppinio de la beneuyrança, que vulla girar son enteniment en cerchar la lla on es. E comença en lo lati *Haënus mendacis*, e en romanç *Ara duymes bastar deuria* 136
- En lo .viii^o. metre fa oracio inuocant la diuinal ajuda, que ell li vulla donar clara conexença de trobar lo loch de la beatitud: en la dita oracio posa moltes assenyaldes conclusions del regiment de Deu. E comença en lo lati *O qui perpetua mundum*, e en romanç *O pare, qui ab perpetual raho* 142
- En la .x^a. prosa amoftra la beatitud on es situada, prouant per forts rahons que solament en Deu. Posa noresmenys que los sauis homens son deus, e los peccadors son besties. E comença en lo lati *Quoniam igitur que fit*, e en romanç *Duymes pus que tu* 146
- En lo .x^o. metre conuida a tots que anem lla hon es aquell ben, com mes val que aur, ne perles, ne pedres precioses, ne maragdes, com majors bens dona. E comença en lo lati *Huc omnes pariter venite*, e en romanç *Donques, o bona gent* 151
- En la .xj^a. prosa mostra quina cosa es ben segons sa natura, e proua que be no pot esser sens vnitat, e que tota cosa desija vnitat per tal que sia conferuada. E comença en lo lati *Affentior, inquam*, e en romanç *En apres Bocci consolat*. 153
- En lo .xj^o. metre dedueix com cascun suptil hom pot per studi conexer ço que abans ignoraua: per que indueix tot hom a fludi. E comença en lo lati *Quisquis profunda mente*, e en romanç *En apres la philosophia* 159
- En la .xij^a. prosa amoftra que lo govern ab que Deu regeix lo mon es la sua bonefa, e que per ço peccat no es res, com no es regit per Deu;

e recollegeix tot quant ha dit. E comença en lo lati <i>Tum ego, Platoni</i> , e en romanç <i>Ara dui-</i> <i>mes ensenyar te</i>	161
En lo .xij ^o . metre amoneſta que tot hom perfeuer en contemplar Deu, e poſa la faula de Or- pheu. E comença en lo lati <i>Felix qui potuit</i> , e en romanç <i>En apres la philoſophia induhi . .</i>	166

ACI COMENÇA LA TAULA DEL QUART LIBRE.

En lo quart libre philoſophia tracta la manera de vir-
tuts e de vicis, e proua que los virtuoſos ſon poderoſos,
e los vicioſos impotents e freturoſos: e es partit lo dit
libre en .vij. profes e .vij. metres.

En la primera proſa Boeci mou vna queſtio me- rauellant ſe del regiment de Deu que leix que malicia vaja auant e florefcha, e que virtut ſia calcigada e malmenada. A la qual queſtio reſ- pon la philoſophia prouant per veres rahõs que no es axi com ell ſe cuyda, ans es lo con- trari. E comença en lo lati <i>Hec cum philoſo-</i> <i>phia</i> , e en romanç <i>Quant la philoſophia hac.</i>	175
En lo primer metre philoſophia proua que per los graus de les creatures podem venir en co- nexença de Deu, e poſa vna ſemblança de la anima e del aucell qui vola. E comença en lo lati <i>Sunt etenim penne</i> , e en romanç <i>E la phi-</i> <i>loſophia dix: donques</i>	178
En la ſegona proſa philoſophia, complint ço que ha promes, proua que ſolament los homens virtuoſos ſon aptes e poderoſos, e que los mal- uats ſon orbs e flachs e meſquins. E comença en lo lati <i>Tum ego, pape, inquam</i> , e en ro- manç <i>Boeci reſpos e dix</i>	179
En lo ſegon metre proua ço que demunt ſpecial- ment ha dit en los reys, e moſtra que tot rey	

- vicios es esclau. E comença en lo lati *Quos vi-
des federe celfos*, e en romanç *Empero la fla-
quesa* 182
- En la tercera prosa proua que los maluats no son
james sens pena, ne los bons sens loguer o
guardo; e que la malicia es la major pena que
pot esser, e la bonefa loguer. E comença en lo
lati *Videsne igitur*, e en romanç *Veus donques
aquestes coses* 183
- En lo tercer metre proua que lo peccador es bestia
en la anima, e posa que pijor es hauer la
anima bestial que lo cors, e posa vna faula dels
companyons de Vlixes, en altra manera appe-
llat Jafon, los quals foren tornats en besties.
E comença en lo lati *Vela Neritii ducis*, e en
romanç *Per que podem veure*. 186
- En la quarta prosa proua que pus miserables son
los maluats homens com complexen lo mal
que volen fer, que no com nol poden complir,
e pijor los es com no son punits que si eren
punits, e a la fi que hom deu amar los bons e
hauer pietat dels mals. E comença en lo lati
Tum ego, fateor, e en romanç *En apres respos
Boeci* 189
- En lo quart metre complany philosophia la ini-
quitat dels homens quis volen ociure com les
besties, e defautes ne maten ja prou, e la
mort qui per si mateixa hi ve. E comença en
lo lati *Quid tantos iuuat excitare motus*, e en
romanç *Donques, o vosaltres*. 195
- En la .v.^a. prosa Boeci se merauella com se pot fer
que los bons hagen mal, e los mals ben; e la
philosophia ret raho. E comença en lo lati
Huic ego, video, e en romanç *En apres respos
Bocci* 195
- En lo .v.^o. metre philosophia proua que aquesta
merauella es en los homens per tal com igno-

- ren la raho per que Deu fa les coses. E comença en lo lati *Si quis Arcturi sidera nescit*, e en romanç *E pots veure semblant* 198
- En la .vj^a. prosa posa quina cosa es la diuinal prouidencia, e quina cosa es fat, e quina diferencia ha entre ells; e posa que la fauiefa diuinal ordona totes coses fort justament. E comença en lo lati *Ita est, inquam*, e en romanç *Respos Boeci: verament* 199
- En lo .vj^e. metre philosophia amoftra per exemplis diuersos com Deu molt aptament endreça a si tota creatura e la gouerna justament. E comença en lo lati *Si vis celsi jura tonantis*, e en romanç *Si tu vols axi com has acustumat.* 210
- En la .vij^a. prosa philosophia trau vna bella conclusio de tot quant ha dit, e es aquesta, que tota fortuna qualque sia es bona, com en nostre poder es que la façam bona o mala; e mostra los homens com se deuen regir en cascuna. E comença en lo lati *Jamne igitur vides*, e en romanç *Ara duymes pots veure.* 213
- En lo .vij^e. metre la philosophia amoftra que los homens deuen effer forts en sofferir lo treball de fortuna, e molt mes per aconseguir los bens celestials que no feu Agamenon per destrouir Troya, ne Vlixes per venjar sos companyons, ne Hercules per hauer fama de fortalefa. E comença en lo lati *Bella bis quinis*, e en romanç *E daço pories pendre.* 216

ACI COMENÇA LA TAULA DEL .V^e. LIBRE.

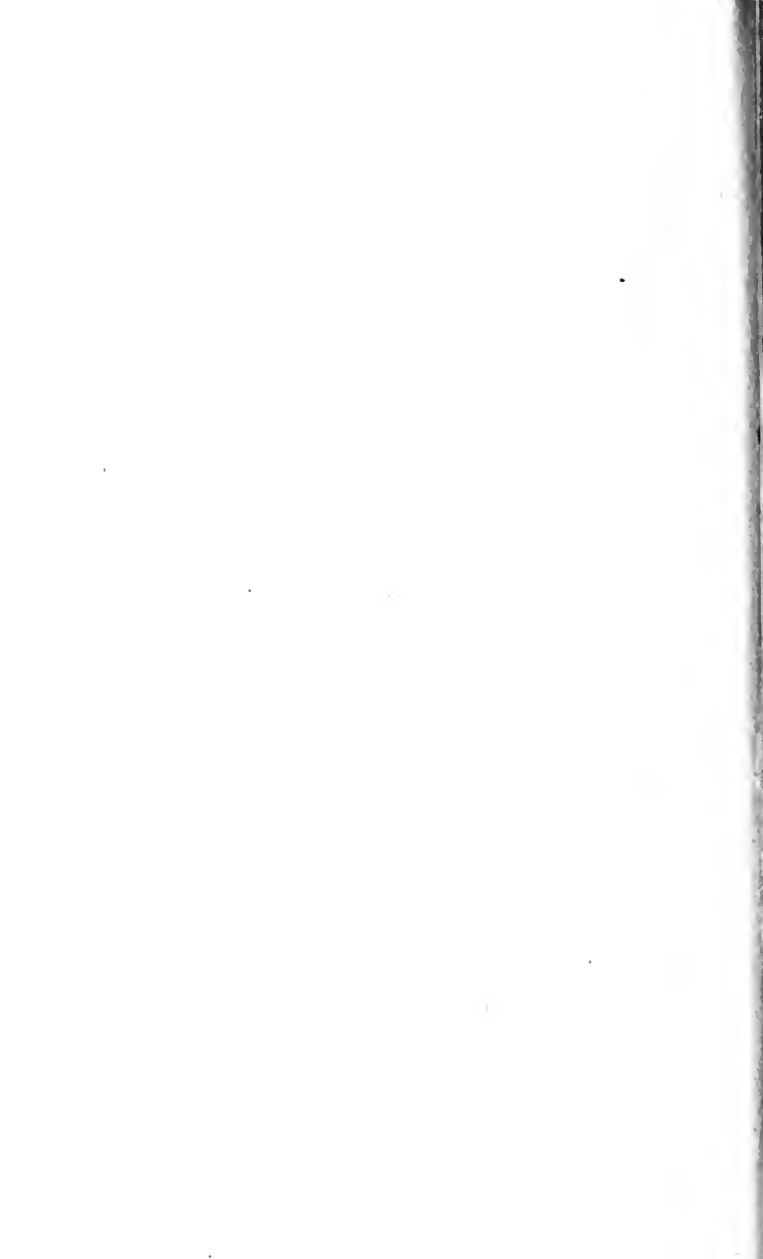
En lo .ve. libre se tracten dues materies supstils: la vna, quina cosa es la diuinal prouidencia e lo franch arbitre humanal; la segona, aquestes coses com poden enfemps estar: e es partit lo dit libre en .vj. profes e .v. metres.

- En la primera prosa la philosophia determena quina cosa es cas, o cosa no cogitada, recitant vna falsa oppinio, e puyt sol e determena la questio. E comença en lo lati *Dixerat, orationisque*, e en romanç *Quant la philosophia ha-gues finides*. 223
- En lo primer metre per eximpli de vn riu quis parteix en dues parts e puyt se ajusta, amostros los fets casuals com procehexen de la diuinal prouidencia. E comença en lo lati *Rupis Achemenie*, e en romanç *E posar ten he eximpli*. 225
- En la segona prosa amostros que lo franch arbitre se diuersifica segons la diuersitat de aquells en que es, e que Deu eternalment veu totes les voluntats de les creatures e lurs obres. E comença en lo lati *Animaduerto, inquam*, e en romanç *Respos Bocci e dix*. 227
- En lo segon metre posa que lo enteniment diuinal fens tota comparacio es pus clar que lo sol material, loant lo de tota perfeccio. E comença en lo lati *Puro clarum lumine*, e en romanç *E pots ne veure*. 230
- En la tercera prosa Boeci argueix fort altament contra la philosophia, e dedueix a grans inconuenients que es impossible que ensemps puxen estar la diuinal prouidencia e lo franch arbitre. E comença en lo lati *Tum ego, en, inquam*, e en romanç *En apres Boeci dix*. 231
- En lo terç metre per la dita difficultat fa exclamacio a Deu, e mou vna questio, e sol la. E comença en lo lati *Quenam discors*, e en romanç *E per ço comença Bocci*. 234
- En la quarta prosa la philosophia comença a determenar lo dit dupte, e diu que la cosa que es per algun entesa es entesa segons la virtut daquell qui la enten, e no segons la natura de la cosa que es entesa, e aqui posa .iiij. graus de

TAULA.

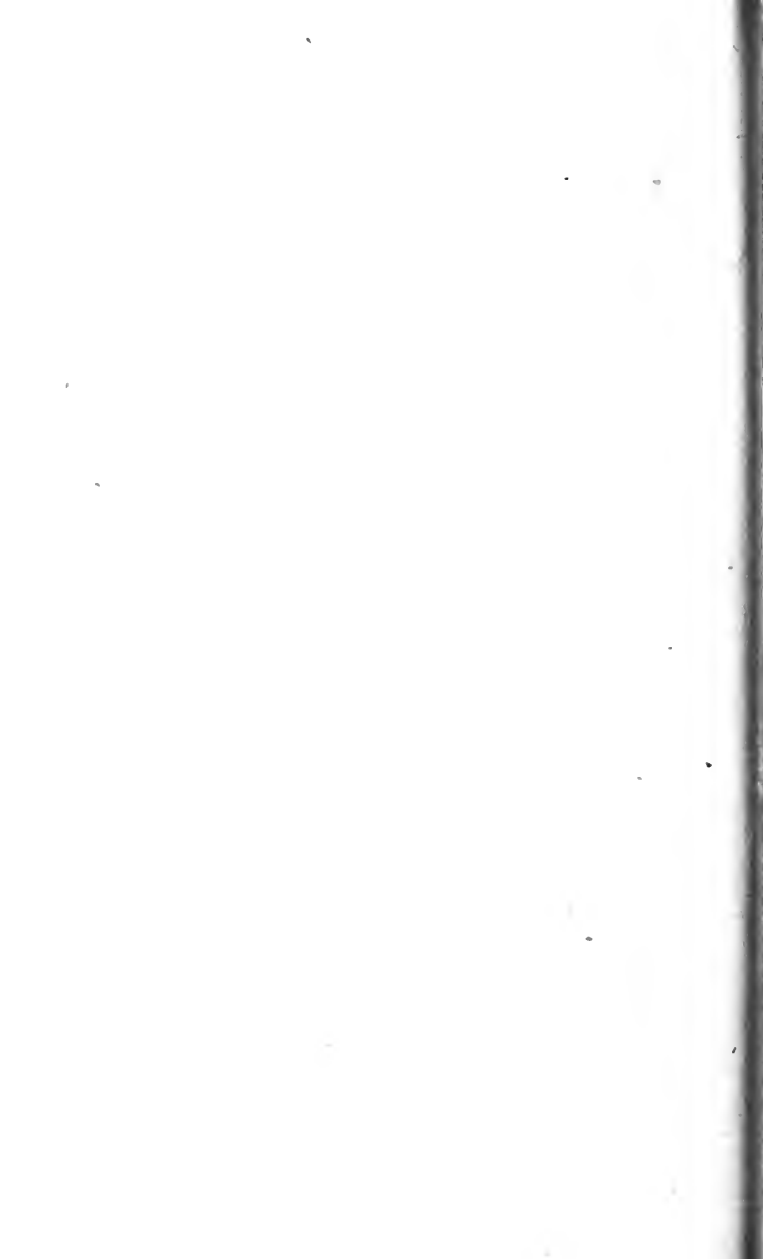
273

conexença. E comença en lo lati <i>Tum illa, vetus</i> , e en romanç <i>Respos la philosophia</i> . . .	237
En lo quart metre philosophia recita la oppinio falsa dels yftoychs sobre la manera del entendre, e sol aquella aptament. E comença en lo lati <i>Quondam Porticus attulit</i> , e en romanç <i>Apres daquesta prouacio</i>	243
En la .v ^a . prosa compara la manera del entendre humanal a la manera del entendre diuinal, e posa la diferencia, e indueix nos que leuem lo enteniment a contemplar la manera del diuinal entendre. E comença en lo lati <i>Quod si in corporibus sentiendis</i> , e en romanç <i>Apres de aço la philosophia</i>	246
En lo .v ^o . metre proua la philosophia que per la figura que Deu ha donada al cors del hom, com ell e no neguna altra creatura corporal guarda alt vers lo cel, deu souin contemplar lo esser diuinal. E comença en lo lati <i>Quam variis terras</i> , e en romanç <i>La qual cosa dona</i> . .	247
En la .vj ^a . prosa philosophia mostra moltes follempnes conclusions; la primera, quina cosa es la sciencia de Deu; la segona, com la dita sciencia no es variable; la tercera, que ella es regla e mesura de totes les cofes variables. Apres sol los duptes fets per Boeci, e a la final conclusio amonesta tot hom de fer obres virtuosas e esquiuar peccats, fer deuota oracio, per tal con tot quant fem veu la diuinal intel·leccio. E comença en lo lati <i>Quoniam igitur, uti paulo</i> , e en romanç <i>La philosophia per seguir son proposit</i>	248



§ MORAL CONSIDERACIO
CONTRA LES PERSUASSIONS, VICIS
Y FORCES DE AMOR.





FON DEMANADA DIUERSES VOLTES

PER VNA PERSONA DE GRAN STIMA A DON FRANCESCH
CARROÇ PARDO DE LA CASTA VNA SUA *MORAL*
CONSIDERACIO, LO QUAL TRAMES AQUELLA
ENSEMPS AB LA PRESENT LETRA.

LO gran y cleuat enginy cofes altes e
grans desija: e com vostra senyoria sia
de tanta perfectio que *totes* les parts
de saber en ella reposen, es a mi de
gran admiracio de loch tan alt deuallar a dema-
nar me vna simple obreta, que seguint lo moui-
ment e contrast de les mies passions per mi con-
fusament es stada continuada. E considerant que
tota obra pera tenir acabat compliment es mes-
ter que lo seu edifici sia fabricat sobre fonaments
de gran industria e de perfecta sapiencia, de les
quals yo freture, rembria de grat que no fos
demanada ni començada. E si honestament la
veritat se podia negar, yo negaria hauer la feta.
Mas veent de menys reprehensio la empresa de fer
la que la colpa de la falsia, es forçat que per mia
se atorgue. Y no stime vostra merce que lo pen-
sament ni la fi de les mies paraules en aquella
fos cridar los oydors a oyr la, e la vista de la
multitud a veure la; ans per esser nada en la

planeta dels meus falsos delits, de la crueldat de les rebudes offenses, e de mes afflictions, enuergonyit del dan e mes de la colpa, y recelant juhy, lo meu proposit era posar hi silenci, fogir a la lum, y en les tenebres de la mia soledat fols pera mon descans, semblant al qui sospira, tenir la per companyia. E axi ab tota veritat per mes de deu e dos anys es stada cuberta. Mas si la importuna e grossera porfidia, mirant lexemple del rustech ab Diogenes filosof, moltes o les mes voltes la si desijada sol e pot atenyer, ¡quant mes la stima y faber de tanta senyoria manant pora sobrar me! E axi vençuda la mia voluntat, per quel nom de presumptuos nom atenga, dient que sens força he volgut sobrar lo fort, e pujar a mes alt que no baste, ans de ser vista vull en scusa mia dir la causa de tal empresa, y son aquesta. Que regoneixent yo lesser de la mia vida, y en aquella tanta error e diuersitat de vides, que recordar e contar les feria tornar a sentir mil maneres de morts, e mogut per la natural compassio e dolor de la perdicio comuna, yo emprengui la mia obra. E si en lo principi de aquella la difficultat de la sua si me fora presentada, ab la mia poqueta barca guiada sens remos o govern de la discrecio, no tentara yo nauegar en la mar e fondura de tant faber quant pera tal empresa fora necessari. Mas tenint conegut que passar a la finor de les coses enteses es impossible sino ab grandissim treball y aconhortant se

de les errors e reprehensions dels començos; com aquells qui de algun art aprenen, quen loch de fer lo que volen, guasten y desadoben; yo axi ordenant en lo secret de les mies passions, luny de la desijada perfectio, scriuint e barrant la mal forjada obra, a be ans que a mal me deu esser atribuit. Y mes perque amor de virtut, desig de remey, e no cuydar ni presomir, foren la causa del piados e honest exercici. E no puch pensar quina mala fort mia, o qual desastrada fortuna, sens mi han axi descubert lo que sino yo sols faber no podia. E per quant vostra merce ab gran voluntat mostra que la desija veure, axi com si en ella algun stil o tresor de saber trobar se pogues, sta la mia pensa temerosa fatigada; perque no se que major occasio de tembre venir me poria, que les poquedats del meu enteniment dauant la claredat de tant juhuy esser portades. Si a la dreta raho yo miras; e aquell just interes que cada hu de voler pera si es tengut; yo seria luny de dir vos si, y eligiria pus tost ab la fama encara que falsa restar be en openio de vostra senyoria, que ab la speriencia de propria voluntat offensar me, tornant en somni lo be que pensau de mi. Pero vist que molt contradir seria cobrar nom de grosser enujos, y fer lo que manau es mostrar les errors de la mia ceguedat; puix es axi que vna mateixa pena dels dos estrems se ateny, tinch per millor obeint satisfisser al seruey de vostra merce. Yo laus presente de la

mia temerosa ma per vostre manament escrita: no sia mirada ab creença que la veritat ni propietat del que yo cercaua pense hauer trobat, mas com aquell que trobar la desijaua. E perque se que en ella seran vistes algunes coses fallides, algunes demesiades, altres no ben applicades, altres fora de son loch apropiades; deixe yo en les mans de tanta discrecio, saber e virtut, dauant los justs reprehensors, la scusa, repar e comport de totes les mies ignorancies.



REGONEIXENÇA E MORAL

CONSIDERACIO CONTRA LES PERSUASSIONS, VICIS E
FORCES DE AMOR, FETA PER LO NOBLE DON FRAN-
CESCH CARROÇ PARDO DE LA CASTA.

LO temps de la vana e perillosa joun-
tut era ja de mi trespasat, e trobant
me yo prop de la fi mes que del prin-
cipi de la vida, la edat per speriencia
de tantes errors turmentada, aterrada la pensa en
los exemples de nostre miserable esser; no se de
quin sperit mogut, mas stime que de rahonable
inspiracio tocat, yo regonegui lo gran abis de
miseria en lo qual viuia. E viu que per lo vel de
cega passio la noticia del loch on era e la conei-
xença del be y de la veritat continuament al meu
juhy eren stades cubertes; tota confusio, tota def-

esperacio, de la mia voluntat defallimentadament volguda. E perque lo mal conegut per la sua imperfectio es auorrible, digui: fogiu, fogiu de mi, tenebres mies; fogiu, enganosa sperança per qui desespere; fogiu de mi, ignorancia mia. Mas perque de la consuetut voler y no poder apartar se es cosa contraria, tristor e gran desconfolacio agreujaren la mia anima; e la lengua e la vista, com a instruments de laffectio, sedejant fer dolorosa complanta, e los vlls fartar se damargues e abundoses lagremes desser axi trespassats los meus dies en tanta perdua de temps, ceguedat e defventura, com los animals nocturnes qui en les cauernes habiten, me retragui en hora ja tenebrosa en lo profunde secret e doloros centre de les mies cogitacions, a fi que vista e consolacio de humana companyia no poguessen torbar me. En la qual soledat no cessant de plantejar e de lagremes abundar, argumentant en imaginacio, ara ab la mia dolor e compassio, ara ab la cega affeccio, ara ab la mia perdicio, acostant se ja la hora matutina per qui les tenebres de la nit solen esser spargides, senti los remeys de la mia pietat confortar la flaca part de mi affligit miserable. E la primera regoncixença que tostemps en mi perseveraua, y perseverant, descobrint se ja pus clarament lengan e feredat dels perillofos passos que passat hauia, pogue tant la terror e pena de la confusio, que no tan prest al centre la cosa pesada, ni va la vista axi subita a son natu-

ral terme, com la lum del enteniment e forces de la voluntat foren a mi del tot restituhides. E lo cor e lo pensament, que ab la guia de folles openions luny de mi y de si peregrinant caminauen, tornaren a la perduda persona. De que subitament se segui que totes aquelles coses que yo tan affectadament volia e desijaua desuiant e auorrint, apres desser del tot auorrides foren acabadament deixades. Axi libert de la captiuitat dels passats e dolorosos pensaments, les ansies de la affectio posposades, la vida discorrent, de vn pensament en altre saltant, sobre les fatigues dels humans comenci a confiderar; y vent diuersos que diuersament cercant la si benauenturada nostre propri repos, per camins desuiats e molt luny del que desigen en va tostemps treballen, de compaffio james no sentida foren y son ferits los meus sentiments. Los vns en la gloria que naix de la fama, oblidats quel temps lo record dels mes famosos trespassa, pensen que la benauenturança sia. Infinit nombre lo do de bellea y de fortalea corporal, desconeguts que son flors breus e caduques, sobirana felicitat stimen. Y los mes lo pus acostumat engan seguint, no recordant del auar Mida la nouitat de la deguda pena, dien que les riqueses son de tots los desigs compliment: los quals ajustant ab treball, posseint ab temor y perdent ab dolor, tostemps famejant en la major abundancia james se farten. Son altres qui en la subtilitat del enginy e arts

libertes, que de si ab vna dolçor dagudea ab vna enganosa aparencia los animos detarden y detenen, tot lo seu be, tota la sua fi encloen: lo que seria loable si de tals principis, que son instruccions nostres e no obres, a la perfeta fi caminant tinguessen consideracio. Mas en aquelles detenint se, ¿qual engan tan desconuenible, o mes a la raho contrari, trobar se poria, que los scients abusar del saber e sciencia? ¿Y de tal manera sentir la propietat des vocables, les histories molt elegants descriure, fengir en prosa o versos aquelles poetiques fantasies, a la fi esser dels specials gramatichs, rhetorichs, oradors o poetes lo mes singular, que fatiffa? ¿Satiffa en cobrar la libertat, trobant se la vida de vil cativeri sotsmesa? Fa conèixer de si la natural e vera condicio? Mostren de on som portats; on deuem anar? lo mal esser de auorrir, e lo be desijable? No pot algu mostrar portar, ni sens poder donar lo que no te ni sab. ¿Ni que la musica, ni que larismetica, les menudes parts en vn tot breument sumant, saber aprofita, y sentir lo so o consonancia de diuerses proporcions, si tu descontes, si tu ab tu desacordes? Consonen tes obres, conta tos dies, acorden ab lo ben viure, fes que la hu ab laltre segueixca, no sien dispars, no discrepant; e axi no solament liberal art fabras, mas a tu de la multitud de tants vicis faras libert. La geometria, que a les altures e baixos lochs, al compas, liuell e mesura te con-

fideracio, si es be liuellada no damnosa la ftimie. Mas tu, geometrich mefurador, eífent home e mortal, ¿per que ab tanta defmesura en tan chich habit de cors y fet de terra vols que lo teu cap y ftatura per gran elacio tocant los cels se mireren? ;O quant feria millor considerar quan alta y dreta fia la verdadera virtut, quant profunda la humilitat, perpetua la fua gloria, y faber be compaffar e medir ab iufta eítimacio de la penfa quant eítret, baix e miserable fia leítat de noíttra vida! Paffem al aítrolech: fent com les eíteles e los fignes, los planets tarts o laugers en hores e punts ab lo feu mouiment les fperes difcorren; coneix de quina manera les fues influencies en los coffos humans trespaffen, e aquells transmuden; e atenent a la secreta difpoficio dels fats, del que naturalment es per venir, axi com del paffat e present, certificat se troba. Y per cert yo mire fer difficil e de gran admiracio la coneixença de cofes tan altes e tan fpeculars atenyer. Pero ¿qual de aquestes la defenfrenada ira refrena? la cobdicia de vida colpable mitiga? qual amorteix les voluptats? ¿Hon es la lum que ab fi porten, per la qual illuminats los paffos de noíttra vida en aqueítta terreftre fpera, acompányats de aquella indiufible companyia de virtuts, contrastant als cafes infortuits fiam encaminats a la beatitut eterna? E per no anar difcorrent de tots les tantes e tan diuerfes openions e treballs, que feria molt

larga e sens fi historia, dich que cada hu fe-
gueix aquell be o parer que, vençut de la pas-
sio, li par esser millor elegit. Pero venint al
meu proposit, entre tots yo trobi y veig vna
perduda gent, los quals ab tota la penfa, de
tot enteniment, aquesta folla fantasia de amor
viciosa per vn sols deu adoren e colen. E per
quant en aquests sens comparacio se que son
majors la trista captiuitat, les miseries, los en-
gans sens compte, los infinits perills contraris
a la vida, de mi ab mi foren aquestes les mies
paraules. ¡O trista fort, o cega affectio, o mi-
serable cors, o terra, en quanta necessitat e mi-
seria poses lanima trista! E vist que a la mes
calamitat e major desventura mes compassio es
deguda, de major dolor e pietat dels tals que
dels primerament nomenaus, axi com aquell qui
de tal plaga fuy lo mes plagat, senti plagada la
mia penfa. Y en tan piadosa contemplacio stant,
lamentant per la mia la sua misera fortuna; vna
veu subita no se de hon, mas a mon semblant
de aquella part resonaua hon les tenebres de la
nit la claror del sol e dia solen ocupar; ni tam-
poch se de qui, pero segons lo de que tractaua
penfe que de falsa openio o de cega voluntat
era moguda; la qual en la hora que als lassos
e miserables cosfos es donat lo repos, per mi
que ab la tal ansia penre la son ni repostar no
podia, enterrompent la mia consideracio son sen-
tida dient axi.

LA VEU.

O tu, miserable considerador, qui per errada cogitacio ab pensament e nom de virtut contra tu delliberes, y no tenint poder de fer lo que vols, desfligant e ligant se que tornaras a voler lo que deixes, ojes a mi que la determinada veritat te porte. A tu en lo regne de amor diuerfes habitacions agradables e delitoses hon la tua anima reposaua te foren donades. Allí cortesia, comport e mesura per tu foren apreses e praticades. Allí de tota perfectio y nouitat de coses mirables haguist complida noticia. Y ara sens pus ¿axí subitament vols deixar la sua companyia? E si la fi de les coses empreses fos de cosa facil, o encara que dificil que perseverant se pogues attenyer, yo diria: ¡Si de amor tan agreujat te trobes, que desamant auorriffes! Mas los habits engenrats en lanima nostra per diuersitat de continuats actes ab lo nostre consentiment, guiant la natural inclinacio, son de tal esser ques impossible, encara que del tot se rompen, que despullar se puguen. E si dius que la libertat o senyoria del franch arbitre lo contrari defensa, responch te: que aquella scientifica e venerable mare, antiga speriencia de tants autenticada, ab innumerables obres obrades sens

la voluntat de aquells per quis obren clarament ho demostra. E per ço attentament guarda, y no receles ni de tornar desesperes, per aquella poca tarda que en offensa de amor, de amor y de tu te est apartat. Que ab tot que lo teu defamar amor, y dé aquella reprouar e perseguir les sues delitoses passions, mereixerien tota cruel deffauor; recordant me yo de la antiga e delitosa criança que entre los enamorats, obeint los manaments de tan loable seruitut de amor has haguda, e de la gran affectio que sobre tots los altres en amar te conegut, no vull ab mal al mal satisfier. Ans vent te sens causa rebelle de la vera senyoria, e axi deferrat caminar per la dreta carrera de contrast e de mort, benigne piadosa fo forçada per guiar te, per aconsolar te, si be volras attenre, girar la cara de la mia clemencia a la tua cega defuentura. E per cert lo veuret en habit axi transmudat, e ab tan desfigurada pensa, me porta que si no fos per la gran conuersacio de tan lonch temps que del tot desconexer no deixa, bastaria leuar me de tu la verdadera coneixença. E mira quin stas, que ab tal certenitat, encara stich en dubte si tu sies. E perque sentes que deuaneges, digues: ¿On es aquella tan encesa voluntat ab que tant volies e desijaues plaure? On es aquella diligencia de la tua ornada policia? On lo recort de tan delitosos passos, de tan alegres hores e dies? Que ses fet lo pensament daquelles vigilies enamorades? Que

lestimat preu daquelles agradables festes? Que ses feta la deguda gratitud de tants e tants beneficis? Que has hagut? Quin regirament, o qual occasio es aquella, que en la escura nit on despert contemplant en amor delitar te, o dormint reposar deuries, axi desuariar te força? Deixa la mal fatiffeta compassio, e no vulles mes auant vençut de folla humanitat, a tu turmentant, a tu deffent, playner ni lamentar los mals estranys que bens estimaues. Car cert es que no son mals, sino en ells no reposarien; e hon ho fossen, lo que no es, nenguna passio volguda, ni de grat fofferta, per greu que sia, com la voluntat faça laugera tota cosa que vol, pot esser dita mala ne damnosa. Y prech te per aquella obligacio que tens a la jurada fidelitat, y per no encorrer en la furor de la sua irada potencia, la qual forçant te amar encara que no volgues per just guardo esser auorrit te donaria, y a la fi, fi desesperada; deixant la tan errada openio, vulles tornar a les esquadres de la gran companyia, com sia ver nenguna cosa en comparacio de amor esser plaent, delitosa ne benauenturada. E yo no dubte si tu per alguna irada desesperacio de tu no fosses apartat, que lo teu juhny clarament no conegues la mia veritat e la tua error. Mas axi com a cech quel defalliment de si al loch apropiada, e lo mirant en laygua qui lo dret en espezia de tort considera, les coses clares jutges esser escures, y les de voler, de auorrit estimes. E per

ço veent te del tot fora recort, e fens algun sentiment, reuelare als teus vlls la mia claredat, perque veges la granea de les mies perfeccions. Mas perque los vlls que la culpa tanca obrir nos poden fens dolor de la erra, la qual hauer nos poria fino per los començos de vera coneixença; perque del tot te conegues, e conegut te penides, y penedint te mereixques; qual ab lo errat la guya e lo mestre ab lo no enseñat, que los principis de saber es mester que li mostre, seran ab tu les mies rahons e preceptes. E perque no fols ab la sentencia de mes paraules, que de jutge y part ferien, de mes openions sentes la vera perfeccio; e no compassio, mas alegria dels enamorats treballs atengues; dauant la justicia, la qual puix en lo tot y en cada part habita, per sola jutjadora de nostre contrast elegeixch. Scolta, scolta, not enuges hoyr mes auant, mira be y guarda en lo que yo dire, e mirant lo poder e forces damor veuras esser impossible poder desamar, e les justes occasions per on amar se deu, e quals ni quants son los delits que en amor se troben.

PROSEGUEIX LA VEU.

STA la pensa dels humans de les tenebres de ignorar occupada, fins tant que amor in-

fluïnt la fua diuina virtut deflliga los ligams de adolescencia, e tota scuredat e cofa que contrasta dels sentiments espargeix. E quant per la tal influencia la coneixença es feta ja tan clara que les cofes perfectes de les imperfectes sab coneixer e departir, tocant la vista de agradable fguart causa en lo enteniment vna tan manya delectacio, que la liberta voluntat a fi mateixa robant en poder estrany se catiua; y tant per la tal obligacio, per amor y de fon grat en amar se transporta, que nenguna cofa vol ni sent fino lo fi, lo no, lo juhuy, lesser y sentiment que passa per los sentiments y voluntat de la persona volguda. ¿Pot esser, donchs, fora de amor algun major be, ni que de mil parts seguale ab aquest, per qui fateny mes delit e gloria donant lo preu de fi, que de fi mateix tenir la possessio? E perque pus clarament veges ab certenitat de verdadera spe-riencia y de rahons inuencibles, quant axi elegir esser enamorad sia benauenturada electio; most-ram qui es aquell que per lo passat de amor se deffenes, ni ara de present se puga ne vulla de-fendre. Ni penfes que seguïnt les poetiques can-tilenes vulla contar que lo deu Jupiter amas a la diuina Ceres, Antigona e Calistone; a la deessa Diana, Mercuri; lo deu Bacus, Ariadna filla del rey Minos; a Opis e a Pelopea, Saturnus; y que Mars fill de la deessa Juno, engenrat sens mascle, fon amador de la enamorada Venus; de Dampnes filla de Penchy flum de Tesalia, lo

deu Appolo; y Vulcano, de Minerua. Deixem les cofes diuines en les celestiques regions, vingam a la humana condicio. Fon amador aquell primer pare per sols deixar als sdeuenidors la ley de la delitosa herencia de amor, y de be y mal verdadera sciencia; lo que sens amar, obeir e plaure a la sua Eua que tant amaua, encara fora per esser. Ni com era possible que no amas la carn de la sua carn, e la vida de la sua vida? E per aquesta occasio, difformitat e cosa contra natura feria que les rames, que de les fues rael's tenen lo feu esser, ab aquelles tinguessen dessemblança; e que del gran luminos Febo los raigs fossen tenebrosos; o que les fins ab los seus principis discordassen. Forçada cosa es seguir la sua natural condicio; la qual seguint lo gran patriarcha Jacob, ¿qui sino amor y Rachel, de la sua leal e doble seruitut no menys digna de fama que de merit, eren la sola causa? Contempla entrels elcts aquell vntat e segon Rey disrael, a qui per inspiracio diuina ensemps ab lo regnar lesdeuenidor era present; sentiras que no refusa la gran excellencia de profetichs sentiments, ni lactoritat e forces de real dignitat, al delitos jou denamorada voluntat sotsmetre. Y dels sabents lo mes faui, amara si amar fos error? Ama per esser cosa ben elegida seguir amor y la ley de la sua deitat. A la mescla de aquests. Mira lo gran poeta Virgili posat en les mans de Lidia. Mira Hermia en lo feu oracle com vna celebratissima

deessa del filosofant Aristotil rebent sacrificis. Y vejes com los inuentors e princeps de tanta sapiencia, als peus de aquesta prostrats se humilien. Mira Cesar. Mira Alexandre: perque sentes que la vniuersal monarchia e tota poderosa força dexant lo contrast li fan obediencia. Considera lo fort vencedor dels treballs Hercules, que la famosa victoria de tant sforç mes estimaua, perque les coses terribles vençent, e de amor vençut, fos en amor mes agradable. Venç tota temor la encesa voluntat. Considera Orfeu, lo qual entonant la trista veu del feu ploros cant ab les delitoses acordances de amor, no teme amant la presència de infernals penes mirar, per sols reueure la perduda vida, e la vista de la sua infernada Euridiçe. ; De quanta perfectio, de quanta gloria los amadors amor companya, que no sols viuint, mas apres la mort, encara lo recort del passat delit amen, e los dies de la perduda presència presentant a si la cosa absentada, ab enamorada veneracio contemplant fa que celebren. Degudament se pot applicar aci lo dit de Petrarca :

Piaga per allentar larco non sana.

es a saber, que mort lo cors, amor per mort no passa, com lanima que tant amaua per tostemps vixca. Son totes coses e la mort per amor vençudes. O Pigmaleon, tu qui ab força de prechs, e lagremes damor y dolor pòguist auiuar lo vori, cosa inanimada, on era sculpida la imatge que

tant amaues, en la qual engenrist ton fill Pafó, vine y testifica en aquesta causa. Y tu, Poggio Bambalione, qui en la muda, forda, insensible e amada statua, axi com en cosa viua te delitaues, parla; y lengua tan aprouada no calle, ni de amor tinga silenci. ¡O cosa fort, e força inuencible, que sens grat attenyer, ni esser pagat del preu de la libertat catiua, ni tenir sperança deffer amat de la cosa amada, la voluntat de Poggio amaua! Y vosaltres, o Paulo e Francisca, de qui los aguayts de negra fort trencaren los ligams de la humana feruitut, e les animes vofres amant no foren separades, segons Dant recita en lo cant cinque de la sua primera cantica, per mostrar que fins al abis dels inferns amor encara regna, pujau a fer los companyia. Mas, ¿perque yo testimonis inuoque, ni vull, nomenant cascu per si dels enamorats, e lo poder e mirables actes damor recitant, sens si turmentar me? Tota la multitut quanta fon, es y sera apres que lo mon es mon, han amat, amaran, e amen; e tu, entrels quals est hu sol, ans que de la vista del enteniment fosses priuat, yo te vist sens comparacio alegre deffer subiugat a la sua senyoria. Donchs si aquests ensemps ab tu tan excelents e virtuosos, y de axi clars enteniments, que no de homens mortals, mas quasi de immortals deus eren les sues obres, deffer enamorats no refusaren, ans se glorificauen de amar, es senyal que amor es perfectio; e si perfectio, es

cosa deguda e rahonable; si rahonable, diuina; si diuina, benauenturada; si benauenturada, fa benauenturat: de hon se segueix que sia de voler, y no de auorrir axi com afermes e donar a entre tefforces. Si vols dir que infinits treballs e dolors fon les que porta, you atorgue. Mas ha volgut axi ben ordenar ho, perque ab lo comport de enamorada paciencia, linfinit preu de les fues gracies pus degudament se mereixca; e perque prop la esperiencia dels mals, millor coneguts e pus estimats sien los bens que sens compte presenta: com james la perfeta dolçor de la cosa dolça pugua effer be gustada ni sentida, si la terrible amargor de la molt amarga primerament no es esperimentada. Senyala mes encara la fua gran excellencia, que per aquesta se forma lo animo, lenginy se desperta, per aquesta lentinament cofes altes fabrica, e lo preposit de les cofes baixes aparta. Excelleix e dispon la vida. Les accions ennobleix, en tant quels enamorats per lo desig de plaure, a si deffer amats en equal del que amen, no es acte de gentilea, no de gloriosa fama, que amant ab gran fforç, delit e diligencia nol exerciten. E quant per infinides speriencias de amor e virtut fon fets dignes de hauer lo grat de qui desigen, ¿qual entonada musica de consones veus axi delita, com lo delitos acort de noues fantasies que en lo pensament dels enamorats amor entona? ¿Ni qual melodia fuau de les acordants ferenes, per molt que los nauegants

mariners adorma, contra la plaentor e fo de les quals troba Vlixes lo remey de tancar les orelles, es igual ab los discrets reports, ab lo fentir aquelles agradables noues, que la diligent ma d'apassionat voler moguda, prenent la ploma ab les negres aygues en lo blanch paper descriu, on la pura intencio, e la sperança del sdeuenidor be stan figurades? Tanca pero les orelles Vlixes als feus, perque del nauegar no perdeffen la via; mas en aquesta mar de amor hon canten les fues ferenes ab vna sonoritat axi delitable, que per la sua virtut los forts se hoen, los muts fa que parlen, los cechs venen a veure, e tots los perduts sentiments se cobren, e les animes quasi mortes resusciten; obrir be los vlls, obrir les orelles, e seguir nauegant ab bruixola denamorada sperança la dreta guia de la sua ferma tremuntana, es arribar al repos e port segur de prospera fortuna. Donchs si aquestes coses menors o quasi nengunes al tot e complit goig de amor acomparades, perque solament son la via, son vistes effer de tal condicio, ¿que dire de les paraules en presencia de la delitosa vista hoydes? del contemplar la venustat de aquell aspecte dulcissim, grat e agradable? daquella delicadura del gest? dels cayguts mouiments? de les deffenses de honesta vergonya que major la gloria presenten? de moltes altres coses no recontables quel secret centre de la voluntat descobren? Que dire de aquelles enamorades conteses, on ab estrema

affeccio e grat cada hu fessorça en mostrar lo que mes ama? E axi contents altercant, amant, en vna sola fi, en vna mateixa voluntat, ¿que fera de quant se segueix que per acabada consolacio cada qual de si al altre complida e benauenturada possessio atorga? Y en tal esser, que pensen? ab quina claredat la hu dins laltre miren! Ab quanta consolacio reclinant lo cap en los brassos, remey de la desconfolada vida, descanfen! Quina mescla de cogitacions tenen! quina vnitat! ¡O stat de grandissima perfectio, terme de benauenturat repos; poder y força sobre totes les forces, que les coses separades ajusta, y les vides, les animes de dos amant, en vna sola retorna! Y de tan acordable proporcio prenent si aquelles innumerables passions que ans turmentauen la trista fantasia, glorificas del enamorat la entref-tida pensa, enuelen se les enamorades contem-placions, y tant encenen les flames de la gloria, que no sens justa causa presomeix aquell a qui la tal prosperitat atenyer esdeue, nengu ser digne de alguna cosa posseyr, e sols a ell del mon esser li deguda la senyoria. Digues me tu, qui en aço me porra contradir? per cert nengu. Consolat donchs, y la ley dels benauenturats enamorats, si vols benauenturat esser, no la mal tractes, no la refuges. Mil parts infinits altres sentiments al sentir no menys agradables, de re- contar impossibles, entre los amadors son, que per esser no lo tot, mas les inuisibles centilles

dels que dich, non fas alguna mencio. Aci fe-neixen, acils deixe. Y de fet cessa.

ALTERACIO DEL ACTOR.

DE hoir, e de veure nouitat e cosa tan admirable fon torbada la mia pensa, e lo cor axi faltejat de gran alteracio, que dir acabadament en quin effer staua no sabia. Hoya, e quasi no se si hoya. Veya, e no se be si veya. Mas a mi paregue que totes les parts de mi contra mi se rebellauen. Pero cessant lo to de la veu de ferir les mies orelles, y vent que visio o forma alguna actora de tal pronunciar dauant mi yo no veya, tot pensos vogint per lo cercle de varies imaginacions axi cuydaua. ¿Dormen los meus sentiments, e semblant al qui somia que lo fals per ver aproua, aferme la nenguna cosa effer alguna, o vellen los meus sperits y es veritat que tinga effer lo que yo senti? ¡O fort pas, que vellant, si vellaua o dormia no sentia! Y sospes en tal dubtosa pensa, per infinits fenyals dins poch spay coneixent me despert, e que no forjades illusions de virtut fantastica, mas verdaderament paraules eren aquelles que de mi foren hoydes; qual pensament contrastara? Qual desenamorada openio, ne virtut de temprança, hoynt la veu que axi dolç e mirable so cantaua,

la qual en aquella hora amor o missatgera damor segons era compregui, la fermetat no perdere? Sens algun dubte podeu creure que en tal esser, axi com lo qui de la fort e dolorosa preso delliu-rat encara que en segur stiga per la temor e re-cort del passat nenguna fiança de loch lassigura, tot per semblant a mi sembla que de nou començ en amor yo perillas. Car dubtosos pensaments, contrasts ab infinides temptacions me combate-ren; e quasi fora de mi, determenar no sabia per major seguretad, si defamar o tornar a seguir amor degues elegir. Recelaua que cercant lo re-mey, nom fortis la dolor al encontre: car la pensa humana, de la sua sdeuenidora fort in-certa, moltes voltes alli on se pensa que sia lo millor y la vida, lo pijor e la mort la salteja; e plora, dol e sospira del que riure y alegrar se pensaua. Veniam al recort de nenguna cosa sens companyia la possessio poder esser alegra ni con-tenta. Girauam a la soledat: vey a la deserta, vey a la trista e damnosa. Consideraua la gran multitud, e tan elegida, que en amor se trobaua. Consideraua segons hoyt hauia, que los deus e deesses que fer e deffer podien, los plague tant la humanitat nostra, que humans amadors, y esser amats volgueren. Y mes encara vent que fins als bruts animals seguint son semblant, amant en amor se deliten, dubtaua que no fos orde natu-ralment ordenat a qui contrastar nos podia. Da-questa manera batallauen ab mi los meus torbats

penfaments, tenint me ja quasi prop les penyes de la defesperacio. E per cert si la fperiencia de les alegries o goigs de amor no fora per mi tan fperimentada; e si les balances de fon pes per les mies mans no fossen tengudes, en les quals contrapesant delits e dolors, dels nuuols de la mia triftor aygues amargues e plorofes abundaren; o si lo trift plagat del meu cor no fos stat la propria pedra de fon toch e valor, descobrint sentiments, sentint secrets trespassants tota humana pensa; no fora dificil ni de marauellar, deixada la mia justa deliberacio, a la tan errada empresa fer retornat. Mas a la fi be guardant, com viu e recordi effer yo hu de aquells que per tot fo passat, e que nenguna cosa de fon poder e faber ignore, y a qui per lo gran temps que de grat, e mal mon grat le feruit, e per les infinides imperfections que dell y de fos enuiscats bens tinch vistes y sentides, ja la bena dels meus vlls fon leuada. Y mes encara considerant la fictio de les fues paraules al hoyr tan acordes, be que prop la virtut eren diffonants, los dans passats commemorant, les plagues de les rebudes offenses auuant en mi, fuy en ira ences; e de mi poch fiant, per major fegetat reclamant digui.

INUOCACIO DEL ACTOR A LA RAHO.

HON axi descuydada de la propria offensa, o tu, raho, reposes? De hon ab tanta paciencia mires e comportes tiranament esser ocupada la tua senyoria? Be se yo que en les altures tens fundada la tua excellent habitacio. E per ço no saltres mortals, la baixa terra calcigant, essent terra, ab nostres greus e fexuchs passos not trobam. Mas tu mira la humana perdicio, e puix est sola e segura defensa no vulles ni consentes que paraules e vista de vanitat puguen alterar los vlls e les humanes orelles. Yo per aquella poca centilla que de tu mera romasa recordant me de tu, dreci los meus pensaments en la tua carrera. E ja quasi mort, e caygut en lo sepulcre de dolor, tu ab les mans de la tua virtut delliurist a mi. Mas ara si tum deixes, si tum desfempares, e tanques les orelles al crit de la mia veu que no cessa, ¿que valra la cobrada salut? ni que fera de la nostra vida? Considera quant prest les nostres passions se rebelen e recruen, porque la natura delles es peruerfa, descreeent e forda. No son manades, no obeixen si tu no focorres; desfrenades son, si per tu no son detengudes. E no sens causa; porque de cascuna part ques giren, algun preu present de la sua error troben.

La perillofa bellea, los mouiments e la gracia, que l'enteniment ceguen, e la liberta voluntat deslliberten, la vista deliten. Lo fo de les fengides e lagoteres paraules, lohir aconsola; lo toch e la nohedora practica enemichs de la vida, lo cor e los sentiments afalaguen. Finalment perque lo que vull breument descriua, totes les voluptats festa e gran delectacio prometen. Axi que puix veus que los mals e los vicis, a james no cessar ab preu nos combaten, e que no es algun mal que semblança de be no tinga, e que facilmente la esca en lam, en los monts penitencials les mortificades voluntats desperta, e la perfectio de les pus altes intelligencies abat e derroca, mogat pietat e fies mesura de la desmesura. Que si de la dura, freda e insensible pedra vem que tocant la surten centilles de foch fins a cremar se, ¿que fara la molla e misera sensualitat, de les propries humanes potencies e senys corporals athiada, e veixada de tan encesos desigs, bufant los vents de vana voluntat les flames de la imperfecta imaginacio? A tu es acomanada perque no pereixca; car tu sola est lo repar volent reparar, tu sola reyna senyora, a qui manar e regir se pertany. Deualla donchs prest e no tardes, consolans ab la tua presència, ab lo teu saber comença e apura, ab tes forces venç, destrossa, destroeix les errors de tal ignorancia, a si que aterrades, pus clarament la veritat sia coneguda. E prenent silenci les mies paraules, axi respos.

RESPOSTA DE LA RAHO.

NO de negligent descuydada, ni de simple pacient sostenidora, lo carrech me pot esser atribuit. Ans si be en la mes alta summitat son los fonaments del meu esser principal, yo axi com los raigs del sol essent en lo cel illumenen la terra, tot per semblant sens partir me del meu primer principi, per donar claror a vosaltres en lo mon del començ fuy venguda; e no solament ab vos, mas dins vos habite. La vna part de vosaltres so. ¿Qui veda que de mi nos prenga lo ques vol, com yo sia de tots? Yo diligent ansiosa ab gran affectio de continu cride; y desuellada per guardar e despertar los durments a les portes de la consciencia toque. Leys justes, fans consells, de seguir no difficults, datenyer no treballoses, tostemps ordene. Mas atronats de la remor de tanta confusio, no trobe quis hoja, no sent quim responga, no veig quim entenga. E si so entesa, hon es aquell quim vulla? E ja per tot aço yo no cesse. Ans encesa del foch de caritat, que reposar nom deixa, estench vos la mia ma: desemparau aquella. Torneus alencontre: fogiu de la mia carrera. La mia claredat desamau per anar a tenebres. ¿Que mes puch yo fer, si la liberta voluntat o franch arbitre a voler la pijor

part vos porta? Que, si lo remey de vostra salut auorriu? E si vent, sabent e hoint, deixau de voler hoir, de saber y de veure; de vosaltres lo carrech, de vosaltres lo dan, y de vostres voluntaris treballs e frenetiques fantasies, ensempls ab tots mia es la dolor. E axi turmentada e trista yo sola dels viuentz desemparada, per satiffes a tu, qui sol entre los tants de santa intencio mogut me reclames, contra la tan fera e saluatge multitud persegueich. Mas ¿com fere yo segura, los torbats, los spantosos, los innumerables actes y casos damor acriminant, annullant lo seu gran y fforçat poder, la sua cruel y dampnosa pestilencia perseguint? De tu, o justicia, que lo mal fet repares, e lo dret defens, puix de amor per jutge elegida fuisse, no sens gran speranza en presencia de tu molt fforçada comence.

PREAMBOLIZA LA RAHO LO QUE VOL PROSEGUIR.

GIRANT me yo per totes les parts, hon se vulla que mire exemples sens fi, infinits principis per hon començar poria, son los que a mi se presenten. Mas perque millor prop lo seu contrari sia vist lo mal esser auorrible, contemplant primerament lo be principal fare mencio del esser y naturalea del be huma. y apres en summa

breu, per menys fatiga dels hoidors, dire yo la tan peruerfa e perillofa ley que los amadors segueixen.

PROSEGUEIX LA RAHO.

SON tan fallides les forces de tot enteniment, e tan gran la virtut del sobiran be; que si la sua claredat per ell no vingues a nosaltres, y nosaltres per ella no anassem a ell, nenguna cosa poria percebre la nostra imperfeta intelligencia. E per ço inuocant a tu, diuina bondat, e la lum e guia de la tua veritat deprecant, de qui totes les coses han pres propri e natural effer, y de la qual virtut e clemencia procehixen per tostemps en la miserable humanitat tots los bens, dich: que aquest be huma, que yo en comparacio dels mals mencione, es vna discrecio en la part rahonable dels bons collocada, nomenada sapiencia, perfet be de la pensa humana, ab tanta egualtat les naturals passions ordenant, que desuiar lo juhuy no comporta, ni permet algunaltra si se mire sino aquella en qui la sola benaumenturança confesteix. Senten donchs los errats que los posseidors de tal be ab la perfectio de la pensa reposen alegres en la senyoria de si. Contemplen degudament les coses diuines de les humanes tenen saber e sciencia. Coneixen les causes de

aquestes, quals son de fogir, quals dignes de esser desijades; y ab la tal coneixença, desigen no més del que deuen; y no mes del que deuen desijant, attenyen lo que desigen. Nengun infortunat cas, nengun major poder lo goig de la cosa atesa los priua. Segueix se donchs que sens fi son benauenturats; car la sua possessio, no de amor, ni de strana ma es haguda, mas en los fonaments de propria e diuina virtut te fermada la sua inuencible fortalea. No, no axi als sobiugats de amor sdeue.

PROSEGUEIX LA RAHO.

JA los desordenats mouiments la ira senyalen; ja la torbada y enamorada multitut murmura; sobre mi les mans stenen, perque la deitat de amor no inuocant ab aquella defacorde. Mas que tembre? pore yo rebre ofensa dels qui sens poder, a si mateix defendre no poden? ¡O gran error! qui te orelles hoja, qui ha enteniment entenga. Poderos e sobiran deu, donador de benauenturances, Cupido fill de la deessa Venus lo nomenen. Diguen li pus tost enganosa idola. Mira la imatge de la sua semblança figurada. Pensa en la propietat de aquella, y veuras clarament lo seu natural esser, e la follia de aquells mortals, los quals enganats de sperar folles speran-

çes, ab falsa stima e vana deliberacio, de la sua voluntat fenyoria li atorguen.

PROSEGUEIX LA RAHO.

FIGUREN primerament aquell esser vn fadri de poca edat, mostrant la imperfectio del feu poder e sapiencia. ¿Que alre vol dir aquesta sua figurada puerilitat, sino error e ignorancia de la humana vida, e desfigurada forma de la nostra rahonable figura? No poden esser ben regits los mouiments de la fragil humanitat nostra, los sentiments ni les nostres obres ben ordenades, sens lo perfet consell de la discrecio, la qual ab lo sperimentat temps de honesta senectut, y no en altra manera attenyer se deixa. Seguirem donchs, o deificarem aquest adolescent, encara que deu se nomene? Atenyera repos o benauenturança per mi ja de aquest la fatigada pensa? no per cert. Car les coses fallides e buydes de tota virtut no poden omplir lo nostre natural desig. Que axi com la flama del foch seguint la sua propietat, per nengun contrast pot esser detenguda, axi lanimo nostre actuos, qui en continu mouiment de si es donat, desijant tornar aquelles coses de que fon, nenguna cosal dete, ni factura sino en aquell fols y verdader be hon es de necessitat que la voluntat nostra repose.

PROSEGUEIX LA RAHO.

TROBEL tot nuu, sobre si no tenint ornament de alguna vestidura, significant la pobrea de la sua fenyoria de tot be e rich stament esser despullada. E que per semblant, tots los qui, deixant la segura via e la verdadera ley, vanament adoracio li offiren, han a esser nuus e despullats de tot saber, de virtut e vergonya; perque l'enteniment no puga sino falsament entendre, ni la voluntat voler sino totes aquelles coses que voler no deuria; ne l'anima trista envergonyir se de tantes leges abominacions e desonestes obres quantes obren continuament los subjugats de aquell.

PROSEGUEIX LA RAHO.

VERIG lo, terçament, ab les ales que en fenyal de vanitat porta; don se segueix la poca fermetat, lo poch repos, los mouibles e volants effectes, la gran laugerea ab que de hora en altra mudant se, james en vn loch assegura. ¿Deixara, donchs, assegurar la nostra voluntat los desigs, ni donar vida repofada aquell que james

reposa? Les quals ales de innumerables colors pintades descobren que colora la penja dels trists amadors de varies e dubtosos opinions, de penjaments temerosos, de miserable sospita, de celofa afflicto: don surten la deferta soledat, lo dia clar esser conuertit en tenebra, les nits nunca dormides, los grans sospirs, los greus gemechs, la certa pena de les coses incertes, la illusio de veure les inuisibles, les continues clamors, y en elles la defensa, la concordia, lo desacordar se, les injurioses paraules, los penediments, lo comport, lesser incomportable, la poca fe, la massa crehença, lo voler y no voler, los hoys y enueja mortals, la desmesura dels gests, la torbacio, los mouiments defenfrenats, lestar atronat, confus, perdut, aterrat. Les quals passions axi diuerfes e difornes porten als vlls malaumenturats amargues e abundoses lagremes; encenen e coloren lo cor de flames de inremeyable foch; coloren la defuenturada vida de negra defuentura y de fera e desfigurada mort per ayrada desesperacio.

PROSEGUEIX LA RAHO.

QUE dire dels vlls enbenats a femblança de la escuredat y tenebra del seu juhy, hon se considera que aquells quil segueixen no poden sino enbarancarse en axi profundes e senti-

bles passions, en parts tan saluatges, perillofes y escures, que la vista de la raho en elles obcegada, perdent la sua claredat, pereix la salut y lanima ensemps ab la vida? Obren se donchs los vlls, mire be de cada part la vista, y veura que la guia del cech ni fos desconcertats passos no poden encaminar sino ab mil entrepeços, ab infinides caygudes per la fenda de dolor e perdicio.

PROSEGUEIX LA RAHO.

PORTA finalment en les mans vn fort arch, y en lo costat carcaix de agudes e verinoses fagetes; descobrint la poca humanitat, la sua gran e fera crueldat. Les quals fagetes plagant de plagues visibles e inuisibles lanima nostra, penetra y altera la naffra tots los nostres sentiments; y lo veri de aquelles al trist cor arribant, per tantes parts de la afflicta persona fescampa que dona basques mortals, tan forts, tan terribles, que no es medicina, no consell ne cosa alguna, sino la diuina gracia que guarir les puga. Ans de tal condicio es aquest pestilent mal e ferida, quels humans remeys, tots aquells que per major be e remey demanar e donar se porrien, en loch de portar salut e consolacio, mes lagreugen, mes la enuerinen. En tant que los

ferits del tot fora de si, com a desesperats remeyar no poden ni volen.

PROSEGUEIX LA RAHO.

O poeta pintor benaventurat, qualseuol que tu fosses, al qual la fama entre tots los viuents renom sens fi de major saber e de gran excellencia deu atorgar; je quant ab la subtilitat del teu clar enginy, si be fos considerat, auifant la humana ignorancia, fuyst monjoya, descobrint los camins de tota error, e fenyalant les dretes vies que porten al port de verdadera seguretata! Gran es lo deute, gran la obligacio que dels mortals ab tot que mal conegut tes deguda. Hon se vulla que tu fies, reposat y alegre sia lo teu star, axi com en la eterna gloria, per infinits merits mijançant la diuina virtut, stime que pera tostemps benaventuradament reposes.

PROSEGUEIX LA RAHO.

INFINIDES son les coses ja dites, y de tant, que sens mes dir bastarien amor degues esser condemnada. Mas encara volent millor que per lo meu flach enginy la veritat te sia pus certa, re-

contare a mescla de altres coses, dels passats les antigues histories; les quals si be consideres, e les que poch ans de nostre temps foren, e les que ara de present per scarment nostre de tot jorns se descriuen, veuras quins inconuenients, quins adulteris, quina inhumanitat de crims, son los que ha portat e porta amor e la furor de la sua damnada pestilencia. Mas tu, celestial armunia, per qui la veu de la cithara de Daud son axi agradable, puix veus que yo, no les scientificques Muses, ni de Caucaſſo les altures reclame, ni sedege que sobre mi destille de Pegasso la viuua fontana; ni de Tito Liuio, ni de Cicero la gran eloquencia cride, mas sols de tu sola com a llum de la diuina sapiencia esser inspirada spere; socorre la debil pensa, endreça la memoria, e la ma sia per tu regida, perque linsturment de la mia lengua proferint, e la ploma scriuint contra los vicis e forces de amor, lo ver atenga la sua victoria. E començant, ¡quants benignes e decebuts pares, los fills no verdaders per propis tenen! ¡Quants son los malauenturats fills, que los naturals pares esser estranys stimen! ¡E com ab veritat se reconta per la tal ignorancia algu de aquells son homecida! E discorrent per luniuers aquesta fogosa furia, ¿qui dubta que deutes molt acostats la sua confusio allefiat no haja? ¿Qui dubta que algunes de les germanes, prejudicant les leys humanes e diuines, seguint Abfalon e Thamar, y Macareu e Canace, ab los

germans no fajuften? Y de tan verinoses plantes, es cert que de les fuees raelis no poden sino brotar rames donant fruyts de ira e de maledictio. Miren se los spitals, vegen se les portes dels grans temples, mires tot aquest circuit mon, y veuran en aquell esser scampats iniquament obrant los fills de peccat, de crim e de adulteri. ¡Quantes voltes aquella que era mare, la ley de Semiramis imitant, del fill fon amiga; e parint, lo nom e deute de fill y de net ajusta en vn mateix esser! Aten a la cremant e celerada Mirrha, la qual ab fengida figura, en la scura nit a son pare decebent, essent li filla e la sua propria carn, enganofament ab aquell se ajusta, de fill y de germa restant prenyada. Defempararia la ploma, tancaria les orelles, ni mes auant hoir e dir a mi permetria vent la tanta sceleradat; pero la fiança de la sdeuenidora vtilitat als hoydors aparelhada, perseuerar no sens gran terror me força. E perque major alteracio hoint se reba: foren e huy en dia son algunes, les quals enceses del furios e desonest foch de amor, semblants a Pasiphe contra natura obrant, los bruts animals han amat e amen, e concebent, diuersitat de formes monstruoses naixen de aquelles. Mira mes de quines e quantes abominacions, de quants homeys, ara les propries mans en nosaltres portant, ara les nostres abeurant de sanch humana, ara les sagrades, les coses sacres contaminant, es stada continuada causa. Philis redufea filla del

rey Liguri per Demofonte se penja. Cilla e Roncellina, la vna derrocant se per Ingeo de lalta torre, e laltra per Clanco rustech pastor en la fonda mar offegant se, per amor desesperades moriren. Lo nostre Massias, lespanyol Oliuer de si mateixs amant foren homeyers. E la liberal e cortesa Reyna de la gran Cartayna, de tants allegada, ab naffra de cruel y enamorada ma fina fos dies. De Piramus e Tifbe, ab altres que passe, amor e mort foren la sepultura de la sua defafortada vida. E perque tan longament historizant no fatigue, cessaria de profeguir; mas hauent offert recitar inhumanitats, ¿qui pora callar de laltra criminosa Cilla, que lo cap e corona real de son pare Nisso a son enemich y enamorat rey Minos ensemps ab lo regne presenta? ¿Ne qui deixara lo trist Absirtum, fill del malauenturat rey Hoetes, lo qual perque lo pare seguint la fogitiua e desonesta filla dolorosament fos detengut, per sa germana Medea son trocejat, escampat e mort? Y mes encara deixant questio qui fos pus cruel, amor ordenant, o la mare matant, hairada per sobres de gran amor contra Jafon que tant amaua, enfutzia e tenyi les mans cruels de la fanch e mort de sos propis fills. ¡O trist remey de amor, per amor matar amor! Te-reus rey de Tracia, ab la sua desonesta affectio e fera inhumanitat agreuja tant sa muller Prognés de la corrompuda Philomena germana de aquella, que les carns humanes de son fill Hytis per

la mare mateixa li foren donades en vianda, e la fanch per cruel beuratge. Sens aquestes coses que recite, axi greus e difformes, que sino que sabem que son, serien increibles; ¡quantes criatures en los trists secrets e vergonyosos parts morint, e algunes encara no mortes matant, per los cimenteris o en altres lochs la terra podreixen, o mal foterrats, los vermens, les feres la sua carn deuoren! ¡Quants son ja, que ans del degut temps ab força lançats de les entramenes maternes, priuats sens propria colpa de la diuina lum, les animes de aquells en tenebres eternes habiten! ¡O crueldat inesplicable, trespasant los naturals limits de peccar, que la persona sia feta deuoradora del seu mateix esser! ¡O colpes de tanta ferea, que cegant les forces del penediment, encruelint la desesperada pensa, son fetes inremissibles! ¡O comport, o paciencia de la sobirana bondat! ¡O infinit poder! ¡O diuina prouidencia! ¿Hon es la presta execucio? ¿hon la venjança de tan abominables offenses? Fuja, fuja en tu la tua clemencia. Amagues la misericordia, no fies en aquest juhuy benigne, no piadosa; mas sols ira e digna punicio sien la companyia de la tua justicia. Que torbada so yo de sols pensar tan inhumans casos; e per tal esguart, e per esser gran ferea particularizant recitar legees, com encara per que es impossible poder acabadament contar tanta diuersitat de mals quants en lo mon per tal amor se segueixen, a fi que en suma breu

molt se comprenha solament dich: que los engans e forçes daqueſta, giren e regiren lo mon, e poden e plaen tant que manen contra les cofes vedades, e peruerteixen lumanal e natural orde. Car per lo manament de natura ſom tenguts de viure en comu, axi com ſom nats, e per la ſua conſtitucio ſon aparellades les mans ajudar e no a noure; mas la crueldat de aqueſta es tan fera terrible, que quant per ella la penſa es ſcomoguda, e per defoneſtat la honeſtat faltejada, les cofes leges paren eſſer degudes, e los crims ſcele-ratiſſims al obrant ſon viſts piadoſa humanitat. El home, humana generacio e coſa benigne, falegra de perdrel home, y de ſcampar e no perdonar a la ſanch humana, ab vna iniqua ley que amor en lo ſeu gran tenebros e doloros regne generalment te impoſada, dient: que nenguna coſa pot eſſer leja, lo preu de la qual a la paſſio plau e delita. De ques ſegueix que entre los ſeus ſubdits, no deute, no religio, no ſe ni pietat ſe ſerua, tot dret pereix, tota ley de virtut es cor-rumpuda. E finalment acabe, que hon aqueſta habita, allegoricament e propria parlant, alli les infernades furies, que ſon peruerſa cogitacio, parlar de confuſio, iniqua operacio, habiten. Alli los guardians e flums infernals de continu ſon e brollen. Car primerament en ella es pri-uacio de goig, que per Acheront es entefa. Es hi la negra triſticia, per la qual interpetram Eſtigi. Alli es lo plor, ques interpetrat ladulant Cer-

bero. Trobey lardor de les yres, que Flegethon signifiquen. Finalment alli es Lathen, per la qual obliuio que interpetra, lenteniment e la trista memoria defenten y foblida del feu effer e principi, en tant, que justament deu effer dita mare de ignorancia, de qui tota error, calamitat e penfaments infernats prenen naixença. Aquestes fon les virtuts, aquests los grans delits, aquestes les diuines benaumenturances que tal deu nos porta. Descregam donchs lo fals poder de la fua deitat; menyfpreem la fua tirana e superba fenyoria; fujam del feu encontre; e la gran companyia dels seus subdits auorrint e tement fia esquiuada. Per quant, qui de amor apartar e despullar se desija, no solament la practica, mas los vlls e les orelles deu refusar de totes aquelles coses que ab enganos preu solen e poden moure les nostres no fermes inclinacions. Y perfeuerant axi profegui.

PROSEGUEIX LA RAHO.

DAUANT tu, o Justicia, que en egualtat, nombre, pes e mesura del primer començament ordenes los cels, labis, e tot luniuers mon, e lo temps mesura del mouiment, la tan justa e verdadera causa he defesa; la qual no ab companyia de simulada cara ni de fengides paraules te presentada, ni ab aquella noua manera

destils que afalagant ab entonat e fuau fo les orelles dels hoydors, la injusta part fauorint, lo verdader y dret juhy de grans voltes cambien o detarden. Sols la veritat per favor y defensa de si mateixa porte. Ella sola es lo seu testimoni. Hoyt has amor. Hoyt has a mi. Dona donchs prest la deguda sentencia, perque de tanta error y de tan trista captiuitat la humana gent sia delliurada. E dites aquestes paraules, inclinant se ab gran modestia demanant benigne comport, al seu dir posa silenci.

VISIO DEL ACTOR.

QUANT aquestes paraules de tanta perfectio cessauen, fogi de mi lo recel e temor de la dubtosa sperança. E commemorant aquelles, yo que per les coses hoydes en alt reguardaua, alçant encara mes la vista del enteniment per eleuada contemplacio, la mia pensa veu en lo tro de la immensa eternitat la diuina essencia e la humana natura. Y en ella mateixa viu star Justicia, Sapiencia, Veritat, Temprança, Fortitut e Prudencia, representant axi alts, mirables e incomprendibles sguarts, que lnteniment entendre e la memoria recordar se no basten ni poden. Mas compregui la dignitat e magnitut de les sues grans excellencies, de adoracio effer dignes.

E als peus de tanta magestat humil e prostrada, tota de caritat encesa, residia vna sanctissima verge, filla e mare de son fill e pare, que ab les ales de la sua benigne humanitat tot ho circuya, y de dos abundoses fonts quen los pits sagrats tenia, de les quals hauia emanat la let e refectio, que apres de conuertida en carn y en sanch de la humanitat de Deu, per matar la mort ab mort son escampada, yo viu abundar e brollar sens fi sobre les plantes e terra de nostra mortalitat la manna de la caritat diuina. E poch apres vogint lo circuit de son orde, viu vna victoriosa penonera, que onze milia vergens enemigues del mon y de amor viciosa en squadra portaua. La sua vestidura e de totes les qui ab ella eren, era de fin atzur, ab cerca de color vermella, que zel, amor e caritat, en lo teler de fe, y en los tints de ferma sperança, hauien tenyit e teixida. Tenien en les mans flors de blanchs e agradables liris, que en los camps de honestat e de pudicicia de les rael's de virginitat hauien florit e germinauen. E per mostrar la real senyoria que en lo regne de la sensualitat, regint les naturals passions hauien tenguda, portauen en lo cap coronas dor e desmalts diuersos, les quals los treballs, la paciencia, lo contrast de la carn, la gran continencia, la perseuerancia, la immaculada vida, e les plagues de la crua e fera mort, hauien lauorat e fabricades. Seguien per ensenya e bandera de victoria vna creu tota de pura sanch

gotada. E la verba del cant que fens may discor-
dar contemplant en ella cantauen, deya: Laor e
gloria sia per tostemps de tanta caritat, al fruit
que ha produit la florida verga de la rael de Jesse.
De cosa tan sferitual e tan alta, que vlls corpo-
rals ne mundana cogitacio mirar no poden, los
sentiments humans tenia mortificats. Mas la mia
defuellada pensa que tota penetrant staua, girant
se per tot desijosa de mes contemplar e veure, a
mi sembla que ves ab gest de grandissima hu-
militat e reuerencia vn altra multitut contem-
platiua fens comparacio ben ordenada. Hon viu
aquelles que desijant esser auorrides, e per mi-
llor contrastar a la cega voluntat e desonesta fu-
ria de aquells qui viciosament les cobdiciauen,
lazerant a si mateixes defformaren la natural e
bella forma de la sua proporcionada figura. En-
tre totes aquestes axi memorables se mostraua
aquella alta columna de gran fortalea, a la qual
les menaces del tiran Quincia que tant pera si la
desijaua, e lo greu martiri de les torçudes e ar-
rancades mamelles, ni la perduda vida que ja
miraua, no bastaren a temor, ni alterar la fe e
diuinal preposit que de la santa honestat tenia.
Era li de prop per companyia circundada de co-
lorades roses la verge Agnes, e aquesta los preus
de error e bens de fortuna a tots axi agradables,
a ella promesos, volgue e pogue menysprear; per
hon lamor e grat de aquell qui lamaua en ira
cambiant se, fina fos dies honesta, pacient e or-

nada de la speranza y preu de celestials bellees. Staua mes auant en lo mateix circuit aquella famosa Sufanna, que perque la sua consciencia consentint no peris, per mig de la injuria passant a la virtut, amadora de immortalitat, elegi que la fama per infamia, ensemps ab la vida temporal, a cruel mort morint perissen. Era cosa de gran admiracio, en animos femenils veure axi gran fforç e constancia. Y mes encara pus attentament e profunda regardant, yo descobri en eleuacio de sperit que daquelles victorioses naffres que en los peus e mans, en lo cap e costat, la sacratissima humanitat de Deu tenia, naxia vna lum e raigs de tanta claredat, que la fe, los merits e martiris de tota la multitud glorificauen. De aquesta humana e deifica visio e celestial beatitut tenien aquestes e totes les circumstants, de qui per acabar deixen los noms, tan atenta la vista, tan reposats los mouiments, e los aspectes axi contents e confermats en gracia, que per la delitosa presència, per les acordants paraules e deuotes lahors que continuament donauen, entengui la eternitat de la benauenturada gloria que possehyen. E yo tot aconsolat contemplant los misteris de tan alta intelligencia, staua que mes desijar no podia. Mas apres poch spay que amor e la raho hagueren donat fi a son parlament, deliberada en lo diuinal consistori en vna vnitat la justa sentència, girant se justicia ab gest de molta equitat axi comença de pronunciar.

DETERMINACIO DE LA JUSTICIA.

L Es causes dubtoses e difícils, hores e dies, argumentacio, probacio, e molt deliberada declaracio requiren; e per tal no axi de facil determenar se poden. Mas en aquesta causa tan vista, hon per la lesio de la antiga colpa la justícia original perduda, amor no cessa, ni cessara james ab les armes de la sensualitat de perseguir e a la raho combatre, e la raho ab les forces de virtut contradir e defendres; fera breu la mia sentencia. E dich axi: tota cosa encara que los seus principis sien agradables e delitosos, tostemps que ensemps ab lo delit si mesclen plor, tristor, y sens compte miseries, es vist a mi esser imperfecta, esser auorridora, e ja molt mes si en la sua fi, per la mobilitat e incertenitat de la possessio cessant lo delit, non resta sino dolor e sola desventura: com les coses vanes e terrenes, en les quals aquesta amor viciosa te lo fonament, sien breus, caduques e moridores. E per contrari dich: que les obres de virtut perfectes de les quals sols la raho se arrea, son saldes, son fermes e sempiternes; perque tenint les raelles en lanimo ques immortal fermades, no a varietat de casos, no a perill de mutacio, ni a obligacio de mortalitat son solmeses, ans per la sua gran perfectio

son desijables, y en eternitat duradores. E contemplant aqueſta veritat infallible, e los inuenibles arguments de la raho confiderant, y vent aquella ab quanta claredat, ab quanta veritat exemplificant, applicant, historizant, apropiat, anulla de amor lo feu eſſer. E daltra part coneixent que lo dret de amor forjant ſoſtichs arguments, mes ab subtilitat denginy que ab força de alguna veritat ſe reconta. Per aquell deute de juſticia que a les cofes veres e perfetes dech, contra les que fengides ab enganofa ſemblança verdaeres volen moſtrar ſe; tenint en les mans lo pes e balança de veritat, que fallir no deixa; pronunciant dich e declare: que ſols la raho, ſens la qual yo juſticia, ni coſa alguna de quantes viuen e ſon no porien eſſer regides ni ben ordenades, deu eſſer volguda, ſeguida, e com a deeſſa adorada; e lo deu de amor tengut per coſa vana e fallible.

FINA LACTOR.

DE tan gran excellencia foren viſtes a mi les cofes hoydes e contemplades, que mes auant los dubtes dignorancia, la diuerſitat dels contrasts, e los combats de importuna temptacio no trobaren loch en mi. Axi que per gran benauentura mia, vent la cauſa de amor condemna-

da, e la mia flaca força defesa, ¿com pore yo callar e detenir me que les mies altes veus no criden: O mortals, o mortals, y mes vofaltres enamorats, obriu, obriu los vlls, que aquell a qui naixer li aue, morir li resta; y al que fe-gueix error, dolor li es aparellada. No durmau, que temps es de vellar. Vellau, vellau. E si la pesada son dafectio enganosa vos te occupats, tant que clar juhy nous consenta, desperteus la vostra propria naturalca, de la qual grans clamors hoig e sent que son les que dona. Mirau que diu: liberts, castis, simples, tractables, sens enueja, sens vana gloria, sens superbia, sens crueldat, sens cobdicia vos engenri. De mi, no enganós pensament, no cautela simulada, no la fe corrompuda, no falsa religio, ni les tantes diuersitats de mals rebes. ¿Hon es lo recel, hon la vergonya en veure que pijors finam que no començam? E si aquesta no basta, que tant y mes de quant bastar deuria, desperten vos los incomportables dans que de vofres breus e dolorosos delits sentiu. Desperten vos les forces de la raho, e lo premi de la virtut: la vna volent e l'altra seguint, fereu guiats, fereu defensats, ferra spargits los nuuols que porten ceguedat a la vista; tota claror e perfectio al enteniment sera reduida; y en tal cas los mals no semblaran esser verdader be, ni a la vanitat fera fet deuot facri-fici de vofres ydolatres pensaments. Mas yo qui mogut de sola compassio, aquestes coses sens pre-

fomir als altres endreçe, recordant me que fuy hu dels mes affligits, e poch fiant de la seguretat de fragil miseria, possible de perdres, lo que Deu no vulla, pera mi enfemps ab vosaltres descobrint los perills, los remeys comuniquè. E dich axi: fiam coneixedors en menysprear los bens que no porten benaventurança: que no es possible sino que dins vn moment, mil contraris en aquells se segueixquen. Muden se los temps, cambien se los stats, les coses baixes de aquells son exalçades, les altes son aterrades. Quina no-uitat? Costuma es les coses no fermes no esser figures: la figura e ferma, fermetat guarda; la mouible, mouiment. Cada qual segons lo seu esser te la condicio: lo mal, de mals nos turmenta: lo be que es la sola e perfeta raho, defcanfa, remeya e consola. Per ço es be de mirar lo que volem en la via; e per aterrar les errors de tanta vanitat, recordar nos que home no es alre sino cosa bruta, fach de fem, e de vermens vianda. Lo qual entrant en la vida ve ab les tenebres de colpa, de pena, de mort e miseria; e axi de home, en respecte del cors, dins poch spay es transportat en no home; porque lesser nostre en continua diminucio de si, caminant de naixença a corruptio, y de carçe de carn a sepulcre de terra, nunca nengu en vn mateix dia aquell mateix es, com tot moment del primer habit sia mort. Y venguda la fi de les coses terrenes e mundanes, les quals a mortalitat son

ordenades, la darrera hora totalment nos dissol e confuma. E per ço lo profeta Job, contemplant aquesta veritat e miseria, ab gran paciència, plor, e lagremes de dolor dix: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs*. Del principi del mon dura, y encara fins al acabament durara, aquesta diuina ley. La qual per nosaltres mortals en la sola fe y sperança de aquell etern y sdeuenidor be ha de esser passada y be regoneguda. ¡O miserables aquells que lo fruyt de tanta gloria menyspreen! ; Y mes los trists malauenturats qui en lo deu de amor cosa no ferma, axi com a ferma la sua sperança fermen; e que fins al seu doloros estrem james se recorden, nis pot contar que la lum del dia james hajan vista! Per los quals com sien ab tal vida viuint, en les tenebres de la sua nit ans que morts soterrats, no se que alre si puga ni dega dir. La guia de justa raho deixaren. De perdicio la senda seguiren. Viuen morint en la sua dolor. La lum de la diuina gracia, per consolacio, remey e repos los sia presentada.

RAHONAMENT DEL ACTOR AB LA SUA
OBRA, QUAND TRAMET AQUELLA.

CONSIDERACIO mia causada de la força de les mies passions, ab grandíssim treball per la mia poquedat la tua fi es atesa. E ab tot que tu, amadora de soledat, refuses ésser vista e coneguda, puix la fort que les coses secretes reuela te descobre, y es forçat sens yo poder contrastar que tu vajes, ves y segueix la tua fortuna. Y perque veig que lo pobre caminant entre los ladres passa lo cami segur, e que fols entre competidors e persones de gran poder e sciencia sol ésser la brega, pense yo que tu peregrina pobre, passaras molt repofada segura. Mas per major seguretad, on se vulla que tu fies, cerca los amichs de virtut qui per la excellencia del feu enteniment coneixent les forces humanes, humanament e piadofa passen e perdonen les erres e faltes de la humana flaquea. Pero si per cas auenia que passant dun loch en altre, los cans mordadors, y mes los chiquets qui per gran iniquitat nunca cessen de ladrar e de mordre, cruelment te mordien, y tostems reprenent, perseguint e lacerant, ajustauen plagues a plagues; sofir ho, e fies pacient e benigne. Que si a mi, cosa sensible, considerada la mia desventura, plagues e

contrasts, treballs, dolor e passions han turmentat la vida y aterrada la mia anima, tu qui no est fino paper e soles paraules, be poras comportar les offenses e mordedures. Camina donchs y no receles: que la benigne verge y mare de aquell humil e just que tant e tant soferi, dauant la qual yo tostemps me prostre, humilie e inuoque, sera endreça de la tua carrera.

FINIS.







B Boethius
659 Libre de consolacio de
C2C3 philosophia
1873

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW



D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 13 04 07 009 3